

శ్రీశ్రీధరాచార్యునిమః.

శ్రీవేంకటాచార్య వరప్రసాద ప్రసాదిత కవితావిలాసుండును
లక్షణకవివర్ణుండును

గణపరాన్నయాంబునిర్మితైరవబాంధవుండును
అగు

వేంకటకవిచే రచియింపబడిన

శ్రీ

ప్రబంధరాజవేంకటేశ్వరవిజయవిలాసము

అను

లక్ష్యగ్రంథము.

ఇయ్యది

“శ్రీమదముద్రితగ్రంథచింతామణి” పత్రికాధిపతిచే

బరిష్కరింపబడి

శ్రీమత్సరస్వతీనిలయముద్రాక్షరశాలయందు

ముద్రితమై

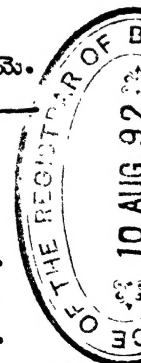
పత్రికాధిపతిచే బ్రకటింపబడియె.

నెల్లూరు.

1—8—92

క్రయంబు, రూప్యద్వయంబు.

కాపిరైటు-రిజిష్టరుచేయబడినది.



ప్రకటన.

మహారాజరాజశ్రీ శ్రీగవర్నరుజనరల్ గారు కౌన్సిలులో నేర్పటచిన 1867 సంవత్సరము నె 25 రు ఆక్టోప్రకారము యీప్రబంధరాజవేంకటేశ్వరవిజయవిలాసమును మేమురిజిష్టరుచేయించితిమి గాన దీని మఱియెవ్వరును ముద్రింపఁగూడదు.

1—8—92 }
సెల్లారు.

పూండ్ల-రామకృష్ణయ్య,
శ్రీ “ఆముద్రితగ్రంథచింతామణి”
పత్రికాధిపతి.

ఈ బంధ రాజముపై నితరుల యభిప్రాయంబులు.

మహారాజరాజశ్రీ “శ్రీమదముద్రితగ్రంథచింతావణి” పత్రికా
ధివతిగాలైన పూండ్ల-రామకృష్ణయ్యగారికి.

ఆర్య!

ఈనడుమ రాజమహేంద్రవరమునకుఁ బోయినపుడస్సద్గురువుల
గు మహారాజశ్రీ బ్రహ్మశ్రీ - శ్రీమద్వడ్డాది సుబ్బరాయనింగారితోఁడ
మపత్రికా పుత్రికవిషయమై ముచ్చటించుటలో వారిదిగువ నుదహరించి
న విషయమును దమకు విశదపఱచమని నన్ను నియమించిరి. వీరియనిన,
ఇప్పుడు తమ పత్రికయందుఁ బ్రకటింపఁబడుచున్న “శ్రీప్రబంధరాజవేం
కశ్రీశర్వర విజయవిలాసము” అను అపూర్వప్రబంధ ప్రకటనమువలన
నాంధ్రవధూటికిఁ గ్రాత్రయాభరణము నలంకరించుచున్నట్లుండెననియు
నందు ముద్రింపఁబడిన 808 సీసపద్యమునందలి బంధములను బ్రతిమలతో
ముద్రింపించిన మెఱుంగుబెట్టునట్లుండుననియును నెలవిచ్చిరిగాన విన్న
వించితి. చిత్తగించుడు.

22—1—92
ఏలూరు.

}

ఇట్లు,
సత్తిరాజ- శ్రీహారామయ్య,
వక్కిలు.

శ్రీశ్రీధరాయనమః.

శ్రీప్రబంధరాజవేంకటేశ్వరవిజయవిలాసపీఠిక.

(1.) ఈప్రబంధరాజ వేంకటేశ్వరవిజయ విలాసమును గణపవర వేంకటకవి రచించెను. ఇక్కవితల్లజునితల్లిమంగమాంబ.తండ్రిఅప్ప యార్లుండు. నందవరీకి. అమాత్యశిఖామణి, అనంగానియోగి. వసిష్ఠ గోతుండు. ఆశ్వలాయనసూతుండు. శ్రీవేంకటనాథ వరప్రసాద స్ర సాదితకవితావిలాసుండు. కాటెపలీమజరా గ్రామమును గణపవర గ్రా మునివాసుండు. ఈకవి గ్రామణి తనపదిరెండవయేటఁ దారావఘ్నముని ముని మీసము మొనయునేటయమశతకము, యిరువదవయేట శృంగారరసమంజరి, యిరువదియేనవయేటఁ గృష్ణమల్లకథ, యౌవనమునందు బాలరామాయణ ద్విపదము, చాటుపద్యములు, పాణినిలించానుశాసనము, రామలింగకవి నిర్ణయమునుజేర్చి యొకగ్రంథము, తెలుఁగుప్రీతాప రుద్రీయము, తెలుఁగురసమంజరి, అభినవాండ్రనిఘంటువు, (యిదేవేంకటేశ్వరనిఘంటువు), ఆంధ్రకాముది, గణయతిప్రాసలక్షణసీసమాలిక, ఆంధ్రప్రయోగరత్నాకరము, రేఫఅకార నిర్ణయపద్ధతి, షట్ప్రత్యయము లుప్రస్తారసరణి, యిర్వదాఘ్నఘండములవచనము, అలంకారసారము, పరమభాగవతచరిత్రము, ఆంధ్రద్విరూపకోశము, కల్పితకల్పలత, తెలుఁగువసంత తిలకభాణము, కఠినప్రాసశతకరాజము, ఆంధ్రప్రక్రియాకాముది, జాంబవతీ విలాసమును చిత్రకావ్యము, చండవిద్యావతీదండకరాజము, చక్రవాళితారావళి, పురాణసారమును పేర్లంబరంగు (25) నిరువదియైదు గ్రంథములరచించినట్టును, యిట్టిగ్రంథ రచనవలనఁదనజిహ్వోంఘలంబుతనివినొంద దనుకారణముచేఁగులజేవతా వంతసముగు వేంకటేశ్వర చరణారవిందమహిమనవనవోన్మేషలేశ వర్ణనలచేనొప్పనీప్ర బంధరాజవేంకటేశ్వర విజయవిలాసమును రచించినట్టుగా నవతారి కా పద్యములయందు వ్రాయఁబడియున్నది. ఇక్కవి కృతకృతులలోనొక్క వేంకటేశ్వర నిఘంటువునప్పుఁ దక్కినగ్రంథములు నామావశిష్టము

తైయున్నయవి- ఈకవిచే రచియింపబడిన గ్రంథజాలమునకై ప్రయత్నించఁగా వేంకటేశ్వర నిఘంటువుమాత్రములభించినదిగాని తక్కినప్రబంధములు “ ప్రాచ్యభాషానిఖితగ్రంథ సరస్వతీభండారము ” (ఓరియంటల్ లైబ్రరీ) లోఁగూడా నేత్రములకగోచరముతైయున్నవి- నేత్రగోచరమైనవేంకటేశ్వర నిఘంటువునుజూడఁగా నీప్రబంధ రాజముననవ తారికయందలి 49 వ పద్యమునఁజెప్పియుండురీతి “ విరుదుగద్య ” అనిఘంటు కడపట నివ్వధముగా వ్రాయఁబడియున్నది.

“ ఇది శ్రీమత్సైగుంబూరి యతిరాజాచార్యవర్య కరుణాకటాక్ష సంప్రాప్తాంధ్రకవితా సామ్రాజ్య ధురంధర, నీతియుగంధర; నందవరకుల కలశజలధిపూర్ణిమాచంద్ర, సత్యహరిశ్చంద్ర; వాసిష్ఠగోత్రప్రవిత్ర, ప్రశస్తాశ్వలాయనసూత్ర; కార్యఖడ్గప్రవీణ, కామినీజనపంచబాణ, కర్ణాటకుండీర పాండ్యమండలాధీశప్రముఖాఖిల మహీమండలాఖండల దత్తమత్తసింధుర సైంధవాందోళికా చిరత్నరత్నాంబరాదివస్తుప్రశస్తమందిర, నిరంతరవసంతేందిదిర; సకలకలాపితక్షణ, నిఖిలశుభలక్షణ; లక్షణకవి వేంకటపత్యమాత్య వరవిరచితమ్మును, మంగమాంబాసమేతగణనవరాప్యమంత్రమణివిఖ్యాతవజ్రపక రూపాల్మేలమంగాసనాథ తిరువేంగళనాథాంకితంబును, నగువేంకటేశ్వరనిఘంటువు ”

(2.) ఈగ్రంథకర్త అధునాతనకవి వర్గములోనివాఁడు. శ్రీకృష్ణరాయల సభాసదులగుముక్కుతిమ్మనాదులఁదానవతారికయందలి 34వ పద్యమున నుదహరించిన కారణముచే నితను శ్రీకృష్ణరాయలకు నీవలివాడగుటకు సందియములేదు. అనేకగ్రంథ శోధకుండగు కాకునూర్యప్పకవి వర్మిండు తనలక్షణగ్రంథమగు “ అప్పకవీయమున ” నిట్టిగ్రంథమునుగూర్చి యెచ్చటనుదహరించనందున నితను అప్పకవికిని యీవలివాఁడని యూహకట్ట నవకాశమిచ్చుచున్నది. తనకుముందే వ్రాయఁబడియున్న “ హరిశ్చంద్రనలోపాఖ్యానమును ” నప్పకవి తనగ్రంథమున నుదహరించలేదని యొకకళంకమును నప్పకవీందునియందుఁ జూపుదు రేమో,

దానికేదేని మఱియొందు కారణముండుగాని, యిట్టిగొప్ప లక్షణగ్రంథమొకటితనకుముందే యుండియుండిన నప్పకవి దానిచాకకమానఁడు గదా. ఇంతియిగాదు. అప్పకవి తనగ్రంథమునందు ననేకలక్ష్యలక్షణాంశములఁబ్రకాశించునట్టి నిదితనకుఁ బ్రాచీనగ్రంథమేయైయుండిన దీనిను దహించియుండునని మఱియొక యాహాకట్రుచున్నది. అప్పకవికి నీవలి లాక్షణికులగు కూచిమంచితిమ్మనాదులు వ్రాసిన లక్షణగ్రంథములయందు దీనింజేర్కొనిరో లేదోనిర్ణయించి వ్రాయుటకు మాకాగ్రంథములఁబంపవనందున మాయభిప్రాయముఁ బ్రస్తుతమువ్రాయ విరమించి మామిత్రసమితికిదీనిదీర్చినిచ్చుటకుఁగా విడిచిపెట్టుచున్నాము. శ్రీమాన్ - బ. సీతారామాచార్యులవారు తమనిఘంటువున “అప్పయ వేంకటపతి- ఇతండు ప్రబంధరాజవేంకటేశ్వర విజయవిలాసమును నొకపెద్ద లక్షణగ్రంథమునువ్రాసిగాఁడు. ” అనివ్రాసియున్నారు. ఇదిలక్ష్యగ్రంథముగాని యాచార్యులవారు వ్రాసినరీతిలక్షణగ్రంథముగాదు.

(3.) నన్నయ. పెద్దన- యెఱ్ఱన- తిక్కన- వీరన- తిమ్మన- పెద్దనాచలవలె నిక్కవిరాజా శ్రీయుండై తనగ్రంథముల నరాంకితములు జేయక నారాయణాంకితములుగాఁజేసి మనినధన్యుండు.

౧. “ఉ॥ ఇమ్మను జేశ్వరాధములకిచ్చి, పురంబులువాహనంబులుకా
సొమ్ములుగొన్నిపుచ్చుకొని, సొక్క, శరీరమువాసి, కాలుచే
సమ్మెటవేటులంబడక, సమ్మతికీహరికిచ్చిచెప్పెనీ
బమ్మెరపోతరాజొకఁడు, భాగవతంబుజగద్ధితంబుగన్” ॥

౨. “ఉ॥ నాలరసాలసాలనవపల్ల వకోమల కావ్యకన్యకా
గూళికిచ్చియప్పుడుపుగూడుభుజించుటకన్న, సత్కపుల్
హళికులైన నేమి, గహనాంతర సీమలఁగండమాలగౌ
ద్దాళికులైన నేమి, నిజదారసుతోడరపోషణార్థమై” ॥

అనిశాసించినబమ్మెరపోతనయు నొకానొక కారణముచే శ్రీవేంకటగిరిప్రభువులలో నొక్కరగు సర్వజ్ఞునినసింగమనాయక డుంచుకొన్నవేశ్యనుగుఱించి “ భోగనిదండకము ” వ్రాసితద్రాజాంకితముజేసినట్టెనగును

పడుచున్నదిగాని, యిక్కవి తనగ్రంథములనన్నిటినివేంకటేశ్వరస్వామికినర్పించినమహాపురుషుండు. అక్షీసరస్వతులొక్కచోనుండరనునానుడియిక్కవిపట్టునదబృహదైనది - ఎట్లనఁగానీగ్రంథమందలియవతారికయందు వ్రాయఁబడిన 27వది యగువచనమందుఁజూడ“అనితలంపుచునొక్కనాఁడు...సత్యవాక్యప్రతిష్ఠాగరిష్ఠుండును, కాశీసేతుమధ్యస్థలప్రసిద్ధనిజచరిత్రుండును, కృతసుధీజనస్తోతుండనగు నేనునిత్యకృత్యంబులుదీర్చి... బహువిధభోజనామూల్యజాంబూనదాంబరసారగంధసార రుచిరవిచిత్రేల ఘనసారతాంబూల ప్రియకామినీసంగీతగోష్ఠీ సుమశయావృష్ఠభోగాభోగ సంగతుండనై హంసతూలికా తల్పంబున వేకువఁ దేకువసుఖసుప్తినున్న సమయంబున.” అనివ్రాసియుండుటఁబట్టి యిక్కవి మహీమండలా ఖండలుండని బెప్పవొప్పుచున్నది. మనమువిన్నంత కన్నంతఁ దనుక కేవులనిపేరుఁ బెట్టుకొన్నవారందఱు నశనవసనములకు దూరస్థులైయుండుకారణముచేత నిక్కవి తనవిషయమైవ్రాసుకొన్న విషయమునుగూర్చి కొందఱికి సందియంబుగలుఁగునేమో అట్లుసందియముపడబనిలేదు ప్రస్తుతమిక్కవివృత్తాంతము మనకు కర్ణగోచరముగానుండినను బ్రత్యక్షముగ నేత్రగోచరముగనుండున కాకలవు పండితపామరులయెదుటనిట్టిబద్ధులగు సుద్దులువ్రాసి తానులోకము ముఖమెట్లుఁజూచు చుండును. ఇట్టి బొంకులొకవేళఁ దాఁదెంపరితనముతోవ్రాసినను నూటికొక్కఁడైనదీని నిజమును బయలుపరచియుండఁడా? ఎటులదానినిజము బయలుపఱచియుండురందురేమో, భోజన చరిత్రమును, కృష్ణరాయలచరిత్రమును, వారివారి యాస్థానకవుల చారిత్రములను, వారువారుచేసినచాటువులను జాటువులకు సంబంధించినకథలనుమనమిప్పుడెటుల “గతానుగతికోలోకః.” అనుసామెతరీతి వంశపారంపర్యముగాఁదెలిసికొనుచున్నామో యటులనే యిక్కవి వ్రాసినది నిజముగానిపక్షమున నితనికింతప్రసిద్ధిరానేరదు. అట్టిచాటువులుగాని కథలుగాని యితనిసంబంధమైనవి మనము వినియుండలేదు. కాఁబట్టి యితనువ్రాసినదంతయు నిజమనినమ్మవలసియు

న్నది. ఇతనియొక్కవ్యవస్థ మేనిజమని యొక వేశనాంబుకొన్న పపక్షమున నిట్టిభోగభోగమదాలభునకు విద్యతైటుల సంభవించినదందుచే మొ, యంతకన్నమిన్నగ సుఖమనుభవించు రాజ్యపరిపాలకులగు వేంకటాచార్యుడు శ్రీభోజరాజు రేచెల్లమాధవరాజు, శూద్రకుడు, శ్రీకృష్ణరాజులు, శ్రీబాబ్బలిశ్వేతాచలపతి రంగారాయులలోనగువారు తాముపండితులుగా గవులుగానుండుటమనకు దెలిసినవిషయమేకదా. కాబట్టి యిక్కవియు నట్టివారిలో నొక్కడని నిస్సంశయముగఁజెప్పనొప్పు. ఇంతియగాక నితఁడు ద్వాదశీవ్రతనిష్ఠాగరిష్ఠుండు- శ్రీదర్శికరేంద్రాద్వారాయ నికింబ్రీతిగ బ్రాహ్మణ సమారాధనము జేయువాఁడు. ఇట్టిశుభలక్షణలు ధీతునకుఁ గాక నితరులకిట్టి కవిత్వం బబ్బునన్న బబ్బునంబుగదా.

3. “చ॥ నిరుపహతిస్థలంబు, రమణీప్రియదూతిక తెచ్చియిచ్చుక
పృథవిడమాత్మకిం పయినభోజనముయ్యెలమంచ మొప్పుత
పురయురగజ్జులూహఁదెలియంగలపాఠక శేఖికోత్తమల్
దొరకినఁగాకయారక, కృతులచియించుమటన్నశక్యమే”॥

అని యల్లసానిపెద్దకవి నుడివినరీతి నీకవి యిట్టియొక్కవ్యవస్థవఁతుఁడు గనుకనే యిట్టిప్రబంధలలామము నొనరించికీర్తిచే మించియున్నవాఁడు.

(4.) ఇక్కవి తనగ్రంథమునందుఁడనివాస గ్రామముతప్ప నితర వృత్తాంతమును వ్రాయనందున నితనిదేశమెద్దియెనదియు నేనంపత్సరమున నీప్రబంధమును వ్రాసినదియఁజెప్పుటకుఁ గించిత్తైనను నాస్పదముగ నుపడలేదు. గ్రంథమున నవతారికలో 41 వ, పద్యసీసపాదమందు “కాటెపలీ ముఖ్య గణపవర గ్రామశేఖర శిష్టవసిష్ఠగోత్ర ” మనిమాత్రము వ్రాయఁబడియున్నందునఁ గాటెపలీమజరా గ్రామమగు గణపవరమితని స్వ గ్రామమని యేర్పడుచున్నది. ఈగణపవరమెచ్చటనున్నదిని విచారింపఁగా నీమండలములో నుడయగిరి తాలూకాలోనున్నట్టునునచ్చటఁబూర్వము కవులెవ్వరో నుండినట్టు కొందఱుబట్టాజులు చెప్పెదరేగాని, యిక్కవి యచ్చటజీవించియున్నట్టు వారుచెప్పుటఁగానము- ఇంతియగాక

కొన్నితాళప్రతులందు “ గామెపలిముఖ్యగణపవరగ్రామ ” మనివ్రాసియున్నది. ఆపక్షమునఁ గామెపలియనుగ్రామము అప్పకవి నివాసగ్రామమైయున్నది. ఇదిమామండలములోని కందుకూరు తాలూకాలోనిది. ఇందైనను నిక్కవి వృత్తాంతముఁ జెప్పువారులేరు. వెండియు గోదావరిజిల్లా తణుకుపీఠవాసమునందు గణపవరమని యొక గ్రామమున్నది గాని యచ్చటను నీవృత్తాంతమేమియుఁజిక్కినదికాదు. బట్టురామరాజభూషణకవి వసుచరిత్రమునందుఁ దనవృత్తాంతమునువ్రాయక హరిశ్చంద్రసఖోపాఖ్యానమున వ్రాసినట్టుగా నిక్కవియుఁ దిక్కిన తనగ్రంథములయందుఁ దనయుదంతమేమైన వ్రాసియుండునో విచారించుడు.

(5.) ఈగ్రంథముయొక్క అవతారిక, 13 వ పుటయందలి “వత్స్య మాణలత్వవిశేషోద్దేశవచనము” నందుచహరించినగ్రంథములును లోకమునకుఁదనగ్రంథోపయోగమును జూచిననప్రతిహతముగా నిట్లువ్రాయుచొరకొన్నవారేమి నగుపడలేదు. ఇంతయేల. వచనాంతమునందు “ఇదానీంతనసత్కవి నికాయంబునకుసహాయంబును, భవితవ్యకవికలాపంబునకు నాచార్యరూపంబును, సకలభాషావిశేషంబులకు న్నేషణంబును, మూఢజాతులకు బోధహేతువును, ప్రాథతతికి నమ్మతియును, సర్వజనకరంబునకాశ్చర్యకరంబును” అనులోనగు సమాసకలాపములచేఁ దనకవితాకన్యసలంకరించి యున్నాఁడు. కావ్యరత్నమనిపేర్కొనిన వసుచరిత్రత్రయందు రామభూషణుఁడు “సనాతనాధునాతనాఖిలమహాకవి జనానుగ్రహంబునఁ బురాతనపుణ్యశ్లోకరాజుని వర్ణనాకర్ణనోత్కంఠిత సకలజనసేవ్యంబగు నొక్కమహాకావ్యంబు రసోచిత వమత్క్రియాకల్పనాకల్పభవ్యంబుగా నొనరింపఁబూని” అనియు, నరసభూపాలీయమునందు మూర్తిగారు “ ఉదంచితవిరించి సంవితప్రప్రంచ చరదభంగబుధపుంగవహృదయంగమంబు, గంభీరరససమజ్జుంభిత కవితాంభోధిత రణకరణ ప్రగుణోపకరణపరిణత తరణిప్రకాండంబు నశేషగుణదోషవిశేషమరారసీరక్షిరవివేచనోచిత | పశంసితహంసాయ మానప్రతిభాను

బంధంబగు నొక్కప్రబంధంబు నిర్మించువానియన్న సమయంబున” నని యువాసి యున్నారుగాని, యీప్రబంధరాజములోని వచనమువలె నెవ్వరును శాసించియుండలేదు. ఈగ్రంథద్వయమిప్పుడు మీకహస్తామలకముగాన నిందలి గుఱొగుణములను మీరేగ్రహించునది.

(6.) ఈగ్రంథముయొక్క అవతారికయందలి 28 వ, పద్యమునందు నిక్కవి సుఖసుప్తినున్నసమయంబున వేకువజామువేళ బాలవేంట శౌరి ప్రత్యక్షమై నీహానరింపఁబూనిన ప్రబంధరాజమును దనకంకితముఁ జేయుమనినట్లునునందునకిక్కవి సమ్మతించి శ్రీవేంకటేశ్వరునికి గ్రంథంబంకితంబిడినట్లు వ్రాయఁబడియున్నది- ఇట్లుసుఖుప్తి సమయములఁ దమ తమ యుపాసనాదైవములు ప్రత్యక్షమైనట్ల నేకగ్రంథకర్తలు వ్రాసియున్నారు-విరాటపర్వమునందుదిక్క-నయజ్ఞయు, విష్ణుచిత్తీయమునందుశ్రీకృష్ణరాయలు, మొదలగువారు వ్రాసియున్నారు- ఇదంతయునిక్కాలపు వారికి హాస్యాస్పదముగానున్నందుకు మిగులఁజెంతిల్లుచున్నాము- ఇది యొకరినిజూచియొకరు వ్రాసెదరేకాని నిక్కపుభక్తి తాత్పర్యముగా దని కొందఱిదివఱకేవ్రాసి యుచ్చిత్తించియున్నారు- అదిచూచినప్పుడెల్లను మామన మెఱియుచున్నది- ఎంతటిభక్తి పరత్వములేనిదే, యెంతటి దైవోపాసనలేనిదే, కేవలవిద్య కవితాంభోధిఁ దరింపలేదనియుఁ గించితైనను దైవోపబలమపశ్యకమని మాయభిప్రాయము. ప్రశస్తలైన కవులందఱు తమకొకయుపాసనాదైవమున్నట్లు వ్రాసియేయున్నారు- ఇట్లువ్రాసినవారివ్రాంత యంతయునన్యతవ్రాతమని వ్రాసినవారికెట్లుచేయఁదెలియలేదు. ఇంతయేల- ఇకసముఖమునరాణుబారమెందుకు, శ్రీమాన్ బహుజనపల్లి సీతారామాచార్యులవారు తమనిఘంటువగు “ శబ్దరత్నాకరమున ” భాషావిషయమై ప్రశంసించుచు “ అయినను వీరు కవిత్యంబుజెప్పఁబ్రారంభించినచో గతానుగతికోలోకః అన్నట్లందఱు నొక్కమాగ్ధమవలంబించియున్నారు- అయ్యదిహాస్యాస్పదంబుగనున్నది. అదియనఁగా స్వప్నంబు గాంచుటలోనగునది- వారిభక్తితాత్పర్యమెట్టి

చో అదియటుండనిండు " అనివాసియున్నారు. ఆరయుడు.

(7.) ఆంధ్ర ప్రబంధములలో నాశ్వాసములనియునుచ్ఛ్వాసములనియు నుల్లసములనియుఁ దరంగములనియు సంశములనియు ననేకవిధములుగాఁ బ్రతికృత్యమువిభజించఁబడియున్నదిగాని యీప్రబంధరాజవేంకటేశ్వర విజయ విలాసమువలె గ్రంథమునంతయు నేకాశ్వాసముగా విరచింపఁబడినది యిదివరకు దృష్టిగోచరముగాలేదు- అనేకవార్తప్రతులఁజూచితిమిగాని యెన్నిప్రతులుజూచినను నేకాశ్వాసమనివాసియేయున్నది. ఈగ్రంథమునందు 882 పద్యములున్నవి. ఇన్నిపద్యములను నొకయాశ్వాసమని చెప్పుటకంటే వీనివిభజించి వాసియుండినఁ జదువువారలకుఁ గొంతగ్రుక్కఁద్రిప్పటకు వసతిగలిగియుండును. అట్టివసతినినుమఁతైన నిక్కవి కల్పించినవాఁడుకాదు. కారణమెయ్యదియో విచారించుకొనుడు.

(8.) తెలుఁగుఁ గట్టములలో నాశ్వాసాంతములయందుఁడమతమ వృత్తాంతమును దెలుపు గద్యములను గవులువాసియున్నారు. అట్టిమార్గ మవలంబించక యిక్కవి యేకాశ్వాసమగునీగ్రంథాంతమందు. 883 పద్యమగు " చ॥ గణపరాత్వయాంబునిధికైరవచాంధవుఁడు " అనిపద్యమువాసి గద్యమును వ్రాయనందున నితనికి నిట్లువ్రాయుట కుశరణమెయ్యదియని విచారించఁగా శ్రీకృష్ణరాయవీరచితమగు " ఆముక్తమాల్యద లేక విష్ణుచిత్తీయమును " కావ్యలలామమునందును, నాశ్వాసాంతములయందుఁ బద్యములే వ్రాయఁబడియున్నందున గణపవర వేంకటకవిగామణికి నాధారమగుపడినది- ఇట్లువ్రాయుటకు వీరికేమియాధారమో విచారించునది- ఈవల మామండలములోని శ్రీవేంకటగిరి సంస్థానమునందు సూతనముగ వెలువడిన " శ్రీరాధా కృష్ణసంవాదమును " నొకప్రీథకావ్యమందు బ్రహ్మశ్రీమండపాక పార్వతీశ్వరశాస్త్రులవారు, వారిగ్రంథమునందు గద్యమునువ్రాయుట విరమించియీక్రిందవాసినవిధముగఁబద్యమునేవాసియున్నారు.

౪. “ మ॥ ఇదిశ్రీబాబ్బిలిరంగరాయవసుధాధీశోత్తమాకారశౌ
 రిదయానుండిత మండపాకకులజ శ్రీపార్వతీశాఖ్యను
 ద్వందనావిష్కృతగద్యపద్యమయరాధాకృష్ణ సంవాదసం
 జ్ఞ దివ్యక్షుపీయకృత్కృతించనరునాశ్వాసంబుదానాద్యమై”॥

(9.) ఇక్కవి యొకగొప్ప లాక్షణికుడు - తానునేర్చినలక్షణ
 ములకన్నింటికి లక్ష్యముల సీగ్రంథమునం దుదహరించియున్నాడు. ఆం
 ద్రభాషలో లక్ష్యలక్షణములను దెలుపుగ్రంథములాండు రెండుగానివిశే
 షములులేవు - అవియనగా “ కావ్యాలంకార చూడామణియు, నరస
 భూపాలీయము ” అనునవి. ఇందు మొదటిగ్రంథమును విశ్వేశ్వరుండను
 ప్రభువుపై విన్నకోటపెద్దనయను మహాకవి యంకితంబిచ్చియున్నాడు -
 ఇద్ది బహుపురాతనగ్రంథము-ఇయ్యది పోతన శ్రీనాథాదుల కాలమునకు
 శ్రీకృష్ణరాయలవారి కాలమునకుం బూర్వమునవ్రాయఁబడినది - ఇందు
 వ్యాకరణవిషయము, అలంకారవిషయము, ఛందశ్శాస్త్రవిషయము, కా
 వ్యలక్షణము, నాయక నాయికాది గుణములు, బంధకవిత్వ గర్భకవిత్వచి
 త్రకవిత్వాదివిషయము వ్రాయఁబడియున్నది - ఇక రెండవగ్రంథమున
 రసభూపాలీయ మిప్పుడు ముద్రితమైయున్నదిగాన దీనినిగుఱించి మే
 ము విశేషముగ వ్రాయఁబనిలేదు - ఈ రెండులక్షణగ్రంథములును నరాం
 కితములగుటచే సకవి తానొక లక్షణగ్రంథమును వ్రాయఁదలపెట్టి
 యు నిదివఱకే యిద్దఱులాక్షణికులు లక్ష్యలక్షణములు వ్రాసియున్నను
 లక్ష్యములగు పద్ధియములు నరస్తుతులనియెంచి వానిని నోరగుచ్చుచున
 సురాక. తాను మరలఁగొత్తలక్ష్యములగు పద్యములనుమాత్రమువ్రాసి,
 వానిని శ్రీవేంకటేశ్వరస్వామికి సంకితంబిచ్చి యీగ్రంథమునువ్రాసియు
 న్నాడు - ఇదికవియభిప్రాయముగానినాడు తాఁదిరుగ లక్షణమును
 గ్రంథమునందు వ్రాసియేయుండును - కాఁబట్టి యీగ్రంథమంతుండుల
 క్ష్యములగు పద్యములకన్నిటికి లక్షణమిదియని కవియేవ్రాసియున్నాడు
 గాని, యాలక్షణమును వివరించియుండలేదు - కానమఱియొక గ్రంథ
 మునుంచి లక్షణమును దెలిసికొని యిందలిలక్ష్యమును గ్రహించవలయును-

(10.) ఈగ్రంథమునందు గర్భకవిత్వము బంధకవిత్వము చిత్రకవిత్వము - విశేషముగ వ్రాయఁబడియున్నది - ఆంధ్రగ్రంథములలోనీక విత్వసంబంధమగు పద్యములనేకములు వ్రాయఁబడి యున్నవిగాని వాని కన్నింటికి లక్షణమెచ్చటను గానఁబడదు - కావ్యాలంకార చూడామణి యందుఁ గొన్నిబంధములకు లక్షణమువ్రాయఁబడియున్నది- ఈగ్రంథమిప్పటికి నముద్రితమగుటచే దీనియందలి విషయములు లోకమునకందని మ్రాని పండ్లైయున్నయవి - ఇంకముద్రింపఁబడియుండు నరసభూపాలీయమునందైనను నాలవ యాశ్వాసమునందు “ అష్టదశపద్యబంధచక్రబంధములకుఁ ” దప్పఁదక్కిన బంధములకు లక్షణమెచ్చటను గనుపడదు. ఈ ప్రబంధరాజమునందు బంధములన్నియు నఱువడికి (60) మించియున్నయవి - ఈబంధముల నన్నిటిని యీకవి వానివాని స్వస్వరూపములతో లిఖించియున్నాఁడు. అయ్యవిముందు ముందుఁ బ్రకటింపఁబడు. ఈకవిత్వలక్షణము పండితులకే తెలిసికొనుట కసాధ్యమగు పనియైనందున “బంధములు” అనిపేర్కొనినపుడెల్లఁ బామరులు “ రతిబంధములు ” అనివాని నన్వయించుకొనుచున్నారు . మనుచరిత్రయందు నల్లసాని పెద్దన్నగారు గద్యమునందు “ చతుర్విధకవితా మతల్లికాల్లసాని చొక్క యామాత్య పుత్రపెద్దనార్యప్రణీతము ” అనియు, వసుచరిత్రమునందు రామరాజభూషణకవి “ సంస్కృతాంధ్రభాషా సామ్రాజ్యసర్వం కషచతుర్విధకవితా నిర్వాహకసాహిత్య రసపోషణ రామభూషణప్రణీతము ” అనియువ్రాసుకొనియున్నారేగాని వారు వారివారి గ్రంథములందొక్కతైనను బంధకవిత్వ గర్భకవిత్వములను గూర్చి యొకపద్యమైనను వ్రాసియుండరైరి. ఇందుకుఁగారణము విచారించుకొనునది.

(11.) ఈగ్రంథము కథాపాఠంభము మొదలుకొని వెంకటాచల పట్టణవర్ణనము, నలివిలిగోపురాదివర్ణనము, స్వామిపుష్కరిణీవర్ణనము, బయకానికోనపాండు తీర్థాకాశగంగాదుల వర్ణనమును, వేంకటశైలవర్ణనమును, శ్రీవేంకటేశ్వర స్వామివర్ణనమును, శ్రీవారివాహ్యాళి

వర్ణనమును, తిరునాళ్లమఱాత్సవాదివర్ణనమును, మొదటి 50 పద్యములవరకు వ్రాయఁబడియున్నది. అది మొదులు సాయంతనవర్ణనాదులు, జాతివార్తలు, స్వామివారియెదుట జరుగుసంగీతము మేళములవర్ణనములు, లోనగువృత్తాంతములు 112 పద్యములవరకు వ్రాయఁబడియున్నది. తర్వాత ప్రభాతవర్ణనాదులు చెంచునాయకులతో శ్రీవారిపేటసన్నాహవర్ణనాదులు 240 పద్యములవఱకు వ్రాయఁబడియున్నవి - అవ్వలశ్రీవారి కేలిడేగ యాకాశరాజవంధుని సుతయగు నాంచారుదేవియుపవనమునవ్రాలుటయుఁ దోడ్తోనశ్రీవారచ్చటికి మంత్రిసహితుఁడైవిచ్చేసియు వెలంది యుదంతమరయుటకు మత్రిబంపఁగా నతనివలనఁ దానామెచ్చు త్తాంతమువిని యవ్వలందినిజూచి వర్ణించుటయుఁ దర్వాత నాకాశరాజ మంత్రివలన వేంకటేశ్వరస్వామివారి యభిప్రాయమెఱింగి తనసుతనిచ్చి వివాహంబొనర్చి స్వగృహమునకునగతనయ్యును దనతనయనుబంపునపుడు తోవలో స్వామివారికిని నాగదత్తుఁడను చోరునకునుయుద్ధము సంపాద్యమగుటయుఁజోరవ్రజంబు స్వామిపుష్కరిణింబడి సారూప్యంబందుటయు నష్టదిక్పాలకులు శ్రీవేంకటేశ్వరస్వామిని స్తుతించుటలో నగుపద్యములచేఁ దక్కినగ్రంథంబంతయునొప్పుచున్నయది. ఈగ్రంథమునందుగఁగఁగవేషముగవ్రాయఁబడియుండలేదు - అయినను తననేర్పఱితితనమును లోకమునకుఁ దెలుపుటకై కవి యిదిమొకవ్యాజముగల్పించుకొని యిట్టిలక్ష్యగ్రంథమును వ్రాసియున్నాఁడు.

(12.) ఈగ్రంథమునందు దచ్చటచ్చట రేఫ శకటరేఫములకుయతిపాఠసములయందు మైత్రిజెప్పఁబడియున్నది. ఇక్కఱి “నిఖలరేఫఱకారనిర్ణయపద్ధతి” అనుగ్రంథమును దావ్రాసి నట్లవతారికయందలి 37 వ పద్యమందు వ్రాసియున్నాఁడు. నిఖలరేఫఱకార నిర్ణయపద్ధతియను గ్రంథము మాకుఁజిక్కనందునఁ గవియభిప్రాయమిదియని నిర్ణయించి వ్రాయుటకుననువుపడలేదు. అయినను సీగ్రంథమాద్యంతమునుబరిశీలించఁగా నచ్చటచ్చట రేఫ శకటరేఫములకు యతిపాఠసములయందు మైత్రినిగలుఁ

గఁజేసేయుండుటఁబట్టి వీనిసాంకర్యమున కిష్టపడినవారిలో నీయనయునొక్కఁడనితోచుచున్నది. ఈవిషయమై మనమితని నిందింపఁబనిలేదు. గజకచ్ఛసపోరుంబోలిన దీనిపొరు మొదటినుంచి మించియేయున్నది - “రయోస్తునిత్యంస్యాత్” అనినన్నయసూత్రము వ్రాసినదిమొదలుగ వేములవాడ భీమకవి దానికి మొదటిశత్రువుగ నేర్పడె - అది మొదలుకొని యిప్పటివఱకును రెండువిధంబులుగఁ గవులువ్రాయనవలంబించిరి . భీమమార్గావలంబకులు దీనిసాంకర్యమునకిష్టపడిరి. తదితరులునన్నయతోవంద్రొక్కిరి - కొందఱలాక్షణికులు వీని నియమమవలంబించుట కష్టతరంబగుటఁబట్టి భారతమునందు

“క || తెంపునుజెంపునుగదురని | లింపులువెఱగందిజూడరిపునైన్యములుకా

గంపింపఁదమబలంబులు | అంపినిచిట్టార్చిసింధురాజుండాఁకె||”

యీపద్యమున్నదనియుఁగూడావ్రాసియున్నారు - ఈపద్యముభారతమునందేపర్వముననున్నదియోవారుస్పష్టముగవ్రాయరైరి - మేమెన్నిపర్యాయములు భారతమువెతకినను వ్రాతయందిదిగనుపడలేదు-ఒకవేళనున్నదనుకొన్ననుసూత్రమువ్రాసిననన్నయవ్రాసినపద్యముకాదుఇదితిక్కనవ్రాసినభాగములోనిదైయున్నది. సూత్రవిరోధముగ నన్నయరేఫసాంకర్యముజేసెననుమాట లోకులునమ్మరనికవిత్రయ మతమునందెందున్నది యాదరణీయముగనుక యీపద్యము నితరులెవ్వరోవ్రాసి భారతమునఁజేర్చి యుందురు. అట్లుగానిచోఁజలలకు యతులయందొకపద్యమునందే సాంకర్యమగుపడుట మాకుమిగుల నబ్బరముగనున్నది . కొన్నితెలుఁగుప్రబంధములయందువీనిసాంకర్య మగుపడు కతన నిట్టివివాదసమయమున వానినుదహరించి వ్రాయుట యొక పాండిత్యాతిశయముగాదు - సూత్రవిరోధముగనుండు ప్రయోగములమిగులసూర్జితపరుచుటకన్నసూత్రానుసారముగనుండు ప్రయోగముల సూర్జితపరుచుటమేలు. ఇక్క-వియును 442 వ పద్యమునందు వ్రాసిన యనియుతయనిగుఱించి చింతించి యంతదూరము వ్రాయవలసివచ్చినది. ఇక్కాలపు పండితులలో నొకరిద్దఱు దీనింగూర్చి యివిధముగవ్రాసియున్నారు - ఎట్లనిన.—

౫. "తే.గీ|| అరసములకబ్బదిత్రంబులనియతద్వి | రేఖవృత్తులుదుమ్మవికృతకృతితడు
తెండినకొలంకులంబు తెనింపుంగనమి | సుకవివారంబువానిఁ గాంచు నెయ్యికింత||"

౬. "క|| అయ్యుద్వీరేశ్వరీజులు | చయ్యనవిగతద్వీరేశ్వరేశ్వరులుగురు
య్యయ్యలు ససులోచనులై | యొయ్యననుద్వీరేశ్వరీవృత్తనాంధునురిందుకా || "

(13.) ఇక్కవి శబ్దములు ప్రయోగించుటయందు సర్వతంత్రస్వ
తంత్రుండైనందునఁ గొన్నియప్రశస్త్యయోగములు గ్రంథమునందగుచు
చున్నవి. 511వసీసపద్యమునందు "బుధులునుగురులునుపుణ్యులుమునులును
నుతులుంచుమరువుకు శ్రీతులుగుటుతు" అనుపాదమున "మురువుకు"
అనిపక్షివిభక్తియందు నజ్ఞనువిడిచిపెట్టి వ్రాయఁబడియున్నది. "మురు
వుకు" అనియుండవలెను - అట్లయినచో మాతృధికమయ్యెడి - ఇదివి
చార్యము - వెండియు 493 పద్యమున "పెలుచగుశ్రీలువీలు" అనిప్ర
యోగింపఁబడియున్నది. "కుత్రచిన్నలోపశ్చ" యనుసూత్రవిధికిఁ దప్పి
యున్నది - వీనులనియుండవలెను - ఇదియువిచార్యము - వెండియున్దిట్టియ
ప్రశస్తప్రయోగము లచటవటఁగనుబడుచున్నను పీఠికావిస్తరభీతిచేసిందు
వివరించలేదు.

(14.) రెండవకలమునందుదహరించిన విధముగా శ్రీకృష్ణరాయ
లవారి యాస్థానకవులకు నిక్కవి యీవలివాఁడుగనుక నక్కాలపు కవి
చక్రవర్తియగు బట్టుమూర్తిగారివిరచితమగు "నరసభూపాలీయము"
అను కావ్యాలంకారసంగ్రహమును నిక్కవి పూర్ణముగఁజదివి యందలి
లక్ష్యములగుపద్యములంబోలిన పద్యములిందనేకములు వ్రాసియున్నాఁ
డు. ఇంతయేల. కొన్నికొన్ని పద్యములంబోల్చి యంకితాంకములువిడిచి
చూచినచోసిండుకయైనను భేదములేకయున్నవి. ఇదిచూచునప్పుడిక్కవికి
సామర్థ్యములేక వానిని స్వీకరించివాఁడని యనవలసివచ్చుచున్నది. అట్లు
నుటకు మాకిండుకయైనను ధైర్యముచాలదు- గుణగ్రహణపారీణులకుఁ దె
లియుటకు గా నాయొప్పుపద్యముల సంఖ్యను నిందుఁబోల్చిచూపుచున్నా
ముగాన నయ్యయిపద్యములను బోల్చిచదువుకొనుఁడు.

(నరసభూపాలీయము.) (ప్రబంధరాజము.) * (నరసభూపాలీయము.) (ప్రబంధరాజము.)

అర	పర	పగర	*	అ	పగర	పగరం
౫	౫౧	౧౪౧	*	౨	౯౨	౧౪౬
౫	౭౬	౧౪౭	*	౫	౨౨	౧౪౯
౨	౮౯	౧౫౨	*	౨	౬౩	౧౯౨
౫	౨౨౪-౯	౨౧౨	*	౩	౨౪	౨౧౫
౫	౧౫౧	౨౯౮	*	౩	౩౧	౩౦౬
౫	౮౩	౩౫౧	*	౪	౭౭	౩౫౨
౨	౧౩౧	౩౫౩	*	౫	౧౦౨	౩౫౬
౫	౨౩౨	౩౫౭	*	౫	౧౬౫	౩౫౯
౫	౫౯	౩౬౨	*	౫	౪౯	౩౬౩
౫	౯౮	౩౬౮	*	౫	౧౬౦	౩౬౯
౫	౨౩౪	౩౭౦	*	౫	౫౯	౩౭౧
౨	౧౨౯	౩౮౮	*	౨	౮౨	౪౨౩

పైపద్యముల సంఖ్యలనుమాత్రము పోల్చికొన్నింటిబూపితిమి. తక్కినవాని నిమిరేపోల్చిచూచుకొనుడు. మఱియొకచిత్రము. కొన్నినరసరాజీయము లోని పద్యములవలె యతిపాసములువిడువకనే యిందును వ్రాయఁబడి యున్నవి. ఎట్లునఁగాఁజూడుడు. నరసరాజీయము చతుర్థాశ్వాసమునం దలి ౮౨ వ, వృత్త, కంద, గర్భ, సీసము

౭. సీ|| “ మహితవిద్యజ్ఞనమండలీనితుత సాహిత్యప్రియంభావుకామ్యదార
వితతభీమాహవవిక్రమక్రమసముద్యద్వైరినిర్భేదనాభిరామ
వినుతవిశ్రాణనవిభ్రమాపహసితా నూనామరమ్మోరుహాస్యశేంఢ్ర
వినతభూపాలకవిస్ఫురన్మకుటరత్నద్యోతితాంచత్పదామహాత్మ్య
నిరుపమదయాపయోనిధినిరతభరిత | చారుచరితనిర్మలతరసత్యరుచిర
తరణికులమణినరసింహధరణిరమణ | ఘనతరగుణనిధీమనుజనులువాగడ”||

ఇంక యీ ప్రబంధరాజములోనిపైపద్యమునుంబోలినపద్యమును జూడుడు!

౮. సీ|| “ మహితనానామనిమండలీ విరచితాహీనాతిశేల్ల త్తనానుమంగ
వితతజన్యాంగణవిక్రమక్రమ లసత్కృష్టాదసంహరకానుభావ
వినతబద్ధిర్ముఖవిస్ఫురన్మకుటరత్నశ్రేణి రాజత్పదాభిరామ

విగతవిశ్రాంతిని విస్మయస్థయ దివౌకశ్యాఖిజైవాత్మకాదిదాన
నిరుపమకృపాపయోంబుధినిరతశుభద । ధీరచరితనిర్మలతరదేహరుచిజి
తసజలజలదాయరగేంద్రధరణిధరవ । రయరుసుగుణనిధిపక్షిరాజవాహ”॥

ఈపైపద్యములోని “మహిత, వితత, వినత” అనుమాడుప
దంబులు నరసరాజీమునందు సీసపద్యములో 1, 2, 4 సీసపాదాదుల
యందుగూర్చబడియున్నవి. నరసభూపాలీయమునందలి సీసపద్యము
లోని “విద్వజ్జనమండలీ” అను సమాసమును “నానామునిమండలీ” అ
నుసమాసముగాను “భీమాహవవిక్రమక్రమ” అను సమాసమును “జ
శ్యాంగణవిక్రమక్రమ” అనుసమాసముగాను “భూపాలకవిస్ఫురన్మకుట
రత్న” అనుసమాసమును “బర్హిర్ముఖవిస్ఫురన్మకుటరత్న” అనుసమాస
ముగా నిందు మార్చబడియున్నవి. ఇంతియకాదు. నరసరాజీయములో
నిసీసతేటగీతియందలి “నిరుపమదయాపయోనిధినిరతభరిత” అనువాక్య
మును “నిరుపమకృపాపయోంబుధినిరతశుభద” అనువాక్యముగాను “ఘ
నతరగుణనిధి” అనుపదమును “ఉరుసుగుణనిధి” అనుపదముగాను మార్
చబడియున్నవి. ఇంకపైసీసములలోని గర్భితములను వ్రాసి పోల్చి
చూపినమిగులస్పష్టంబగునని యిందువ్రాయుచున్నాము.

౯.మ॥ “హితవిద్వజ్జనమండలీ వినుతసాహిత్యప్రియంభావుకా
తతభీమాహవవిక్రమక్రమసముద్యుద్వైరినిర్భదనా
నుతవిశ్రాంతినివిభ్రమాపహసితానూనామరత్నాహుహ
నతభూపాలకవిస్ఫురన్మకుటరత్నద్వ్యోతితాంచత్పదా” । (నరసరాజీయము)

౧౦.మ॥ హితనానామునిమండలీ విరచితాహీనాతిశేల్లత్తనా
తతజన్యాంగణవిక్రమక్రమలసత్క్రవాదసంహరకా
నతబర్హిర్ముఖవిస్ఫురన్మకుటరత్నశ్రేణిరాజత్పదా
గతవిశ్రాంతినివిస్మయస్థయదివౌకశ్యాఖిజైవాత్మకా”॥ (ప్రబంధరాజము)

౧౧.క॥ “నిరుపమదయాపయోనిధి । నిరతభరితచారుచరితనిర్మలతరస
త్యుచిరతరణికులమణీ । నరసింహధరణిరమణఘనతరగుణనిధి” (నరస)

౧౨.క॥ “నిరుపమకృపాపయోంబుధి । నిరతశుభదధీరచరితనిర్మలతరదే
హరుచిజితసజలజలదా । యరగేంద్రధరణిధరవరయరుసుగుణనిధి”॥ (ప్ర
వేండియు నరసభూపాలీయము నాలవయాశ్వాసములోని పాదము

మకమగు 81 వ, పద్యమునందలి 2-4 పాదములగు “మారామనుమదన సమరమాధుర్యుడవై” అనుపాదములే యీగ్రంథముయొక్క 730 వ, పద్యమునందు 2-4 పాదములు గాఁ జేకొనఁబడియున్నవి. మఱియును నరసఘాపాలీయమున నాలవ యాశ్వాసములోని 86 వ పద్యమగు అష్టదశపద్మబంధస్సగ్రంథముఁడు.

౧౩|| “ రామాకశ్రీసమ గాఢరణకృతభయముద్రాససక్తారమారా
రామారక్తాసనద్రాప్త్యభరణపటిమాత్రాసకు స్త్రీకుమారా
రామాకు స్త్రీకుసత్రాప్రకటతరవిదిత్రాపవిత్రాసమారా
రామాసత్రాపవిత్రాశ్రయనరసరుచిగామసశ్రీకమారా” ||

ఇంక ప్రబంధరాజములోని అష్టదశపద్మబంధమగు 870వ, సగ్రంథావృత్తముగనుఁడు.

౧౪|| “ రామారక్షోదలపాగ్ర్యదరకదనసత్రాసపథారమారా
రామారథ్యాపసత్రాప్రకటగుణసముద్రా పవిత్రాసమారా
రామాసత్రావిపద్రావినిభకరచక్రాశరణ్యాగమారా
రామాగణ్యాశరక్రాశరణితఖగవరాపాలదక్షోరమారా” ||

ఈపైవృత్తమును నరసఘాపాలీయమునందలి వృత్తముయొక్క యతిపాత్రసములరీతిగా నిందుఁబొందుపరచియున్నాఁడు. వెండియు “పవిత్రాసమారా” అను నరసరాజీయములోని సమాసమే యిందును జూపియఁబడియున్నది. అరయఁగా నరసఘాపాలీయమును ముందిడుకొని యీగ్రంథమునందు కొన్నిపద్యములు వ్రాసినట్టెంచవలసియున్నది.

(15) ఈగ్రంథమునందు బంధకవిత్వ గర్భకవిత్వచిత్రకవిత్వములు విశేషముగ వ్రాయఁబడియున్నవి. ఇందుదహరింపఁబడిన గర్భకవిత్వ చిత్రకవిత్వ బంధకవిత్వములలో 808 వ, సీసపద్యమును బోలినపద్యమిది వఱకు నాంధ్రగ్రంథములలో నెచ్చటను వ్రాయఁబడియుండలేదు. ఈపద్యమునందు గర్భితములన్నియు నలువదికిఁబయిగానున్నయవి. ఈయలువదిగర్భితములును రకారపాత్రసఘటితములై యున్నయవి. ఇందుఁగందములు, తేటగీతులు, ఆటవెలదులు, శోభానమంగళారతులు, శ్లోకములు, చౌపదములు, వృత్తములు, అష్టకములు, ధవళములు, అర్థచంద్రికలు,

ఉత్కృతికలు, రగడలు, చరువులు, ఉభయభాషాకందములులోనగు గర్భితములు వ్రాయఁబడియున్నవి. ఇంతియగాక యీసీసతేటగీతియంతయు సర్వలఘువులతోఁ గూర్చఁబడియున్నది. వెండియు నీసీసములోనుంచి వింశతిబంధకందముకూడా వ్రాయఁబడియున్నది. ముంజేతికడియమునకద్దమేల! ఇప్పడీపద్యము ముద్రింపఁబడి మీయెడటఁజెట్టఁబడి యన్నచిగాన మేము విశేషము దీనింగుఱించి వ్రాయఁబనిలేదు.

ఇట్టిపద్యమిదివఱకుఁ దెలుఁగుఁగబ్బములలో నెవ్వరును వ్రాసియుండలేదు. గర్భకవిత్వముచే నలంకరింపఁబడియున్నపద్యమిది యొక్కటియగాదు, 807 - 809 - 810 - 817 - 818 - 821 - 822 - 825 - 826 - 827 - 831 - 832 - 847 - 850 - 863 - 870 లోనగుపద్యములు గర్భితములచే వెలయుటచూడఁగా నిక్కవిని జతుర్విధకవితా నిర్వాహకుండనిచెప్పుటకు నించుకయైనను సందియములేదు. బంధకవిత్వ చిత్రకవిత్యాదులకుఁ గొన్నిలక్షణములగుపడుచున్నవిగాని గర్భకవిత్యాదులకు లక్షణము బొత్తుఁగఁగనిపింపదు. అప్పకవి గర్భకవిత్వమునకు లక్షణమును వ్రాయకనే తానుకొన్ని గర్భితవృత్తములు వ్రాసియున్నాఁడు. ఒక్కచతుర్విధకందమునకుఁ దప్ప మఱిదేనికిని నప్పకవీయమునందు లక్షణము గుపడదు. గర్భకవిత్వ చిత్రకవిత్వములు కవియొక్కపాండిత్యాత్యయముపై నెక్కొనినట్లున్నయవి. అట్లుగానిచో వైనుదహరించిన సంఖ్యగల యీగ్రంథములోని గర్భితపద్యములు వ్రాయుటకీకవికి లక్షణమెట్లుండునని యూహఁజేయఁగలము. అటువది నాల్గుగర్భితములుమాత్రము వ్రాయవలసినట్లు లక్షణముండునా! ఉండదు. కాబట్టివారివారి పాండిత్యప్రగల్భ్యతననుసరించి గర్భకవిత్వమును వ్రాయవచ్చునని యూహఁజేయచున్నారము. ఇక చతుర్విధకంద లక్షణమునకుఁగావ్యాలంకార చూడామణియందు వ్రాయఁబడినవిధమును జూడుడు:—

౧౫. తే॥ “ప్రథమకందంబురెండవ పాదయుగము! నందురెండవగణపగ్గమాదిగాఁగఁగడయు మొదలునువరుసతోఁగలిపిచదువ | నగుఁజతుర్విధకందమైయార్యసభల”॥

ఇక అప్పకవీయములోని పద్యమునుగనుడు.—

౧౧.క॥ రెండవచరణంబునకు॥ రెండవగణమాదిగాఁగనిర్మించినచో
బండిచతుర్విధకందము | పాండవపక్షమెలంగుఁబ్రాజ్ఞులసభలకా”॥

ఈగ్రంథమునందలి 220 వ పద్యమగు గూఢచతుర్థపాదిపద్యము
నకు లక్షణము కావ్యాలంకారచూడామణియందు నీక్రిందివిధముగ వా
యబడియున్నది.

౧౨.క॥ “మొదలిచరణత్రయములో॥ బదిలముగాఁగవితసంత్యపాదాక్షరముల్
గదియొకగ్రమముననిల్చిన | నదిగూఢచతుర్థమనఁగనద్యుతమయ్యెకా”॥

(16.) ఇక చిత్రకవిత్వవిధమెట్టిదనఁగా ననులోమవిలోమము, ఓ
వ్యనిరోవ్యము, తలకట్టులు, గుడులు, శృంగములు, అక్షరవిలోమము, ప
దభ్రమకము, పద్యభ్రమకము, ఏకపది, ద్విపది, త్రిపది, యేకాక్షరి, ద్వ్య
క్షరి, త్ర్యక్షరి, నిస్థాలవ్యము, నిష్కంఠ్యము, నిర్దంత్యము, నిర్మూర్ధన్యము, ని
రంభస్థము, నిరూప్యకాదులచేఁబద్యములువా”నిగేసి యదిచిత్రకవిత్వ మ
నుపించుకొనును. ఈచిత్రకవిత్వమును నిక్క-వియు నీగ్రంథమునందు 75-
214 - 221 - 222 - 223 - 230- 366- 392 - 807 - 808-(832లో
1—2) 849 - 877 - 878, యీపద్యములలో వ్రాసియున్నాఁడు- వీని
కిలక్షణములు అప్పకవీయాది తెలుఁగుగ్రంథములయందును సాహిత్యర
త్నాకరములోనగు సంస్కృతగ్రంథములయందును వ్రాయబడియున్నవి.

(17.) ఈగ్రంథమునందు గోమాత్రికాబంధము, ఛత్రబంధము,
నాగబంధము, ఖడ్గబంధము, చక్రబంధము, గుచ్ఛబంధము, హలబంధము,
అష్టదశపద్యబంధము, రథబంధము, పట్టెనబంధము, త్రిశూలబంధము,
మూరజబంధము, పాదుకాబంధము, చతుర్దశగర్భితద్వాదశదశపద్యబంధ
ము, పుష్పమాలికాబంధము, మహానాగబంధము, లోనగుబంధములు
వ్రాయబడియున్నవి. ఈబంధస్వరూపములు వ్రాయబడిన తాలీదశ
సంపుటములు మాకుహస్తగతమై బంధస్వరూపములు తెలిసినను బంధల
క్షణములు తెలిసికొనుటకై ప్రయత్నించఁగాఁగావ్యాలంకార చూడామ

ణీ, నరసభూపాలీయములయందుఁ గొన్నిబంధములకు మాత్రమీక్రింద వ్రాయఁబడినవిధముగ లక్షణమువివరించియున్నది.

(a) కావ్యాలంకారచూడామణియందలి చక్రబంధలక్షణము.

౧౫.తే॥ “వలయదశకంబునాటురేఖలులిఖించి | యందుశార్దూలవిక్రీడితాక్షరములు
కెట్లు నడుచుట్లఁగవికృతిపేళ్లురెండు | చక్రబంధమ్మనకునిడిచదువవలయు”॥

౧౬.క॥ “పదిచుట్లునాటుతేకులు | పదిలపటిచిగుకవిపేరుపతిపేరునులొక

బొడలఁగనేవంవిధగుణ | విదితెంబగుచక్రబంధవిధమానెటక”॥

అని నరసభూపాలీయమునందును, వ్రాయఁబడియున్నది. ఈచక్రబంధమును వ్రాయుటకుఁబడిచుట్లు నాటుతేకులు లిఖించి దానిలోఁబతిపేరు సుకవిపేరునువ్రాసి, మధ్యను చుట్లను శార్దూలవిక్రీడితాక్షరములుంచి చదువఁగా నదిపద్మబంధమానని వ్రాసిన పైలక్షణకారులపద్యములు చక్రస్వరూపమును తెలిసికొనుటకు చాలదని విచారించి సాహిత్యరత్నాకరమును చూడఁగాఁ దద్వ్యాఖ్యానకర్తయగు బ్రహ్మశ్రీ మల్లాదిలక్ష్మణసూరి విరచితమగు మందరమనుపేరుగల వ్యాఖ్యానమునఁ జక్రబంధవ్యాఖ్యానమునందు నీ క్రిందిలక్షణమును శ్లోకరూపముగ వ్రాసియున్నది.

శ్లో॥ “బధ్యతేషడరంజకృంప్రతిత్వరంతన్నవాక్షరం
త్రయాణామపిపాదానాందశమంకర్ణికాక్షరం
ఆదితస్సస్వతుర్యారైత్రయఃపాదాశ్చతుర్థగాః
వర్ణాష్టస్థాంత్యమారభ్యసంవదంతేంతిమాక్షరైః
మధ్యద్వౌద్వౌవిసంవారౌషడరేషకృమాద్యవేత్
చతుర్థస్సప్తమిర్వర్ణైర్వర్ణసంకవివర్ణయోః॥

అని వ్రాసియుండుటవలనఁ జక్రబంధమునకు లక్షణము పూర్ణముగాఁ దెలిసినది. బంధములలోఁ గృతిపతిపేరు, కృతికర్తపేరు నిమిడియుండు బంధమిది యొకటియగాని మఱిగనుపడదు. బంధస్వరూపమునఁ దెన్నినియమము లగుపడుచున్నవో యవియన్నియు శ్లోకమునఁ గావ్యబడి యున్నవి. ఈచక్రబంధమునందు శార్దూలపద్యము వ్రాయుట తేకులు ప్రతితేకునకు మధ్యరెండేసి చరములు లింగి.

చుట్టికొడ్డాల వృత్తములోని మొదటి మూడుపాదములను మొదటినుంచి తుదవఱకు మూడురేఖలలోవ్రాసి, మిగిలిన నాలవపాదమును మూడవ పాదాంతాక్షరముమొదలు ప్రథమపాదాక్షరము వైపునదశమునకు రెండేసి యక్షరములుంచి చదివినచోఁ జక్రబంధమవుచున్నది. ఇట్లు వ్రాసినపక్షమున మొదటిమూడుపాదములలోని పదియవ యక్షరము మూడుపాదములకు సమానాక్షరమగుచున్నది - వెండియు నాలవపాదములోని 1 - 4 - 7 - 10 - 13 - 16 - 19 - యాయక్షరములు, సంవాదాక్షర సంజ్ఞగలిగి మొదటి మూడుపాదముల నాద్యంతాక్షరముల గుచున్నవి - తక్కిన - 2 - 3 - 5 - 6 - 8 - 9 - 11 - 12 - 14 - 15 - 17 - 18 - వ యక్షరములు విసంవాద సంజ్ఞగలవి గనుక యాయక్షరములెందును గలియక కేవలపాదపూరకములై ప్రథమవలయమునదశమునకు రెండేసి యక్షరములైయుండును - ఇంతియగాక తృతీయపాదాంతాక్షరమును జతుర్థపాదాద్యంతాక్షరమును సమానాక్షరములై యుండవలెను - ఈవిధి ప్రకారమువ్రాసి చదివినయెడల మూడవవలయమునఁ గవిపేరును, ఆఱవవలయమునఁ గృతిపతిపేరును గోచరించును. ఈనియమము మఱికోన్ని చక్రబంధములలో మఱియొకవిధముగాఁ గనుపించుచున్నదిగాని నాలవవలయము నందెక్కడను గృతిపతిపేరగుపడదు. ఇది, బ్రహ్మశ్రీ వావిలాలవాసుదేవశాస్త్రిలు బి. యే. గారు విరచించిన “ ఆంధ్రరఘువంశము ” లో ముద్రింపబడియుండుచక్రబంధమునందు “ గ్నిగ్ధారపతి ” యని నాలవ వలయమున నగుపడుచున్నది. పారిజాతాపహరణములోని చక్రబంధమునందు మూడవ వలయమున “ కృష్ణరాయకృతి ” యనియు, ఆఱవ వలయమున “ నందింమకవి ” యనియు ; కవిరాజమనోరంజనమున 3 - 6 వలయములయందు శ్రీగోపాలాంకితం - సుకవి. బన్నయనియు, నరసభూపాలీయమున 3 - 6 వలయముల నారసింహాంకితం - మూర్తికవికృతియనియు; ముకుందవిలాసమున 3 - 6 వలయములయందు పైవంనాద్యకృతి - కేశవవినుతి

యనియు; ఆంధ్రభిల్లజీయమున 3 - 6 వలయములసింగరాశ్యకవి - చ
న్నభూపకృతియనియు ; రామరాజీయమున 3 - 6 వలయముల కోదం
డరామాంకం - సూరయ వేంగనయనియు ; శకుంతలాపరిణయమున
3 - 6 వలయములయందు నారసింహకవి - రామదైవాధీనం యనియు;
చమత్కారమంజరియందు 3-6 వలయముల భావ్యకారకృతి - వేంకటా
ఖ్యాకవియని వరుసగావ్రాయఁబడియున్నవిగాని ఆంధ్రరఘువంశమునం
దలి చక్రబంధమువలె గ్రీగ్లదొరపతియని కృతిపతిపేరు నాలవవలయము
ననెవ్వరునువాసియుండలేదు. పైనుదహరించిన చక్రబంధలక్షణశ్లోకము
న“చతురైస్సప్తమైర్వర్ణై ర్వర్ణనంకవివర్ణ్యయోః” అనివాసియుండుటవ
లన నాలుగవవర్ణము, ఏడవవర్ణము మొదలుగఁజదివిన కవియొక్క కా
వ్యముయొక్కపేర్లగుపడునని శ్లోకమునందుఁ జెప్పియుండుటను విచారిం
చఁగా, సంవాదాత్మరమగు ప్రథమవలయములోని పద్య ప్రథమాత్మరము
ను రెండుగఁజించినయెడల మూడవవలయమునందలి యక్షరము నాల
వ సంఖ్యగలయత్మరమగుచున్నది. ఆత్మమున నాలవయత్మరము మూడ
వవలయమునందును ఏడవయత్మరము ఆఱవవలయమునందును నేర్పడు
చున్నది. ఇట్లుగఁజించినచో 3-6 వలయములయందు 4-7 సంఖ్యలు గల
వర్ణములు నిలుచుచున్నవిగానుక “చతురైస్సప్తమైర్వర్ణైః” యని శ్లోకము
నందు వ్రాసియున్నది సార్థకమగుచున్నది - పైనవ్రాయఁబడిన చక్రబం
ధపద్యములయందన్నిటను 3-6 వలయములయందే కవికృతులపేళ్ళగుప
డుచున్నవి - వాసుదేవశాస్త్రులవారి చక్రబంధమునందు నాఱవవలయ
మునఁ గవిపేరగుపడుచున్నను కృతిపతిపేరు 3 వలయమునందగుపడు
టకు బహులుగ 4 వ వలయమునంగుపడుచున్నది - వెండియు సమస్తపు
స్తకములయందఁ జక్రబంధమందలి కృతిపతి కృతికర్తలపేర్లు ప్రదక్షిణ
ముగఁ గనుపడుచుండనేలకో వాసుదేవశాస్త్రులవారు కృతిపతి నామమ
గు “గ్రీగ్లదొరపతి” యనిప్రదక్షిణంబుగను “వాసుదేవకృతి” యని తమ
పేరప్రదక్షిణముగను బంధమున నెలకొల్పియున్నారు. ఇదిచింత్యము.

ఈప్రబంధరాజములోని 861వ, పద్యముగు చక్రీబంధమునందు మూడవవలయమున “కవివేంకటాద్రి” యనియు, నాఱవవలయమున “ప్రబంధరాజము” యనియువ్రాసియున్నది. ఇట్లు వ్రాయుటకుఁగారణ మూహించునది. సాహిత్యరత్నాకరములోని యీక్రింద నుదహరించిన చక్రీబంధశ్లోకమున మూడవవలయమునందు “ధర్మసూరికృతిః” యని యు, ఆఱవవలయమున “రామగుణనుతిః” యనియు, యెనిమిదవవలయమున “రథపదబంధ” మనియు వ్రాయఁబడియున్నది. ఇదిచూడఁగా నీచక్రబంధమును నేర్పలుచుటయందుఁబాండిత్యముననుసరించి చిత్రముగాఁగవితనకిచ్చవచ్చినట్లు నేర్పలుపవచ్చునని తోచుచున్నది.

ఇంక సాహిత్యరత్నాకరములోని చక్రబంధశ్లోకముఁజూడుఁడు.

శ్లో॥ “దర్పాంధప్రసరాసురస్థిరమదప్రాణప్రహరక్రియో

విష్ణుర్మన్మథమన్తధస్థిరశివంభానుత్పాకృత్ప్రభాః

దత్తాత్రేయాస్యతగుప్తపద్ధరవిధస్సాతిః ప్రహేతిఃపరం

రమ్యమేదయయావిరాధమనోయోగీంద్రభావ్యశ్చరం”॥

అత్రతృతీయవలయే “ధర్మసూరికృతిః” షష్ఠే “రామగుణనుతిః” అష్టమే “రథపదబంధః” ఇతిచక్రీయతే. బవయోరథేదాత్ ॥ అనిసాహిత్యరత్నాకరములో వ్రాయఁబడియున్నది.

ఈచక్రబంధమును “పడరచక్రబంధము” అని మఱియొకనామమునఁబిలుచుచున్నారు. 808వ, సీసపద్యములోని వింశతిభేదబంధకందము చక్రబంధముతోనిమిచ్చి వ్రాసియున్నది. ఇందులకుఁగారణము వృగ్యము- వెండియు, ద్విచతుష్క-చక్రబంధమనియు, చతురస్ర చక్రబంధమనియు, గురువసంతకబంధము, అష్టాక్షరచక్రబంధమనియు నీపేర్లంబులు కొన్నిఁబడును. వానివాని స్వరూపములను బళ్ళారిజిల్లాలోని చిట్టూరుపుర రాష్ట్రస్థులగు శ్రీమాన్ గోపాలాచార్యులవారు గురుచూర్తి నామనింగూర్చి వ్రాసియున్నారు. ఈబంధభేదములకు లక్షణమువిచారించునది. శ్రీమాన్ గోపాలాచార్యులు విరచించిన బంధములన్నియు భానినిజరూపములతో 1872 సంవత్సరమునందు ముద్రింపఁబడియున్నవి

గాన వాని స్వరూపముల సాపటమునందుఁజూచుకొనునది.

(b) ఇంక గోమూత్రికాబంధలక్షణము కావ్యాలంకార చూడఁ
మఱియందు నివ్వధముగా వ్రాసియున్నది.

౨౦. తే॥ “వర్ణములుమూడుపల్కులవరుసవ్రాసి | మూడుదోలిగోమూత్రికాబంధములు
నుక్తపద్యముదానగుచుండేనేని | దనయెడలైతొకాఖ్యులంధ్రమునె॥

ఈగోమూత్రికాబంధమునకు లక్షణమితరగ్రంథములయందు దగుపడదు. సాహిత్యరత్నాకరమునందు గోమూత్రికాబంధ చక్రబంధ, మురజబంధ, అష్టదశపద్మబంధ, తురికాబంధ, పద్మబంధ, ఖడ్గబంధ, హలబంధ, చాపబంధ, గుచ్చబంధ, మత్స్యబంధములు వ్రాయఁబడియున్నవిగాని వ్యాఖ్యానమునందు లక్షణసూరిగారు అష్టదశపద్మబంధ, నాగబంధ, చక్రబంధములకుఁదప్పఁచక్రిన బంధములకు లక్షణమువ్రాయరైరి. ప్రతాపరుద్రీయవ్యాఖ్యానమునందును నిమ్మిటికిమాత్రమే లక్షణము వ్రాయఁబడియున్నది.

(c) ఇంక అష్టదశపద్మబంధమునకు నరసభూపాలీయముననివ్వధముగ లక్షణము వ్రాయఁబడియున్నది.

౨౧. చ॥ “కనుఁగొనతేకుతెన్నిదియుఁగర్జికచుట్టిడిసగ్ధరాంఘుల
న్మనుపటియేడువర్ణములునుంగటయేడుఁబ్రవేశగర్జకు
ల్మనుపడనాల్గుదిగ్దశములన్నిభయించివిదిగ్దశంబులం
దేనయఁగఁచాదమధ్యగములేడును వ్రాయఁగఁబడ్డపంధమా”॥

ఇందుకుసమమగు శ్లోకము సాహిత్యరత్నాకరవ్యాఖ్యానమునందు నివ్వధముగ వ్రాయఁబడియున్నది.

శ్లో॥ “కర్జికాదిలిఖేద్వర్ణాన్ ప్రమాద్ధిత్సువిదిత్సుచ
సకర్జికాంతేప్రదిత్సు విదిత్సుతువికర్జికాన్
ప్రవేశనిర్గమాభ్యాంచదిత్సుతేఽన్యశ్చతుర్దశ
వ్యవధానేనతానాద్యేదశేన్యత్రత్వసంతరాన్”॥

నరసభూపాలీయమున దీనిని స్రగ్ధరావృత్తముతో వ్రాయవలయునని నిధించినను కావ్యప్రకాశికయందు నీయష్టదశపద్మబంధము స్ర

శ్లోరావృత్తముతో వ్రాయబడక అనుష్టుప్ శ్లోకముతో నివ్వధముగ వ్రాయబడియున్నది. ఎట్లనఁగా:—

శ్లో॥ “భాసతేప్రతిభాసార । రసాభాతాహతావిభా

భావితాత్మాభావాదే । దేవాభావతేసభా”॥

సాహిత్యరత్నాకరప్రతాపరుద్రీయములయందు స్రగ్ధరలతోఁ గూర్చబడియున్నది.

(d) ఇక సాహిత్యరత్నాకరవ్యాఖ్యానమందు నాగబంధలక్షణము:

శ్లో॥ “రేఖాభ్యాంచతురశ్రాణి చతుష్కృష్టానికల్పయేత్
రేఖాద్వయాంతరాశ్చేన్య ద్యధాకోవైగృహ్యకం
విదిత్సుకుండలీకుర్యాత్తద్రేఖాన్త్రైర్యధాక్రమం
దిగ్రేఖాగ్రాణిపాహ్యని యోజయేద్దిక్రయేమిథః”॥

శ్లో॥ “ఏకత్రతుళణాపుచ్చ మేఘసంకల్పయేత్తథా
అంతరాణ్యక్షయీకుర్యాత్సందంశాస్సృగ్ధర్యధామిథః
వర్ణావృత్తిస్థలాన్యత్ర కోవైకోణానిషోడశ
సందంశానాంచతుష్కంచ కంఠశ్చేత్యేకవింశతిః”॥

శ్లో॥ ఆవృత్తిర్యగ్గవర్ణానాం నేతరేమామిహాకృచితే
అశ్మశానదశబ్రహ్మ వర్ణాఃపాతచతుష్కగాః
ఆవర్తేకస్సైర్వతావికుండలేష్వప్రదక్షిణం

యత్రైవంస్యాత్తథావర్ణా నృణాతోవిన్యసేత్క్రమాత్”॥

శ్లో॥ “త్రింశదష్టావింశతిశ్చషడ్వింశతిరనుక్రమాత్
షేష్టనత్రితయేవర్ణా స్సమాప్తిస్తగ్భాంతరే
సర్వమేతన్నిధాయాంతస్సంగృహీతంమహాత్మభిః”॥

శ్లో॥ విదిక్ష్న శేకుండలితం స్వమంగంస్వనత్రిరాషేష్ట్యవిభంగిభంగం
ఊప్త్యాగ శేపుచ్చమహేఘీతస్యపాఠ్యఃఫణాతఃఫణిబంధవిసా”॥

అని నాగబంధలక్షణము సాహిత్యరత్నాకరమున వ్రాయబడియున్నది: ఆంధ్రలక్షణగ్రంథములలో నెవటను దీనిలక్షణముగుపదనందున సంస్కృత శ్లోకమునేవ్రాసితమి. వాసుకిద్వయబంధమనియుఁ గృష్ణ సర్పబంధమనియు నాగలింగబంధమనియుఁ గొన్ని భేదములగుపడుచున్నవి. వీనికిని లక్షణము విచారించునది.

(e) రథబంధ కందమునకు సంస్కృతాంధ్రములయందు లక్షణముగపడదు. ఈగ్రంథమునందలి 854 వ పద్యమును రథబంధ కందమునందలి 1-3-7-21-29-35-39-40 యీసంఖ్యలుగలయక్షరములనుజేర్చి చదివినచో “శ్రీవేంకటేశ నీవేగతీ” అని బంధమధ్యమునందేర్పడుచున్నది. ఈరథబంధమును సీసపద్యముతోఁగూడా బ్రహ్మశ్రీ గోపినాథము వేంకయగారి కృతముగు శిశుపాలవధ మహాకావ్యమున వ్రాయించి డియున్నది. అందలి నడిమియొక్కరముల జేర్చి చదివినయెడల “శ్రీరాజగోపాలకృష్ణయాచేంద్రమహీరమణ” అని చిత్రము గనుపడుచున్నది. ఈరథబంధములు చిన్నవిగను పెద్దవిగను నానావిధములుగఁ గవులు వ్రాసియున్నవి పెక్కులు గనుపడుచున్నవి. వీనికన్నిటికి లక్షణము విచారించునది.

(18.) ఇతరగ్రంథములలోని బంధకవిత్వ చిత్రకవిత్వ గర్భకవిత్వ పద్యముల నామములఁ దెలుపునట్టి పట్టిక.

౧. పెద్దన ముకుందవిలాసమునందు వృత్త కంద గర్భితసీసము, ద్విపద శాపవిలాసోభాస మంగళారవి గుచ్ఛాలభవళాదివిభధభేదసీసము, కందద్వయ గర్భిత చంపకమాలికా వృత్తశేషబంధచిత్రము, శైలబంధచిత్రకందము, శుష్కగుచ్ఛ బంధచిత్రపంచచామరవృత్తము, చక్రబంధచిత్రశార్దూలము, ఛత్రబంధచిత్రకందము, గోమూత్రికాబంధచిత్రగుంగధివృత్తము, నిరోష్ఠ్యద్వివిధకందము ౨. కనుపత్రిఅబ్బయకవి కవిరాజమనారంజనములోనఁ గందద్వయరుగ్గవతీ కమలవిలసితగర్భకాంచపద వృత్తము, గోమూత్రికాబంధ కందము, గోమూత్రికాబంధ ఉత్సాహవృత్తము, ఛత్రబంధకందము, చక్రబంధశార్దూలము, ఖడ్గబంధకందము, శుష్కమాలికాబంధచంపకమాల, నాగబంధచంపకమాల పాదభ్రమికకందము, ఓవ్వైకందము, నిరోష్ఠ్యమహాస్రగ్ధర, సర్వతోభద్రబంధస్లోకము, ద్వ్యక్షరకందము, ఆంధ్రగీర్వాణభాషాశ్లేషకందము, 3. పారిజాతాపహరణమునందుఁబాదభ్రమికకందము, గోమూత్రికాబంధకందము, నాగబంధచంపకమాల, ఛత్రకాబంధకందము, చక్రబంధశార్దూలము, ద్వ్యక్షరకందము, ద్వికందకాంచపదవృత్తము, గర్భితఘటంగప్రయాతప్రగ్విణి. ౪. బట్టుమూర్తిగారి సరసభూపాలీయమునందు ఆష్టదశపద్మబంధము, వృత్తకంద గర్భసీసము, చక్రబంధము. ౫. భరతాశ్రయమునందు

దుఃఖుష్టమాలికాబంధనీసము, పుష్పగుచ్ఛబంధవిద్యున్నాలావృతము, మత్తేళమణి
గణనికరవృత్తద్యయగర్భితనీసము, కండపద్యగర్భితచంపకము, చక్రబంధతరళవృ
త్తము, నిరోఢ్యకండము, సర్వాఢ్యకండము, అచలజహ్వాత్రిగీతము, పాదభ్రమిక
కండము. ౬. ఓగిరాల జగన్నాథముగారి శుభమసౌమసౌభిరంజనమునందు నాగ
బంధచంపకమాల, ఛత్రబంధకండము, మర్దలబంధకండము, పుష్పమాలికాబంధ
చంపకము, గోమూత్రికాబంధకండము, పుష్పగుచ్ఛబంధమాణవక వృత్తము.
౭. సూరయ వేంగనగారి రామరాజీయమున చక్రబంధశార్దూలము, నాగబంధ
చంపకమాల, గోమూత్రికాబంధకండము, చతుశ్చరణగర్భకండము, ద్వికండగర్భ
క్రాంచపదవృత్తము, నవగ్రహ వృద్ధిక్పాలక దశావతారనామగర్భకండము. ౮.
కూచిమంది తిమ్మన్నగారి రసికజనమసౌభిరామమునందుఁ గండమణినికరవృత్తము,
సగర్భ స్రగ్వణి భుజంగప్రయాత ద్భ్రతవిలంబిత వృత్తనీసము, సగర్భమత్తేభకండ
నీసము. ౯. పిండిపోలు లక్ష్మణకవిగారి లంకావిజయమున నాగబంధసృగ్ధరావృ
త్తము, కండమణిగణనికరవృత్తము, చతుర్విధకండము, పుష్పగుచ్ఛస్రగ్ధరావృత్తము,
ఉభయభాషాకండము. ౧౦. అడిదము సూరన్న కవిజనరంజనమునందుఁ జతుర్విధ
కండగర్భిత మణిగణనికరవృత్తము, చతుర్విధకండగర్భితప్రమతాక్షరవృత్తము.
౧౧. సుబ్రహ్మణ్యవిజయమును విద్యత్కర్తావృత్తమున చిత్రగర్భిత వచనములో
నీసగర్భితభాగము పుష్పమాలికాబంధభాగము నాగబంధభాగము లోనగున
వియ, మత్తేళపదగ్ర స్రకండద్యయగర్భితచంపకమాలికానాగబంధము, శైలబంధకం
దము, మణిగణనికరగర్భితకండము, భుజంగప్రయాతగర్భితసృగ్వణి, తరువాతజనమ
పాదోత్సాహ వృత్తావతంస భుజంగప్రయాత సృగ్వణివృత్త ద్విపదమంజరీ గర్భిత
దండకరూపచిత్రనీసానుచర చతురంగతురంగ సకలగృహవారప్రచార దేశికచిత్రగీ
తనీసము, మణిగణనికరగర్భితకండపుష్పమాలికాబంధము, కాంభోజీరాగపదగర్భ
తచిత్రనీసము, సహనాఖ్యరాగపదగర్భితనీసము, హుస్సేనిరాగచరణద్యయవర్ణగర్భ
తనీసమాలిక, ఆనందతైరవిరాగకీర్తనాగర్భితనీసము, ముఖారిరాగపదగర్భితనీసమా
లిక, చతుర్థపాదగోపనకండము. ౧౨. బహుజనపల్లినీతారామాచార్యులవారి సుంద
రరాజితకమునందు ఖడ్గబంధకండము. ౧౩. మచ్చ వేంకటకవిగారి శుద్ధాంధ్రనిరో
ధ్య నిర్వచనకుశల రాట్పత్రికమునందుఁబుష్పబంధచంపకమాల, కండగర్భచంపకమాల.
౧౪. వావిలాలవాసుదేవశాస్త్రులవారి “రుక్మిణీస్మరణము” ఆనుగ్రంథమునందుగో
మూత్రికాబంధకండము, ఆంధ్రరఘవంశమునందుఁజక్రబంధశార్దూలము. ౧౫. గోపి
నాథము వేంకయ్యగారి శకుపాలవన మహాకావ్యమునందుఁ బుష్పమాలికాబంధచంప
కమాల. ౧౬. కంకంటినారసింహకవిగారి ద్విపద కిష్టమాయా విలాసమున నుత్తర

భాగముతో నైదవయాశ్వాసమునందుండగర్భితము, సీసగర్భితము, అనుష్టుప్ శ్లోకగర్భితము. ౧౭. కాకునూర్మపుకవిగారి అప్పకవీయమున వృత్త కంద గీత గర్భసీసము, కందద్వయరుగ్భవతీ కమలవిలసితగర్భకృంచపవవృత్తము, కందగీతి, గర్భచంపకమాలవాణీపద్ధాంబారతీదరధ్వనితాశమధురగతిగర్భోత్పలమాలికావృత్తము. ౧౮. కంకంటి పాపరాజుగారి యుత్తరరామాయణమున మత్తేభగర్భితసీసము. ౧౯. పుష్పగిరితిమ్మన్నగారి సమీరకుమారవిజయమునందుండగర్భిత శార్దూలపిక్రీడితము, స్రగ్వీణీభుజంగప్రయాతగర్భితవృత్తము, కందగర్భిత మణిగణనికరము, నాగబంధచంపకమాల, అనులోమవిలోమకందము, కందద్వయగర్భితసరసజవృత్తము, కందద్వయగర్భితభాస్కరవిలసితవృత్తము, మత్తేభకందగర్భితసీసము. ౨౦. కందుకూరివీరేశలింగముగారిరసీకజనమనోరంజనమునందుగోమాత్రికాబంధకందము, కందగర్భిత మణిగణనికరము. ౨౧. ఆంధ్రబిల్వీణీయమునందు జక్రబంధము. ౨౨. కూచిమంచి సోమసుందరకవిగారి లక్ష్మీప్రియవిలాసమునందు జతుర్విధకందము. ౨౩. పక్కిపెంకట నరసయ్యగారి శకుంతలా పరిణయమునందు శకట బంధకందము, ప్రాసాదబంధసీసము, చక్రబంధశార్దూలము, ఖడ్గబంధసుగంధివృత్తము, సగర్భకందమణిగణనికరవృత్త తేటగీతి, సగర్భ మత్తకోకిలవృత్తసీసము, శకటబంధకందము, అనులోమవిలోమ కందము. ౨౪. సీంహాద్రిపేంకటనామధేయ విరచితమగు చమత్కారమంజరియందుఋష్యబంధస్రగ్ధరావృత్తము, చక్రబంధ శార్దూలము. ౨౫. రామకృష్ణోపాఖ్యానమున శ్లేష కావ్యమునందుండగీతగర్భిత చంపకమాల, పుష్పమాలికాబంధచంపకము, స్రగ్వీణీగర్భభుజంగ ప్రయాతవృత్తము, కందగర్భ మణిగణ నికరవృత్తము. ౨౬. ధరణిచేవుల నాగయ్య విరచితమగు దశావతారచరిత్రమున వోష్ట్యాచలజిహ్వద్వ్యక్షరీకందము, పుష్పమాలికాబంధచంపకమాల, గోమాత్రికాబంధచంపకమాల, చక్రబంధ కందము, నాగబంధస్రగ్ధరావృత్తము, పాదగోపన చంపకమాల, అనులోమవిలోమకందము, అష్టదశపద్మబంధ స్రగ్ధర, మంజుభాషిణీ గర్భయత్నలమాల. ౨౭. వేదాంతదేశిక విరచితమగు పాదుకాసహస్రమునందుత్తరభాగమున గోమాత్రికాబంధము, మురజబంధము, శరబంధము, గరుడగీతచక్రబంధము, ద్విశృంగాటక చక్రబంధము, ద్విచతుష్కచక్రబంధము, చతురరచక్రబంధము, అష్టదశపద్మబంధము, సకర్ణికషోడశేదశపద్మబంధము, చతురంగతురంగపదబంధము, సగ్వతోభద్రబంధము యివి వ్రాయఁబడియున్నవి. పెండియు బ్రహ్మశ్రీ వల్లభము పరబ్రహ్మశాస్త్రులవారనేకబంధములు సంస్కృతాంధ్రములయందు వ్రాసియున్నారు. వానిలోఁ గంకణబంధము మిగులఁజిత్రముగనుక నిందుఁబొందుపఱచుచున్నాము. ఈకంకణబంధమున నెచటనారంభించి చదివినను శ్లోకమేర్పడుచున్నదిగాన నందు

శ్లో॥ “వ్యాసాద్యావాకామాన్యాయా! పాల్వ్యాత్యాగాత్రీలాత్యాశా
ప్రాధారాభాటిక్యాభ్యాప్యా! లీనామేహమైస్సాన్యాభా॥”

(విద్యున్మాలావృత్తాని ౬౮. కంకణబంధోదత్తాని.)

పైనుదహరించిన గోమూత్రికాబంధ పుష్పమాలికాబంధ పుష్పగుచ్ఛబంధ ఛత్ర
బంధ నాగబంధములు తెలుఁగుఁగఁబ్బములలో నానావిధపద్యములతో వ్రాయఁబడి
యున్నవి. — ఎట్లనఁగా, గోమూత్రికాబంధము సుగంధివృత్తమునందును ఉత్సాహ
వృత్తమునందును చంపకమునందును గండమునందును; పుష్పమాలికాబంధము సీస
మునందును స్రగ్ధరయందును చంపకమునందును; రథబంధము కండిమునందును సీస
మునందును; పుష్పగుచ్ఛబంధము పంచచామరవృత్తమునందును విద్యున్మాలావృత్త
మునందును మాణుపకవృత్తమునందును స్రగ్ధరావృత్తమునందును; నాగబంధము చం
పకమాలయందును స్రగ్ధరావృత్తమునందును నిమిచ్చివ్రాసెయున్నవి. ఒకబంధమునే
వివిధపద్యములతో వ్రాయుటకులక్షణమెయ్యెనియో విచారించునది.

(19.) సర్వలఘుసీసము, అవకలివడిసీసము, అక్కిలివడిసీసము
సర్వతః ప్రాస సీసము, విషమసీసము, వడిసీసము, సవ సీసము, అసు
సప్తవిధసీసములలో నీ గ్రంథమునందుఁగొన్ని భేదములు 1-12-47-75-
221-224-547-802 806-813-814 పద్యములలో వ్రాయఁబడియున్న
వి. వీనికన్నింటికీలక్షణముప్పకవియమువ్రాఁబడియున్నది. చూడుఁడు.

(20) హయప్రచారరగడ, తురగవల్లనరగడ, విజయమంగళరగ
డ, ద్వీరదగతిరగడ, విజయభద్రరగడ, మధురగతిరగడ, హరిగతిరగడ,
హరిణగతిరగడ, వృషభగతిరగడ, అననీతోమ్మిదివిధములరగడములలో
నీ గ్రంథమునందు పైదువిధములరగడలు మాత్రమే యుపయోగించియు
న్నాఁడు. అవియనఁగా ముప్పైతొమ్మిదవ పద్యమునందు హరిగతిని, 253
వ పద్యమునమధురగతిని, 256-263 పద్యములలో వృషభగతిని, 369-
808 లోగర్భితము (25) పద్యములలోఁ దురగవల్లనమును, 877 వ
పద్యములో ద్వీరదగతినిమాత్రము నుపయోగించియున్నాఁడు. కొన్నిప్ర
బంధములలో వీనిభేదములుగల పద్యములు వ్రాయఁబడియున్నవి. ఆ
యాయి భేదములకు లక్షణము అప్పకవియమునందు వ్రాయఁబడియున్న
ది. ఇంతియకాక నీ గ్రంథమునందు 805 వ పద్యమును శృంఖలిత వచన

రగడమని వ్రాయఁబడియున్నది గాన నీదాని లక్షణమువిచార్యము. దీనిలక్షణ మప్పకవీయమునఁగనుపడదు.

(21.) కందము, పథ్య, విప్రుల, చపల, ముఖచపల, జఘనచపల, అని యప్పకవీయమునందుఁ జెప్పఁబడిన కందభేదములలోఁ గందముతప్పఁ దక్కిన కందభేదము లీగ్రంథమునం దొక్కటియైననుగనుపడదు. 372 వ పద్యము మాత్రము యన్నకందమని వ్రాయఁబడియున్నది. దీనిలక్షణమెచ్చటను గన్పట్టదు గాన నిదివిచార్యము. ఈకందపట్కమునకు నప్పకవీయమున లక్షణము వ్రాసియున్నది. ఈకందభేదము లెచ్చటనుప్రయోగింపఁబడనికతన వానిలక్షణములనునిందువ్రాయుట ననుపయోగమనియెంచి పీఠికా విస్తరభీతిచే విరమించుచున్నాము.

(22.) ఈగ్రంథమునందు 144 వ పద్యము ఆర్యాగీతిరూపకం దమని వ్రాయఁబడియున్నది. అప్పకవీయమున నుద్గీతి, యుపగీతి, ఆర్యాగీతి, కమలనగీతి, పవడగీతి, యని వ్రాయఁబడియున్నవి. ఈగీతిభేదము లెందును బ్రయోగింపఁ బడియుండుట గానము. ఇందుఁ బొందుపఱపఁబడిన ఆర్యాగీతికి మాత్రము లక్షణము వ్రాయుచున్నాము-

౨౨. “॥ సముదీరితపథ్యాకం । దముకన్నను నెక్కగురువుఁ దాకించినచో
క్షుమనార్యాగీతియగుక । గమలాప్రాణేశసహజకందంబదియే ॥
ఇకపథ్యాకందలక్షణముజూడుదు.

౨౩. “॥ ధరలోఁబథ్యాకందము । హరియగు నాటవయెడనలమాటింటింజై
విరతియుఁగూడఁగ మాటను । నెరయుఁజురు గ్గణములుగమనిలిచినచోటక ॥

(23.) నరసభూపాలీయమున నరసరాజమూర్తి కవించంద్రుని

౨౪. సీ ॥ బాణవేగంబునుభవభూతిసుకుమారతయముఘనైత్యంబుదండినమత
యలమయూరసువర్ణకలనచోరునియర్థసంగ్రహమ్ముమురారిత్యునేర్చు
సోమప్రసాదంబుసోమయాజునియమంబుభాస్కరునిసన్మగ్గఘటన
శ్రీనాథునిపదప్రసేద్ధధారాశుద్ధియమలేశ్వరునిసహస్రముఖదృష్టి
నీకలదటగు నననేకవదన । నదనసంచారభేదంబునడలుపఱచి
భారతదేవినిజిహ్వఁబాదుకొనియె । మూర్తికవించంద్రవిఖ్యాతకీర్తిసాంద్ర ॥
అనివర్ణించినట్లుగా నీగ్రంథమున వేంకటేశ్వరుం డీకవని యీక్రింది

పద్యముచే వర్ణించినట్లు గాఁ గవి వ్రాసుకొని యున్నాఁడు. ఎద్దియనిన

౨౫. || సీ॥ అలవిన్నకోట పెద్దనలక్షణ జ్ఞతశబ్దశాసనకవిశబ్దకుద్ధి
 ప్రాబంధికపరమేశ్వరునర్థమహిమంబుభయకవిమిత్రునిపదలలితము
 శ్రీనాథువారాప్రసీద్ధినాచనసోముభూరికాతన్యంబుపోతరాజు
 యమకవిధముమల్లయమనీపి చిత్రంబుపింగళసూరికవివరుశ్లేష
 నాంద్రకవిశాపితామహునల్లికవిగిరి ముక్కుతిమ్మనతేటయు భూషణంబు
 లంకృతియునీకలచౌతలంపలక్షణకవియప్పయవేంకటసుకవిచంద్ర॥

ఈపోల్కించొలిసపద్యము లీరెండుగ్రంథములయందుండపుడక్కిన గ్రంథములయందగుపడవు.

(24.) ఈప్రబంధరాజములోని 806 వదియగు నాదిద్విప్రాసదళమధ్య త్రిప్రాసనియమాంశ్య ద్విప్రాసదళచరణాక్కిలి వడిసీసమును బోలినపద్యము దశావతార చరిత్ర రివ యాశ్వాసమున వ్రాఁయఁబడియున్నందున నిందు సూచించుచున్నారము.

సీ॥ “ స్మరహరాదికసురాసురమరాసదధరాధరవరాతిగరభోత్తరముతోడ
 మదవదాయతనదాస్పదపదావదఘనాంగదమదావళరాజఘటలతోడ
 మృగహయాదికరయాహృతిజయాహతభయావహహయామృతమావళులతోడ
 నలికులానలవలాహకబలాహితబలార్థవకులచలభద్రతతులతోడ ॥ ” ౨౬.

ఈపద్యమునకును బైనుదహించినప్రబంధరాజమునందలిపద్యమునకునించుకపోలికయగుపడుచుండినందున దీనినిందుఁబొందుపరచితిమిగాని వేఱొందు యభిప్రాయముచేఁగదు.

(25) ఈగ్రంథమున 789వ పద్యము ప్రాసభేదమని స - శలకుఁ బ్రాసముజెప్పఁబడియున్నది. భారతాదులయందు నీప్రాసమగుపడదు. అప్పకవీయమునందును స - షలకు ప్రాసమైతియున్నట్లు చెప్పియున్నదిగాని స - శలకుఁజెప్పియుండలేదు. అయినను నీప్రబంధరాజమునందు దహరింపఁబడిన “అశలద్రువ ” అనుపదమును “ అసలద్రువ ” నని వ్రాసినచో లక్షణవిరుద్ధములేకయుండును. వ్రాతప్రతులయందన్నిటను నీపద్యమునకుఁబ్రాసభేదమని నామమిడి వ్రాఁయఁబడియున్నందున సశలకు నెచ్చటనైన ప్రాసముండునా యని విచారించఁగ మూర్తికృతమగు నర స

భూపాలీయము తృతీయాశ్వాసమున నీక్రింది పద్య మగుపడుచున్నది.

౨౭.౪॥ “అనీచెందాడివిపతవృక్షములశౌర్యాన్నిచ్చటంచేల్చి
 స్త్రుశరచ్చేదములనణోర్వితలమునసంతోషముంచేసివై
 ర్యస్యగార్హింబానరించిపోడిదిగొనకుద్యతీర్తిసస్యాఘమల్
 వెససిద్ధించు నెయంచుబల్కునరసోర్వినాథుయోధావళుల్”॥

మఱియు సల్లసాని పెద్దన్నగారి చాటుపు అని చెప్పబడు యీక్రిందిపద్యము నను గానబడుచున్నది. ఎట్లనిన.

౨౮.౬॥ “కాశీయనీకరాసికెనగాదునృసింహులకృష్ణరాయయా

కాశీనిజచ్చువారలకుఁగల్గునుజేతికిఁబుట్టెనుమహా

గ్రాసినీఖండతుండములుగాఁబడిగూలినవైరికోట్లకుఁ

భాగురరంభకుంభపరి”॥

(ఇంత ఇట్టి ప్రాసపద్యములు పెద్దన్నగారి గ్రంథములయందెచటఁగనుపడవు.)

౨౯.౫॥ ఈసరణిఁగామతంత్రా । భ్యాసపరిశ్రాంతిమిగులఁబరవశమైనకా
 నాశివిధాతుతుయమైఁమానములోపలనవాఁడుమరణమునొందుకా”॥ (జై.భా.)

అని ప్రయోగద్యయమగుపడుచున్నందున వీని కాధారమెయ్యదియని విచారింపఁగా వేములవాడ భీమకవి విరచితమగు నీక్రింది చాటుపద్యము మాత్రమగుపడుచున్నది. ఎద్దియన.

౩౦.౪॥ “విసమహాగర్భవాత్రయనువిష్టునిచక్రము వజ్రవజ్రముకా
 దెసలనురామబాణముయధిష్ఠిరుకోపముమానిశాపముకా
 మసకపుఁబాముకాటునుగుమాచునిశక్తియుఁగాలుదండముకా
 బకుపతికంటిమంటయును బండితవాక్యమురిత్రవోపునే”॥

అనునీపద్యము భీమనచెప్పినట్టు తెలియుచున్నది గాఁబట్టి పైచాటుపు ను గాధారముజేసికొని సకలకుఁ బ్రాసమును గల్పించియున్నారు. అ యినను నిట్టిప్రయోగములు భారతాదులయందగుపడని కారణమునుబట్టి దీనిఁబ్రకృతప్రయోగమని జెప్పటకు సంకోచించుచున్నాము.

(26.) ఈగ్రంథమున 684 - 778 పద్యములు ప్రాసభేదమనిపా యఁబడియున్నవి. క్రొరవట్టువసుడులకుఁ బ్రాసము భారతాదులయంద గుపడుచున్నది.

౦౩౧.౬॥ కుత్రియపంశుతైధరణిఁగావఁగఁబుట్టినవారుబ్రాహ్మణ

తత్రియవై శ్యహామ్రులనఁగాఁదగునాలుగుజాతులస్వచా

రిత్రముదప్పుకుండఁగఁబరితీతుకాచినయట్లురామమాం

ధాత్వరఘుతీతీతులుమదంబునఁగాచిరయేయుగంబునక॥

అని ప్రయోగమగుపడుచున్నది- మఱియు 688 వ పద్యము ప్రాస భేదమని వ్రాయఁబడియున్నది. ఈ ప్రాస భేదమున కప్పకవీయమున 33. తే॥ “రలలుతమక్రిందనుండఁజై గ్రాలుచాల్చి. ప్రాసపర్థంబులై వానిఁబాఠియైన గూడియైనను జెఱయడుగులనునిలుచు । ॥”

అని లక్షణము వ్రాయఁబడియున్నదిగాన నీగ్రంథమునందలి 688 వ పద్యములోని నాలవపాదమగు “నీక్రియసత్పుత్రకులు చరింతురువుత్రా” అను ప్రాసమును సాధువని గ్రహించునది. వెండియు నిందు 781 వ పద్యము ప్రాసభేదమని వ్రాయఁబడియున్నది. ఈలకారశ్లిష్ట ప్రాసమునకు రాఘవపాండవీయమునఁ బ్రయోగమగుపడుచున్నది. ఎద్దియనిన.

33. కా॥ “లోకత్రాణరతిందదాదిమమహిలోకప్రవేశోత్కథా

మాక్తప్రప్రథమద్వితీయపదగుంజన్తంబుమంజీర గ

జ్ఞాకల్పమలరామభారతకథానర్గంబులన్నించువా

మ్మికివ్యాసుఁగొల్చెదండమభయశ్లేషార్థసంసిద్ధికి॥”

అని ప్రయోగమగుపడుచున్నందున 781 వ పద్యమునందలి “నాక్త

ప్రకాంచుడంచును” అను నీప్రయోగము సాధువని గ్రహించునది.

(27.) ఈగ్రంథములోని 876వపద్యము అష్టభాషాసీసమని వ్రాయఁబడియున్నది. సంస్కృతము. ప్రాకృతము- శౌరసేని- మాగధి- పైశాచి. చూలిక. అపభ్రంశము- ఆంధ్రము- యివిఅష్టభాషలనఁబడును. వీనిలో సంస్కృతంబు పృథ్వితియనియుఁబ్రాకృతంబు వికృతియనివ్యవహరింపఁబడుచున్నది. ఇందు భారతీదేవిశైవభాషితంబు ప్రాకృతమునాఁబడు. ప్రాకృతంబు- శౌరసేని. మాగధి పైశాచి. అపభ్రంశము అని ప్రాకృతంబు ఆయిమవిధములైనది. పైశాచిభాషయందు భేదమించుకొంతగలిగిచూలికాపైశాచియననొప్పె. ప్రాకృతాదులుగెడితద్భవములగుచు ననేక విధములుగఁదమలోఁ గలిసియుండు కతనసీయాంధ్రంజేర్పడె

గాఁబట్టి సంస్కృత ప్రాకృతాదులురెండును, ప్రాకృతభేదములగు శౌరసేన్యాదులైదును నాంధ్రభాషయొకటియును జేరియన్వభాషలునాఁబడు. చక్కఁగ సంస్కరింపఁబడినది గాన సంస్కృత మనఁబడును. ఇదియెల్ల భాషలకుఁ దల్లియగు కతన స్వల్లోకప్రశస్తము. మహారాష్ట్రదేశీయంబు ప్రాకృతంబు. శూరసేనిదేశీయంబు శౌరసేని. మగధదేశీయంబుమాగధి. పాండ్యదేశీయబాష్లికానూపగాంధార నేపాలకుంతల సుదేశ్యభోజకన్నోజకంబులఁ బొసఁగుమాటలు మైశాచిచూళికలనంబడు. ఆభీరవిషయజాతము అపభ్రంశము. ఇయ్యంద్రదేశములోనిభాష ఆంధ్రమనంబడు. కావ్యనాటకాదులయందొక్కక తెగవారికి నొక్కకభాష విధింపఁబడియున్నది. అష్విషయమిపుడివటఁ బ్రస్తావింప ననావశ్యకమనియెంచి యివట నుదహరింప విరమించుచున్నాము. మైనుదహరించిన భాషాష్టకోత్పత్తివివరణము అప్పకవీయము అఘోరిల పండితీయమునుంచి యిందువ్రాయఁబడెఁగాన నందుఁజూచిన విశదముగఁగోచరించును. దశావతారచరిత్రయందుఁ బ్రాకృతభాషాగ్రథితమగు నొక సీసపద్యముమాత్రము గనుపడుచున్నది. ఇన్యష్టభాషా మిళితమగు పద్యములుగ్రంథములయందగుపడుటయరుదుగనున్నయది.

(28.) ఈగ్రంథమందలి 880 వ, నమస్కారశబ్దలక్షితకందద్వయగర్భితవచనమున నూటయెనుబది దివ్యతిరుపతులను గుఱించి వ్రాయఁబడియున్నది. ఇవ్వచనమునందు నమస్కారశబ్ద పర్యాయములుభయభాషల్లోనివి శేర్పఁబడినవి. ఇట్టి విషయములను దెలుపు పద్యములెవటను గన్పట్టవుగాని యయ్యలు రాజనారాయణా మాత్యునిచేరచియింపఁబడిన “ హంసవింశతి ” పద్యకావ్యమచతుర్థాశ్వాసమున మంజుగతిరగడయందు దివ్య తిరుపతులను గుఱించి వ్రాయఁబడియున్నది. ఈగ్రంథద్వయములోని నమస్కార శబ్దలక్షితములను దివ్యతిరుపతుల నామములను పోల్చిచూచిన నిండుమించుగాసరిపోవుచున్నవిగాన నీగ్రంథముల పార్యపర్యచూరయునది. దివ్యతిరుపతియనఁగా వైష్ణవ యాల్వారాదుల

చే మంగళాశాసనముచేయబడిన శ్రీ వైష్ణవ క్షేత్రమునకుఁబేరు. అనఁ గాఁ దీర్థప్రసాదాదులకర్తృక్షేత్రము.

• (29.) ఈగ్రంథమునందు 288వ పద్యము మొదలు 321 వఱకు ను, మఱియు 393 మొదలు 510 వఱకు నలమేలు మంగభీష్టర్థనము వివిధాలంకారములతో వ్రాయఁబడియున్నది. సమష్టిమీద మాటు నూట యేఁబది స్త్ర్యవయవపర్ణనమునకై వినియోగింపఁబడియున్నవి. తెలుఁగు ప్రబంధములయందన్నిటను నిట్టిపద్ధియములు కవులు వ్రాసియున్నారు. ఒకతెలుఁగుఁ గల్పములయందేగాదు. సంస్కృతమునందును వ్రాయఁబడియున్నవి. ఇట్టివర్ణనాంశములనుగుఱించి కొందఱు నవనాగరికు లొక విధమగు యసూయతను గనుపరచియున్నారు. ప్రబంధ రచనాది విషయమునందేగాక లలితాదిస్తోత్రములయందును దూర్వాసమహర్షి ప్రణీతమగు “ ఆర్యాప్వితీ ” యందును నివ్వధముగ వర్ణింపఁబడియున్నది. ఇట్టివిషయమును దెలిసియుండియు శ్రీమాన్ బహుజనపల్లి సీతారామాచార్యులవారు తమనిఘంటువగు శబ్దరత్నాకరమున నివ్వధముగావ్రాసి ప్రకటించియుండుట మిగులఁ దెంపరితనము. “వాటి యొక్కవిశేషంబు వినుండు. వీరు తర్జనలుసేయ మొదలుపెట్టిరా మీరునమ్ముదురో నమ్మరో తల్లిసేని కేశాది సఖపర్యంత మొక్కయంగ మైనఁజిక్క నీవమెత్తినట్లు వర్ణింపకమానరు. అదియెట్టిపారవశ్యమా యెఱుంగరాదు. మతస్థాపకుడైన యాచార్యులో యిందులకును నాచార్యులే. ఇదియిష్టమవచ్చినదిగాదు. పారంపర్యముగ సంస్కృత భాషా మహాపండితుల శన్నిధానమునుండివచ్చిన సంప్రదాయముగనున్నది.” అని ప్రకటించియున్నాడు. పండితులార చూడఁడు. ఆంధ్రకవులనేగాక సంస్కృతకవులనుసహా ఆచార్యులవారు తృణీకరించిరి. ఎల్లభాషలకుఁ దల్లియగు సంస్కృతమున నిట్టివర్ణన లున్నదని యాచార్యులవారొప్పుకొనుచు సంస్కృత కవులను పహా నిరశించినపుడిక యాచార్యులవారికి శరణమెద్దియో విచారించఁదగ్గది. సకలకళాసంస్కృతమునుంచి నేర్చికొనుచు దత్సంస్కృతకవితా

కన్యాజనకులగుకవుల నాక్షేపించుట విచారించఁగా “ పాలేత్రాగిఱ్ఱా
మృగ్యుగ్ధివాఁడు ” అనుసామెతంబోలియున్నది.

(30) ఈగ్రంథమును మేము ప్రకటించ నారంభించినది మొదలుగ
ననేకయంతరాయములు సంభవించినను దైవానుగ్రహంబున నీదినము
తోఁ బూర్ణముగా ముద్రింపించి ప్రకటించితిమి. ఇయ్యదియొక గొప్పప్రా
థనావ్యయముగటచేఁ బ్రతులు సమగ్రముగాఁ జిక్కినవికావు. మహారా
జరాజశ్రీ నూజవీడు రాజుగారనిచినప్రతిలోఁ గొన్నిపద్యములేలేవు. మ
ఱియు నయ్యదియసమగ్రముగనుండె. తక్కినవి యెల్ల సమగ్ర ప్రతులె
యైనను మామండలములోని వేంకటగిరి ప్రభువుగారనిచిన ప్రతివలన
ను మఱియు బుచ్చిరెడ్డిపాలెము జమీన్దార్ తొలగించిన గ్రంథమువలనను
బరిపూర్ణముగా ముద్రింపఁ గడఁగితిమి. ఇట్టియ్యుద్గ్రంథములు ముద్రించు
నపుడు ప్రథమమున నెట్టివారికైనఁ బొరబాట్లుండుననఁగా నావంటియ
లంతికిఁ దెలియక ననేకవిషయములు జాతీయుండుఁగానవానినెల్లఁ బం
డితులు దయయుంచి తెలిపినమరల గ్రంథమును ద్వరలో ముద్రింపఁ
బోవుచున్నాను గాన దానియందైన సవరించి ప్రకటించునని పంథితమం
డలమునకు విన్నవించునట్టి

సెల్వారు. } పూండ్లరామకృష్ణయ్య,
1—7—92 } శ్రీ “అమలైతగ్రంథచిత్రామణి” పరికాశి.

ఈగ్రంథమాత్మకలిచ్చిన వారి నామములు.

1. మహారాజరాజశ్రీ శ్రీ వేంకటగిరిప్రభువుగారు.
2. ,, శ్రీ నూజవీడు రాజుగారు.
3. ,, శ్రీ బుచ్చిరెడ్డిపాలెము జమీన్దారుగారు.
4. ,, శ్రీ వేంకటరామానుజరాజునాయఁడు. బి.ఎ. గారు.
5. ,, గురుజాడశ్రీరామమూర్తిపంతులుగారు, కాకినాడ.
6. ,, పొన్నాడభానుమూర్తిగారు (రాజోలు) గోదావరిజిల్లా.

శ్రీ శ్రీకరాయనమః.

శ్రీ ప్రబంధరాజవిజయవేంకటేశ్వరవిలాసము.

ఏకాశ్వాసము, సవ్యాఖ్యానము.

అవతారిక.

౧. ౬ || శ్రీలలనామణిముఖవిశేషవికస్వరలోచనాజ్ఞప్తి త్తూరిమ
దారిమేచక విభాన్వితమై తగుపారిజాతపు । న్నాలికగల్వపూసరమునూ
ట్కిభుజాంతరిపాలిమీఱుచు । ద్వేలదయాసనాధుడగు వేంకటాచార్యుడు
మమ్ముఁబ్రోవుతఁక ||

* ద్రాక్షాపాకము *

౨. ౧ || రతిభారతికి మేరలునియొగించ నెచ్చరిక నెచ్చుది గొన్నగరిత
మిన్న । గారాబమునచాలకడలినుద్దల నేయనలరు నిల్లంట్లఁపుటాచు
బిడ్డ । కిలుములవెడచల్లుకడగంటిచూపులమగని తొలక్కినమామలాడి ।
చెలికత్తెయగుమంచుచులప్పిపో గామీలుఁగొప్పిన గాయ శేస్తు గాలు । తన
కడుపునల్ల గా జగత్రయము గన్నతల్లి జాన్గి యెఁగూర్చిచెల్లెలయ నామం
గళాకారియల మేలుమంగచాడు । తల పులీ చేర్చిను యింటనిఁచుఁగ తే ||

౩. సీ॥ శ్రీకరభోగంబుసింహాసనంబుగాఁజుట్టుకొమ్మగఁజాలఁజెట్టుగాఁ
గ । ఘనఘనాశ్రేణిముక్తాభత్రరాజిగాఁజెలఁగుతన్మణులు హైకలశములు
గ । వెలయునిట్టార్చులువీచోపుగములుగా వినుతులుకాహళధ్వనులుగాఁ
గ । మేనితళ త్తళత్తేలుకట్టుబుగనానందాశ్రులభిషేచనంబుగాఁగ । సీలసీ
లాంబరముజముకాశముగను । జలరుహాయుసకెల్లరాజసములూసఁగఁ
జాలిసురసుతిగనుభోగిసార్వభౌము । శేషశ్రీభాష్యరచనా విశేషుఁగొలు
తు ॥ ౪. సీ ॥ వినతాప్తచిరదాస్యవిశ్రాంతిదగ్గనిష్ఠరాహితకవినిగర
ణములు । సద్యోతిగమనవేళోద్యతతగ్రావతీవ్రసంస్కృతభిదురవ్రణము
లు । మహానీయతరమేరుమందరోపమగజకచ్చపగ్రహణకర్మశక్తిణములు ।
శక్రనియంత్రితావక్రయత్నాద్యక్షరక్షితైకసుధాహరణచణములు । దను
జరాణ్ణీరసారణ్యదావశిఖలు । దాసజనకల్యకల్యాణదాయకములు । ప
న్నగశయానరథరాజపన్నగములు । దురితపత్రభిదాక్షిణ్డబరఁగుఁగాఁత॥
౫. ఉ ॥ చిత్రచరిత్రుఁడైనసరసీరుహనేత్రునియాజ్ఞచేమణి । వేత్రముపద్మ
జాండములువేగలిగింపనణంపబ్రహ్మగాఁ । బాత్రముఁజేసిమించినకృపాజ
లరాశినినైవ్యనాయకు । స్ఫూత్రవతీకళత్రునివిశుద్ధచరిత్రుఁబవిఁడఁగొల్చె
దఁ॥ ౬. చ ॥ శ్రితహితభోగదగ్గదనుసేవకశంఖముశంఖమున్నము । న్న
తదిగధీశనందకమునందకముస్థుణజాతబంక్రియా । సతతహతోగ్రదైత్యవ
రశార్జముశార్జముఁబాలితత్రయా । శతధృతిముఖ్యదేవమునిచక్రముఁజక్ర
మునాశ్రయించెదఁ॥

...

...

•

• ఆశీర్వచనము •

౭. ఉ॥ తమ్ములకెల్లవిందగునిధానసుందమ్ములయిండ్లకొమ్మకున్దమ్ముఁ
డుకన్నులైన గుణధన్యునిపొక్కిటఁబుట్టినట్టిపాం । దమ్మిఁజనించుమించినవి
ధాతకృపారసమొలుకుదచ్చికం । దమ్ములమాకునీవుతనుదారతమీఁజి
రాయరున్నతుల్॥

...

...

•

౮. క ॥ వీణాసరోజపుష్పక । పాణికశుకవాణిబద్ధభవురాణిక
సు । శ్రోణికబభరవేణి । న్వాణిన్విసుతితుమిగుల వాన్వైఖరికిక॥ •

* పరికరాలంకారసహితాశీర్వచనము. *

౯౦. శ || గిరిజయురోజదుగ్ధములుశ్రీవలకాటంగంగ్రోలిబొజ్జపై | వజ్ర
దలుబాటుచాటలహివల్లభ హారముజోడుకోడెగా | మెఱయంగబాలరీ
లలన మేలములాడుచుముద్దుఁజూపునా | కరిముఖుఁజూచినవ్వు శీతకంఠుఁ
డుమాకొనఁగూర్చునంపదల్|| ... *

{ భ్రాంతి మదద్యుక్తి సంబంధాతిశయో }
{ క్తి రూపకాలంకార సంస్పృష్టిసీసము }

౧౦|| లఘుపదాహతినిర్దళద్రసాతలరవాశనిసద్భ్రమజపద్భుజంగరా
జ | ముక్తి ప్రకృత్తివాతోత్పతతా-తుకీకంతుకీభవదద్రిగణరవము | మం
డలక్రమచరన్తకుటంగం గావర్తమార్గభ్రమన్తమండలంబు | హస్తవిన్యా
సవేగాభిగాళాకుంభిమక్షికాక్రాంతేందుమధుపదంబు | సప్తపాతాళ
సుగుణవజ్జలధిపటహ | మంబికాధవతాండవాడంబరంబు | పుత్రపాత్రా
యురాశోగ్యభోగభాగ్య | శాశ్వతైశ్వర్యములుమాకొసంగుఁగాఁత|| *
౧౧. సీ|| జానకీరఘురామచంద్ర ఘోరవియోగకాంధాకరప్లవదండవరము |
మాల్యవదాదీనమస్తదానవపత్రరథకంఠపటువాగురాగుణంబు | సంజీవ
నిగ్రావజలరుహేతాత్పటననిరుపమగంధసింధురకరంబు | లంకాపురీమ
హాలంకారమణిగృహహతిసమిధరవీతిహేత్రముఖము | శస్త్రశౌర్యప్ర
శస్తప్రహస్తతనయ | ధారుణీధరనిదళవోద్ధతభిదురము | వాయుతనయ
మహేతాత్తలవాలమెపుడు | దండనాధారదండమైదనరుఁగాఁత|| ౧౨.
క|| రతిరాజజనకతుల్యుని | మతిరాజీవప్రభవునిమహనీయగుణా | రతిరా
జదంతరంగునియతిరాజాచార్యుఁగొలుకునస్తద్గురునిశ|| ౧౩. క || స్మరి
యింతునారదుఁబరా | శరురుక్మాంగదువసిస్థశౌనకుదాల్చుచి | స్మరుఁ
బుండరీకుశుకునం | బరీషుఁబ్రహ్లాదుభీష్మవ్యాసు దనుజపుత్ర || ౧౪. సీ||
వాగ్వధూధోగిని వల్మీకు వాల్మీకు వరపురాణాగమ వ్యాసు వ్యాసు | సవ
వచశ్చతురీ భవభూతి భవభూతి శారదా హృద్ధనచోరుఁజోరు | సూ
రినీలాభ్రమ యూరు మయూరు సత్ప్రజ్ఞాసతీపంచ బాణబాణ | సా
తథీలోల మురాతి మురాతినుద్దండవిలోకన దండి దండి | గావ్యరచనాకు

హెచ్చాల్లానుఁగాలిదాసు । బహువిచిత్రకళాహస్తుభట్టహర్షు । సత్యవీశ్వ
రసంతతక్షాఘమాఘు । నభినవప్రీతినెంతయునభినుతు॥ ౧౫. క॥ అన
వద్యకబ్జశాసను । ఘనునన్నయభట్టునుభయకవిమిత్రునిదిక్కినమఖిల
బంధపరమే । శునెట్టిప్రగడనుదలంతుసూక్తిప్రాధిక్తి॥ ౧౬. సీ॥ జల్లిమా
టలనపకబ్జములును జజ్జుటల్లిల్ పావలందతుకుంబలుకు । లునుపునరుక్త
ములును వట్టిపూదెలుఁగాకుదెనుంగులుఁగటువుచిఁచ । లునుపాల్లుమాలి
కలును సందియములేమఱుపులు మఱుంగులు వ్యర్థపదములుర । వణమీటు
బదునైదు వాక్యదోషములుగనకయవి సరవిగనకమిరుకులు । జిగిబిగిమెఱ
వడియు వడి సొగసులంద । చందములునంద చందముల్పడులుతెలి । య
కవితాకవితలరాజహంస కవులఁ । గదసీకావుకావసేడికాకవులకవుతె॥

—* ప్రతిజ్ఞాదికము. *

౧౭. వ॥ అనినిఫలదైవతాచరణంబును, ఆచార్యచరణస్మరణంబును, సుక
విబహుకరణంబును, కుకవినిరాకరణంబునుం గావించి॥ ౧౮. క॥ సాహ
సమునఁగృతసేయఁగ । నూహించితి రిసికసుకవియాధమువినిసం । దేహ
ముగలిగననధిక । స్నేహమ్మునచ్చి మేలుఁజేకొనవలయు॥ ౧౯. తే. సీ॥
తప్పగలిగినచోటనెయొప్పుగలుగు । సరసకవితాచమత్కార సరణియం
దుఁ । గప్పగలిగినసీహాదకరునివలన । నమృతధారప్రవృద్ధమై యలరినట్లు॥
౨౦. తే. సీ॥ తప్పలనితోచునవియెల్లయొప్పులగును । మధుమధురమత్క
విత్తవమత్కృతిఁగన । రీతిరీతిగఁగనుపట్టుజాతికనక । మొరయఁబదియా
ఱువన్నెయొన్నయట్లు॥ ౨౧. క॥ ప్రతిపద్యంబుఁజమత్కృతి । బ్రతిపద
మునుజాగ్రీభిమవుల. బరగినకృతిస । త్కృతిగాకజల్లిమాటల । యతకడఁపుం
దడికసభలకర్హంబగునే॥ ౨౨. క॥ మునివచనంబులులెస్సగఁ । దెనుగిందె
దమనుచువానిఁదెలియక బెనుప । నైసుఁగును సంస్కృతమునుగా । కెనసీ
నకబ్బములుసుకవులెంతురెనభల॥

...

* ఉపమాలంకారసీసము. *

౨౩. బహువిధాలంకారపరిపూర్ణిజైలువొంది కమనీయశబ్దసం
గతులనలరి । వృత్తసౌభాగ్యసద్వృత్తిరాధిగఁజెందిబహుశార్దూసంగహ

భావమలరి । చిత్రబంధమ్ములచేసోయగముమించిలలితకలధ్వనులనుజేలం
గీతాతివార్తావాకరీతశయ్యలమీతినయమునుజవరదనమ్ముగలిగి । నట్టికవి
తాంగనారత్నమలరువార । కాంతకైవడి బ్రోధిసు కతనదనదు । తలఁపు
గీల్కొల్పిబుధులను వలవఁజేయ । మేలనిరసజ్జులగువారు మెస్తురెపుడు॥
౨౮. క॥ చెఱుకుతుదనుండి మొదటికిఁ । బరగఁగరుచిగొన్నయట్టిభంగిని
గృతియు॥ । సరణివిననఁటియుమఱియును । సరసతమధురిమముమీఱవ
పులీపలయు॥ ౨౯. క॥ తోచినవగరచియింఁచెదఁ । దోచనిచోఁజిలువ
గట్టుదొరతోఁడైనా । యాచకనెయానతిగ్యుఁగఁ । దోచదసాధ్యంబుకవ
నధోరణిపట్ల॥

...

...

*

* పంచపాదినీసము. *

౨౬. శ్రీకరంబుగఁబదిరెండవయేఁటఁదాగావభుల్లుటియించిప్రీ
డిఁగన్న । మునిమునిమీసంబు మొనయునేఁట నె యనుశతక మొనర్చి కాశ.
లముఁగన్న । నిరువదియేఁటనుశృంగారమంజరియునుగాహరణఁజేసిఘన
తఁగన్న । నిరువదేనవయేఁటఁగృష్ణమల్లకథచతుర్గద్రజెప్పినఁతుష్టిఁగన్న ।
మఱియునుచాలరామాయణద్విపదపాసంగించిబహువిదచాటుకవిత । నతి
శయముఁగన్న నాడుఁజిహ్వించలంబు । తనివినిందను కులదేవతావతంస ।
వేంకటేశ్వరచరణారవిందమహిమ । నవనవోన్నేషలేశవర్ణనలఁగాక॥ *

౨౭. వ॥ అనితలంపుచు నొక్కనాఁడు కర్ణాట తుండీర చోళ
పాండ్యదేశాధీశ ముఖనిఖిలధరణీవర మణిదత్త మత్రేభ ఖత్తలాణిక ప
ల్వంకి కాందోర్లికాది చిరత్నరత్నఖచిత రుచిరాభరణ గణప్రకాశిత వి
భవుండును, సద్గుణప్రభవుండును, కార్యఖడ్గపటిమధురీణుండును, చతు
ష్టవిద్యాప్రవీణుండును, సనత్కతాత్రినేత్రోద్భవోపమానాచ్చ ముక్తా
గుళుచ్చచ్చవి సంకీర్ణకర్ణభూషావిశేష వదనుండును, దిగంతాయాతవిద్య
త్కవి వాక్రీతబంధు జనావన సదనుండును, నిరంతరాభ్యాగతభూసుఖా
న్నదాన నిష్ఠాతురుండును, ధర్మరహస్య పరిశీలన కళా విఖ్యాతుండును,
దైనందినాజ్ఞానప్రాప్తిత పాపహరణ చుంచు చంచ దష్టాక్షురమంత్ర పత
నాసారుండును, ప్రభుసందేశ సకలలోకోపకార కృత్ప్రచారుండును,న

శ్రీప్రబంధరాజనిజనువేంకటేశ్వరవిలాసము.

త్యువాక్యప్రతిష్ఠా గరిష్ఠుండును, సదాచారనిష్ఠుండును, అసాధారణమే
 తాముచేత మంత్ర తంత్ర సుంధానాబంధన గంధవాహ బాంధవనిర్గంధ
 త గంధాంధ దండనాధ యూధ స్కంధాపార పారా వాసుండును,
 శారదా శారద నారదా నారద పారదా పారద శార సౌరాహరహ
 రాజల నీహార మంచార వసీసార వనివంచిత సమంచిత శాశ్వత విశ్వజ
 నీనకీర్తి విహారుండును, పరస్త్రీపరధన పరాఙ్ముఖ శీలుండును, దీనద
 యాళుండును, కాశీసేతుమధ్యస్థల ప్రసీద్ధనిజవరిశ్రిండును, కృతసుధి
 జనప్రాతుండి సగు నేను నిత్యకృత్యంబులఁ దీర్చి, నిశాసమయంబునఁ గ
 ర్తుమకర్తుమన్యథాకర్తుమతినపర్థ పారికృపాపాణింధిమాపాంగ లబ్ధ బ
 హువిధ భోజనామూల్య జాంబూనదాంబర సారగంధసారరుఃకర విచి
 కిల ఘనసార శాంబూల ప్రియకామినీ సంగీతగోష్ఠీసుమశయ్యాష్టభోగా
 భోగ సంగతుండనై హంసతూలి కాతల్పంబున వేకువఁ జేకువగలసుఖ
 సుప్తిసన్నసమయంబున ॥ ౨౮. సీ॥ చక్రిదంష్ట్రాద్భుత సర్వసహా చక్రి
 చక్రివిదారణాశ్వంబువాఁడు । దానిరమావధూమానధనాదాని దానిరా
 జ్వరద సద్గతిమవాఁడు । మాలితనుద్యతి వర్తితఘనమాలి మాలిన్య విర
 హితమహిమవాఁడు । హరినీలాహ్వయధారుణే ద్రవహరి హరిద్రరుచిని
 చయంబువాఁడు । పాలమున్నటిదోలఁకులఁజేలువాఁడు । లీలఁబొందిడి
 మూఁకలఁద్రోలువాఁడు । వేలుపులచాలునేవేర నేలువాఁడు । బాలవేం
 కటశారినామోలనిలిచె॥ ౨౯. తే. సీ॥ నిలచిజలధరగంభీరనిస్వనమునఁబ
 లికనాతోడపీనులపండువుగను । మాకునంకితమొనరింపు మా కుమారు!
 యీవిలాసంబునకు సాటి యెందులేదు॥ ... *

* శబ్దచిత్ర సీసము. *

౩౦. సుకవిరాజులుగాని సుకవిరాజులుగారు పోలికనయ్యుల
 ఘోరి గరిమ । గురుచంద్రములుగాని గురుచంద్రములుగారు తరముబు
 ద్ధినిదానదానపటిమ । సచ్చధేంద్రులుగాని సద్బుధేంద్రులుగారు ప్రతి
 యుక్తిసౌభాగ్యభాగ్యమహిమ । రాజభద్రులుగాని రాజభద్రులుగారు
 తొటిగీర్తనుభావభావకలన । క్షిరినితనికనిఘనులెంచఁబ్రతిభగాంచి తొ

రలతుణ లత్యుశద్ధాద్ధచిత్ర। రాజతాంధ్రకవిత్వ సామ్రాజ్యసతత। పాల
నాప్పయవేంకటపతికవీంద్ర॥ ...

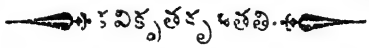
{ నవగ్రహ వనరత్న నవనిధి నవరస }
{ ప్రతిపాదక ప్రతాపసత్పి-ర్రిసీసము. }

30. పద్మా ప్తవిదుమప్రభంగరుణంగనిహిమ కరతశృంగార ఈ
హిమ వెలసి। ఘననీలగురుమణిఖగరాద్రతనుగేరి శంఖజకపులహాస్యంబుం
జేసి। ధ్వాజవిగూరజౌఘముకుందభయమిడి కృతవద్రజవరతమస్థితశమమ
యి। బుధపువ్యరాగసాంస్కృతకచ్ఛబరగించి ధానీలకుః దభీభాస్యమందఁ,
దగిమహాపద్మగో మేధికగరిమహర। వీరకేతుద్యుతిజయించి వేటు వేటానీప్ర
ణాపంబుసత్పి-ర్రినెగడెనార । యప్పయామాత్యకవి వేంకటార్జునవర్య॥
* అనులోమ ప్రతిలోమోపమాన పదపట్క- ఘటితచరణ సీసము. *

31. క్షితిలోనరాజగోపతికృష్ణకృష్ణగో పతిరాజులీడని పలుకవ
చ్చుఁజింతింపసోమకౌశికభద్రభద్రకౌశికసోములెవరనిచెప్పవచ్చు। బా
గొప్పహరిహరి నాగారి నాగారి హరిహరులుద్దనియాడవచ్చు। నలువొం
ద శుక్రవ నవధర్మ ధర్మ వనవశుక్రలెననీకనంగవచ్చు । ధనధృతిభృతిజ
యోక్తిగీతవితరణవి । భవగుణవిలాస శక్తి మాబలరుచిజవ। శౌర్యమతిద
యా శుచితాంగశాంతిసత్య । భావనీతులవేంకట పతికవీంద్ర॥ 33. సీ॥
భూరిశృంగారంబు పొడగట్టినిలచిన పోలిక మనరసస్ఫూర్తి జెలంగ । వల
పుబోవనినీటిపైఁదేలుపూఘంజప్పరముదెఱంగునభావమలర । వనధివీచిక
మీదవచ్చువాలుగవిధంబుననొకమిన్నగమ్ముకొని రాఁగ । నాడెమైననుఁ
గాంచు ననుఁగాంచు మనుచును బాణిముల్లలపదరాజిమెఱయ। మునుపు
నిపుడుఁగవులానర్చుననువుఁడెనుఁగుఁ । గబ్బములలోనఁదెరనాటకంబులె
ప్పు । గావినీకీసేయుగతినలంకారసరణి। వెలయరచియించుయప్పయవెం
కటార్జు॥ 34. సీ॥ (శలలవిన్నకోటపెద్దనలక్షణజ్ఞత) శబ్దశాసనకవిశబ్ద శు
ద్ధి । బ్రాబంధిక పర మేశ్వరునర్థమహిమంబుభయకవిమిత్రునిపడలలితము।

(*) ఈమహాకవి “ కావ్యాలంకారచూడామణి ” యను లక్షణగ్రంథమును
దెనుఁగున వ్రాసెనున్నాఁడు.

శ్రీనాథువాక్తాప్రసిద్ధి నాచనసోము భూరికాతీన్యంబు పోతరాజు! యమ
కవిధము నుల్లయమనీషిచిత్రంబుంబింగళసూరికవివరుశ్లేష । నాంధ్రకవి
తాపితామసానల్లికదిగి । ముక్కుతిమ్మన శేటయుభూషణంబ । లంకృతి
యునీకెగలదౌతలంపలయ । జకవియప్పయవేంకటసుకవిచంద్ర॥ ... *



౩౫. శే.గీ॥ జగతిఁబాణిలలింగానుశాసనంబు । రామకవిలింగని
ర్ణయక్రమమొకటగఁ । శేర్పిఁతెనుంగుఁగల్గు బుఁజేసితొర । గణపవరవా
ర్ధిచంద్రవేంకటకవీంద్ర॥ ౩౬. క॥ అతులితవిద్యానాథ! ప్రతాపరుద్రీయ
భాసురసమంజరులక । గృహ లెంచనాంధ్రకృతులుగ । వితముగఁజేసితివి
సరసవేంకటసుకవి॥ ౩౭. సీ॥ అచరమనకుబదులభినవాఁ ధ్రునిఘటించు
ముకెనయాంధ్రకౌముదియును । (*గణపతిప్రాసలక్షణ సీసమాలిక)
నాంధ్రప్రయోగర శ్లాకరంబు । నిఖిలదేహకారనిర్ణయపద్ధతివట్టు
త్యయములప్రస్తావనగణి । దగనిర్వదాఁబుఁధందములకు వచనంబుసమధికా
లంకారసారమనుమహాకృతులు సేయనూ పేరనికెజెల్లుఁ । గాకవేటకవు
కునెట్లుగలుఁగనేచ్చు । నొరసిశక్తియొక్కడనైనఁగలదె । గణపవరమః
సార్యవేంకటకవీంద్ర॥ ...

* ప్రతిచరణాత్రిస్తవకయమకై కనియమభాసమానాసమానసీసము* ।
౩౮. కవనమా భావనమా నవనమా నయహరి నయహరి భాషారి
జయముచయము । లవనమా యవనమా నవనమా నలభాతి నలభేక
లరీతి నానుమేను । భావనమా సవనమా న్యవనమా యవికాసి యకాసి
పవిభాసి నదము మదము । జవనమా పవనమా నవనమా సుకృ! సు
కృతిత త్వకృతి విత్సగతి జగతి । వదనమామద మాతుల సదన మేను
ననుచు ఘనులెంచి పొగడఁగ వినుచుఁగవుల । మనుచు దశమీట నప్పయా
ర్జునికుమార । లక్షణకవివేంకటచంద్రా లలిత తంద్ర॥ ... *

మైసద్యంబునకర్థము.

అప్పయార్జునికుమారలక్షణకవివేంకటచంద్రలలితతంద్ర అనంబుద్ధి!

(*) (గణనీయసర్వోత్తమశిరోస్థింబు నని పారాంతరము.

ఓయిశేంకటమంత్ర! కవనమా-నీకవిత్వము.(ఏలాటిదియనిన)భవన - జగ
ముననున్న. మా - లక్ష్మియొక్క, అనఁగాజగల్లక్ష్మియొక్క. నవన-స్తు
తియొక్క. మా - మానమును. నయ - పొందుటచేతను. హరి - ఒప్పు
చున్నది. నయహరి భయకారి జయము దయము - జయముదయము, జ
యముత్ - జయసంతోషముతోఁగూడుకొన్న. అయము - నీశుభావహవిధి
(ఏలాటిదియనిన) నయ - నీతిని. హ - పోఁగొట్టెడి. అరి - శత్రువులకు.
భయకారి - భయముఁజేయునట్టిది. లవనమా యవనమా నవనమా నల
భాతి. లవనమా - ఖండనము. (ఏలాటిదియనిన) యవన - యవనచేత
జాలయొక్క అనఁగాదుఱకలయొక్క. మాన - గర్వమనే. వన - వన
మునకు. మా - సత్వముఁగల, అనఁగాసూక్ష్మముగాని. అనలభాతి - అ
గ్నియొక్కరీతిఁగలిగినది. నలభాతిఁగలరీతి నానుమేను. మేను - నీశరీర
ము (ఎట్టిదియనిన) నల - నలమహారాజు యొక్క. భా - కాంతివలె
ననఁగాదేహకాంతిరీతి. అతి - మనోహరమైనకళఁగలిగిన. రీతి - ప్రకా
రముగా. ఆనుక - పూనును. ఇచ్చట నలునిసొందర్యులలోఁ జేర్చిచెప్పి
నాడు. ఇందుకుఁబ్రయోగము, వసుచరిత్రముఽఆత్వాసము, రరపద్యము
||నిజమంత్రప్రాశ్నిరప్పింతునా||నలనాసత్యసమానుఁజూడుము|| అనిప్రయో
గము. భవనమానవనమాన్యవనమాయవికాసి - భవనమా - నీగృహము
(ఎట్టిదనిన) సవనమాని. పోమయాజాలయొక్క. అవ - రత్నణమందు.
నమాయ - మాయారహితమునై. వికాసి - ప్రకాశించేటటువంటిది. అ
వికాసిపన్నిభాసినదముమదము - మదము - నీపొగరు. (ఏలాటిదనిన) అవి
క - రవిని. ఆసి - తిరస్కరించెడి. పవి - వజ్రాయుధము. భాసి (కరమునం
దు) ప్రకాశించెడియిందుని. అదము అఁజునట్టిది. జవనమాపవనమా
నవనమాసుకృతిత - జవనమా - వేగము (ఎట్టిదనిన) పవన - వాయువు
యొక్క. మాన - గర్వమునకు. వనము- శ్లాసము. అసుకృతిత-అధన్యత్వ
ముఁగలది. సుకృతితత్వకృతివిత్సగతిజగతి - జగతి - ఈభూమియందు. సు
గతి - నీశోభనకరమైనప్రకాశము (ఏలాటిదనిన) సుకృతి - సత్కృతులకు.

భక్త్య - తత్వమును. కృతి - చేసుటను. విత్ - తెలిసినది - వదనమా మద
మాతులసదనమును - వదనమా- ముఖము (ఎట్టిదనిన)మద - మన్నఁగు
నిశీ - మాతుల - మేనమామయగుచంద్రునికి. సదనము - ఉనికిపట్టుగాఁగల
ది-(కడమనుగమము.)

ఇందుకునిఘంటువులును ధాతువులును

ఐస్తుతా || మాజ్ మానే || శీజ్ పాప్తే || అవరక్షణే || అవయవై
లమేషార్కా || అనిఅమరము || అవిరేవ అవికః, స్వాధేకప్రత్యయః || అ
నుజేపణే || శీనిప్రత్యయః || భాశ్చవిద్యుతిదీప్తయః || అనిఅమరము || హన
హింసాగత్యోః నయమా || విదజ్ఞానే || దుక్పథోకరణే || ఇందిరాలోకమా
తామా || అనిఅమరము || ఈవిధమునఁదక్కుంగలవానినిజూడుఁడు.

* ద్రాక్షాపాకము *

౩౯. కా || ఔరాహరివచోరసస్థితియహాహశబ్దదాంపత్యమ | య్య
రేవాకబ్బుజక్రమంబుభరితయ్యారీతులోహూచమ | త్కారంబద్దిజా
తివార్తలుపురేధారాసమారూఢిమ | న్నారాజదలంక్రియత్ కవులలో
మాన్యుండవీవన్నిట || * *

౪౦. క || అనియానతిచ్చిననుది | గ్గనమేల్కనియద్దిజయ్యగలిగెఁగదా
నేఁ | డనుకులనాయకుఁడుమో | హనమత్కృతియనెడికన్నెకనిముదమం
దక || ౩౬౬ క || నేనాదేవునిపేరను | నానావిధశబ్దగుంభనచమత్కృతిఁ
గాఁ | బూనితినొకకృతిఁదడై | వాసుమతిందత్కటాక్షమాధారముగా ||

—* కవివృత్తాంతము *—

౪౧, సీ || శోభితరామాయణోభయపరమభాగవతచరిత్రముఖప్రబంధ |
బంధురవచనానుబంధనందవరాన్వయాభిచంద్రాయమానప్పనార్య | నం
జనవేంకటనాధిపరప్రసాదప్రసాదితకవితావిలాస | (కామీపలీ) ముఖ్యగణ
పదరగ్రామశేఖరశిష్టవశిష్టగోత్ర | శోభమానాశ్వలాయనసూత్రమంత్రీవ
ర్యలక్షణకవి వేంకటార్యఘనుఁడ | మంగమాంబామణీగర్భమహితశుక్తి |
మాక్తికప్రతిమానసమానతనుఁడ || ౪౨, క || అమితాశువు మధురముచి |

(కామీపలీ) అని కొన్నిప్రతులలోఁజూపట్టు ఈవిషయమునువిరికలోఁజూడఁదగు.

త్రమువిస్తారము చతుర్విధకవితలనుచి । త్రముగనువింశత్యవధా । నముల
 స్థుటియించులక్షణకవివరుండక ॥ ౪౩, క ॥ పంకజభవభార్యాకర । కంక
 ణరూపరూపణనినాదకవి తాపటిమక । బొంకంబగులక్షణకవి । వేంకటపతి
 మంత్రియనంగ వెలసినవాండక ॥ ౪౪, క ॥ మునుశ్రీహర్షుడు సంస్కృత ।
 మునఁజేయుద్విరూపకోశమునకుదీనుసుగాఁ । డెనుఁగునద్విరూపకోశము ।
 ఘనులెన్నంగఁ జేసినట్టికవిచంద్రుండక ॥ ౪౫, క ॥ జగతిన్వృత్త చతుష్ట
 య । ముగణితముగఁజిత్రకవితలైదిగ్విదిలోఁ । దగమెప్పుగనందగురూఁధి
 గఁగల్పితకల్పలతఘటించినప్రార్థక ॥ ౪౬ క ॥ వాణీవీణానిక్వణ । పాణిం
 ధమపదనిబంధబంధురఫణుతుల్ । రాణింపవసంతతిలక । భాణముఁడెనుగం
 చి కీర్తిబడసినసుకవిక ॥ ౪౭. క ॥ సకలకవులుపొగడంగమా । తృకలన్ని
 యువరుసనెనంగ నేదొలుదొలుతక । జికిరిగఁగతిసప్రాసశ । తకరాజము
 సేసినట్టిధన్యుఁడఁబుడమిక ॥ ౪౮, తే, శీ ॥ రహిగఁబాణినియాచార్యరచి
 తమైన । ప్రక్రియాకాముచినియాంధ్రరచనచేత । సీసమాలికఁజేసిప్రసిద్ధి
 గాంచి నట్టియప్పయకవివేంకటార్యమణిని । ౪౯. క । ఎన్నఁడెనుఁగునకు
 రాజను । గ్రన్నయతి రాజునకుసురమణయకునునే । జెన్ననుద్విపదనొనర్చ
 ను । జిన్నన్ననుబిరుదుగద్యఁజెప్పినఘనుండక ॥

* అపూర్వప్రయోగము *

౫౦, సీ॥ (* నవనవముగనుజాంబవతీవిలాసముక జిత్రకావ్యమువిరచిం
 పవశమే) । చండవిద్యావతీదండక రాజంబు సులభ మేరసముహెచ్చుగనొ
 నర్చ । తాలితచక్రవాళాకృతిఁదాతాళిఁదరమయస్యలకువింతనుఘటంపు
 సఖిలపురాణసారాంశమిట్లలవియేయిలవిలాసంబుగాఁ డెనుఁగుఁజేయ ।
 వేంకటేశప్రసాదప్రవృద్ధసుప్రసిద్ధసారిస్వతోద్బోధసిద్ధికతనఁ । గలిగె నీ
 భాగ్యమని యెల్లకవులునన్ను । నన్ననే నెన్నుకొనుటెన్నఁజిన్నగాదె ॥ *

౫౧, మ ॥ అనివార్యస్థితిధారుణీసురులు మృష్టాన్నంబు లాదిశ్యనం ।
 దనుపారమ్ముల ద్వాదశీవ్రతములకదర్శికరేంద్రాద్రిరా । యనికకబీరిగ
 * పాఠానుబంధిర్వదేబదియకుల్లక్షణంబుగ సీసమాలికఁబూన్పవశమే) పారాంతరము

నారగింజంగనునిత్యాశీర్వచోన్వితశో । భనమంత్రాక్షతవర్ధమాన విభవ
ప్రాప్తుండవైభవక్రితో ॥

— ❖ పవ్యంతకందములు ❖ —

౧, విద్యాగరిమనిరస్తా విద్యాగతవాసనాత్మ * విద్యాగునకుక్ష
సద్యోగర్భజహృదః ॥ సద్యోగునకవవశేరి * సద్యోగునకుక్ష ॥

౨, శరదాగమాబ్జతులితా శరదారుణసేత్రయుగళ * శరదాభునకున్
వరదానవేంద్రనందన వరదానునకున్ఫలప్ర * వరదానునకుక్ష

౩, కమలాసనాదివిభునకుక్ష ॥ కమలాసనకార్యమిత్ర * కమలాసనహృ
ప్యమలాకరలీలాకర ॥ కమలాత్మనకుక్షనతైక * కమల కరునకుక్ష

౪, నిగనిగచిలువమలవెలుం ॥ గగనిదనరుసంతసంపు * గగనిండినప్రీ
మగనియెడఁదెగనిమదిగ ॥ మృగనిలిచినచిన్నికల్పి * మగువమగనికిన్

౫, పుడమిగరికడుగనితొడుకు ॥ నడగనినడగను నొడయని * నానె
(ప్రముంజే

కడియంపుదాసగుబ్బలి ॥ నడవడిగలవిడిదినలరు * నలనాయనికిక్ష
౬, స్నేహాత్మకత్వవిరహిత ॥ దోహాశరహరణచండ * దోహృక్రసకున్

వాగ్ధావావక్రసకమ ॥ నాగ్ధావలిస్వపదభక్తి * నతచక్రసకున్
౭, ఘృణికిన్ఘృణిజితఘృణికిన్ ॥ ఘృణికిన్సతతానువృత్తి * హిత ఘ

గుణికిన్
గుణికిన్ దురగవిమణికిన్ ॥ మణికిన్నిత్యసకలనిగ * మవిపణిపణికిన్

౮, భాగ్జోపమానకంధర ॥ శార్దూమర్దననిరూఢ * సారభుజబలో
పార్థాసప్రప్రభునకున్ ॥ శార్దూస్థల్యధికశేష * శైలవిభునకుక్ష

౯, దత్తాహితరత్నాయిత ॥ వీత్తాయితభువనభరణ * విభవున కసుత
ద్యత్తోధరవత్తోవర ॥ శిత్తాకరభయదచక్ర * శీలభవునకుక్ష

౧౦, లంకానాయకలలనా ॥ లంకారాపహజయాక * లంకరతికమీ
నాంకసహస్రాకృతికిన్ ॥ వేంకటపతికిన్ గటాక్ష * విభవోన్నతికిన్ ॥

ఈవత్సంతములలో ౧ - ౨ - ౩ పద్యంబులకర్థములు.

౧. (అర్థము.) విద్యాగరిమ. విద్యావిశేషతచేతను. నిస్త-పోగొట్టఁబడినటువంటి. అవిద్య-అవిద్యవలన. ఆగత-వచ్చిన. వాసన - చిత్తవిశ్లేషముగలిగినటువంటి. ఆత్మవిత-బ్రహ్మజ్ఞానులయొక్క. ఆగునకుఁ పూజగలవానికిని. సద్యోగర్చుజ వ్యాసులయొక్క. హృదయ. హృదయమందు. లసత్-ప్రకాశించుచున్న. యోగునకుఁ - కూటమిగలవానికిని. అవసరే ధి-రత్నణిలయే. సద్యోగునకుఁ - సదుపాయముగాగలవానికి.

౨. (అర్థము.) శరదాగమ-శరత్కాలమందలి. అబ్జ-కమలములతోడ. తులిత-సమానమైన. ఆశర-రాక్షసులకు. దారుణ భయంకరమైన. నేత్రయుగళ-నేత్రద్వంద్వముగలిగిన. శరదాభునకుఁ-మేఘకాంతివంటికాంతిగలవానికిని. వరదానవేంద్రనందన-రాక్షసేశ్వరునికొమరుడైనప్రహ్లాదునికి. వర-వరమును. దానునకుఁ-ఇచ్చినవానికిని. ఖలప్రవరదానునకుఁ. ఖల-దుర్మార్గులలో. ప్రవర-శ్రేష్ఠులను. దానునకున్-ఖండించువానికిని.

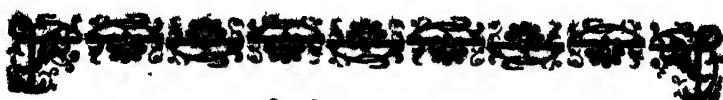
దానంగజమచేత్యాగే శుద్ధిఖండనయోరపి అని నానార్థరత్నమాల.

౩. (అర్థము.) ఘృణికి - దయగలవానికిని. ఘృణితఘృణికి - కాంతిచేతజయింపఁబడినసూర్యునిగలవానికిని. ఘృణికి - నిస్సహుడైనవానికిని. సతతానువృత్తిహితఘృణికి - నిరంతరమైనయనురక్తిగలిగి హితుడైన శేషునిచేతఁజేయఁబడినసారిగల యీశ్వరునిగలవానికిని. గుణికి - షడ్గుణములగలవానికిని. తురగవిమణికి. తురగ-వాహనమైన. విమణికి - పక్షి శ్రేష్ఠుడైనగరుత్మంతునిగలవానికిని. మణికి - కౌస్తుభమణిగలవానికిని. నిత్యసకలనిగమవిపణివిమణికి. నిత్య-నిత్యమయిన. సకల-సమస్తమయిన. నిగమ-వేదములనెడి. విపణి-అంగడివిధియందు. పణికి - వ్యవహరించుచుండెడివానికిని. పణివ్యవహారే స్తుతౌచః । ఇతిధాతుః.

* వత్సమాణలక్ష్మివిశేషోద్దేశవచనము. *

అంతేతంబుగాఁబంకజాసన విలాసినికరాంచల మణివివంచికా ఘమ

ఘనమార్చి నిర్భరసుధాప్రాదుర్భావా స్పద నవరస గర్భనందర్భంబు
 గుభాధిప విభవంబులకుఁబ్రభవంబును, విద్యాధికులకు హృద్యంబును,
 విస్తాణంబులకుఁ జెన్నును, వింతలకుఁబొంతనంబును, విటవిటీజనంబులు
 ముంబుటపుటయును, విరహులకు మెఱమెఱయును, వీటికినీటును, శబ్దకా
 స్త్రోతీతినిఖ్యాతియును, ధ్వనులకునునికెయును, ఉక్తాత్యుక్తాదిగాఁగలయు
 రువదాటుధందంబులకుఁజందంబును, కావ్యాలంకారమాడామణికే గా
 వ్యాలంకారసంగ్రహమ్మును, సకలాలంకారమ్ముల కలంకారమ్మును. లక్ష
 ణసారసంగ్రహ సరస్వతీవిలాస సాహిత్యచింతామణి సత్కవిజనసం
 జేవని. భీమానంతభ దోముఖ్యాష్టాదశలక్షణంబులకు లక్ష్యమును, రేఖ
 కారనిర్ణయమ్ములకు నియమ్మును, యమకమ్ములకు గమకమ్మును, అమరా
 మరశేష- విశ్వ- శాశ్వత శబ్దార్ణవ- యాదవ వైజయంతికాకార నానా
 ధ్వరత్నమాలికాకార- హలాయుధ వాగురి కేశవ తారపాల-ధరణి-
 ధన్వంతరి ధనంజయ- రభస విశ్వప్రకాశ- మాధవ- చింతామణి జయ
 ప్రతాప- శుభాంగ - జయపాల - క్షీరస్వామిప్రణీతచతుర్వింశతి వివిధ
 నిఘంటు పదమ్ములకుఁబదమ్మును, వష్టివిధయతిచమత్కారములకాధార
 మును, చతుర్వింశతిప్రాసమ్ములకావాసమ్మును, ప్రాధికేఁబ్రాధియును,
 తేటకుఁ జేటయును, చిరంతనాంధ్రప్రబంధ జాలంబుల కాలవా
 లంబును, సనాతనవిద్యత్కవి వితానరచనా విధంబునకు ఘంటాపథం
 బును, ఇదానీతనసత్కవినికాయంబునకుసహాయంబును, భవితవ్యకవి
 కలాపంబునకు నాచార్యరూపంబును, నిఖిలభాషావిశేషంబులకు స్వేష
 ణంబును, మూఢజాతులకు బోధహేతువును, ప్రాథతతికి సన్మతియును,
 సర్వజనకరంబున కాశ్చర్యకరంబును, బహువిధాచుంచితకవితాచమత్కృ
 తికి వసతియును, నగరాల్లవశైలర్తు చంద్రసూర్యోదయోద్యాన సలిలశ్రీ
 భీమధువాన సురతివియోగ వివాహ కుమారోదయ మంత్రద్యూతప్రయా
 గ రణనాయకాభ్యుదయ వర్ణనాతిశయంబున కాశయంబును, అన్యోన
 ధీన సుధీన వనవస్తవ్య సర్వపధీన పాండితీ మండిత చమత్కారంబుగా
 శారచియింపఁబూనిన రసికజన హృదయోల్లాసంబైన ప్రబంధరాజవిజ
 యచేరి శేష్వర విలాసంబునకుఁ గథావిధానంబెట్టిదనినః—



శ్రీ శ్రీధరాయనమః.

శ్రీప్రబంధరాజవిజయచేంకటేశ్వరవిలాసము.

ఏకాశ్వాసము, సవ్యాఖ్యానము.

ః ధాపా్రంభము.

* వేంకటాచలపట్టణవర్ణనము.*

* అనుప్రాసయుక్తాక్కిలివడిసీసము.*

౧. సింధురచితపాన బంధురాభ్రవితాన సింధురకటగాన గంధలీన |
మారవపవమాన సారవజ్జవమాన గౌరవహయమాన సారమాన | మన
మాన శరమాన లసమాన తేజోనలసమాన ధరణీనరసనిధాన | మమర
నాధవిమాన సమరజయనిధాన సమరభాత్యుద్ధాన కమనయాన | మమిత
గోస్పర్ధిఘనగోవురాగ్రభాగ | నిరతరమణీయహీరమణికదంబ | విశదకాం
తివినిర్మితదశదిశాంత | ఘట్టనమువేంకటాచలపట్టణంబు || ... *

ప్రైపద్యంబునకర్థము.

సింధు- సముద్రములయందు. రచిత- చేయబడిన. పాన- పానముతో
త. బంధుర-బలసిన. అభ్రవితాన- మేఘాఘములవంటి. సింధుర- వీణు
గులయొక్క. కట- గండస్థలములయందలి. దానగంధ- దానమనేమదవా
సనచేత. లీనము- కూడుకొన్నటువంటిదియు. ఆరవ- అంతటధ్వనిగలిగి
న. పవమాన-వాయువుయొక్క. సారవత్ సారవత్తైన. జవ-వేగముయొ
క్క. మాన- సమున్నతియొక్క. గౌరవ- ఆధిక్యమువంటి. హయ- గుఱ్ఱ
ములయొక్క. మాన- సంపదచేత. సార- శ్రేష్ఠమయిన, మానము పొగ్గ

రుగ్గలిగినదియు. అసమాన- సమానములేని. శరమాన-శరదండముచేత. అసమాన- ప్రకాశించుచున్న. తేజః- తేజముచేత. అనల-అగ్నిరీతి. సమాన- ముఖ్యమయినటువంటి. ధరణీన- రాజులయొక్క. రస-రసములకు. నిధానము- స్థానమగునట్టిదియు. అన రసాధవిమాన - దేవేంద్రునివిమానమువలె. సమరజయనిధాన- యుద్ధజయాదికారణమైన. సమరభాత్యుద్ధాన- సమరభ-సమరభములయొక్క. అత్యుద్ధాన - అత్యున్నతిచేతను. కమనయానము- ఒప్పుచున్నటువంటియానముగలిగినదియనైన. వేంకటాచలపట్టణము- (ఏరీతిఁబ్రకాశించుననఁగా) అమిత విస్తారముగా. గోస్వస్వర్గముతోవిరోధముగలిగిన. ఘనగోపుర - పాదపురగలగోపురములయొక్క. అగ్రభాగ ఉపరితలమందు. నిరతరమణీయ- ఎల్లప్పుడుప్రకాశించునట్టి. హీరమణికదంబ- వజ్రపరంపరలయొక్క. విశదకాంతి- నిర్మలశైనకాంతిచేత. వినిర్మిత- నిర్మింపఁబడిన. దశదిశాంత-పదిదిక్కులయందు జేయబడిన. ఘట్టనము- తొక్కుడుగలది.

ఇందలి మానసమానపదములకు నిమింట్టువు.

మానశ్చిత్తసమున్నతిః || సమానస్సత్యమైకేస్యః || ఇత్యమరః ||

{ ముద్రాలంకారయుక్తవింశత్యుత్త }
{ రశతవృత్తగోపనోదాత్తవచనము. }

౨. మఱియునప్పురవరంబు మందాకాశాంతఫలసదనవనమంజరీమందారసరసిజోత్పలమాలికా సుగంధిసుందరీ కనకలతా మణిభూషణ ప్రభాకలితంబై, రుచిరప్రభాతభాస్కరవిలసిత మణిదీపికామణి వితానకాంతిచామరపుష్పదామచంద్రకళవంశస్థాన మణిమాలికాసుందరంబై, భూతిలక వసంతతిలక కుసుమితలతావేల్లితమనోహర వాతోర్నినదిప్రభావపణవద్యత విలంబితలయ గ్రాహి విహితోజ్జ్వలహరనర్తన వనమయూరముత్తకోకిల భ్రమరవిలసిత హంసశ్రేణిక్రాంతఖచరప్లుతమనోజ్ఞంబై, మేదినిజలధరమాలాశేతు మన్తహానిగ్ధర భాసురోత్తమాంగభద్రక మత్రేభవిక్రీడితంబై, భూసుత విభూతికాంత వినయ కవిరాజవిరాజితంబై,

సింహారేఖోత్సాహ శరభక్రీడాశాస్త్రాలవిక్రీడిత ప్రహరణోత్సవ వివి
లసిత మత్తాపరాజితేంద్ర శ్రీకుమార లలితతురగ త్వరితపదగతి బ
రంభై, మేఘవిస్ఫుర్జిత తరల విద్యున్నాల్ సుకాంతి మానినీ మదనవిల
సిత ప్రమదితవదన రతిప్రియప్రియకాంతంబై, చంద్రి కానిశాచిచిత్ర భు
జంగప్రయాతంబై, ప్రగుణమృగ నాభిశాలినీ మాలినీ భుజగవిజృంభిత వీ
ణారచన మధురోద్ధత గీతాలంబన మణిరంగచిత్రపదంబై, మదరేఖాలస
గతి గజవిలసితాశ్వ లలితరథగమన మనోహరంబై, వంశపత్ర పతత జ
లార్ధతగతి కమతవిలసిత హరిణీ కవికంఠభూషణ హంసరుత భ్రమరవి
లసిత త్వాహర బింబపద్మ సుకేసరంబై, సింహాన్నతవరవక్త్రీపూశ
దళ పృథివీభుజంగంబై, క్షమాలక్ష్మీకళాజిత ప్రతాపపద్మనాభ ప్రియం
దాష్టమూర్తియై, సర్వతోముఖమంగళ మంగళమహాశ్రీకలితంబై, వృ
త్తరత్నాకరంబుంబలై నలరుచుండువెండియు ॥ *

౩. ఉ ॥ జాతులమించి పల్లవరసస్థితియున్ సుమనోవితానని । భాగ్య
తపహింది శాఖలబ్రకాశమునొందు సుభాషితద్విజ । వ్రాతముగ గల్గి
కాంచనపరంపరలక్షగణికానికాయసం । భూతవిలాసమున్ వెలయఁ
బొల్పుఁ బురమ్మంబురీవనమ్ములున్ ॥ *

* ఉపమాలంకారము. *

౪. సీ ॥ కమనీయయంత్రతంత్రముల చేవిలసిల్లి సన్నాగ్గలంఘన సరణిఁ
దనది । ప్రైపూతవన్నియల్ పవరించియంచిత మణిమాలికాస్ఫూర్తిగణ
నకెక్కి । చిత్రాంశుకనిరూఢిచేసోయగముమించి పరిభ్రాష్టినెంతయుఁ
బరిధవిల్లి । జోకమీటభుజంగ లోకసంగతిఁగాంచి ప్రద్యుమ్నలీల రహి
వహించి । శోభమానకవాటంపుసొంపుమిగిలి సతత ముఖ్యాతిమహిమ
జేసంతసిల్లి । వెలయువిటవర్మరీతి నవ్వీటికోట । కదియుకొమ్మల సాం
గత్యగరిమవలన ॥ *

౫. వ ॥ అట్టివిశాలంబగుసాలంబునకుఁ గొర్రెడంబుఘటించుకొత్త
జంబున ॥ *

• ప్రకృతాప్రకృతశ్లేష. •

౬. సీ || అలన్యసింహునియొద్దినాగ్రహదశనాందియుగ్మివలెఁజాల
నుక్కుమీటి | నలినసంభవుమాట్కినలుముఖంబులనాని తమ్మియందమున
శాశమ్ముఁగాంచి | సత్ప్రబంధముపోల్కిసారధ్వనినిగుడ్చి శక్తిభృద్గతిశి
ఖయుక్తి నొంది | సూకరపతిమేరనేకపద్ధతిఁబూని యలరువిల్లునిభంగినత
నుతఁగని | ద్రుమమువహినున్నచోటఁబాఁడుకొనియుండి, తుఱక కైవడి
నల్లమందుపొడిమెక్కి | రాజువిధముననరిపురిరాజివేచి | వఱలునోడక నె
పరంగివగపిరంగి ||

౭. తే. గీ || అన్నముననున్నమునన్యపుల్బన్నమొంద | నెన్నిమందులి
దుదు రొరయెన్నిమందు | లట్టిదొకశూరకర్తృమె యనుచునెట్టి | యెల్ల
మందులగెలుపొందునల్లమందు || ౮. పంచచామరవృత్తము || కుఱంగట
స్థిరంగిగుండుగుండువారిదారిమే | దురంబునాదురంబులో నెదుర్కొనం
జెనంగుచో | బరస్ఫురత్తురంగపాళిబాళిదాఁకిదాఁకితచ్చరీరపారవశ్య
కృత్ప్రసంగిసంగతిందగున్ ||

• ఉత్పేక్షాలంకారము. •

౯. క || పరిభాబలగతకైరవ | సరసిజములుగగనతార సమితియుఁద
నరన్ | బురవప్రలక్ష్మిపదముల | శిరముననర్పించువిరులచెలువంబనఁగన్ ||

• రూపకాలంకారము. •

౧౦. చ || పరిభునువార్ధిలోఁగలయచారభరంబగు స్వర్ణముల్ పయో |
ధరవరతస్కరుండుగొనిదాటఁగఁదత్పురలక్ష్మిగాంచిభీ | కరమణి గోపు
రోపరి ముఖద్వజహస్తముసాచిమోదపాం | దురకరకాళిదంతములు దు
ల్లఁగనీరదసంజ్ఞవర్తిలున్ ||

౧౧. క || ప్రిసాదకేతువులుమరు | దాసాదనమునఁజరించననిమత్తు
రికిన్ | వాసవపురియెనయేవివిధాసమవైభవములందుననుగతిఁదెలుపున్ ||

• అక్కిలివడిసీసము. •

౧౨. సురవైరిసోమకాసురహరణాత్తధా సురవేదముఖర భూసురగ

ణంబు । జన్యకుంభిన్య సౌజన్యాభియాతిపర్జన్యోగ్రిపవనరాజన్యకంబు । భవసఖనిధిపరాభవచమత్కృతిపటూభవదమితధేనూరుభవకులంబు । ధరవహగ్రజబలోద్ధరణకేలివిధాన ధరశక్తియుతహలధరజనంబు । చతురకవిబుధగాయనసచివరసిక । నటవిటిపీఠరాహుత్తభటచయంబు । దనరునప్పురి మహిమంబుధాతకైన । భుజగకులనేతకైనను బాగడందరమే ॥

వైపద్యమునకర్థము.

సురవైరి - చేవతలకువిరోధియైన. సోమకాసుర - సోమకాసురుని. హరణ - హరించుటచేత. ఆత్త - పొందఁబడిన. భాసుర - ప్రకాశించెడి. వేద - వేదములచేత. ముఖర - మోయుచున్నటువంటి. ధూసురగణంబు - బ్రాహ్మణసమూహముగలది. జన్యకుంభిని-యుద్ధభూమియందు. అసౌజన్య - సౌజన్యరహితులైనటువంటి. అభియాతి - శత్రువులనియెడి. పర్జన్య - శరదములకు. ఉగ్ర - భయంకరమైన. పవన - వాయువులగు. రాజన్యకంబు - రాజసమూహముగలది. భవసఖ - శివునిమిశ్రితఁడగు కుబేరుని యొక్క. నిధి - నవనిధులను. పరాభవ - తిరస్కరించుటయందలి. చమత్కృతి - చమత్కారమందు. పటూభవత్ - సహర్థమగుచున్న. అమిత - అసంఖ్యమైనటువంటి. ధన - ధనముఁగలిగిన. ఊరుభవకులంబు - వైశ్యసమూహముఁగలది. ధరవహగ్రజ - గిరిధరుడైనకృష్ణుని అన్నయైన బలకామునియొక్క. బల - బలమును. ఉత్ - ఉన్నతముగా. హరణ-హరించెడియందలి. కేరి - విలాసమును. విధా - చేసుటచేతను. అనధర - కొద్దిపడనటువంటి. శక్తియుత - సామర్థ్యముతోఁగూడుకొన్న. హలధరజనంబు - హలికులనియెడి జనులుగలిగినది. (కడమ సుగమము)

౧౩. తే, శ్రీ ॥ పుష్కరస్ఫుర్తిజెన్నొందిభూరిదాన । పటిమచేమించి వైరిప్రభంజనప్ర । శక్తిఁగని నీలరుచిబొచ్చిసరసగతుల । ఘనములనమీటునప్పురిజవయంబు॥౧౪. తే. శ్రీ॥ అమరలక్షణములను ఛందములమీఱి । యతులగతులను బదచమత్కృతిఁజేలంగి । కందములమించి సత్క-

వికావ్యసరణిఁ | బొలుచును త్తమహాయములప్పురమునందు || ౧౫. చ ||
చిలుకపతాణియు న్జైలుకుసీంగిణియున్విరియంపకోలలున్ | దొలఁగఁగఁజే
సి తత్పురిముతోయజగంధులతో విహారము | ల్సలుపఁగ వేడ్కతోడ బలు
జాడలరూపులుదాల్చి నట్టిపూ | విలుతునిమూఁగులోయనఁగ వీట విటుల్
జరియింతురెప్పుడున్ || * *

* రూపకాలంకారము *

౧౬. చ || అలక లైజాలసూత్రములుహారసమంచితరత్నరాజియ | వ్య
లయము పూసలాత్మచెలువంబగు పుట్టిక గాఁగఁగామిని | కులమునధీవర
వ్రజము కూరిమిచేష్టల మేఁతచేతఁజూ | పులవలజిక్కజేయు విటపుంగ
వమత్యములన్ బురాంబుధిన్ || * *

* అపూర్వప్రయోగము. *

౧౭. చ || అలగువహిన్ వెలార్చి పొగరందముమీటుచు స్నేహనూ
నుప | ట్టలనొరవైదలిర్చియునుటన్ గనుచున్ నసమాస్త్రకేళిలోఁ | బలు
మొనలాని మాట్యగలపగ్గెలు తగ్గులుజేసిపోలునన్ | గలసి చరింతురెవ్వి
లువక తైలుమారుసికత్తులోయనన్ || * *

* రసప్రాధాన్యరూప ద్విరుక్తిసీసము. *

౧౮. మిలమిలబెఱుకుచూపులు పేరెములుచాఱగలగలగ జైలు గులుక
రింప | ఝగఝగహస్తకంఠములుమోయంగ గణగణ మొలనూలు
గంటలులియఁ | దళితశకమ్మలు తళుకుఁజెక్కులుడాయఁగిలకీల నగవులు
సొలపున | గమగమమైకదంబములుగుభాధింపరివరివగుచ్చెలరవణమెన
ఁగ | మిసమిసలరత్నభూషణశైటయమెఱయ | రవరవలగుబ్బలాండాం
టి రాయుచుండ | నిగనిగఁగడాని కాశెలుజిగిదొలంక | మిసమిసమెఱుం
గురంగునెమ్మేనులలర || * *

౧౯. సీ || తులకించుజేలుఁగుదువ్వలువపైఁటచెఱంగు జాశువాపొళ్లు
వసంతమాడఁ | జెనుటకస్తుతిబొట్టుచెమరిఫాలములపైనలకంబులకువంతచె
లువుఁడెలుప | ఒడలనెచ్చెనవలెనరులఘమ్మనితావి మిండతుమ్మెదలకామె

తలు సేయ । బిరుదం దెలర్పు శంఝరవమ్ములు త్రిదండిసమితిగుండెలర్పు
ల్లర్పుల్లుననగ । సొలపునడవులకొనులు నులివడంగ । బిరుదలకుగాఁగ
నొరయుచుంబురమువీధి । మేళములఁగూడి విటులతోమేలచూడి । కొనుచు
వత్తురు వెలఱాతికొమిరెలెపుడు ॥ ౨౦. ఉ ॥ వాడఁగనీకఁగొవ్వీరులువా
సనకున్నరువంపుసంపదల్ । పీడఁగవీడింబుపొడుబుజేమటుసోపరిగాడ్చు
సోఁకులన్ । గూడఁగనీకఁబల్లవులకోరిక వీరికలెత్త కేవలన్ । బూడఁగనీ
క నమ్ముదురుబోటులు దశ్శురింబూవులెప్పుడున్ ॥ ౨౧. సీ ॥ ఇందురచ్చ
నుచుఁజోటిచ్చి తివాసివైఁజెయివట్టిగూఁగ్పండఁజేసియతనిఁ । దొడతోడఁ
దొడఁజేర్చి గడుమంచిబుక్కాముఁజూతుగాకంచు ముంజేతనునిచి । కట్టి
జవ్వాజిచాక్కమటంచుఁజెవులందుఁజేర్చి చెక్కులగోరఁజేరఁదీసి । గం
బురాయిట్టిడక్కడలేదుచూడుమాయని రవకనురెప్పలందుఁజరిమి । యి
ట్టిచెయ్యలఁగూరిమింబట్టజేసి । పల్లవులచేతిరొక్క మప్పరిమళములు ।
వెలలపేరిటదోచియవ్వీటఁబొల్తు । రలరుసరులమ్ముపొయింపు టలరుఁ
బోండ్లు ॥

* సారి కేళ పాకము.*

౨౨. సీ ॥ సారవత్సారవోజ్జ్వలదంఘ్రిశృంగారనూపురంబలిబిలిగో
పురంబు । గణనదుర్లభమణిగణఘ్రిణిమంబితగోపురంబలిబిలిగోపురంబు
ఘనమునిజనచిరంతనపుణ్యసగణికి దాపురంబలిబిలిగోపురంబు । క్రితమా
క్షలక్షీపక్ష్యలాక్షీకిఁ గాపురంబలిబిలిగోపురంబు । కాంతచిత్రవర్ణనతాం
తకాంతియుతవ । నీపథమధులిట్టుకపిక నికరకలక । లారవావృత వృక్ష
భావలాగ్రమునకు । మూపురంబైనయలిబిలిగోపురంబు ॥ *

* వృత్త్యనుపాసము.*

౨౩. తే. గీ ॥ హరియుహరియును హరియుఁగాసరియుఁ గరియుఁ ।
గిరియుఁగరియును బలుసెమ్మిపురియుదరియు । దరియుర్పురియును జమ
రియు విరియుసురియు । నరియుగంబునుదనరియుండవ్వచరియు ॥ *

౨౪. సీ ॥ కొండలరాయనిఁగొలుచుకవులకు బంగారంపు ముడుపు

మోకాళ్ళముడుపు । పరమదానవాత పాపంబులెల్లనుగడలకుఁడుడుపు
మోకాళ్ళముడుపు । డిటమున నెక్కునెంతటివారికొదవించు గన్నంతజడు
పుమోకాళ్ళముడుపు । నానాదిగాగత సరసంతతికింబునర్గమనంబు లుడు
పుమోకాళ్ళముడుపు । తడుపులిడనట్టి మేనులువిడుపుఁజూపు । నొడుపు
మది నెంచి తపములుగడుపుమునుల బొడపు లెటిగించుజీకటినిడుపుగుహ
ల । కడుపాలుపలరు నిడుపుమోకాళ్ళముడుపు ॥ * *

యతిభేదము

౨౫. ఉ ॥ స్వామిత మోపహారి కురుసారససారససారసారజా । తా
మితభంగచారికి మదానవదానవదానవర్ధిత । శ్యామతనూవిహారికలిజాల
కజాలక జాలకాతిద । డ్రామలకైరవారికవిసారవిసార విసారధారికిన్ ॥

పైపద్యంబున కర్థము.

స్వామిత మోపహారిక - స్వామి - కుమారస్వామియొక్క స్వామి
శబ్దమునకునిడుంటువు, స్వామీ సుందేపి అని నానార్థరత్నమాల. త
మః - అక్షానమును. అపహారికిన్ - పోగొట్టెడిదానికిని. కురుసారససార
ససారసారజాతామితభంగచారికిన్ - కురు అధికమైన. సారస - సర
ససంబంధమైన. సారస - తామరలయందలి. సారసంసరసీరుహమనియ
మరము. సారస - బెగ్గురుపక్షులయొక్క. పుష్కరావాస్తుసారసః అని
అమరము. అర - శీఘ్రముచేత. శీఘ్రంత్వరితంబుఁజ్ఞప్రమరందుతమని
అమరము. జాత - పుట్టిన. అమిత - అధికమైనటువంటి. భంగ - తరంగ
ములచే. చారికి - సంవలనముగలదానికి. మదానవ దానవ దానవర్ధిత
శ్యామతనూవిహారిక. మద - మదముగల, అనవ - నూతనముగానిదా
నవ - దనుజులను. దాన - పరిశుద్ధిచేయడముచేత. దానంగజమదేశ్యాగే
శుద్ధిఖండనయోరపి అనినానా. వర్ధిత - వృద్ధికాఁబడిన. శ్యామ - నల్లవై
న. తనూ - దేహముచేత. విహారికిన్ - ఒప్పుచుండేదానికి. అలిజాలకజా
లకజాలకాతిద డ్రామలకైరవారికిన్. అలిజాలక - తుమ్మెదలసమూహము
లకు. జాలక - వలలుగానుండెడు. జాలక - మొగ్గలచే. అతిదక్ష - మిక్కిలి

పీకాశ్వాసము, సవ్యాభ్యాసము.

సమర్థమై. అమల - నిర్మలమైన. కైరవ - తెల్లగలువలయందలి. అరికిన్ - చక్రవాకములుకలదానికి. జాలంజాలకమిశ్రేయతగవాత్రాశాయమార్గజే. డంభకుట్టయోశ్చాథ || అనినానాధర్మత్వమాల. అవిసారవిసారవిసార ధారికిన్ - అవిసార-బలిష్ఠమైన. విసార మత్స్యములయొక్క. విసారశ్మకతీ అని అమరము. విసార - విశేషమైనబలమును. ధారికే - ధరించినదాని కిని క్రిందిపద్యముతోనన్వయము.

౨౬. క || హరికిరినేత్రపాలిత । వారికినిజదాసదురితవారణరాజీ । వారికిశ్రిత కవిరాజికి । వారికింగోనేరికతులమగసిరులిడుచున్ || ౨౭. సి || వెలసిపూదేనెకాల్వలనిగుడ్డును రేపునెత్తావితెమ్మెరల్నినుచుమాపు । వలకారిదొమ్మి తేటలునల్లడల రేపుమరునకందిచ్చుము త్రరముతూపు । సంజీవనీముఖౌషధులనెల్లడఁజూపు. బుద్ధ్యంపుఁదోవకుఁబూటకాపు । శుకపిక శారికానికరంబులకుఁద్రాపుబడలికలన్నియుఁగడలదాపుఁ । జిన్నిచిగురులనింగినిజేయుతోపు । తేటకొమ్మలకొనలమిన్నేటదోపు । పువులవెలయుచుఁబాపముల్ దివియుతోపు । లుద్దిలేదనఁదగుతోపు పెద్దతోపు ||

* ఉభయస్ఫురణము *

౨౮. చ || కనకనగాధినాయక శిఖాముఖజాగ్రదుదగ్రశీఘ్రిలం । ఘనఘనకాంచనాజ్ఞకలికాతిలకాభిగరుద్గురుస్ఫుటాం । జనజనకప్రభాసీతల సత్పితసారససంగభంగమ । జ్ఞనజనకల్పితాభిమతసత్పురుషార్థముపాండుతీర్థమున్ ||

పైపద్యంబునకర్థము

కనకనగాధినాయక - మేరుపుయొక్క. శిఖా - శిఖరములయొక్క. ముఖ- అగ్రములయందు. జాగ్రత్ - ప్రకాశించుచున్న. ఉదగ్ర అధికమైన. శీఘ్రి- వేగముగల. లంఘన- గతిగలిగిన. ఘన- మేఘసదృశములయినటువంటి. కాంచనాజ్ఞకలికా పొందామరమొగ్గలయందు. తిలక- తిలకప్రాయముగానుండే. అభి- తుమ్మెదలయొక్క. గరుత్ - తొక్కలయొక్క, గురు- అధికమైన. స్ఫుట- వికసించినటువంటి. అంజనజనకప్రభా- కాటు

కనువుట్టించెడిప్రభుజేతను, అసిత- నల్లనై. లసత్ - ఒప్పుచున్నటువంటి. సితసారస- తెల్లదామరలయొక్క. సంగ- కూటమింగలిగిన. భంగ- అలలయందు. మజ్జన మునుగుంచున్న. జన- జనులకొఱకు. కల్పిత కల్పించఁబడిన. అభినుత- ఇష్టమైనటువంటి. సత్పురుషార్థము-ఒప్పుచున్నధర్మార్థకామమోక్షములుగలిగిన. పాండుత్థిర్థముప్రకాశించుననిక్రియలధ్యాహారము.

౨౯. సీ॥ సంతతపనితసజ్జన వృజినవిభంగముహురజహజ్జహద్భహు విహంగ । లసితసముద్ర భటినముద్రవరసంగ సకల తీర్థైక నిజప్రసంగ । యుత్పత్తిధ్వనిదదర్శభయపార్శ్వరథాంగగౌరీశవిశుతమనోరథాంగ । మృదులవాసితగంధకదలికేతులవంగధరణీరుహూగ్రపతప్లవంగ । యూర్ధ్వసారంగసారంగయుక్తుడుంగ । కలితసారంగముఖవిహంగమహతంగ । పుంగవగుర్దణానిలభంగురాంబు । కణమణిఖచితశృంగ యాకాశ గంగ ॥ ౩౦. సీ ॥ కాండపాండిమహారి గగనధున్మృపమానహాటకపంకే రుహప్రసూన । కమనీయనవనీతఖండహాసనశేనమహనీయ తరజీవ మణిని ధాన । నాగాహితప్రాహుణకనిమంత్రణమీనపులినఘానానాగఫలవితా గ । సతతనిజస్నాతసాధుకెల్పిషదానతతవీచికాతిరస్కృతనదీన । దానవా రాతిపాదపద్మభరణీన । మానసానూనవోనూయ మానదీన । మానవా లికిం గూరియు హేమంపుసోన । వానమాపుమొకముబయకానికోన ॥ *

* శబ్దాగ్రోభయశ్లేష *

౩౦. మ ॥ తనులావుల్బ్రకటింపుచుక మొగములక దట్టంపుంగెంపు లీజనింపనుదారమ్ముగ గాజహంసతతిపద్మస్యాహముకజొచ్చినే । రుప్రసం దద్వాహినియందమందతరివార్కుంమచుకజోడువీ । డనిమత్తారికులంబు తోరణముజంటకజేయవీలాగతిక ॥ *

* గౌడరీతి *

౩౧. చ॥ అగమహిమావలోకనసహస్రఘనాఘనఘాటకీభవ । త్పుగ్గుణఘనాఘనాఘన నిభ భద్రఘనాఘన సంఘ చంకన । ద్దగన ధునీ

పనీపతదఖండర్పురీలహరీపరంపరా । త్యగణితఘంఘుమార్పితగుహప్ర
తిఘాషముఘోష మొప్పగుక్ ॥ ... *

పైపద్యంబునకర్థము.

అగమహిమావలోకన. అగ - (వేంకట) గిరియొక్క. మహిమ-
మహిమను. అవలోకన- చూచుటయందు. సహర్ష - సంతోషముతోఁగూ
డికొనిన. ఘనాఘన. దేవేంద్రునియొక్క. ఘాటకీభవత్ - గుఱ్ఱములగు
చున్న. ప్రగుణ- ముఖ్యమైన. ఘనాఘనాఘ- మేఘసమూహములకు. ని
భ- సమానమైన. భద్రధునాఘన- భద్రజాతియేనుఁగులచేత. చంకనత్ -
ప్రకాశించుచున్న. గగనఘనీ- ఆకాశగంగయందు. పనీపతత్ - దుముకు
చున్న. అఖండ- సమగ్రమైన. ర్పురీ- సెలయేఱులయొక్క. లహరీ-ప్రవా
హములయొక్క. పరంపర - గుంపులయొక్క. అతి- విస్తారమైన. అగ
ణిత- ఎన్నశక్యముగాని. ఘంఘుమార్పిత-ఘంఘుమధ్వనులచేతనీయఁబడి
న. గుహ- దరులయందు. ప్రతిఘాషము ప్రతిధ్వనులుగలిగిన. ఘాషము-
గొల్లకుప్పము. ఒప్పగుక్ - ప్రకాశించును. ... *

ఇందుకునిఘంటువులు.

శక్రఘాతుకమత్రేభ వర్షకాబ్దాఘనాఘనాః అమరము.

ర్పూరీర్పూరీర్పూలశ్చపి. అమరశేషము.

౩౩. క ॥ ఏతాదృశవిభవమ్ముల । శీతాచలసేతుమధ్యసీమోర్జితవి
ఖ్యాతావినూతనహరిని । కేతనసువిశేషశేషగిరివరమలరుక్ ॥ ౩౪. సీ ॥
నకులకులమ్ములుత్సృకఫణిఫణములచాయఁజాయలగొండ్లిసేయునెపుడుగ
న్నెల్లేళ్లకు నెల్లజమ్ములబాలెంతయు చాలెంతపులిసొంపులీలనొసఁగు । నె
మలికిరమువిడారములపెలఁగుసారెకిరముల్ చిత్రవిడారములును । ముది
నాగములుసింగములుతోపులదోపులజోడుగాఁగూడియే నాడునాడు । భ
యదరభసశరభసముదయముఁబోచు. సాహసోదారభూగారచక్రమచ
ట । జాతివైరంబులేకమజ్జాతిగాఁగఁగి గన్నువిన్నులిది నైఁజేడన్నకతన॥

౩౫. వ॥ అయ్యహిమహీధరంబు హిమధర బునిధంబున సర్వమంగ

శాఖ్యదయనిధానంబును, మేరుశిఖరిగరిమధర్మస్వరూప రంజితంబును, రాజతశైలంబులీలనారూఢనీలకంఠగుహాభిరామంబును, రాఘవనైస్యంబు లేవనుగ్రీవనీలగజగవయపనసరమణీయంబును, శ్వేతకీర్తిపంబునుంబలెఁ బ్రధానపురుషశోభితంబును, కృష్ణనిపగిదివేణునాదవిలసితంబును, దాన వారివత్సంబుడంబునవనమాలికావీక్షణీయంబును, నలువనలువగునలువద నంబులనలుపునబహుశ్రుతులచేవిశ్రుతంబును, నీలగఘటజటాజూటంబు నీ టుననాకాశగంగాప్రసీద్ధంబును, ధనదాస్థానంబుపోలికఁబుణ్యజనానంద కరంబును, పురందరపురంబువై ఖరిసుమనోమందిరంబై, పక్షిరథసంప దుపలాలితంబై యయోధ్యానగరిగరిమఁదనరియు, ఆరామాభిరామంబై విభ్రమబహులతాలక్ష్మణద్యుతినలరియు, శుభశరభరతాస్పదంబై శత్రు ఘ్నమహిమనమరియు, ప్రకటరాజసగుణోన్నతంబయ్యు లోకేశ్వరశోభి తంబై, సత్ప్రబంధంబునువరారోహంగంబునుంబోలె నానావిధాలంకారవస్తుధ్వనిరుచిరంబై విలాసంబులనొప్పుచు, రాకానిశీథియునురంభాకదం బంబునుంబోలిచంద్రానుగమంబై ప్రసన్నతాకారంబుననమరుచు, మంద రాస్థలంబునుశంకరసఖపురంబునువనంబునుంబోలెవిలసద్గంధర్వనికరంబై లతావితానంబునువనేచరమందిరంబును రాజసౌధంబునుంబోలె జాలకా వృతంబై, వీణాకల్పనంబునువసంతాగమనంబును సముద్రంబునుంబలెఁబ్ర వాశాతతంబై, భాగ్యవంతునిశాంతంబునునందనంబునురాగంబునుంబోలె సంతానకాంతంబై, పద్మాకరంబునుకువలయంబునువిష్ణుపదంబునుంబలె రాజహంసమంజుళంబై, శంఖచక్రాదిసాధనంబునుగురుతరవారివాహినీ నివహంబును నిజాంతస్థభూభృద్వారంబును ఘనాగమనంబును రాజా ఖ్యదయంబును బాడబోదారతేజంబును మహామందరాగాభంగస్ఫూర్తి యునమరి అన్వర్థకమలాధిపాహ్వయంబై, సురశాసనాస్పదంబయ్యు న సురశాసనాస్పదంబై, ఏకశరభమహావనధుర్యంబయ్యుననేకశరభమహావ నధుర్యంబై, నిశాధిక జ్యోతిర్లతాధామరూఢంబయ్యు ననిశాధికజ్యోతి ర్లతాధామరూఢంబై, నవరతాహీనశృంగారోన్నతంబయ్యుననవరతా

హీనశృంగారోన్నతంబై, వారణగంధంబయ్యునవారణగంధంబై, సమంబయ్యునసమంబై, ఒక్కొక్కదిక్కునశతసహస్రా రామనవనదీర్ఘరీఘతంబును, ఒక్కొక్కచాయననపాయచిత్రవర్ణ శ్రీపర్ణకుముద సముదయ సముద్యన్తకరందస్యందిబింశబృందాస్వాదతుందిలేందిదిరసందోహ సంగీత భంగీతరంగితానుషంగాంబులోలనాశీకజాల డోలాందోళనఫలద్బాలమరాళ చంచూపుటత్పటదరాళ మృణాళ విశాల ప్రభానిస్తంద్ర చంద్రికాసారంబులగు కాసారంబులనలరుచు నొక్కొక్కచేంతకాంతలతాంతకుంతాక్రాంతనితాంతతాంతాబ్జ కాంతకాంత వేదికాంతారామరకాంతాకాంతకాంతైకాంతరతాంతశ్రాంతివారకచేలాంచలజాయమానపవమాన వలమాన విటపిపటలంబులంగనుపట్టుచు నొక్కొక్కవంక బాంకంబగునేతాంకపంకజాప్తోపలోపలాలితసారహీరపద్మరాగమరకతప్రముఖ మణిఘృణిరమణీయంబగుచు నొక్కొక్కయిక్కదహరాకాశవిహారమాణపరమాత్మానుసంధానసమింధాన పరమానందానుభవపరిపాక తృణీకృత లోకీకవ్యాపారపారిణప్రసిద్ధులగు సిద్ధులువెలయుచు నిప్పగిదినలరుచుండు వెండియు||

...

...

*

* చొపదములు. *

౩౬. 1. సతతభక్తియుతసన్మునిజాలా । కృతనుతులమరాగిలుపృథుశీలా
కృతయుగముననుకృతమయిలీలా । క్షితివృషగిరియనఁజేలఁగునుజాలా॥

2. సీతావరుండూర్జితముగఁజేరుక । రీతిఁగనినదారినిబొల్పారుక
ద్రేతనుహరినిధరించినచారు । ఖ్యాతినిగరుడనగంబనమీఱుక॥

3. వెలయుజవ్వనపువ్రేతలపొందు । గలిగినకృష్ణనికతలెండెందు
దళముకొనఁగనగుద్వాపరమందు । నలశేషాచలమనఁజెలువొందు॥

4. కలియుగమునఁజేకాన్కలనలరు । గొలిచియిచ్చునక్కైలదినిసీరులు
బలువిడినొనఁగెడుబహువైఖరులు । నలువుగవేంకటనగమనవఱులు॥

౩౭. సీ ॥ కలికాలకలుషాంధకారఖండనచండపటిముఖగంబువేంకటన
గంబు సాధ్యాధిసాధ్వససర్వదర్పదైకగరుడఖగంబువేంకటనగంబు క

విదీనతౌబ్బసంఘాతఘాతానల్పకల్పాశుగంబువేంకటనగంబు । పరతురు
 మ్మోశరహర కాఘవామోఘనటదాశుగంబువేంకటనగంబు । ప్రబలకన
 దీక్షణత్రయభావముక్త । సూక్తిసక్తవిరక్తిసచ్చక్తియుక్త । భక్తజనచి
 త్రచింతితముక్తిదఘన । చటులభావనగంబువేంకటనగంబు॥ ౩౮. నీ॥ గు
 రుదరీముఖర్పురీవరలహరీవారఘమఘమనిస్వనక్రమనిగాఢ । మగమాంత
 కాంతనిష్ఠ్యంచినన్దికరంద తుందిలేందిందిరామందగీత । మాపద్మిదోల్లస
 దపవర్గకామినీప్రాప్తకపశీలతాపనగణ । మదితిజేషణహర్షకృదదభి
 శుభ్రాభ్రాసఖమహాభింకషశిఖరనికర । మద్భినిస్తద్భిఘనసత్వచాతివిచలద
 భంగరంగమస్తుంగతరంగవర్గ । ఘశఘళార్చితినందర్శకవనకవిజ । నామి
 తతపఃఫలంబు శేషాచలంబు॥ ... *

* హరిగతివేంకటశైలరగడ. *

౩౯. 1. శ్రీలసదలమేల్మంగాసంగీ * స్థేమవిశాలమువేంకటశైలము
 నాశీకభవాదివినిర్మితస * స్వనిమయసాలమువేంకటశైలము
2. బలయంత్రసూక్తునాఘసధారా * స్రవదట్టాలమువేంకటశైలము
 కలకలరవయంతశుకపికనికర * గ్రసితరసాలమువేంకటశైలము
3. తాలతమాలక్రముకలకుచముఖ * దాడిమసాలమువేంకటశైలము
 సాలఘమతియతిచింతితక్షైవ * ల్యఘటనలోలమువేంకటశైలము
4. నానాసూనరసోద్భవకుల్యో * స్మృతకల్లాలమువేంకటశైలము
 మానవనాయకచీయమానస * స్వదశుండాలమువేంకటశైలము
5. జాతపాపనాశనపాపవినా * శనకీలాలమువేంకటశైలము
 ధాతురూపవంశవివరభవశ * బ్రవరాభీలమువేంకటశైలము
6. సంసారచ్ఛలబలవద్దహన * జ్వలనజ్వాలమువేంకటశైలము
 కంసాహితకలహంసకందసం * ఘాతవిఘ్నాలమువేంకటశైలము
7. ప్రకటితకుండముకుండమకరవర * పద్మసునీలమువేంకటశైలము
 మకరధ్వజతోరణచామరపర * మపదోత్తాలమువేంకటశైలము
౮. ... పరిశోభిత * బుభిన్నీలమువేంకటశైలము

- గంధదుగ్ధమసంవేష్టితభుజగా * గ్రజకాకోలమువేంకటశైలము
9. శ్యేనానూనాళీఖగకఁఖనఁచిరకాకోలమువేంకటశైలము
దానవభేదనత్పల్పికల్పవి* ధాయకతూలమువేంకటశైలము
- 10 కంతుసమింధనచందనపరిమళ * ఖనివాతూలమువేంకటశైలము
సంతతసేవితభాగవతావే * శసువాచాలమువేంకటశైలము
- 11 గంధగజాసురహరణార్పితజా* గ్రద్యుతితూలము వేంకటశైలము
అంధుప్రస్ఫుటమర్కటకీటకృ * తాతతజాలమువేంకటశైలము
- 12 మహనీయచతుర్దశభువనావన * మందిరజాలమువేంకటశైలము
గుహపుష్కరణీచరజలకరణీ * గురుతరజాలమువేంకటశైలము
- 13 రాజితరాజీవకుముదసముదయ * రంజకజాలమువేంకటశైలము
నైజపుణ్యభూమ్యపినిర్మితతత * నాళీనాళమువేంకటశైలము
- 14 సారరసాధవకిటిదంతవిభా * సారసతాళమువేంకటశైలము
దారుణకేసరికాసరసంయుత * తతభూగోళమువేంకటశైలము
- 15 కకుబంతనిరంతరపరిమళకృ * తగ్గనదమృతాళమువేంకటశైలము
ప్రకటఫలితకదలీజంబూముఖ * భాసురకోలమువేంకటశైలము
- 16 ధవశిఖిధూమితకౌళికతరుచయ * దారుణకోలమువేంకటశైలము
కవిదారిద్ర్యోద్దదనామకభి* స్థరకుద్దాలమువేంకటశైలము
- 17 అతులపురజనవృజనఘనహననస * దాదిమకోలమువేంకటశైలము
ఫతితయవనపురలంకాపురహృ * త్పావనివాలమువేంకటశైలము
- 18 తాండవికాండతరీకృతసరసీ * ఘనశైవాలమువేంకటశైలము
తాండవవేల్తోద్దండలాసికో * క్తభరతతాళమువేంకటశైలము
- 19 జనభోజనదర్శనభయదసుద * ర్శనకరవాలమువేంకటశైలము
ఘనపులినావృతదీర్ఘర్షుల్లరీ * కల్పితవాలమువేంకటశైలము
- 20 హరిదురువాసితకుంకుమకస్తూ * ర్యతిజంబాలమువేంకటశైలము
పరిపరివిధములఁబెనఁగొనియెడుపా * పంబుసరాళము || వేం
- 21 మకరీపత్రకనద్రామామణి * మంజుసలీలమువేంకటశైలము

- సకలజననికరభవహృద్దివ్యాశునికృతైలమువేంకటశైలము
- 22 చమరీవాలజపవనరణితవం * శవిలసదైలమువేంకటశైలము
అమరభ్రమరకచాగీతప్ర * త్యారవదైలమువేంకటశైలము
- 23 కాకోదరతతిపతినామవిశ్వంశులకృత్ప్రీలమువేంకటశైలము
లోకేశ్వరనిర్జరవరసన్నత*లోలుపదైలమువేంకటశైలము
- 24 ప్రాభవభవమృదుతైత్యహంద్యసౌ * రభయుగ్వేలము || వేం
వైభవహవధూమశ్యామలతా * వాటిస్థూలమువేంకటశైలము
- 25 కందరబృందరటన్నిర్ధరలం * ఘనజంఘాలమువేంకటశైలము
స్యందనకరితురగగరుడవాహన * సంభ్రమహేలము || వేం
- 26 అతులబహిర్ద్వారవితానకకృతశుటకచేలమువేంకటశైలము
గతిసురభీకృతనైకదిగంతర*గంధవిఠామమువేంకటశైలము
- 27 కమలభవాకరకలితవిహరణోత్కంఠమరాళమువేంకటశైలము
అమితవిమతపాషండమదాపన*యననారాళమువేంకటశైలము
- 28 వరవనతుందిలభద్రోన్నిద్రా * వనశార్దూలమువేంకటశైలము
గురుతరశాఖిఖోద్యద్రింఖ * ద్యోలాంగూలమువేంకటశైలము
- 29 సింధురకంధరసంఘనోపల * శేఖరకూలమువేంకటశైలము
సైంధవసింధురచంద్రమణివిలా*సజననమూలమువేంకటశైలము
- 30 అనయపుర్విందపురందరనిర్మిత * హరికుకూలమువేంకటశైలము
అనయముతపసులకనుపునుకణ్ణా * యఃపుకండోలము || వేం
- 31 మొక్కువరాలందిడునువరాలుక * పురతాంఘాలము || వేం
గ్రక్కునతనుబాగడర్థలకొనఁగును * కనకదుకూలము || వేం
- 32 తవులఁగఁగ నెరేలుపగల్గుదివిజయదనుజాలయాలమువేంకటశైలము
అవిరళమృగయోత్సవధావచ్ఛా*గాదిస్యగాలమువేంకటశైలము
- 33 సూటిగఁబొగడనిఖలులన్మీలకుఁ * జొక్కఁపుగాలము || వేం
ఏటను బ్రహ్మోత్సవమున సుజనుల * కిచ్చువిరాళము || వేం
- 34 ప్రాకటచతురాస్యోక్తనిగమసా*రంపునిరాళమువేంకటశైలము

- ఏకాంగులకును వైష్ణవులకును * లిడు హేరాళము వెంకటశైలము
- 35 నాథ్లా దాధిపుపట్టినహరియం * దంపువంటాలము వెంకటశైలము
ఆర్థేలనవర్ణితవిగ్రహము * హరిమణిశీలము వెంకటశైలము
- 36 ఎసక మెసంగ దీశఘూర్ణిలువేలుపు * టింతులమేళము || వెం
వసుధాధీశాంతఃపురకాంతా * వారనిచోళము వేంకటశైలము
- 37 లంబుగ నెలకొనపసులకుఁదాపసు * లకుననుకూలము || వెం
అంబరచంపికదంబకదంబమ * హాహింతాలము వెంకటశైలము
- 38 శోభితవిద్వత్కవిరచితాకృతి * స్తుతిధారాళము వెంకటశైలము
ఆభవధోన్నతిపెరిగానుకయున్నది పాతాళము వెంకటశైలము
- 39 గజహయపుష్కలముష్కరతారు * స్కంబలపిఠాళము || వెం
భజయింపనిజసులకుఁజూపునుద * పుకగోపాలము వెంకటశైలము
- 40 కొలిచినవారలకునువారమునొన * గూర్చుసుమాళము || వెం
తలచినభక్తులకభిమతశుభమతి * దయనిడువేళము వెంకటశైలము
- 41 ఇరువుగనుండెడునరులకుఁగోర్కుల * నిడుఫలకాలము || వెం
పరిపరిగతులనుయతులాత్మలదల * పంగదగుళీలము || వెం
- 42 హరినతఫాలము వెంకటశైలము హరులదువాళము వెంకటశైలము
దొరువులదాళము వెంకటశైలము దొరలకు మేళము వెంకటశైలము
- 43 వెంకటశైలమువిబుధావాలము వెంకటశైలమువినమితనీలము
వెంకటశైలమువిగతికరాళము వేంకటశైలమువెన్నునిపాళెము||

* అనుప్రాసదళవచనము. *

౪౦|| అట్టిగట్టునఁజదలతుదలమొదలఁసొదలువిరిబొదలరొదల వదలుచుఁగదలెడుకొదమకుమ్రొదకదువులనెదుఁగబదిలముఁగగుదురుఁగనిననిరుకప్పుకప్పుటకొప్పులగుగొప్పుకొప్పులు, పున్నమవెన్నెలచిన్నెలమిన్నలమిన్నెలఁజెన్నలరన్నెలకొన్నకొన్నెలనెలయించవెదరునెన్నుదురులు, రేరాజాలతెలిదాలునగఁజాలు వాలుగన్నులజిగఁగలవాలుగన్నులు, పొం

౩౨ శ్రీప్రబంధరాజవిజయవేంకటేశ్వరవిలాసము.

కంబగుజింకలజంకించు బింకముఁజూపుచూపులు, శంపాలతికలసొంపునిం
పుసంపంగిసంపద గుంపులఁజెంపు పెంపున స్ఫుటమ్ములయిన నాసాపుట
మ్ములు, శ్రీకర్ణ సవర్ణంబులగు కర్ణంబులు, నిద్దఁపుటద్దఁపుటున్దలతఁపు
కులఁజెక్కుఁజెక్కులు, నిగరాలమగఁజాలనిగరాలగనుని తాంతకాంతదం
తంబులు, పగడంబులజగడంబులఁజెజగడంబులు సేయ విడంబించుపదవుల
పదవులగు పెదవులు, వలమురిమురువులచలమరితనంబునజయించనగ్గలంబు
గలగళంబులు, చొక్కఁపుఁజక్కఁదనంబులజక్కవకవఁగవకవనవ్వనిబ్బ
రఁపుసిబ్బెఁపుటుబ్బుగబ్బిగుబ్బలు, బిసమ్ములవసమ్ముగాని వెక్కసమ్ములా
డనారజమ్ముగుఱుజమ్ములు, ఆకసంబుఁగేకసల్లాట్టి కాకుసేయుటకొనను
కొనులు, అవక్రచక్రంబునాక్రమింఁ నమనజమనంబులు, రంభాస్తంభసం
రంభంబువెడలంగడలకుగడలుకొలుపుదొడలు, నాణెంబులగుతూణంబు
లజాణతనంబులాడి ధికిరించునిక్కులకిక్కులొప్పెక్కలరుప్పెక్కలు, సర
ససారసవిసరంబులపసదనంబులనిరసించు టాసపరి మిసమిసలుఁజెసల నె
సఁగనాస్తదంబులగు పదంబులుగలిగి వాలుగంట్లపడగకొమరమరు మరు
వెలిదమ్మివాలుగంట్లకై పుసాలపుమెలపులవలపుగొలుపు వాలుగంట్లకింపు
లునింపు నవ్వనంబుసురపతియాస్థానంబుకైవడిసుమనోవిగాజితంబై, రా
జానుగహంబులీలనపరిమితఫలానుకూలంబై, అనుకూలాంగనారత్నం
బువిధంబున ననవరతోత్సవకరంబై, పారావంగంబుమేర వాహినీసమా
గమస్థలంబై, మార్తాండునిరీతిఁగమలానందకరంబై, కంఠీరవంబుచాడ్పు
నఁగఁదరమావిలసితంబై, భారతంబుచందంబునభీమార్జుననకులసహజే
వకోభితంబై, వినాయకునిపగిది సువర్ణపత్రమంజుళంబై, మహానటునిజ
టాజూటంబువై ఖరియహీనభోగాస్తదంబై, నిగమనికరంబుతేవ నిరదవ్య
జటాధరంబై, కుకవిప్రబంధంబుమగ్యానజాతివార్తాశూన్యంబై, దూతి
కలతెఱంగునఁబల్ల వగాగం బొనగూర్చుచు, సాదిపోలిక తావులమావుల
బోధిసేయుచు, సౌరభావరణంబునకళికామితోత్కర్షణలంబున కరంబు
సొంపుసంపాదించుచు, భాసురకేసరంబులురాజితాక్షతలును, అసమాన

సారలసమాన పరాగపవమానడింభములు చెలువలరుచలువతెరలును,
శారికావారసుకరకలకలరవంబులుక్రిత్తముత్తైదువపాటలును, ఫలాపీ
క్షాయాతనూతనరాజకీరావళులునిచ్చలంపులచ్చలతోరణంబులును, కేకి
కేకారావంబులు వందిమాగధబృందమంగళాష్టకంబులును, కోకినదన
ముదయంబులుమెట్టుంబుట్టికలును, కింశుకముకుళంబులు సురుచిరదీపంబు
లును, పికకులకలకుహూకారంబులనార్యతూర్యగావంబులును, కిసలయ
విశానంబువితానకంపురదానకంబును, కుందకలికానందోహంబు మీసర
పుసేసముత్తైంబులును, జనులుప్రియంపడిచూతమనుజూతంబునవకంపుర
బెండ్లిచవికయును, తత్స్వరవిసరరగలుబింబులై చుట్టుపోలివ్రాచినమదా
ధిసీశ్రేణిన్ల సూసలచాలును, తన్మిశ్రభౌగలంబమానఫలగుచ్చంబుతాధి
యుంగా వసేది రామాధవుకల్యాణమందిరంబుతెఱంగునందుఱంగలించు
మఱియును॥ ... *

* ద్వంద్వపాఠానందము *

౪౦. వనమునిఖిలజనసంజీ । వనముసక్తద్దగ్ధనాభివద్ధితపుణ్య । వన
మునిరంతరమునిసే । వనముపగతజీవనమునువనపావనమై॥ ... *

౪౧. వ॥ వెలయుండత్ప్రదేశంబున॥ ... *

* ప్రకృతాప్రకృతశ్లేషయుక్తసాగరోపమాన వనవర్ణనసీసము *

౪౩. అశ్రాంతసౌమనస్సామోదకృద్రససారముద్భవరస కారణంబు ।
తారప్రవాళశితద్రుప్రవాహసగ్రాహభ్రమోత్కలికాకరంబు । గోధి
కాహరిశంఖకోలపోతస్థలరాజీవరాజీవరాజితంబు । బ్రహ్మకళాగూఢబూ
డబరాగప్రకాండవిఘ్నావరంగత్తటంబు । నగుచుశంకరవరపాణహరిపవ
న । శశధరాభ్యుదయాన్వితశ్యామలాభ్రా । సహితకమలాదిజనగురుస్థానమ
య్యో । సంగురంగుగవనరాశిసరణీవనము॥ ... *

* రూపకాలంకారము *

౪౪. సీ॥ వనమహీస్థలికొల్పినునకింశుకప్రసూనంబులంగారవారంబు
లచటి । యల్లిసమూహంబున్నలుమందపచనుండుచక్కనీకమానిగను

ముతలరు । టాకుజొంపములు తీవ్రానలక్ష్మాలలు వనపక్షిరవముతజ్జనితే
రవము । కమలకర్ణికతాయికదునొప్పుకేతకీప్రసవదళంబులుపట్టుగార్లు ।
గాఁగసామనియనులోహకారకుండు । మదనునకుజిగురువాలునుమంచివి
రుల । శరములునువాడిగాఁజేసివిరునుపదును । పువ్వుదేనియనించెనాఁ
బొల్చునచట॥ ...

— మధుమాసవర్ణనము

* సప్తానుప్రాసచరణసీసము *

౪౫. ఒక మేరమృదు సారభక్తిశోరకసమీర మొకయోరవరకీరపికవిహా
ర । మొకచోటనాభేటసకలాటపికకూట మొకచాటవనఘాటకకులక్షూ
ట । మొకపొంతసులతాంతనికరాంతరప్రాంత మొకచెంతఫలసంతకెజ
కాంత । మొకలోయఖగనాయకకుదాయసముదాయ మొకచాయసుర
గాయకకృతగేయ । మమితసారససారసకుముదనికర । మధురసాసార
మధురసామధురసార । భృంగసంగీతభంగీతరంగితాభి । లాగమంబుదలి
ర్చుచైత్రాగమంబు॥ ...

* లయగ్రాహివృత్తము. *

౪౬. అంతముదితప్రసవకుంతము విచిత్రసులతాంతము నిరస్తము ని
శాంతము తరుశ్రీ । మంతము గళస్తధు వసంతము పికోల్లసదుదంతము ము
నర్తురసవంతము రసాలా । కాంతమువిటీవృత్త వనాంతము హితానిల
నిశాంతము కనచ్చుక శకుంతము నికుంజో । ద్భ్రాంతము కరాళికుల
కాంతలసమంచిత వసంతము తనంతన నితాంతము చెలంగెక॥ ... *

* ప్రాససీసము *

౪౭. ఔరగంధపుమెట్టుచారిండా రెడుపాఁపకోరసోఁకినగుకయూరు
టకునుతీరైనపాండ్యరాణ్ణారీకుచోదారహారావధీయుక్తచారుగంధ । సా
రపంకవిహారహారియైనిబిడశృంగారవనంబులంజేరిమీటి । సారససారససా
రసారభములుచూరలుగొనుచుగర్వాములదు । మారములుదూటిహిమవా
రిపూరమాని । పేరెములుబాటిమిగులగంభీరముగను । సారెపురవీధిగడిచే
టిస్వారిదిరుగు । మేరనందందమందసమీరణంబు॥ ... *

* రూపకాలంకారము, అపూర్వప్రయోగము *

౪౮. ఉ || అనన తేటిమోతయెయుపాంగము గాఁగఁచి కాగ్రనాడ
మే । గానముగాఁగనామగిగతుకస్సుటపత్రరవంబువర్దళ । ధ్వానముగాఁ
గలేఁజివురుబాహులుద్రిప్పలతాంగనాధిసేం । తేనియునాడఁజేయుఁబురితె
మైరనట్టువపూవుఁదోఁటలక ॥ ...

* శబ్దచిత్రసీసము *

౪౯. తనసుచర్యనలీలతనసుచర్యనలీలకరణిపుణ్యజనవర్గంబుబెంపఁ । ద
నవిగ్రహాన్నతిదనవిగ్రహాన్నతివలెనసమాయుధపటిమజేలఁగఁ ।
దనదుశ్రీవత్సంబుతనదుశ్రీవత్సవత్సమునమాసంగతిలించిదలిర్పఁ । దనదుదర
స్ఫూర్తితనదుదరస్ఫూర్తిగతితరణతాచ్యకాంతులెనఁగఁ । బరిధవిలుసిద్ధ
సాధ్యసుపర్వశర్వ । విధివిధుబ్రథ్నపాధోధివిబుధసాధ । భావనుతిరూఢి
గూఢపాత్పరిబృథాఖ్య । భూరిధరణీధరవిహారహరిశారి ॥ ...

౫౦. క || తురగావరూఢుడైభూ । భరముడిపెడునపయశంబుపరి
హారముగా । నరలోకరక్షణార్థము । తురగమునెక్కిననిజనులుఱొడరిసు
తింపక ॥ ౫౦. సీ || ప్రణవంబురమణీయమణిః శీనముగాఁగఁబొద్దునిద్దా
మొగముట్టుగాఁగ । దపసికన్పాపముత్రైపుండలాటముగాఁగఁ బండువెన్నె
లదృష్టిదండగాఁగ । బలుసంజడంబుకెంబట్టుపల్లముగాఁగ మొదటిపల్కు
లుమువ్వపడువుగాఁగ । వినువాఁకతరగలువెల్లజల్లులుగాఁగనాల్పించుశం
పుహఱాయిగాఁగ । శోడనలమీటిలేచెందుజోడనంగఁ । బరగుచున్నట్టిగ
రుడుఁడకగరుదునిపయిం । జేరినందితధారావిహారహరి । సరణివాహ్య
ధిజేంకటస్వామిదలఁచి ॥ ...

* షడ్రుతూపమానాద్యంతయమకవచనము *

౫౧. అప్పుడప్పన్నగనగవిభుండానందమందిరంబైన యానందమంది
రంబుప్రేమందిరంబుగానొయ్యనవెడలికడలికడతెత్తిమొరయు వడువున
నడవడిగలనడవడిని యడుగడుగువెంబడి బొడముబడలికలదంచి తడబడ
కబుడిబుడిమొక్కులిడి యెడనెడఁబొగడుపారజన జయజయనినదంబు

మతకరించు ఘోరిభేరివృద్ధంగకాహళపటహ డెంకణధక్కాహుడుక్కా-
 దినాదంబులలోఁ గొనునిర్దంపుఁబెద్దమడ్డెలల మొజపంపుఁటుములకు నెఱ
 మెచ్చి పురివిచ్చియాడు నెచ్చి కొన్నుఁ యొమ్మికసమ్ముఖంబునంగమ్ముకము
 మ్మరమ్ముగా వరుసబురుసాకాశలాశలంబునఁడిపొడివసంతంబులాడ జో
 డులకోలాటంబులుజేయుకై లాటకపుమిటుకులాండ్రజాఱుడడల నల్లినను
 ల్లెఱునరులవఱబుగమగ నవలపులవిటులకుఁదలచిమ్ముపుట్టించునట్టి వెట్టచి
 నంబులయ్యును పార్శ్వనిస్తంధచంద్రశిలామయచంద్రశాలోపరి భాగా
 భోగవలభిదుపలవలభిపాశీకీలితచిరత్నరత్నకోరకవారక ఫలదీబహుధా
 వనసమాగతంబులగు కలికిచిలుకలకులకు పలుకుల కుటుకుకలరవంబుల
 కలరవముల కింకుర్వాణమానసలై మనుతలంపులు నుంకించు పోషితభ
 ర్తృకలదృక్కారకంబుల కీలెటింగి తదుచితశయ్యాతలంబునకుండాచ్చి కూ
 ర్చునెచ్చెలులు నేర్చుకై వడికెలన నమర్చిన తేటవన్నీటి ధూమ్రంపుభస్మి
 కలముంపున నసమయహేమంతసమయంబయ్యును, సుహృత్సవాలోకన
 కుతూహల నిఖలచిశానిశాయాత మనుజపరంపరాప్రయత్నసంపాదితా
 లేపనాపకరణక్రియోపార్జితగ్రామీణ కుమార కటితటలంబమానంబులై
 యుత్తిరియగుత్తిగుత్తంపుమొత్తంబులతో నెత్తంబులఁ దత్తరంబుల తత్తద్గ
 తులన త్తమిల్లకొత్తదళుకొత్తు మెత్తనితన్నీరు తిత్తులయొత్తులధారాశంబు
 లగు సలిలాసారంబుల నకాండకాండదాగఁబయ్యును, సుధ్వరంగప్రదే
 శపురోగామిగణికాపాళి గల్లపాళికాశ్రమకణనిర్వాపణ రసికకరనికరచ
 లద్వృంతోశీర తాలవృంతసంజాత సుగంధబంధుర వాతపోతసంచారం
 బున నవ్వేళ వసంత వేళయయ్యును, అధికారినియమితంబులై యప్రతిప్రతి
 తప్రతిభవనద్వారంబుల కురుంజులక్రిందరంజిల్లునపరంజికొప్పె రలదెప్పు
 రంబుగు నిరంతరపరిమళవంతంబైన కుంకుమరసవంతంబు కాంతావిజయో
 దంతంబున నింతింతనకానిసంతసంబున మంతకుక్కినకంతుని కరాంతం
 బున సెంతయువితగాని లతాంతకుంతంబున సంతసంపుదాంతర పికిలి
 పూబంతుల నతవిచిత్రంబులగు నేత్రంబుల మెండగు నందెల యొప్పెన

చిన్ననగ్రోవులమించిన యగ్గలికలమించినతడిసిజడిసి కడానినీరుచాపల
 రూపులనొంటిజిగురుతడివలువలంటవడవడవడంకుకామిశికాముకులవల
 న సకాలశీతకాలంబయ్యును, కౌశికాగరుకర్పూరసామ్రాణిధూపమ్ములు
 ఘమ్మునగ్రమ్ముకొను పూచప్పరంబులనుప్పరంబులునిగనిగ వెలుంగలజి
 లుగుజిగవగవిగసరుగనిగుడినెగడుపొగరువగలమిగులమదిదిరుగదిరుగుతే
 టిమగువతితెగలతగులుగతగినజిలివిలితేటపాటలవాటిలు సొంపుసంపా
 దించుతెలిదామరగుంపులనింపునింపుచికిలి మకరతోరణంబుల ధోరణిగా
 మిటారింపునిద్దంపుటద్దంపుంజకచకల మొలకవెన్నెలలవలన ననవసరశర
 దవసరంబయ్యును నొప్పునట్టిబ్రహ్మాత్సవంబునదత్సేవాపరాయణ
 భూపాలకకుమారకాగ్రభాగసంస్థాపితనూతనశీతనవ్రాత పటపటా
 త్కారగంధసింధురఘంటికాఘణఘణాత్కారదుర్దమ సమ్మర్దోన్నమిత
 సుభటపటలిచాస్త్రాగ్రవిన్యస్తశాతకుంభశుంభత్సరప్రభాసమానాసమా
 ననానావిధాయుధసంఘర్షణోత్కర్షణ జాయమాన ఘణఘణాత్కారా
 దిశబ్జ కోలాహలంబున సకలలోక లోచనానందకరుండయ్యెద దత్సమ
 యంబున॥

...

...

✽

జాతిసీసము.

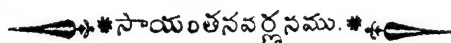
౫౩. || జంపుసూరెవుటంపుకెంపునిద్దంపుతేవగుత్తంపుబంగరుకొమ్ము
 కట్లు । డంబుమించినపగడంపుతలచూర్చిగనాణెంపుపెద్దకట్టాణిగడ్డె । జా
 తిరీటిపచ్చలరావిరేకలుగమకపుపొలాతిగంటజోళ్లు । నిండుచందురునిగ్గు
 వెండిమేలందెలుకప్పురాసంతనయొప్పుటారిజ । సానదీతినవజాంకుశం
 బుచారి । నిగళమప్తవదములుగుడుగుటయేక । సరముంగంబాటమునునిజ
 చాయలప్రతి । కరులనిగరిబడుటగల్గుగంధకరులు॥

...

✽

౫౪. ఉ॥ ఆవులుదివ్యవస్త్రములునాభరణంబులువెండిపైడియుక్ ।
 గావడినేతులుక్బునుంగుకప్రముకస్తురిగంధమింతులుక్ । బూవులువీవన
 ల్ముకురముల్ముడువుల్గొటియల్పలావళుల్ । దేవశిఖావతంసునకుదె
 చ్చిరికానుకలెల్లవారలుక్ ॥ ౫౫. క॥ కోరితలయిండ్లుదాగ్నిన । వారు

నునడుగడుగు మ్రొక్కువారునుపాగ్రా । చారములెల్లెడ నొరిగెడు । వారిలుత్తీర్థములువచ్చువారై రెందు ॥ ౫౬. సీ ॥ అభయంబులిచ్చుమాయిభారాజవరదునకుభయంబులొనరింపుచున్నవారు । వెఱపులుమాన్పుమావేంకటేశ్వరునకుఁజరుపులుభయభక్తిజరుపువారు । ఘనయోగిజనసమావనయోగికుమ్రోలవినియోగములు సేయుపనులవారు । దురితరుజోఘవైద్యునికిహృద్యంబుగానునివేద్యములాసంగఁగనెడువారు । పరులఁబొరిగొనుజోదుకుపరులునరుల । దోసములుదోసునయ్యకుదోశలరు । నప్పనికైనప్పములతిరసాధిపతికి । నతిరసంబులిచ్చువారైరివరుస ॥ ౫౭. సీ । బడలినవారికివడఁపపానకాలనఁటిపండ్లొపినయన్నిగలవు । యెళనీరుపీసనీరులెందుహేరాళంబునీరుచల్లయుఁబెరుగపారమచటఁగప్పురగంధంబుకైరవల్పట్టిలుతట్టుపునుంగునుజాట్టుపూవు । లెందువేడినవెల్లయేచప్పరంబునవిప్పైనగొడుగులువిసనకట్టి । లేలకులుశొంతియునులవంగాలువనస । తొలలుచెఱుకులుఖడ్గారథలములెన్ని । వేడిననుగొండనుచుజాటువేంకటేశు । భక్తజాలంబుతిరునాళ్ళప్రజకునవుడు॥ ... *



౫౮. మ ॥ ఆపరాహ్లాంబను వర్ణకారుడు ప్రవీచ్యంభోజపత్రాక్షి క । చ్చుపడఁ జందురుకావి యంబుద పటస్తోమంబు నన్నించఁగా । నపరాభిస్థలి నుంచు కుంకుమ రస వ్యాకీర్ణ కుంభంబునాఁ । దపనుం డస్త వసుంధరా ధరము చెంత నిల్చి గ్రుంకెన్వడి ॥ ౫౯. సీ ॥ గలులుచుటుక్కననెఱసంజకాకసోఁకిన వెఱగందియాకియలుముడుచు । ముడిచికొంగిలిపెంటిసడలించినిట్టార్పునిగుడమోమీక్షించిదిగులుఁజెందుఁ । జెందివాపోవుచుఁజెంతఁద్రిన్పురుపెంటిదటిమిమెట్టుగఁజేరి వెఱచిమరలు । మరలివిల్పుచుతొల్లి మమతఁగూడినతన నెలవులుమూర్కొనికలఁకియొరలు । యొరలితూటలుకసిగాల్లకొఱికినిలచు । నిలచిపెనగొన్ననాచుతీగలనుడాఁగు । డాఁగివిరహభరమ్మనఁగాఁగికుందు । కుందియబ్బర మొందెనుగోకమొకటి ॥ ౬౦. సీ ॥ అఖిలప్రపంచమహాభూత

మోహినిమునిజనానుష్ఠానమ్యువేళ । స్వైరిణీపుణ్యసాక్షాత్కారజై
 వంబుచోరావలీభావిశోభనంబు । కలితనిశీధిని శాధికాజనయిత్రికమలామ
 యావహక్షతజపూర్తి । మండేహగృహకుంకుమస్థానకసమ్మద్ధియస్తాగ
 దావానలాభివృద్ధి । ఘనపలాశకుసుంభకోకనదబాల । కిసలబంధూకహ
 ల్లకవిసరగైరి । కచపలాదాడిమీసుమకాంతియనఁగ । గగనతలమునసాం
 ద్యరాగంబుదనరె॥

... * యతిభేదకందము *

౬౧ ॥ వలసిన మేవులుగొనికా । శ్లుఁగువులునునిక్కులించిడుక్కెగనివ
 యిక్ । బులుగులుచట్టుపలార్చుచు । గొలకొలమనికూతలిడుచుగూడు
 లుసేరెక॥

* ఉత్పేక్షాలంకారము *

౬౨. క ॥ అరచాలుసంజకెంపున । నిరవైదన గారికడవ యిరులనుసా
 బాల్ । కరిఖరగుచుఁజదలత్తటి । గరిగలగురువిందగింజకై వడిదనరెక॥

౬౩. క ॥ కాకోలఘనామనఘన । కాకోలఘనాఘనాఘకలహంస
 శిఖి । శ్రీకంఠకంఠభానిభ । ఘూకప్రియతనుతమమలఘుచిశలంబర్యైక్ ॥

* స్వరూపోత్పేక్ష *

౬౪. సీ ॥ ఇనుఁడుగన్నడ నిసుల్వైటింగిమండేహులు కొంచకనిలనల్లు
 కొనిరనంగ । సకలంబునాక్రమింపుకనొక్కరూపమైపరంగినమాయాప్ర
 పంచమనఁగ । జారవాంఛితమహితాతముల్ శోభిల్లఁచాపించుదోహద
 ధూపఘనఁగ । విరహులపైదాడివెడలవేయించినమారుని నీలగుఢారహ
 నఁగఁగ । గటికివీడకటిపుడిమియాకసముజతయె । నర్చికాటుకబరిణచంద
 మునఁజేసి । చెలఁగునభిసారికలదీవనలనఁబెరిగి । సూది మొనకెడమీకహె
 చ్చుననునెరసె॥

౬౫. తే. గీ ॥ రాజుచనుడెంచుననిశారమణి యప్పు । డింద్రనీలఁపు
 మణిపాత్రనిడినసోబ । నంపుటారితెలియుత్తియంపుగుంపు । లనఁగనభ
 మునఁదారకలతిశయిలై ॥

• అపూర్వప్రయోగము, స్వరూపోత్పేత్తి •

౬౬. సీ || నిక్కుతమశ్శాఖినైగసియంతటనుండిపొడచూపుమిడుగురు
పురువులనఁగఁ గాలకృష్ణమృగాంకకలితమైగనుపించుబెడిదంపుతెలిచాయ
పొడలనంగ । యజ్ఞవరాహదేహనిశాతరోమజాతస్మృతగగనరంధ్రము
లనంగ । దట్టంపుతీవలుచుట్టుకయున్నట్టిపొదతిపైఁజూపట్టుపూవులనఁగ ।
దేవతలవీటివాకిటదివ్వెపండు । పులకుఁబెట్టినదీపాలకల్పిలనఁగ । నా
కసంబెల్లమెల్ల నయావరించి । మినుకుమినుకునఁజుక్కలుమెఱయదొంగె ||

• అపూర్వప్రయోగము, ప్రకృతాప్రకృతశ్లేషసీసము •

౬౭. || సీలాంబరాన్వితలీలచేరాణించి సద్బలాధ్యతనునిచ్చలువహించి ।
యాశ్రితద్విజరాజననయమ్ముఁబోషించిపాండుతనూజసంపత్తిగాం
చి । పరచక్రభేదనపటిమనుగనుపట్టిసంకజాతమ్ములబసనడంచి । అతులి
తోత్త్రాంకగతినిచాలఁజెలంగిశీతోల్లనత్కరఖ్యాతిఁదనరి । రేవతీపతి
సంజ్ఞాధరించిమఱియుఁ । గమలజాంతునుహరియుశంకగుండనంగ । బుధ
భృతిఁదగిసుదర్శనస్ఫురణజెందికృత్తికాయోగమునమించియిందుఁడలరె ||

• హేత్వాలంకారము •

౬౮. క|| కమలములకుఁగుముదఁబును । గుముదములకుముదముమదచ
కోరవితతికిఁ । బ్రమదంబుకోకములక । ప్రమదంబునుగాఁగఁదుహినభా
నుఁడువొడమెఁ || ...

౬౯. క|| తనయుఁడుగలిగినముదమున । వినుముట్టెనుధాబ్ధియందువిల
సిల్లెడియ । వ్వనజాయతాత్ముఁడోయనఁ । గనుపట్టిన చందునందుఁగందు
జెలంగె || ...

• సమాసోక్త్యలంకారము •

౭౦. మ|| రవియస్తాద్రికిఁజేరెనంతశశియుఁ గరాగాత్ముఁడైతమ్మిలేన
వలాశీతకరంబులకదొడరినకనాధుఁడుగామీసుదోఁ । చువిధంబుకదగ
మోఁడైనమ్మివిరులచ్చినవ్వెనాఁబూచెగై । రవిణల్ తానవమానియై
నగతిరేరాజొప్పవెల్లెలై || ...

* ప్రకృతాప్రకృతశ్లేషవ్యతిరేకయక్తిహతూత్పేత్తాలంకారము *

౭౧. సీ॥ పద్మాప్తతనయాకబంధరోచులమించి నీలాంబరద్యుతినికర
మడచి । పటుతరానంతభాపాభిబిట్టదలంచి నారదస్ఫుటకాంతినగుమం
దుంచి । నీలకంఠప్రభాజాలమంతయుఁగేరిదాత్రాయణీవిభాతనిమిషి ।
భీమకర్పరగురు ధామరేఖనదల్చి హరిమణిదీధితిఁగరముగెల్చి । జారచో
రాదరస్థితిఁజేరెదని । కనుమతానిత్యపదిశుద్ధమగుటచటుల । భయనిధా
నాంధతమనకబళనమునఁబి । చండిలంబగుపండురేయెండగానె॥ *

౭౨. క॥ కందుబలుకాపుఁబెట్టుక । జెందోవగామాంత్రికుండు వీఁక
టిదయ్యా । లందఱమఁబూఁదిజల్లిన । పొందికవెన్నెల జెలంగెబుధులును
తింపక॥ ౭౩. క॥ అంతటఁజుండాత్రపముది । గంతములన్నిండఁబడ్డకాం
డముతఘకుక । దంతఁపుబరిణవిధంబున । వింతైకనుపట్టైభువనవిస్తయరీ
లగా॥ వ॥ ఆనమయంబున॥ ౭౪. సీ॥ జీవరత్నప్రభజెలగుదివ్యవిమాన ప
త్త్రినాఁడేరుదీపములువెలుఁగ । ఘనపద్మరాగమకరతోరణములు నాఁది
రుదండెదీపముల్ దేజరిల్ల । నిజవాహఘణిఘటానిర్యన్తఁగిద్యుతులనఁగని
చ్చైనపంజులతిశయిల్ల । నిర్లగార్పితమణినిరాజనములునా సేనికపంజులె
న్నేనిజెలఁగఁ । బ్రతిమగమిచేతిదీపింపకల్ బరిధవిల్లఁ । గొలుపుదివిటీలుకోటా
నకోటులమరి । వరుసగస్పట్టసుభయపార్శ్వములభక్త । దత్తసామ్రాజి
ధూపముల్దనరెనపుదు॥ *

* సర్వలఘురూపసమసీనము *

౭౫. సీ॥ నిఖిలసురదనుజనికరమధితజలనిధిభవఘమఘమనినదమనఁగ ।
నభినవఘనసమయసమదయదశనిలసదమితపెళపెళరవమనఁగ । నహరప
గమనటదభవకరధృతపరథమరుథమథమరణితమనఁగ । ఖలకనకకసిపుద
ళనవిహరణన్యహరిభయదకహకహరుతమనఁగఁ । దతతుహినమహీధర
తటపతదతులిత । గగనసరిదుదితబహుళఘశఘశమహిమయనఁగదివిభ
వినైనయరయముమెఱయ । రహివెనుకొనినిజపటహరభుటనిగుడ॥ *

* శబ్దస్ఫురణము అపూర్వప్రయోగము.

౭౬. డి॥ వేంకటశైలభర్తతరువీధులరావినిచెకదృఢంబుగాఁ బంకజ సంభవాండముటపక్షిహుటద్దశనోగ్రబాణయం । త్రాంకశేడీల్ ఖణిత్ ఘోషాదిధమింధమిడబ్బుడబ్బు ధాం । ధంకరణప్రచండిమవిడంబికడంభ విజృంభితార్పణుల్॥ ...

౭౭. సీ॥ ప్రళయభైరవహస్తపటహపటపటధ్వనులుబలుపెట్లుగ్రోవు లతతులును । మహిడిగ్గిసేవించిమరిలునిందునిగొల్పుపంజులౌనక్షత్ర చాణములును । పనిబూనిచక్రంబుబహురూపలాస్యవిభ్రమమందెననజక్ర చాణములును । పరివరణాయాతతరణిచంద్రప్రభలనతదీయజ్యోతులగణములును । రోదసి సరసి జాల పాదపద్మ । కుముదయాపములౌకుంచకోల గముల । చెలగుబిరుసులుపగలువస్తులుగనమర । బరగుబహుచిత్రబాణ వైభవముగనుచు॥ ...

* జాతిశార్తావచనము *

౭౮. వేంకటేశ్వరసరంబున గురు మహాప్రధాన మాండలిక సామంత సేనాపతి ద్వారపాలకావసరిక ఘటికానిర్ధారక గణకల్పేఖిక పారాణిక పురోహిత జ్యోతిషక కావ్యజ్ఞ విద్యద్వైవార్చక మాల్యకార పరిమళకార గోష్ఠాధికార గజాధికారాశ్వాధికార వస్త్రాధికారి భాండాధికార ధాన్యాధికార్యంగదక్షక సూతసూద చాణూర భేతాళ మల్లతాంబూలిక తాళవృంతిక నరవాహక ఛాత్రిక చామరిక శాశాచిక కరదీపికాధారక కతారిక కారవాలిక పాదుకాధారక నర్తక గాయక వైణిక శాకునిక మౌగధ వైతాళిక స్తుతిపాఠక పరిహాసక ధ్రోరక రజక సౌచిక చర్మకార ముగ్ధాధికార పురపాలక వనపాలక నరవైద్య గజవైద్యావైద్య పశువైద్య భేరివాదక మురజవాదక శారక స్వర్ణకారక శిలాచ్చేదక కాంస్యకారక కుంభకారక చిత్రకార వ్యావహారిక జాతిక మృగయార్థిపక్షిపాశకుబుసు ఫణిహారులు గాయభారులు సుగ్రాణం పుత్రులు కేవలబంటులు వేశ్యాజనంబులనియెడుడెబ్బదిరెండు వినియో

గంబులవారలునలుచెడఁగులగొఱచిరా, బహువిధచిత్రచాణయంత్ర ప్తా
 వీర్యాలోకన కనతొత్తుకాయ త్తచిత్తుతై తొలంగందోయరాని సందడి
 దలంగిచననియమించుకాంచనకలభౌతవేత్ర పాణుల మునుకొనువింజామ
 రలకోపులయంత్రధారులవలనఁగలగుందువదువారును, వేఱుక్కదిక్కు
 నకోరనేల కోరనేలయనిపించు వీకనదురులనున్ననిసన్నపుఁ బూదిరేకలు
 జందెపునాటుగానీటుగానఁబడమెడలవెండిగొలుసులసజ్జగుసజ్జలు, జవ్వా
 దిమెఱుంగేర్పడఁగనిపించుపడగలబెడఁగు తొమ్ముడులు దాడిమపూవిత్తు
 లపై దాడిమీటువీడెంపుబలుకెంపు నింపుపలువరుసలు ముక్కులతఱుకులు
 పొదలికల నెన్నడలకులుకులుగలబలిషకన్నడమటారులు, కుందనపుబిందియ
 ల యందంబుక్రిందుపఱచిపచారింఁచినరిబ త్తరిదోయుక్రింబసపుమిసీమి
 నిబ్బరపుటుబ్బుసీబ్బెపుగబ్బిగుబ్బలు యపరఁజినిక్కులవ తెరంజిల్లు మంజ
 లికాపురూపుచెక్కులు యలరుటమ్ముల రుటమ్ముల యలరుటమ్ములు చూ
 వుఁబూవువాలికచూపుచూపులు చిగురాకుపొగరుజిగివగతొగరు నూకుట
 దుగుల జోడించినపాల వెండిపాగడమ్ములు మినుకమినుకను పెనుమిణుగు
 రుంబురువులుగిరికొన్నతాపింఁధగుచ్చంబులదినునున నెఱసంజజిగిరుగింజ
 ల మెండుకొనుకొండెలుగలచోళవిలాసీనులు, పంజులవలె వెలుంగు మా
 నికఁపుపంజులకమ్ములుయలికమ్ములగోరజపుటారజఁపుశిలకంబులకప్పురా
 లబరణులయొప్పురాల జేయునిడుదవేనలినూ నెముడులు చూచువారిపెద
 వులకుఁ జపులాదవించునాతెంపుటాణి సుప్పాణి ముంగురులుగలగుజరా
 తిపెఱుఁతకారులును, మకరధ్వజునికొంపయొకచెంప జీరుమడిచారులమీ
 టుజీలుఁగుటంచుమణుంగు కుడివంకపైఁటచెఱంగులు పంచబాణుని య
 ర్థచంద్రచాణంబులనశోభిల్లునాభినామబులు చిక్కింటలఁజిక్కిడలించి
 ననూనెనీటుమెఱుంగుకొనవాడి చిలుకముక్కుంగోళ్ళదువ్వి పొంకపరచిన
 డావంక చెవిగప్పుటాటుగొప్పుల పూసరంబులుమగలగికురించ కంకణం
 బులుగట్టినరీతిన త్తమిల్లుపు త్తడికంకణంబులుగల సాతనిజాతి నీటుకత్తెలా
 దిగానేతెంచిన నాయావిలాసవతులు నాలిమగనాలిగుంపులాకరి కొకరు

శలుకలునగీలించి తమతమచెంగటికోడెచ్చాయెపు గోవాశ్యకుఁదిరునా
 శ్యమాచువేడుకలలోఁబిసికిశ్యఫలము కల్పించ నుపాయంబులెంచి తఘకు
 బెళుకుచూపులనైగలఁబెదరిబెదరిచూచి చెరువులమెరువులబోల్పపట్టయి
 న మేరువులంగట్టిన కదలికాతరుఫలములజతగూర్చు వుండ్రేయుకాండం
 బులంగని యపురాఁజెటుకులపండ్లుబండెగంటరేయనిన నచ్చెంతనెజే
 రి జారుచాటుగా నోర మోములఁచెలియజేడి యేమేమియెక్కడెక్కడ
 నిన నచ్చిలుకలకొలుకులువలకారికలికిపురఁపురఁ బలుకుల జలజలనయొ
 లుకుబలుకులును బంగారుబంగరంబులపెరురంగులరంగుల తురంగలిం
 శు పొంగారుచన్నుంగవలతెఱంగులును రత్నాంకిత తాటకరుచులతలం
 కకలంకలుగొన నుంకించునకలంకసాంకవపంకసంకలితసంకుచిత రేఖా
 లంకరణంబులైయిరుగెలంకులకుంకుమపుసుంకుల వెదచల్లుబింకెపువంక
 లపొంకంబునుచూచునాసలపైకొనియిల్లునెడతెగి పోలేక పురఁగుపిల్లుల
 వలెచుట్టునుందిరుగుచు నటచేతులకసిదీరఁదోపు దోపులచాలికల పాలిం
 డ్లు పిసికిశ్యంబట్టినొక్కుచుగ్రక్కిశ్యజిక్కుసుకుమార విటకుమారులవలన
 ను, మఱియునొక్కయెడ నెడమీనిమానిసి యుక్కలజిక్కియువ్వపాత
 ఱును మక్కినక్రైయనూర్పుగాడ్పుల కవకాశంబులేకునికి తమలోదారొక
 రికొకరుపదరికొనిపట్టునూలియల్లిక చేత్రాశ్యగమకంబులును కటిసూత్రం
 బులరసఘటికలడంబులును సందిశ్యమణులతాయెత్తులును జరాసులాయె
 త్తులును గచ్చకేడెమ్ములును మచ్చవీడెంబులును నిలుపుమందులకరాటం
 బులును బయిటిబరాటంబులును నులిగొన్నకోరమీసాలకనుంగొనుగిరువు
 చూపులకోపులును మచ్చవగలుజేయు మబ్బురాయుంటలమేపులును మెలి
 బెట్టిచుట్టిన ముంజేకోకలును అగ్గలికలవేయుకేకలును అంకుశపుటలుగుల
 క్రిందికొంకుల ములుకులుగతగులుకొనినయినుపపరిపెణలపెనకువగల యి
 ట్టికొమ్ముసింగోటులగుప్పడులునుకొండబూరుగమానిచేవకొటుడుల ద్రిప్పు
 దులును పూలతురాయిలరాణించ చేకత్తులగిలగిలును ధీకంచపాయం
 చునగడిపొగరునగవులకిలకిలును వన్నెలాడాపట్టంపు జూపట్టుపటికెంపు

జంబువాలును పెక్కులొక్కనిపలుకుపికిళ్ళుల కేలునుమడిమలుసోఁకనేగువు
టములెగరుటవలనంబటువులగుపిటుదులమురువునగంబిరుదుగాఁ గనుపిం
పచిక్కటిల్ల తొడగినట్టిసరిగకంగులకూరువువనికవురుపరకాళియొంటిపొ
రవిగువునిడుదకాసెలరాగిల్లుగుల్ల కావిగోచి చల్లడంబులపైఁజుట్టిన గంధ
కావిదట్లు పొరలవరలుముదురుబదనికలదనరుసర పెట్టులును నెన్నుదురుల
వలపులగొలుపు జేగులుకావిబొట్టులచిట్టెలును పెద్దగోతమ్ముమురళించు
టకతనటోడుగ్రమ్మునురమ్ములమీదననువు వెలవెలు మోదుగ మొగ్గచాయ
నిగ్గడికురువంపు మొనవాడిగోరంట గోరంటనొత్త లత్తుకకెంపు నెరసిన
యలతిగాఁయుమ్ములుమాయుటకుఁదీచిన తమ్మిమొగడలందపు గందపుప
ట్టెలహారువులును చెవులకుంజవులనించుముత్తాలయొంటులకనుగిన మగ
జాలమురువులును కెమ్మొవులపచ్చిగంటుమూటుటకువహించిన రవిక
సరవిమణుచుమడువులు సగముమునిపంటగొఱికినెక్కుటెక్కులును చద
రువదరులపిక్కులును నిదురలేమిందేలగిలుకడ కన్నులంగనుపట్టుకట్టెట
మటుంగుపరచుటకు ఘటియించినచలువ కలువవిరిబంతులు హత్తించుద
త్తులును యెదురువారలుబలిమివభుకులువైచి పంతములకొలారికలంపెడి
జిత్తులును చంపలజాటుశిగలకులీతములముళ్ళనావరించిన కత్తెరవరుసపూ
వుటెత్తులపైనిబొమలఱిక్కగట్టిన జిలుంగుకురుమాదలంపుదసిలికసీదురు
మాలుముచ్చంగులబురుసాకుచ్చులరింగులునుజంటనేస్త్రగాండ్రచేతి తిపిరి
కిన్నెరలట్రింగుటింగురులును చొళితబంధపువ్రాతపనిప్రతిసులచుట్టంచువం
దురుకావిదుప్పటి బంగరుచెఱంగులవలెవాటులును బింకపునెమ్మేసులనీ
టులును బేరజపుటారజపుతందనాలపదమ్ములును వింతవింతలుగాఁజూప
ట్టిమీఱరంగారుబంగారుసింగారపు గొలుసుల దండమానపుపదమ్ములు
ను టెక్కగుచెక్కులజవ్వాదిమేలుమేలుపట్టీలును నెడనెడనడుగులు తడ
బడతొడలనడుమ తడిబట్ట మేలివట్టుకీలుకీలును పెరుంతకారులపైబడిము
డిగి రెండుమోచేతుల పోటులగరిబడురీతులును గర్వాలాప సదనవదన
పూతార్కరంబులగంధసింధురంబులకై వడులుననుకిరించినషడండగజడం

డ భృంగిదండ యెడమయోరభృంగి కుడియోరభృంగి భృంగపటలము పై
 సరపుదండ సింగపువండ పౌదలికదండ యదుగడుగుపౌదలికదండ మద్దెల
 సంచు కుక్కుటిపుదండ మొదలుగాఁగలపదిరెండుదండలును యెడమడు
 గుపరువడి కుడియడుగుపరువడి కదలుపరువడి చాటడుగుపరువడి కోపు
 పరువడి యొంటియడుగుకత్తై సర్పబంధకత్తై జాగనకత్తైరపౌదలికకత్తై
 ర చిట్టడుగుకత్తై పాపుపాపు జోగినపాపు మొదలుగాఁగలపదిరెండుప
 రువడులును హరిగతి గజగతి వ్యాఘ్రగతి మహిషగతి జంబుకగతి మర్క
 టగతి మార్దాలగతి హరిణగతి చటకగతి పక్షిగతి తాండవగతి సరసగ
 తి మొదలుగాఁగలగతులపదిరెండునువిష్ణుచక్రంబును రామచాణంబును
 నాగబంధంబును తొలకరిమెటువును అల్లిమత్తును విస్సందు హస్తాభర
 ణంబును పదఖండనంబును నురిత్రాదును లోబిత్తరియు వెలిబిత్తరియు
 సర్పాశకుశంబును మొదలుగాఁగల పదిరెండు గాయమానంబులును లో
 మొన వెలిమొన యుశిమొన చదురుమొన పుణ్యంపుమొన పాపంపు
 మొన చాటగుమొన చాటడుగుమొన కదలుమొన యరమీటుమొన నేర
 మీటుమొన సరితాళంబుమొనలాదిగాఁగలపదిరెండుమొనలు లోవెలి గ
 జ్జిదుముకు చూరణనటుకు మొదలయినయిరువగలనటుకులు దారు ధాణు
 దధ యుద్భడ అంత్రటిక టీక నాట్యము ధారుధాణు ఝూటు ధాణుక
 పాలు దారుగపాలు ధాణుధారు కథాకు ధాణుదారు ఝూటు మొదలు
 పదునాల్గువిసరులు కక్తి కొనడొక్కర ముత్తర డొక్కర కుమ్మరింపు
 జోడింపు సందుసీసంబును కొంతుమారును సమసీసమ్ము సురాటమ్ము చే
 బయు కందవంబును కర్లనంబును తొట్టును కిల్లియు బలిబడుటయు రొండి
 వేటును పణంబును కర్పాతును భారంబును చొంగణయు పెట్లాగును
 రూణింపును సరిబిత్తరంబును లాగును వింటాలంబును తిణింగియు పాద
 నివారణము పదగళాప్తియు గళకత్తైయు నృసింహంబును కాశనిలుకడ
 యు ననుముప్పదిరెండువిన్నాణంబులును దండనిల్కడ కదలుదుటు కల
 యు మెలకువ వింగళింపుదిశాపదిశలు పాదపుపారువ హస్తపుపారువ

దేహపుపారువ నయనపుపారువ లివ రాకడ యేకసర వైసర యుంపు
 పిక్కు కరలాఘవంబు మొదలగువిలేమ్ము లెరింగి అసి ముసల ముద్దర
 ప్పాస రోహణ కణయ కంపణ ముసుంతి భల్లాతక భిండివాల పరశు గ
 దా కుంత కోదండ కళారిక తోమర త్రిశూల వజ్ర ముష్టి పరిఘాతల చ
 క్ర పట్టెప ప్రకూర్మ నఖర యోదండనారాచంబులు లౌడి వంకిణి సబళ
 యీటె సెతకట్టె శిశ్యనుద్వాత్రింశదాయుధంబులు విచ్ఛలవిడి తచ్చెనక
 చ్చెలుదీసియు పెచ్చుమల్లాడియు గచ్చులుసేసియు హెచ్చుకత్తులుదూసి
 యు ఘల్లుఘల్లురననొకటిరెండు మొనలుబయలు చిమ్ములుచిమ్మి కమ్మిన
 ఝల్లుఝల్లు నగుండెలదరిబెదరి ఝల్లుననందడివిరియ తెఱపిగని యిట్టలగు
 పట్టులనిలచి వీచురొమ్ముముట్టెలును కాడిదట్టిలును పులులెక్కినయంగము
 లుదుఱంగలింపజూపట్టుకరమ్ముకరంబులనిలుపునానకత్తుల నెగుఱుజంబుల
 నిక్కనొరిగి పెక్కుఁబెరిగియిక్కువెటిగి మాయామోహినివర్గంబునుంబో
 నివారాంగనలకటాక్షమార్గంబుపేక్షించుచిరుదు కంచపుమాష్టిల చాలు
 ను, మఱియునొక్కచొప్పుననుప్పరిగలముంగలి చప్పరంబుల మద్యరంగం
 బులనొప్పలకుప్పలై ముత్యపుంజిప్పలచొప్పునవిప్పలగుకను రెప్పలకప్పద
 ప్పనురికిబవరితరితీపుచూపుచూపుతీరువుల తదియ్యముఖపంకరుహ భ్రమ
 ద్భ్రమరవిభ్రమంబుపుట్టించు ప్రతిభవనభూపాలకావరోధ కన్యకల క
 రాంచలహేమపాత్రికల జేజరిల్లుకర్పూరనీరాజనంబులవలనను, నేత్రోత్స
 వంబై నెలయు వలయునై ఖరీమండలాకారంబుగాఁజుట్టునుదిరుగువీణావే
 ణుశంఖకాహళపటహ ఘనధక్కాపటహడమరుడిండిమ నిస్సాణజర్ఘరీ
 భేరీమర్దళము రజతుత్తుంచికాదిబహువిధనిరవద్యవాద్య నిర్ఘోషంబును శశి
 ముత్యశయకు శేతయాధిష్ఠిత శాతకుంభకుంభప్రదీప్తదీపంబును ఆరాత్రిక
 పాత్రధారిణిపరంపరామంజుమంజీరసంజాతసింజాను పుంజరంజితమణి
 మేఖలార్కుణర్కుణతొరంబునునై బూపట్టుతటిత్తుడేదుకల గైకొని గో
 విందలిడుకుయెద్దులపైతమ్ముటమ్ములుతిడిమితిడిమినిమోయ వేయుచువచ్చు
 కోరింగిదాసరులగంతులుగని నిజదివ్యప్రభువశావన భవనాంగణంబున
 వేంచేసితదనంతరంబున॥

౭౯. సీ || అల మేలుమంగామనోబ్జభృంగపరాకు యహరహర్దానవ
హరపరాకు । శ్రీతిరుపతిమహాసింహాసనపరాకు దీవిజాధినాథ వైభవప
రాకు । సకలభక్తజనరక్షణవిచక్షణపరాకజరవందిత పదాంబుజపరాకు ।
కమనీయసందీప్తగరుడవాహపరాకు శతకోటిమన్మథాకృతిపరాకు । దే
వరపరాకు తిరుమలాధిపపరాకు । మాయురేస్వామిచాగుభశాయటంచు ।
మాగధులు చేరిసముఖంబువేగవిప్ప । నలుపుమీఱంగనిజవాహనంబుడిగి ||

౮౦. శీ || ఒకచోటమునికూటసకలప్రణుతిగూట మొక మేరనతిధీరసు
కవిదార । మొకదండవేదండనికుగుంబహయకాండమొకచాయఘనగాయ
కకృతగేయ । మొకసీమనిజధామచకచకద్యుతిభూమమొకమూలభూపాల
మకుటజాల । మొకపొంతశశి కాంతనికరాజిరపొంత మొకశ్రీవనటభావ
సుకరరావ । మమరనమరీశయకు శేశయాధిరామ । చామరసమీరణార్చక
చలితకై శృంగ । డగుచువేంకటభర్తసింహాసనమున । నిందుకొలుపుండెగ
న్నలపండువుగను || *

* అపూర్వప్రయోగము *

౮౧. చ || సరిగసలాముచేసీముడిసన్నపుత్రాస్థుధరించిమల్లుకై । బి
రవిరతానకంబులికిపేర్కొనిమీసలుదువ్విబిత్తరిక । జొరవకుచొచ్చివ్రే
శిబరిచాంగణసీసనుకక్తిచేబయింక । గరవశమున్నసింహమునుగైకొని
జెల్లనుగాంచివెంబడిక || *

౮౨. సీ || కంబముకొనిదెలాగనుడాల్ల తాటిదండములుతోయంగరె
ట్టలగమకము । సంగఢాల్బూనబుజాలపురాయంబుబరిలోడుద్రిష్టు మే
ల్బరులయుబ్బు । బలుగోతమయిరభింపగనురంబులటోకుపడి తాళములు
సేయుతొడలకండె । మొరపుగతిరుపట్టెకురుచలె త్తంగ పొంచములలాడు
డంకలుబారలమెడల । బలిమిగనిపెట్టిగంధపట్టెలెఱుమట్టి । కావితరుకా
శదట్టులుగావుబొట్లు । మొల్లసరులొప్పుచరిత్రాటిపిల్లజుట్లు । పెద్దచేత్రా
ళ్లుగలజోడువిరుచుజెట్లు || ౮౩. తే. శీ || కడగిదిశలుప్రతిధ్వనుల్ బూడ
మునటులు । గామిగులుమల్లజలచినలాములిడుచు । ముందఱనునిర్వంగ

దసదందితత్క - రమ్ములిరుగేలఁమూని పరాకటంచు || ౮౪. చ || విడిచి
 నయంతమల్లులటు వెన్క-కుఁజెంగునవింగడింపుచున్ | బడిబడిమీసలంటిమె
 లింబట్టుచు దండలనిచ్చికమ్ముచున్ | బిడికిఘలూదిపట్టుకొని చిట్టుగఁగేక
 లువేయుచున్ బొనున్ | ముడిగొనఁబండ్లుగీటుచు సముద్ధరిచేఁజెయిసోఁ
 కమీఁటుచున్ || ౮౫. క || ఖాయాయిచెయొకనుడిలో | మాయనుపించె
 దనుచూడుమాయనికరిమై | చాయఁగని తొమ్ముగ్రుద్దిన | చాయగ గ్రుద్దు
 టను పెట్టుసరిగాఁదాకెన్ || ౮౬. సీ || అ త్తఱిఁగలబడిబిత్తరులనుహత్తి
 చేతులదట్ల కాశెలనుజేర్చి | సుడిగాలితిరిగెడువడువున వడిఱట్టు కొంచువై
 శానలాగించివేయు | వేటిలోలాగించి వేసిసమమ్ముగాఁబుడమపైఁబ
 డియంటులిడకలేచి | మెడలపైఁగ రాదులిడి పులుల్వలెతాటఁజిక్కి న
 ఖమ్ములఁజిమ్ముకరణి | రెమ్ముచును పొంచములు గూర్చి రెండుకడల |
 నిరికి గళకత్తెరలు గట్టుటెఱింగికూడ | తిరుగఁబడికురులతగరున్ ఢీకొ
 నుగతి | సురిది తలఁదలఁదాకించు నొకరికొకరు || ౮౭. ఉ || కొక్కె-స
 చేబిగింపమెడగొబ్బున కేల్వడఁబెట్టిడిసి మే | లగ్గి-తబట్టిత్రిప్పిచెయిలావు
 నడుస్సుకరెండుప్రక్కలన్ | డొక్క-రసంచువేయిందొడనొక్క-చుసంబె
 డఁజేసితోసివెన్ | జిక్కి-సురాట మెక్కి-వడిజాటికడంబడడింకనొర్లఁగన్ ||
 ౮౮. సీ || వడిగకర్లమునకువచ్చి చక్క-గ కాల్లు వెనుకకునిగుడింపవెంబడిగ
 ను | మోకాళ్లువంచి తెప్పనబొట వ్రేళ్ళ చేతిరుకాశదూర్చి యెత్తిపారలిం
 చి | సరకుకయోరరాఁబరిబడిపారలించి యొక కేలఁగుత్తుకనొడిసిపట్టిము
 డిగిగడ్డముక్రింద ముడ్డియానించియంకిణిగొట్టిసీసానకినిసేనిలువఁ | జంకల
 నుచేతులునిచి పైచక్కినెత్తి | తలకుసందిలితప్పించి తొలఁగలేచి | వివ
 సమాయించఁజూచి యావీణజెల్లి | కెలమి చిరుదులాసంగి వీడ్కొలిపి
 యంత || ౮౯. క || చిరుదుగలతులువలిరువురు | నెఱచుట్టిమెఱుంగుదట్టు
 లెగుచల్లడముల్ | బరగఁగబొందెకోలల | హరిగలుతాటించి మొగ్గొ-
 యారముమీఱన్ || ౯౦. క || పొదలుచునొందారుచలమునఁ | బెదమీసల
 దీటుకొనుఘఁ బెట్లాటకుఁబె | ట్టిదమగుగేకలువ్రేయుచు | కదియుటకైదం

డమని కలనిచ్చితమిన్ || ౯౦. ఉ || పెట్టినదండదియ్యకొక పెట్టునఁ బైఁ
బడనియ్యకోరఁగా | గట్టిగబట్టినట్టి హరిగల్ వెలిలోనుగదిప్పియొడ్డికల్ |
బొట్టిలకోలలన్ మొసలుబోరకు తెలుమ్మునకున్ మొగానకున్ | బిట్టుగఁ
దాఁకఁగాఁబొడిచిపీరెమువారుచు హెచ్చరింపుచున్ || ౯౧. ఉ || గిట్టు
తెదిర్చి కొమ్ములధక్కిలుధక్కిలునఁగుమ్ములాడుదా | రబ్బికయైనది త్రరులహ
త్తిజనంగుచు బొందెకోలబల్ | డెబ్బలుభేటకోపరితతిన్ గలిపెళ్లుగదా
కఁబోరిపె | ల్లుబ్బుచువింగరించి తగనుద్దిగనిల్య బహుకరింపుచున్ ||
వ || తదనంతరంబ ||

...

*

౯౩. క || సంగీతంపుమేళంపుజత | సంగతితాళములు నాగసర
ములుధక్కిల్ | చెంగులుముఖవీణియలును | పాంగముతప్పెటలు గజ్జలం
దుకచేరన్ || ౯౪. మ || ఎకతాళంబున వీరమర్దళరవంబేకంబుగానట్టువు
ల్ | ధికతోంత త్తకర్కుంకుర్కుంకుకితాం దిత్రాంతయల్లోధికు | ధికుతెత్తె
య్యధిమిక్కు తక్కుశిగుతాం ధిత్రాత్రతాళంబులన్ | గకుబంతంబులమా
టుంబుల్లకొనుగోల్గన్నట్టనప్పట్టునన్ || ౯౫. సీ || భైరవశ్రీరాగబంగళ
హిందోళమాళవులును రాగమంజరియును | భూపాలగౌళులస్పగుషరా
గాష్టకం బాహిరిలిత విలాహారులును | గుజ్జరిమలహరిగుండక్రియవరా
లి దేవగాంధారియుదేశతోడి | దేవక్రియ కురంజి దేశాక్షిరామక్రియాం
ధారి నాటధన్యాసిపూర్వ | గౌళసారంగమంగళకౌశికులును | కన్నడయు
నుబాయగౌళకడునపూర్వ | మైనభల్లాతకియును నారాయణియును | గ్ర
మత నిరువది నాల్గు స్త్రీరాగములును || ౯౬. శ్లో || కాంభోజియునుగు
మ్ముకాంభోజియునుసింధు రామక్రియానాదనామక్రియయు | రామక్రియ
యుమేళ రామక్రియవసంత సామంతశుద్ధ వసంతమధ్య | మాదులు సా
మంతసులహారులును చెంచుమలహరి ముఖారి మాళవియును | గౌళనారా
యణగౌళ వసంతవరాళిపున్నాగవరాళిశంక | రాభరణమును శోకవి
రాళిమేఘ | రంజగుజ్జరి పంతువరాళినాట | జౌలిదేశాక్షి టోడివరాళి
శ్రీవ | రాళి హెజ్జజ్జ కేదారిగౌళపాడి || ౯౭. తే. శ్లో || రీతిగౌళయు సీ

లాంబరీయును ఘనము । దనరుహంవీర గాటయు ననినపుంస । కములు
ముప్పదిరెండురాగములుమతియు । దేవ ములహరిసాహరి రేవగుప్తి ॥
౯౯. తే. గీ ॥ మాళవశ్రీయుసాకొ. ౬ ములహరియును । కోనములహరి
గానైదు కూర్చిపంతు । లాదిగాఁగలమిత్రంబులన్నిమదికి । నరివి గన్న
ట్టవినికిసేయంగఁ దెలసి ॥ ౯౯. సీ ॥ గావంబునకుఁబ్రతిగానమెంచునఁజతు
ర్దశరాగ దోషముల్వరహినివిడచి । సరవిముప్పదిరెండుసంచారములెఱిం
గి పదుగాల్గుచూర్చనల్ పరిహరించి । దైవతపక్ష గాంధారనిషాద పం
చమధ్యమ ఋషభస్వరంగముల । క్రమముతోమంద్రమధ్యమతారకం
బుల మెఱయింపుచును శత్రుమిత్రరాగ । విధములనువేళలనుజతుర్విధ ను
లక్ష । గుములుభరతము ఛందఃక్రమమునుదెలసి । ప్రాసఁగఁజంచత్పుటము
చాచి పుటముఖముల । మేరనూటొక్కతాళంబులేటుపఱచి ॥ ౧౦౦. సీ ॥
ఘమఘమమధుగన్ధిష్టోపంబు రాణింప ననురాగమున మైగురిలనుసరింప ।
స్థాయీక్రమగ్రామసరణినిరూపించి ఘనదేశ్యశుద్ధవైఖరినటించి । సమ
యోచితప్రాణసంవిధానమెఱింగి యంగచేష్టాదోషమపనయించి । పవ
నజయవ్యాప్తిభావంబునమకూర్చి ముఖవికాసారూఢి మొనయఁజేసి । ఛ
త్రకత్రజౌధారశిర్గుంకెసరళి । పాటనైసిక యుపర్గుంకెమీటుకంపి ।
తాహతంబులుహుళియుబ్రత్యాహతమును । స్ఫురితములు వాద్యములన
యసరణిమీటి ॥ ౧౦౧. చ ॥ సొలపుగనిర్వదైదు విడిచూపులు నాల్గుమొ
గంబుత్రిప్పతి । డలవడబొమ్మసన్నలాకయర్వనినాలుగుహస్తచేష్టలుక ।
వలనుగకేకిహంస వృషవారణకేసరి శుద్ధసంగతుల్ । వేలయుచు ముట్ట
నేర్చి సరిలేమలలో బిరుదందిపొందికక ॥ ౧౦౨. సీ ॥ తనమోల డిండి
మధ్యనిమోయనలుగడ బెళుకుచూపుల భుజంగులనుగాడఁ । గులుకు నె
న్నడలరాగిలుకుటంబెలసచ్చనములకాదెమతాళపటివఁజూపఁ । జెలులకున
ర్తోక్తిఁదెలుపుమఁజేయుకేల్కదలిక తచ్చాస్త్రగరిమనెఱప । నీటుసిం
గారఁపునెమ్మేనిమై పరివరివింటిదొర నైనమరులుకొలుపఁ । బట్టుచాలని అ
విక చన్లట్టుదెగడు । బిగువునీబృంపుగుబ్బచన్నుగవయ్యచికి । పైఁట జా

ర్వంగనుడిగఁపుంబడతిదద్ద । మురువుగనెసంగ నొకజగవ్తోహనాంగి ॥
 ౧౦౩. క ॥ బురుసాకాశరువారఁపు । నెటికలు కొనగోరఁదీర్చి నీలాంబు
 దభా । సురచంచలయనఁదనరుచుం । డెరలోనన్నర్తనాథి దేవతలీలక ॥
 వ ॥ నిలిచిన ॥ ౧౦౪. సీ॥ మునుమున్నుభువనమోహనరంగమర్దళ ధీరస్వర
 మ్ములధిమ్ముమనియె । నా వెంబడిగనుగాయనగాయనీమణి గానమ్ముఘమ్ము
 నగ్రమ్ముకొనియె । నా వెంటనెవిచిత్ర యవనికాగ్రవసంతకుసుమముల్ ఝ
 ల్లనముసురుచూపె । నా వెనుకనటిపదాం గుప్తవిన్యాసమున గజ్జియలు
 ఘల్లుమనుచు మొరసె । సంతఁగనుపట్టెఁగల్పకొఖాగ్రకిసల । నవ్యమణి
 ముద్రికాకంకణప్రదీప్త । కోవలకరాంగుళీకటకాముఖైక । చతుర లీలాభిన
 యమువిస్తయముగాఁగ ॥ ౧౦౫. క ॥ తెరయిండుకవంచినఁజం । దురు
 కావిరుమాలముసుండు తోనింటిమొగం । బరతోచనపుడుతళతళ । మెఱు
 పుండీఁగెయనఁగాను మేసిరియమరక ॥

విలాసము

౧౦౬. తే. గీ ॥ సొగసుతెలివాలునునుసోగ సొంపుతఱుకు । బె
 శుకు చికిలియొయారంపుం బేరెముదుటు । సొలఁపువిడియంపుదేలింపు
 చుటుకుటోర । కలికేబెదరెచ్చుచూపులకలికేజూచి ॥

౧౦౭. తే॥ గీ॥ హరునిమున్నేయమఱచినయరిదిశిరము । మరుఁడున
 మ్మోహమంత్రాభిమంత్రితముగ । నేసెనోయనఁడెరయోరఁజేసివెడలెం ।
 దన్తయావస్థజనులచిత్రములముంప ॥ ౧౦౮. క ॥ లయకోపుదృష్టియునున
 భి । నయముదుటుదురమ్ము మోడినయమున్నతిరే । కయునుబ్రమాణము
 హరువుక । మెయిసిరియవళేఘముమరువుమెలకవయమరుక ॥ ౧౦౯. సీ॥
 దిరదిరఁజుక్రంబుదిరగుచందంబున లగువుగన్వడనడ్డలాగులెత్తి । కడలిసీటను
 పెంటికరుడుబొద్దువిధానకుఱచగామంగలిమెరుమువైచి । కీల్బాన్సరము
 జాటగిట్టునద్రిమ్మరు తెఱఁగునవేడెల్ల తెరువుగట్టి । నేలయురుమురుములీల
 పేరిణివగపదఘాతమునశబ్దమొదవఁజేసి । యెరపుగాఁదీగెమెరుచానిమె
 ఱయుకరణి । కోపుపొదలికవిడుదులకోపుదీటి । తమ్మిచిరువలిగదలువి

ధానమేనా । కింతయిటునటుబెల్లికించియంతమటియు॥౧౧౦. సీ॥ కయ్య
డకట్టినక్రమములువినుపించిదేశశుద్ధాంగమల్ దేటపఱచి । తొలుతసూ
ళాదులకొలవణిమెప్పించిజక్కిణిగతులనొసంగులంది । మండలస్వత్తసం
భ్రమసంగతులుజూపించిందులనందమందంద నెరపి । తెరువులలాగులతిరితీపు
గల్పించిదళచంచుగతులబిత్తరముమెరసి । దండపాదవినోదావధానకర
ణి । విభ్రమములననాయాసవిధముదాల్చి । మాయురేయననాడెరంభాతి
లోత్త । మాఘృతాచిముఖులకవమానమొదవ॥ *

* అపూర్వప్రయోగము *

౧౧౧. క ॥ ఏణిలోచనయీగతి । నాణెముగానాడునట్టినాట్యంబా
ర్త । త్రాణపరాయణుడటుగని । పోణిమి బహుమానమొసంగి పుత్తెం
చివడిక॥ *

౧౧౨ వ॥ అంతనేకాంతంబున కాంతంబుగా మోహినీరూపవంచ
మానాపంచశరుండును, సప్తసాలభేదనచణశరుండును, విహంగేశయా
నుండును, భుజంగశయానుండును, మహాభ్యుదయండును, సదయండును,
సారసోదరుండును, సాదరుండును, యర్చితోమాధవుండును, భక్తజన
వ్రాతచాతమాధవుండును, గుణుండును, నిర్గుణుండును నైనవందారు
మందారుండుతిరుపనిపిళ్ళలుపొందల్లిహాలనమర్చి తెచ్చినబంగారుతీగలిప్ప
పూరాజనాలు పుష్పమంజరులు కస్తూరినగరాలు ముత్తైసరులేనుగ కొ
మ్ములుగంగాజలములు కేసరులు చంద్రవంకలు వెన్నముద్దలు దాళువా
లునారళ్లు రామబాణాలు కటకసరులు రత్నసరులు జీనిసరులు రాయస
రులు పచ్చదినసరులు గంధసరులు మద్దిగండ్రీలు రేఖాములు కాంభోదు
లు మదనసరులు జలమబుడతలు వెలవదాలు మల్లెశ్రీగంధులు కుసుమపూ
రాజనాలు కృష్ణనీలాలు ముష్టచాత్రాలు కస్తూరిపట్టెలు చెన్నంగులు శ్రీ
రంగాలు చింతపూలు గోరాజనాలు సన్నమణ్ణెంగులు జీటకటబోలు
పోతుగంటరాజనాలు సీతాభోగాలు గౌరీకుంకుమలు నాగమల్లెలు గొ
బ్బికాయబలుగుత్తులు రణముబెండ్లికొడుకులు ఈశ్వరప్రియములు యేల
కీరాజనాలు పిచ్చికగోళ్లు శంకాకుబుడమలు ప్రయాగలు పసపుగన్నేర్లు

గుత్తిబలుగుత్తులు రావిపూగాజనాలు పొన్నశ్రీరాజనాలు నివ్వరులు నీరు
 కావులు రెడ్డివంకెలు చొటవరులు తీగెమల్లెలు సుఖభోగులు సన్నసూదు
 లు గొరవంకగాజనాలు కాటుక రేకులు ముంగురి మొటికలు పసపుముద్ద
 లు మంచివీరులు రంభచెక్కిళ్లు చిలుకనుక్కులు మధురములు చాగురా
 లు పెండెముడుపులు గాచవన్నెలు తులశివనమాలికలు శింధుకర్పూరా
 లు రాయపెచ్చులు యేరుచుల్లెలు మునిమనోహరాలు వెండిగుండ్లు బొం
 తమడగులు కూటికుప్పలు కాటుసంపెంగలు కందర్పభోగులు గజపతిలా
 గీలు బొందడిలు పునుంగుదావులు తేనెతొలలు మోసనాలు గుట్టపుతో
 కలు తేటచలములు ఊదుఘటికలు గాజుకడియములు జాజికుసుగులు దూ
 సలు భీమగుడెలు యేడాకుమొలకలు గుజ్జరులు బిరుసులు జన్నుబాబీలు
 చిన్నిచుక్కలు కళింగలు వంగవరులు జగన్నాథప్రియములు రామలక్ష్మ
 ణులు కలియుగమహిమలు కాసరులు కాశీప్రయాగలు వష్టికములు గమ్మ
 సరులు నను నూటనాలుగువగల పైరులజేరుదు బియ్యంపువట్టిపసాదంబు
 లు, కలనూన్నంబులకలవంటకంబులు పొంగలి పులియోగిర దధ్యోదనం
 బు తిరువీసంబు పరమాన్నంబానచాలు జన్నులమీంగడతెరలు నవనీతం
 పుఘటికలాలుపుంటప్పలప్పడంబులు వరుగులు వడియములు శాకవా
 తంపుబజ్జలు చారులు శిఖరులు పచ్చళ్ళూరుబిండ్లావకాయ మొదలూఱు
 గాయలు, చక్కెరఖండచక్కెర జీనిచక్కెర కల్కండంబు పుల్లిండంబు
 ద్వీపద్రాక్ష పసస కడలే మాత ఖడ్గూర నారికేళాదిఫలంబులు, ముసురు
 జేనె పూజేనె జుంటితేనె పుట్టతేనె పెరతేనె కట్టతేనె కురుజుతేనె
 పుండ్రేక్షురసపానకంబులు, వడంబలి బేడలువేపుడుశనిగ లనుపగుగ్గిళ్లు
 చలిమిడిముద్దలు కాయంబులుచిమ్మిలి యడుకలుపోరులు సుండంబులు
 కుడుములు దోశెలు నిప్పట్లు రొట్టెలు వడలశిరసంబులు యప్పములు వె
 న్నప్పములు నుకేయి లమ్మతకలశంబులు లాగులు చక్కెరబురులుకెర
 లు కరిణలు పొరివిశంగాయలు తిమ్మనంబులు పాలకాయలు చక్కిలంబు
 లు మోరుండలు మనోహరంబులు గారెలు మూరెలు మండెంగ లంగరొ

లైలు మణుఁగుఁబువ్వులు శేఁగిలాబ్బట్లు కడియపుటట్లు చాపట్టులిడైనలు
తేనెతొలలు గురుగు తేలకీకాయలు వెన్నమెఱుంగులు నిడికుడుకలు లడ్వా
లు ముత్రైపుఁజిప్పలు చంద్రకాంతఁబులు మణతల్లు సారెసత్తులు చలువ మ
జ్జిగ లెఱిసీరు శౌంఠికమాయంబు మొదలుగాఁగలసఖిలభక్త్యభోజ్య లేహ్య
చోష్యపానీయాదులు ధ్యానావాహనార్హస్థి పాద్యాచమనీయ సన్ననవ
స్త్రోపవీత గంధాక్షతపుష్పఘాపదీతనివేద్యతాంబూలంబులును పోడ
శోపచారంబులు సన్నిధి సంబులాసంగ నంగీకరించియారగింపునందృష్టి
జేంది సుఖసుప్తి సున్నసమయంబున॥ ... *

—ప్రభాతవర్ణనము—

౧౧౩. క॥ కోరిచకోరకదంపతు । లారసిగుమగూడిపొట్టలాకలిదీఱక ।
బారణసేయుచు వెన్నెల । నీరముతమమీఱఁజెల్లనిమురుచునంతక॥ ... *

౧౧౪. ఉ॥ చక్కనిచొక్కువెన్నెలరసంపు విరఁజిప్రియాంగనాధి
కిక । గ్రక్కునవోకిచ్చితమిఁగాఁగిటఁజేచ్చుచు టెక్కలార్చుచుక । ము
క్కునముక్కుఁగూర్చిరవముల్ నిగుడింపుచుదోసపాముచుక । మక్కువ
దాయుచుకగలసిమంపలునారచకోరదంపతుల్ ॥ ౧౧౫. చ ॥ సలలిత
కాలసింహపటుశాతనఖాంకుశధారణకదమో । జ్వలదరుకుంభి కుంభ
భవతస్తసుమాక్తికరీతివేగుఁజుక్కలరెనుద్రాక్షగంబుసుతనమ్మెయి బుట్టి
నరక్తపాథినా । వెలువడికొత్తకంపు జిగివిన్నునవన్నియనించెజెన్ను
గక॥ ...

* యతిభేదము *

౧౧౬. క॥ గ్రావససదు ఊడొక ఇత్యేవంకాలాచక్రమలఘుదీర్ఘస్థుత
స । ద్భావజ్ఞాంఘ్రాయుధసం । భావోదాత్తానుదాత్తమధ్యమరవముల్॥
వ॥ వెలయుఁదత్ప్రదేశంబున॥ ... *

* అనుపాసవర్ణనివృత్తియమకవృత్తము *

౧౧౭. ఉ॥ జాతితొగ్గనలంగ జలజాతములెల్లఁజేలంగ బాంధులక ।
భీతితొలంగఁజైటనభిబ్బంజములుప్రతిలంగ నెమ్మిసం । గాతిగలంగఁబుప్ప

ములుకంతునిపావడలై వెలుంగఁబా । భాతదిశఁ మెలంగెననపాయబలా
తతనాతపోతమున్ ॥ ... *

౧౧౮. చ ॥ భవనమలంహఁడమ్మవసుభారమునఁ వెలయంగఁజేయు
రే । కువలయనేత్రకాగ్యమునకుఁ దగవిన్నదనంబునొండనా । సవసవ
దీపపట్టులు వెసన్ దెలుపెక్కెడలంపమిత్రులం । దవిలినయార్తిజెంద
ములఁదాల్చరెన్నేహదశానువర్తనుల్ ॥ ... *

—*సూర్యోదయవర్ణనము*

* బహువిధోల్లేఖాలంకారము *

౧౧౯. పీ ॥ జేజేలసభసురంజిలు వెలియాపువెడనపికిల్పూతలాటంబ
నంగఁగి దూరుపు వెలదిసిద్ధరంబోవునట్టివిన్నాన్పుపైఁగెంబట్టు బటువనంగ,
సాముసేయుచునువాసనియెత్తువల కేలికడించిమానికకపుసంగడమనంగఁగ
డలిరాజుహరికిఁగై గాన్గనిచ్చిన బటువుకొంబగఁదాలబంతియనఁగఁబా
లితాంభోరుహనికురుంబంబుముదిత । నిఖిలలోకకుటుంబంబునిబిడతిమిర ।
కుధరశంబంబుదీరితిమధితమృదుల । పక్వబింబంబుతపనవింబంబువొడమె ॥

౧౨౦. క ॥ తొలిమలగుహయనుగొలిమిని । గలితోదయనమయలోహ
కారుఁడురాగా । నలముననుగాచియెత్తిన । బలులోహపుముద్దయనఁగ భా
నుఁడుదోచెన్ ॥ ... *

* ఉపహాలంకారము *

౧౨౧. ఉ ॥ ఆవనజాన్తుఁ డద్రపయినంబుధి స్వప్రతిబింబమందగన్ ।
గేవలమైనయచ్చతముగీల్కొనుచక్రయుగంబుగామయా । ఖావళిసూ
త్రసంహతియుగా భువి బాంధుల మేలు తూరుపన్ । జావిలిదెప్పుధక్కు
యనుచాడ్చుననొప్పెవిచిత్రభంగియై ॥ ... *

* ఉత్పేక్షాంతాలంకారము *

౧౨౨. మ ॥ జగదాశాబహుదైన్యవారణవిరాజద్వీక్షణాన్వితయా । గ
గనశ్రీకిరుచక్రీసాగ్రపరదిగాగ్రవద్విపద్వంద్వహ । స్త్రోతాంచద్వసురౌష్య
కుంభముబాసాసంధిజ్ఞేసత్కాంతులన్ । మిగులన్ సూర్యసుధాంశుబింబము
లనెమ్మిన్ దద్దిశాంతంబులన్ ॥ ... *

* రూపకానుష్ఠానితో శ్రేష్ఠాలంకారము *

౧౨౩. తే. గీ || పూర్వశైలస్తనగములఁబువ్వవంత | బింబములు
వొల్చె సగుముగానంబరమునఁ | గాంచనాంబరధరుక రాగ్రములయందు |
నమరియుం డెడిశంఖచక్రములనంగ || ... *

* అపూర్వప్రయోగము *

౧౨౪. సీ || తొలిబల్కుచెలులాడు తలిరాకుటుయ్యెలఁ గూర్చిన
పవడంపు గొలుసులనఁగఁ | బ్రాచీదిశాలక్ష్మీపట్టుమేలిమితామరసు మిం
చుమించుపత్రములనంగ | రాజుపై నెక్కినప్రత్యూషవృక్షతోఁపు దళుకొ
త్తుండేరిజద్రాడులనఁగఁ | దూరుపుగుబ్బలిదొరచెంతఁజేర్చిన సూరెపుట
పుట్ల జొంపములన | నగ్రజన్మకరాజ్ఞదత్తాత్యతోయ | నిశిత నారాచ
దళితమందేహదేహ | దారుణస్రవదస్మీరుధారలనఁగ | నవ్య ఖద్యోత
కాంతులునభముఁబ్రాకికె || ... *

౧౨౫. చ || జలరుహమిత్రుండయ్యుడయశైలముపైనటదోచుఁగం
టెముం | గలసమయోచితజ్ఞ పటుగాయక మంగళగీతికాచయ | మ్ములు
తనునిద్రమేల్కొలుపఁచొల్పుగమేల్కొని నిత్యకృత్యమల్ | వెలయఁగఁ
దీర్చి శౌరి నృపవేషముఁబూనుక రాజసంబునకె || ... *

* తెనుఁగు సమాసము *

౧౨౬. మ || నెలతాతీనియసంతసంపుమగతాసీరాశఁశ్రుం గొప్ప
టా | కులసద్దంపుపసిండి నుద్దవికె నిగ్గుల్ దొట్టుకట్టాణిపూ | సలమేల్కొ
బ్బమెకంబు చెక్కడఁపుకీల్జాగా జగాగద్దియకె | జెలువెచ్చనొలుపుం
డె నెల్లరులు జేజేయంచు దన్దాల్వఁగకె || ... *

వ || అట్టిపట్టున ||

* స్వభావోక్త్యలంకారము, హరి *

౧౨౭. సీ || జొత్తు దల్కొన్న జంజురుముంగురు లుకోర శిఖ
లపైతలముల్లుచేరఁజుట్టి | వనమృగంబులుజేర ననువైనముగసిరి తలకము
ల్కాలశీమలనమర్చి | ముంజేతవాకట్టుమూలికల్గట్టిన పులుఁగు పూసలు

౫౮ శ్రీప్రబంధరాజవిజయవేంకటేశ్వరవిలాసము.

చాల నలువరించి । కరదండమధ్యభాగమ్ముల గురుగింజ పట్టియిల్ నీటు
గాఁబరిధించి । నీలికాశల పిడియమ్ములొలిజేర్చి । గూర్చి కర్ణంబులను
కొండగోఁగఁబూవుఁ । జేర్చి జేగురు నామముల్ దీర్చిచెంచు । నాయకులు
వచ్చిరధికసన్నాహములను॥ ...

౧౨౮. క ॥ అందునొకకొండఱడవుల । యందులవలెఁగాక పుర
మునందులవెంతల్ । డెండమలర నందఱువేఱ । గందుఁజుఁ గనుఁగొనుచు
మోదమందుచుఁజనుచు ॥ ...

* అపూర్వప్రయోగము *

౧౨౯. సీ ॥ మనసౌధములఁజూచిమాఘామికొండల నీరీతిని మె
ఱుంగు లెఱుఁగమనుచు । భునకుడ్యచిత్రముల్ గాంచిజేసేలంచుముదమం
దిచెయ్యెత్తి మొక్కులిడుచు । సఖలోనికలకలస్వనములువెనిభీతి నొండొ
రుమాటున నొడుగుకొనుచుఁ । గలవడంబులుగాంచి కళుకంతయీసీమ
పారటతలరు జొంపములకనుచుఁ । బెక్కువస్త్రైలపులుఁగులు పెంచఁదగి
న । యడవిమెకములుపడియువనాంతరముల । గలుగువస్తువులచ్చటగాం
చినవ్వి । వటుండయిన భుజగారిరా వటునియెదుట ॥ ...

* జాతి *

౧౩౦. సీ ॥ మెడతెరువులునల్లి పొడలుకాళీకలు సోగలాగలు ని
క్కురాగకాళ్లు । బిల్లికన్నులుమొన పిచ్చికపల్లులునన్నపుపొలికలుచిన్ని
తలలు । బారుగకాయబోల్బోరలులనిటిల కొనకతైరలకట్లు కొంకిగో
ళ్లు । గరెలమేల్నిడుదనైకపుటత్రైవేళ్లుక పుష్పమెఱుంగు గొప్పరూపులును
నుడుట । మలపములుకేరకొట్టుటల్ వలముగలిగి । కుమ్ముపురువు చిక్కు
పురువుగుంతపురువు । సుక్కిపురువు నునైప. డులుమిడుతమెడుకు । చెఱు
కుపాల్ పాలెరకుఁగోలియదిఁగరభి ॥ ౧౩౧. గీ ॥ ఎడటికురుఁజాలఁ గ
నితూరిపొదివిపట్టి । తొక్కుతుడబోరమెడతోడప్రక్కపెంచె । మెరిగివి
రచెరఁజాట్టుచుకఱచితరము । బెరుదుకురుజుపికిళ్ళపంజరఁపుగూఁళ్లు ॥ ౧౩౨
సీ ॥ వడిపెద్దరెక్కలు పొడియీకెడకకాళ్లు దురుసుఢీకలుసోఁగతోఁక

చాలు. బలితఃపుంకుటువమెదలుజేగు రుముగముల్ లావున దుములునల్ల
నిమెఱుంగు. వన్నెలుపింగాణికన్నులు తిరిబొమ్మో మిడిదేగచాటలుమిదై
జాట్లు. మొగ్గారెలునుకొద్ది మొనగట్టిపల్లులు మందఁపుతెలుమ్ములు మట్టు
రూపు. అమరికలఁగల్గి సంకటితమిదరొట్టై. వేటపొట్టజనమినుప పిండి
మెడిక. లాడికముగబొక్కి దగదీరఁబడ్డకోళ్ళఁ గఱచి కాటులఁగెల్పు
రక్కాముకోళ్లు || ౧౩౩. సీ || ఎఱుగర్లు మిడిగుడ్లు నెగుపెడతలచంక్లుపలు
చనిదొక్కలు బలువుఁబరులు. నలుపుజుంజురురోమ ములబల్కి కందము
వీడురుసు మోగములు సత్తువయొడళ్లు. విప్పుజబ్బలకాళ్లు వ్రేల్చట్టు తోక
లు గురువర్తులాండము కొద్దిచెవులు. బలుపెనగుడిన మెలిగట్టుకొమ్ము
ల తలలునుమదము చెంపలుమెదలగు. నంగములుగల్గి వారిజపాకు లు
లువ. తొక్కుమిరియాలు మెతకాయ మెక్కినెలఁగి. కుటుచనికి సన్న
లుబడదీకొనితమనెను. టిదగరులఁగెల్పు గురుబపొట్టేళ్ళజోళ్లు || *

* చాతి *

౧౩౪. తే. గీ || మేనుతలతోకకాళ్లు పల్మించుగలిగి. రెట్టమెడ
నెత్తితోడప్రక్క పొట్టపెంచ. మఱచికాటునవిడువక తఱమిగెల్పు. దొ
డ్డపికిలిపిట్టలబిరు దుకురుజాలును || ... *

౧౩౫. సీ || గందఁపుమ్రోకులు గపురంపుటనఁటులెన్గుతలముతై
ములు జేగురుచిలుకలు. గోరంకిదిమ్ముకస్తూరిమెకమ్ములువెదురు చియ్య
ము కొండవెలగపండ్లు. చాటపప్పుసిరఖడ్జూరముల్ ద్రాక్షలు తేనె కావ
ళ్లు రాతిబదనికెలు. నెమ్మిపురులునక్కకొమ్ములు తలముళ్లు పారుటాకు
లు మఱుల్ కేరిజములు. గసగసలువీకవిండ్లుసొగచిలుకలును. సింగములు
పులిపిల్లలు జింకలేను. గములుమానిసికోతులు కాటుపోతు. లేడికదు
పులు పులిజన్ను పాడిపసులు || ౧౩౬. మ || సెలవిండ్లెనుఁగు దంతముల్
పికిలిపూచెండ్లుక బునుంగిట్టిమై. యెలపుకగస్తూరి కప్పరంబు పులితో
ల్లోడ్డిలు జవ్వాదిపి. ట్లులు పిల్గుంచెలు పుట్టతేనె సవరాలుక జల్లులుం
బందికొ. మ్ములు జాబువ్వను జీడిపప్పుమయినంబుక గోరజడచాదిగక

* అపూర్వప్రయోగము *

౧౩౭. తే. గీ || కానుకలొసంగప్రణలులైకడను జంక | చేతులి
డినిచ్చి రప్పుడాచెంచుదొరల | యందునడిసన్న ప్రోడమాటాడనభల | ది
ట్టయగురింగణాశౌరికిట్టులనియె || ... *

* ద్విపదకంద గుప్తగీతి *

౧౩౮. || కలువలదొర మాని కముల | దళంపు | తళుకులనెవుడు
ను దగలోఁగొనఁక | కలతరగలపాలకడలి | చెలంగు | చెలువునినినుఁ
గొలిచెద లోకమునక || ... *

* లాటానుప్రాసము *

౧౩౯. క || నినుఁగనుకన్నులుగన్నులు | నినుఁబేర్కొనిపలుకు ప
లుకు నీపుణ్యకథల్ | వినియెడువీనులువీనులు | నినుఁదలఁచిన తలఁపుతల
పునీరజనాథా || ... *

* అస్ఫుటకందము *

౧౪౦. శ్రీనాయక తావకభుజ | మానితఖడ్గంబుసకలమహిమం
డలిలో | నానాసురసేనాసం | తానయశస్విగ్ధదుగ్ధధారలు గోరిలు || ... *

* పరిణామము *

౧౪౧. క||వేలుపుటింతుల కాఁగిటఁ బాలుపడండివికేఁబోవు పగ
తురకల్ల || నీలాలనిచ్చెనాయను | నీలాలితబాహుహేతినిలాద్రిపతీ || ... *

* ఉపాత్తక్రియానిమిత్త జాతిభావస్వరూపోత్పేక్ష *

౧౪౨. క || ధరశిఖరణదీక్షకువా | విరిఁబూనిన గెలుపులచ్చి వే
నలిలిక | బరంగుకరాశభవచ్చుభ | కరనందక మభిక్తకాచిత్రేశా || ... *

* ముద్రాలంకార రూపార్థవదండకము *

౧౪౩. కలితభువనయోగ జీమూతగోత్రా వలీశాత్రవాత్మ ద్యు
తిచ్ఛేదనోద్దామ ధామాభిరామాకృతీ, విలసితమునిభావవట్కొణపంకే
రుహంతస్థ సత్కర్ణి కాపార సంఘారిభృంగానుకారిస్థితీ, ఘనవిషనసరోం
బుపానప్రభిన్నాగ్రపాదస్ఫురద్ద్రాహకగ్రాహ మస్త్రాగ్రభిద్భిమ చక్రా

యుధా, వినుతజనదురంతసంసారఘోరార్థవోత్తారణా కారణాభూత
నాకా ప్రతీకాశనై కాభిదా॥ ... *

* ఆర్యాగీతిరూపకందము *

౧౪౪. వ్యాఖ్యానితపనగనాయక । నీలధరాధారిసేత నీడజకులరా
ట । శైలపశ్వేతత్త్వాభృ । త్వాలావృషభగిరినాథ ధరరాజవరా ॥

* అభేద భేదాతిశయోక్తి అపూర్వప్రయోగము *

౧౪౫. క ॥ ఈతేజోనిధికర్తృమే । రాతిరిసత్కాంతిజైంద రామి
యనుచుఖ । ద్యోతురెయి సరుచిజేయువి । ధాతకరింగడచి సీప్రతాప
ముశోరీ ॥ ... *

* ధృని *

౧౪౬. సీ ॥ తలయెత్తుటకుఁగల్గెదనజాతివారిలోఁ దెలివేయిప
డగలచిలువనామి । కనయంబుచాయ పొందోనరింపఁగాఁగల్గె గటికివీఁ
కటిపాటగదుముతేని । కలరువిల్లునిదాయయాదలనిలఁగల్గెజల్లుని వెల్లు
లేజందమామ । కలదచ్చి దెసలకొండలనునిల్కడగల్గెనింగినంటకయున్న
నీటిదారి । కవురభువనాతిశాయి వైభవవిభూతిబూనిసుజ్ఞానిజేగీయ మా
నుడవయి । పట్టగమిపాదుశాచాసుగట్టుమీఁద । నెలకొనఁగ మొల్చి జే
వర వెలసియుండ ॥ ... *

* జాత్యభావ ఫలోత్పేక్షి *

౧౪౭. క ॥ తగవరులెలలో వెలదులఁ । దెగటార్చరుగానమిమ్ము
ధీకొను పగరత్ । దిగవిడతురనుచుఁగాదా । వగభీరువులైరిలచ్చివలపుల
రాజా ॥ ... *

* గుణతాసాధారణానుపమాన కందము *

౧౪౮. క ॥ గడిగాటపుగిరిగీముల । గుడిసూబలగెబ్బురైత గొల్ల
లు గొలకా । దడలుచు గండరిగర్వము । విదుతురునీరిపులుజేరివేంకటశోరీ॥

* అనుపాత్తవాచకధర్మోపమానలు ప్రవృత్తపాఠసీసము *

౧౪౯. ఇటుగిబ్బ లేజయెక్కటిరాతుచేపట్టు గరితగాంచిన గట్టు

గాంచినాడ । నిటునోడువీడని బటువుపుల్లటనుంగు చుట్టచుట్టువు మెట్టుఁ
జూచినాడ । నిటునిండుటేటిపాలిటి కలంకులుదీర్చు శేస్తుగుబ్బలిఁ దిల
కించినాడ । నిటువల్లెతాటిమిక్కుటపు తెక్కురీకిమి కెడగొప్పతిప్పవీక్షిం
చినాడ । జియ్యయేమందుఁగొదనాల్గుచెఱఁగులందుఁదిరిగి కనుఁగొననెం
దుదేవరకుదొరయి । పురుడునేగాన నీబంటుబురుకగాన । చామన మె
టుంగుతిరు మేనిసామిగాన ॥ ... *

* అధికము *

౧౫౦. క ॥ ఉల్లముపొడుపుదొరయ్యా । చల్లని నీయసముపాల
సంద్రములోనక । దొల్లిటిసాములయసముల । నెల్లను బుద్బుదములట్లని
లగన్నట్టక ॥ ... *

* సమత *

౧౫౧. సీ ॥ వితగణంబులులేవె వివిధపంగ్వంధవంధ్యల కభిష్టము.
లుసంధిలవుగాక । నుత్సవంబులులేవె యురుహారిదాగత ప్రభుదత్తవిత్త
మేర్పడదుగాక । గిరిదుర్గములులేవె పరమోత్తమసమస్త తీర్థరాజాప్రీవ
ర్తిలదుగాక । నెఱతనంబులులేవె నిరుపమపారసీకశ్చేదనోద్వృత్తిఁగన
దుగాక । ధరణిపుణ్యస్థలముల దేవరలులేరె । నీవలెనుదివ్యతిరుపతినిలచి
భక్త । వారములఁబోవు సాములులేరుగాక । పంకజాతాప్రసాదకాశవేం
కటేశ ॥ ... *

* శయ్య *

౧౫౨. క ॥ వలరాజుఁటకొమరుఁడు । చిల్వలరాజుఁట పాన్పుము
ద్దులమఱచెంగ । ల్వలరాజుఁట కావునకే । వలరాజునిన్నించు బాగడవ
సమేసామి ॥ ... *

* అపూర్వప్రయోగముతెనుఁగుమఱుఁగు *

౧౫౩. సీ ॥ పయ్యరమేపరి నెయ్యంపుబోనంపు తెలిమెకంబెకిరిం
తగలుగుసామి । రెంటత్రాగుడుచట్ట రెట్టింపుతాలుపు తలపువ్వు తండ్రి
లోనిలుచుజియ్య । బొక్కలాయఁపుజక్కి యెక్కటితోడెక్కుతత్తడి పు

రిసికదాల్పువేల్పు । మబ్బుపూబుట్టువుమార్గిలోనుండు గుడ్డెత నెదజే
ర్చి యుబ్బుజేజే । సంజజగడంబుకాకరా బాయమించు । తలంపు మాని
కమరచేత నిలుపురాజ । డాలుతులకించు బేడెసఁటెక్కియంపు । సాహ
బునుగన్నచాక్కపుంజక్కనయ్యి ॥ ... *

* ఆపూర్వప్రయోగము *

౧౫౪. కా ॥ కేలకానూతలువెట్టువాలు పురిచక్కిన్నించుపావా
లు ముక్ । గాలంజాలు జెలంగుడాలు మొనకెక్కబక్కిరాడాలుని ।
గ్గేలక బేర్కొనువేల్పుచాలు నెదనెమ్మిన్నిల్వబూచాలునే । వేళంబూతల
మేలుమేలునుగలావెన్నునినుంగొచ్చెదక ॥ *

* జాతివార్తలు *

౧౫౫. సీ ॥ చలిగాలిదిండిమేతల జాతికొమ్మల యాటల కేరవెన
యట్టిసెలలు । గుడ్డెపుమూతుల కులముపొల్తుల తేటపాటలకునికైన మే
టివరులు । నిసుమంతమాన్సివంగసముబాలలకెన్నెరలమోతలకుమారువ
లుకుగవులు । తెలిసుద తెగగంటి తెగంటి తెటవల రచ్చపట్టగు నెలతాతిగ
ములు । జంటముక్కాల్తెక్కడాలుంటుచేత । మలినమానలినములుండు
బబుకొలంకుల । గలిగిచెంచులకెల్లను నిలుకడయిన । పొన్నవలిమలచెంత
మామూమిసామి ॥ ... *

౧౫౬. తే. గీ ॥ అట్టిసలిమలసేరువ యడవినున్న । చెంచులెల్లను
మాపనసేయనుండి । కోరిచేవరయడుగులు కొలువవేడి । యరుగుచెంచి
తి దామకుండంబుననున్న ॥ ... *

౧౫౭. ఉ ॥ ఈడివసంబునందుండగనిచ్చటికోసలయ్యాకేరాండ్రనం ।
బేదలుమామలల్లులు పెద్దలుసుట్టలు నల్లిబిల్లి గాం । బోదిగ వేటలాడిక
డుపుల్లనియించుచునిల్లుముంగిలై । సోదెము బాచువారలకు జూపుచునుం
దుమునాడునాటికి ॥ ౧౫౮. క ॥ సామీసల్లనిపోవున । నేము దలంచ
వలెమిమ్ము నిటజేజేరా । గీములపట్లను బీళ్లను । నేమునుమీసలువవలననే
ప్పుడినుందుక ॥ ... *

* అపూర్వప్రయోగము *

౧౫౯. క || పులిమీసల నెవుడేను । య్యెలలూఁగుచు విల్లుఁపూని
యెడటఁగిడటఁ । బలముఁగిలము న్వెలయఁగ । నలుగుల నెలుగులను
దుర్ముతునలవోనితఱికి ॥ ... *

౧౬౦. సీ || గెలుపు పేరువజీరు గినిసినకప్పుటై దువరాచసెంచు
మాదొడ్డివేల్పు । సతచాసవాల్దంట కతలానిపాటువే సముగొన్న బోయ
మాజాతిపెద్ద । సురఁటివీచులపుట్ట దొరమొక్కరానే స్తిజంగిలి యెటుక
మాసంగడిఁడు । దరమంపుటాజ్ఞకు తనవ్రేలాసంగిన యానాదిమాకితవై
నతేఁడు । వేయునేటికితరిమలవెండికొండ । తావిగుబ్బలికడగట్టు తాపు
లందు । న పుసంబుప్పతిల్లుచుమెప్పుఁగన్నయట్టికొరవఁజాలెల్ల మాసుట్టల
య్య ॥ ... *

౧౬౧. సీ || బలితంపువఱకుఁగుబ్బలిక్రిందినాడెల్ల కేలిగామాపె
ద్దకైరఁడెలు । గండపుఁగట్టు దుర్గఁపుతాగములనెల్ల పట్టుగామాసినపా
వఁడేలుఁ । బాడపుఁకొండకు సెల్లుబడికోనలవియెల్ల కొమరుమీఱంగ నా
కొమరుఁడేలుఁ । గవ్వంపువెండిబంగరుగురింకు మలలెల్ల దేవరబంటుసా
ధించియేలు । నిండెకొంచెపునక్రమయీదరములు । మత్తుజొత్తిల్లు తన
కేలునత్తిదనర । నాదుసినమన్నఁడేలల్ల నాటనుండి । చిలువ మల వాఁడ
యోరాచకలువతేఁడ ॥ ౧౬౨. సీ || డంబెచ్చుతపసికన్నుంచాప పేరెళ్లు
నందలికుందేటికందునొకటి । చాయజక్కవచంటి సాహేబుపాపని తుర
కమానికమగు దుంతయొకటి । ముక్కంటిశండుల మొగ్గులీడేర్పు నా
యంకునితండ్రిచేసింకయొకటి । జాళువాపరపయ్య జంపియాపట్టికి మేలి
చ్చుసామేని మెకమునొకటి । నీటియెకిమీనిమొలనూలు బోటిమిన్న । నొం
టిపంటనుగలకిటి యొకటినిక్క । కలను నెమకినమెకములపొలపుఁ గాన ।
మేముజేజేలగాచిన సామిసంద ॥ ౧౬౩. సీ || మావేటలకుఁదప్పివేవచ్చిన
దిగదా మెలఁగెడియీనేలమెకములెల్ల । మాసెలతిడిపారవేసినయదిగదా
యిమ్మైనయాయేన్దుకొమ్ములెల్ల । మేమువాసవిసూడమిగిలినయదిగదాయీ
నెలపునడచ్చుతేనెలెల్ల । తొలుతమాపోగుకట్టలరావినదిగదా యిందు

గల్గినహరిబీక లేల్ల । యేము సెప్పినసుద్దులయింతగలుగఁచితవు గాఁబల్కు-
యినోటుక తలదెల్ల । కానయికాననాకెనగాన మేటిఁనల్ల యెఱుకానయె
ఱుకాననల్ల సామి॥ ౧౬౮. ఆ. వె॥ మేముగలుగుపజ్జమీకొక వేటదో, టల
నువేడ్కఁజూపవలయుఁగాక । నురకయిండ్లకడనునుందు మేమీసామ్ముఁ
దినినఱుముదీర్తుమనుచుఁబలికి॥ ౧౬౯. క॥ వేయేలజియ్యవినవ । య్య
యింకమావినపముకటియటుకనుఁగొనఁగా । నేయెడఁజూచిననడవిలు ।
లాయంబులువెలయుజమునిలాయములనఁగె॥ ౧౭౦. క॥ ఇనమణియవి
గాకాచెం । తనెయొక్కటిరెండుమూఁడునాల్గయిదాతే । డెనిమిదితో
మ్మిదిపదియుఁబ । దనకొండ్లండ్లెండుగాఁగఁదగనేర్పడుచు॥ ... *

* జాతివార్త *

౧౭౧. సీ॥ కోనమునెల్లవడి ఘుఱ్ఱురధ్వనులతోదారిమునైలుమోర
లోరసిలగ । నేలజల్లెడవలెనెలకొల్పిపొలమెల్ల పోడుగొట్టరనగోరాడిచ
ప్ప । రింపుచుపైవేరుఁడెంపులదండ్రిలుసూరిజాల్సెలపులనురుగుబిరుదు । జ
ల్లులగతివొప్పదుగ్రోలుచునవ్వాడికోటలనరవాడుడేరువీక । దిగుబురుత్తరిం
పుచువెదురుగడలుపడ । రాచితుదలెల్లరూడిందిరాలుబియ్య । మెరుకుగొని
పెంట్లగూడిమై నెరులునిక్క । నేస్తుదోమగఁజూచునయ్యేకలములు॥ ౧౭౨.
క॥ ఇదిపొలమిదివిలమిదిచే । నిదిబైరిదికుంజపుంజమిదిచే । ట్టిదిర్పురియిదిద
రియనితెలి । యదుమెకములునేలయినటలమెలంగు॥ ౧౭౩. క॥ కై
వాలుపండుపంటల । కై వాలుమెకమ్ములామికై వాలుటచో । నీవాలుననీ
వాటన । నీవాలుననీప్రళస్తి నెఱవఁగవలయు॥ ... *

* ఆదియమకము. *

౧౭౪. క॥ బలుపందిపందికదువులు । వులులెలుగులుసిలుగుచిటు
తవులులేనుఁగులు॥ గలయడవులగలకొలదుల । దులదులవేటాడగాక
దులవలయుహరి॥ ... *

* ఆద్యంత్రైకనియమచేకానుపాసయమకరూపకందము *

౧౭౫. క॥ నేనికనేనికయాదల । మానికమానికరమైనమానికడెం
బుల్ । పూనికపూనికరంబుల । కానికకానికగనిచ్చఁగానికయిత్తు॥ *

౧౭౨. ఉ || రమ్మ మురారినిన్ను సుకరమ్మ గఁదోకొనిపోయి నేడునా |
యమ్మల చేత జంతునిచయమ్మ నెల్ల వధించి మావినో | దమ్మలుబూసినీ
మదిముదమ్మలరింతుమునాదుజోడులో | కమ్మలయందు సంచుకులకమ్మ
లగానముసాముసత్తువక || ౧౭౩. క || ఇడుములబడిమెకములవలె | యడ
వులనుజరింతునట్టియదములటంచుక | గడుచుల్కబూడకేమె | ప్పడునువు
రండములువిన్నపొడలమనుచుక || ... *

* అపూర్వప్రయోగము *

౧౭౪. సీ || చానఁదప్పకబూమిరాసబాపనికిచ్చినిజముసేకొన్న మన్నీ
నికతలు | నలకిపుట్టువుగ్రోలనరచేతనుగలాని చిలఁకుముక్కుననిల్పు బలి
యుకతలు | కంపటిలనుపసిగాపరులకుగొండవేలనెత్తినగొల్లబాలుకత
లు | నలుమామనువుబిడ్డలబిడ్డలాటకై నేలకుజేయుకయ్యాలకతలు | కు
లముపెద్దలురచ్చలగుంపుగూడి | చేరఁగావచ్చికోయితల్ జెప్పకొనగ | స
కలమునువిన్నవారముసామిమమ్ము | నేళముగసూసినీత్రాననంచకయ్య ||

౧౭౫. చ || అనవుడువానివాక్యములకయ్యెడమిక్కిలిసంతసించినె |
మ్మనముననుగ్రవన్యమృగమండలిహింసవిలాసధర్మమా | ననిపరికించివారి
కిఁద్రవియంబునఁగట్నములిచ్చిదూతలక | బనిచిదిగంతలైలవనపక్కఁగఘా
ములకాక్షణంబునక || ౧౭౬. క || కమ్మలుకై రాతకకుల | కమ్మలరమ్మను
చుఁగొతుకమ్మలరారక | సమ్మతిబనిచిననొకదివ | సమ్మతిగడవకవిదమకు
సమ్మతిగాఁగక || ... *

* అపూర్వప్రయోగము *

౧౭౭. క || అయ్యెడనడవినినొండురు | కుయ్యడిపిలుచుచునులుబ్బకు
లుహదిపనుపుల్ | సెయ్యుచుగనుగొనిచాగెము | నెయ్యంబునమనకుగల్గె
నేయనిచేరెక || ... *

౧౭౮. క || ఆసమయంబుననొకశుభ | వాసరముననంజనాద్రివాస్త
వ్యుండు | ద్భాసురతరచిత్రమృగ | వ్యాసక్తిమనంబువిలసితానందముగాక ||

౧౭౯. సీ || మునుచేవిచాయజాతినయారసికనుకసీదురుమాలుభాసీల్లగట్టి |

సరిలేనికట్టాణిచాకట్టుధరియించికస్తూరికాతిలకంబుదిద్ది । తెలిరుచందురు
గావిడట్టిగట్టిగట్టివలవంకరతనంపువంకిజేక్కి । కుంకుమరసమునఁగూ
ర్చుగంధమలందివలిపెనుప్పటివలెవాటువైచి । సకలభూషణమణిగుచ్చిని
కరకిరణ । రాజగడుమించనిజమందిరంబువెడలి । పొగడపుగుబ్బలినడుమ
నువెడలునట్టి । వసజవాంధవవై ఖరివనరనపుడు॥ ... *

* జాతి *

౧౮౦. చ॥ గొరిజలముబ్బు మేనిజిగిగొప్పయురంబువెడండపంచకం ।
బెలుపగుచన్నెచ్చిన్నిచెప్పులెక్కువమైసిరసెత్తుమెట్టువాల్ । కొరసగిలిం
తగట్టిపటికొంచెముకందముకాళ్ళవేగముక । మెఱుంగుగనుల్ సుదేవమ
ణిమెత్తసిరోమములాప్పమెప్పుక॥ ... *

౧౮౧. సీ॥ తగినట్టిహస్తీదండసోల్కి-మెఱుంగు మెఱయుకై వడిచి
సమీటినిగతి । కీల్పామ్మ తెఱంగునగిణిబెఱ్ఱుచాట్టునలకముకిపోలికలాగు
సారె । ద్రిమ్ముగు మేరిరసంబుకడలుమాడ్కినీటమునిగిలేచసూటిరాటిచా
ణమేగువిశానపటమువిడిచినయట్లు రిక్క-తెగిపడినరీతిమంట । చిల్క-చా
తినవై పునజింకగాటు । పగిదిబంతియెగయుచారిపాపములకు । సరవి
యంతరెల్లటివరుసవిరుదు । పాత్రవలెనాడగలజిత్రప్రతమనకు॥ ౧౮౨.
ఉ॥ బంగరుజల్లులుకబికిలిబంతితలాటము ముత్తియంబులుక । రంగుగ
మోముముట్టనపరంజఖలీనముపట్టుపల్లముక । సిగిణివిండ్లుతూణములు
చిల్కలకోలలుపట్టియంబులుక । సంగతిపార్శ్వభాగములజక్కఁగఁబూ
నిచినాదినిచ్చినక॥ ౧౮౩ గీ॥ వాజగుణమునురాగెయవాగెభూమిమా
నమునుశరశస్త్రసంధానములును । జోడుపరశస్త్రములరాకసూటివిధ
ము । ననెడియష్టావధానములాత్మనెఱిగి ॥ ౧౮౪. గీ॥ విగువుపదిలంబు
చూచిగంభీరవృత్తి । మొక్కిరిపొన్నంకివన్నియద్రొక్కినీక్కి । సరవిత్తర
నినెక్కినుత్సాహలీల । పిక్కటిల్లఁగదుమికించియెక్కువగను॥ ... *

* పంచధారాయుక్తసీసము. *

౧౮౫. వలయాద్రిపరిమితవసుమతిగైకొన్నగమసికచుట్టువేరెములు

ద్రిప్పి । విరసించున సురులశిరముల మెట్టింతున నెడుచందములజోడనలుబట్టి ।
నిజకీర్తిచంద్రికల్నిగుడియంబుధులెల్లగడచెనన్నవిధాననిడివిదోలి । యిలమీ
దతనయాజ్ఞ చెలియతికట్టగానిలిపినగతికులుచలనునలచి । తనకుప్రతిదేవుఁ
డెంచులేడనుచు నెనకు । పగిదితగునడ్డవేడెముల్పరపినుటియు । భంజలి
మూర్తిర్గుభిపిర్గుండయుసుధాల । మనఁగతులెనఁగఁజూపుచుహాళిమీఱ॥*

౧౮౬. వ ॥ అప్పుడయ్యాటవికనికరంబుతో నారాయణవనప్రాంతం
బున మృగశరణ్యంబగునమ్మసారణ్యంబుసొత్తెంచున త్తతిముతైవుఁ డేటనీ
టిచొక్కాటంపు సెలయేటిదరుల వఱలుచలువలహోదుననేచిన పంటవలం
తి నెమ్మేనశృంగారరసంబుప్పొంగినతెఱుగున చెంగలించిన నిచ్చలపుపచ్చి
కల మచ్చికల విచ్చలవిడి మెసవి మిసమిసలమసలుచునీఁగవ్రాల్చినజరీనజీరు
కు బారుసునుపుత్రనువులందనరుచు వలికరువలిసొలసినసొలసిబెగడి మిడి
గొరిజల వడిచివుకు చివుక్కుననుష్పరంబులు గుప్పింపుచు తభుకుబెళుకు
చూపుల సేపుచూపుచు కుఱంగటలాద్దగుమోదుగకంకేళిదాడింబ దాస
నబంధుజీవనంచాదిగాఁగలచెట్టుల నిట్టలంబగనగ్గలికలనలగుకలికలనమరు
సుచునికరంబుల దూరంబులంగి నంగొనికారుసొదయనుబమ నెదలనెదుగ
నెదగదురతండంబులగ నెడ్డంబులునుండుగుండులగండుమీటి జంఘుల
తనులంఘించిసొదలెడు కన్నెలేడులును, రావిమఱ్ఱియందుగు వెలగ వెదురు
నంటులనంటునై నచిగుళ్లుకంటికంటికంటినని కంటికినింపుగా నాకంటికిమె
సవివేసవి తేట నీటనీటగు కొలంకులంజేరినరంబులుజల్లుకొని పొరిలి శరలి
మరలితామరలిపరంపరలి వెంపరలాడి తుండంబులతండంబులుపొడవుతె
త్తిభూత్కారంబులుచేసినజల్లనితావులకు తావులగుమావులకేవల కైవ
శంబులయి వశాళితోగొండ్లిసలుపు దంతావశావళులంకరించి వేసట
గొనకనటలమెక్కింబులు గమకంబగు తమకంబులపైకి దుమిక నఖముఖంబు
లకొగుంథంబులు సంరంభంబున చక్కులుగావ్రక్కలించి జొత్తిల్లునెక్కు
టంబొదలు మెదదుపొలసొంపొలయ మెక్కివుక్కిళ్లకు కక్కసంపైసకో
టిలయోరలఁజిక్కిన పెక్కుదొరముత్రెంబులనుమియదానవుడమికిజగ్గమ

నునిగ్గులు జేరువ న్నైమ్మిగ్గులసింగారంబుల తెఱంగులును, యరచిచ్చులకై
 పెచ్చుగాఁబూపట్టుపుట్టపట్టులు గొట్టిగుడ్డుపీమలచారు వాములమిలమిల
 మెదలుచెదలుకడుపుల లెస్సగా బుస్సుబుస్సునగూట్టి యెగిబీర్చుచు ముస
 నుసనముసరు కటిక వీకటితుటుములనందందగ్రందుకొని యుంచలి తేనియ
 లానిగుటుగుటార్చుటల నటునిటుద్రిమ్మురు బల్లివంపుబొల్లి మొకము మెకం
 బులును, తగువుల మెండుకొనియుండు కొండగొఱియల మురియలుగ నఖ
 రశిఖరంబులవిదభించికుత్తుకలూ త్తినల్లలుగావు బట్టియెరగొనిగవులు చుట్టు
 కొనగవులమివుల నిదురగదురపొగునగురు వెట్టుచు చిత్తవర్ణకంబళంబుల
 డంబువిడంబించుచావులగువీవులరూపుల నేవుదనఁచిలుకవులులును, నిర్భ
 రంబులజర్జరితంబుగానూరునీరంబుల మెరసినిరవుకొనినచ్చర్దంబునకర్దమం
 బుగావించు న ద్దురంబులనిర్భయతమార్దవముగపొసంగమెసంగి కుబుసం
 బులూడ్చి బుసకొట్టుచు మీటునరీస్యసనారీవారంబులతో మసకములతని
 వి సనక సంచరించు నాచుతాచులగాంచి మేనులుప్పొంగ చెంగుచెంగు
 న కాఁబుచు డగ్గరివావిప్పి తెప్పునకబళించిచప్పరించు నొప్పుపొడదుప్పు
 లును, నిండారుగండవైలంబుల డాలీను వైరికంబుల నిజాంగంబులు ప్రతి
 బింబితములయినం గనుంగొని మచలనెనురుగ గోసంబులు భాసిల్లిపిటిం
 దికి సని బిరిబిరనశ్చీకొని మొకంబులువంచి రెండిమ్ములథకాథకిదాకి సెల
 గ భంగంబులైన యుత్తుంగ శృంగంబుల మీసరంబులగుకాసరంబులును,
 ఎండెందు సంచరించు నందండుకమ్మతావులుమున్నరంబుగాఁ గుఱిమ్మరిం
 పనింపగు గస్తూరికామృగవారంబులు పెన్నెలజెన్నెలరు వెన్నెల కుప్ప
 లమవ్వంబున నివ్వటిల్లు తెల్ల జల్లులనుల్లసిల్లుబల్లిద వు జల్లి మెకంబులును,
 పదయుగనిఖాంచలంబులఁ జంచచ్చంచావుట బుల రెట్టి శ్రీవుడు బొబ్బ
 మెకము దచ్చికాశ్యమెకంబుల నిరికించి కఱమకయుప్పరంబున కుప్పరం
 బెగనీ మిలలసెలనేల్లపులినతలంబుల నజ్జగానజ్జగాఁజెందుగండభేరుం
 డకాండంబులును, చిమ్మనగోవుల వెలువడు జలంబుల కరణి తరునిక
 రకర్ద గంబుల చిల్లునచుమరుగాడు శరీరంబుల మత్తిల్లుచు క్రోళ్లురుకుపా

కానీకంబులదోకొని ఘుర్గు గారావంబులమీఱుచు గములుగట్టి గట్టి మొన
యై దులదులమెలగు నలుగులజుట్టుచుట్టుచువేండ్రింబునందీలడించు జం
డ్రనిప్పులకుప్పయొప్పునఁదేజరిల్లుబిల్లికన్నులనలు దెసలం గలయఁజూచుచు
నల్లచల్లచబలగంబుల నెలయించికొనుచు కురువిందబృందంబులుగల కెలం
కులముఁజైలనట్టిట్టుగాఁబెట్టగలించివప్పరించిరొప్పుచు కోసలదొంకలంజే
టువులదొరువులపడియలమడుఁగల వెలవులచలువల పజ్జలనజ్జలు సేయుచు
నీరంబులుగూరుచు పేరెంబులుబాటుచు ఘోరాకారంబులమీఱుచు పా
రంబులదాటుచు నింపారు నుదారభూదారంబులును, లేవేలుంగు మినుకు
శకలకు గాక చలుతాతపడగల రంజిల్లుబిల్లులుబెల్లుగాబట్టిగరగరఁగొరికి
బిరుసులేనినునుగట్టల నెట్టిగాజవ్వాదియొత్తియెమ్మెరంద్రిమ్మరు జవ్వాది
పిల్లులును, పిల్లలనక్క నందునెక్కొన నిల్వి నిక్కగలకొన్నులనెక్కి ప
చేర్చిచుంబులైన కొమ్మూవి పండ్లుమెక్కిగ్రక్కున నిక్కడక్కడదాటుచు
నందునిందుమాటుచు నిక్కినిక్కి వెక్కిరింపుచు చెవులురిక్కిరింపుచుపండ్లి
గిలింపుచు గండ్లబెడరింపుచు కిలకిలారావంబుల నింపుచు గలగలనఁచెట్టుగ
దలింపుచు వెనకముందఁజూపిమెలఁగుచు పెనఁగులాటలంజేలంగుచు పి
క్కటిల్లు మర్కటంబులును, గలిగివిలసిల్లి విలోకించియంత యక్కాంతా
రంబుననొక్కసల యేటకెలన నిలచి యచ్చిలువనలఁజేందు శేనంపాత
మొదలగు వేటలాడుఁడనిలుబ్బులకానతిచ్చిన॥ ... *

౧౮౭. క॥ పులియలుగుబొడలచల్లడ । ములఁదట్టులునీలిగోణములుపీక
లదం । డలుకావుబొట్లుమెట్లును । గలిగిచెలగునట్టి బోయగమయవ్వేళ॥

౧౮౮. క । బలువిండ్లుచిలుకుటమ్ములు । మొలదట్టులునీలిగోణములు
కురువపిడెమ్ములుపీకలుచేకొమ్ములు । నలరగబోయదొరబిడ్డలాహరియెదు
ట॥౧౮౯. ఉ॥కొంచెవుపాలముల్గులు వగోళ్లునుగొప్పశిరంబుకాళ్ళమే ।
త్తించిననాల్గొడొక్కజిగిమిట్టముగంబువెడందకండ్లుమై । పెంచిచెలంగు
భీముడుతుపాకిలకోరికరాధిగొంటుకొని । వ్వించుతలారిజీడిపులిమేఘము
నాఁదగుజాగిలంబులు॥ ...

౧౯౦. మ॥ సెలక టైల్ తడవిండ్లు నుర్లు తెరలుక జేకత్తులుక చల్లిచా ।
దాలు పందీటెలు దీమముల్ చిలుకులూచుల్ చిక్-ముల్ మోటక । త్తులు
బోసుల్ బడెగండ్లుముంగిసలు నెచ్చల్ పోగులుక బోటుకో । లలుజాలంబు
లుగంటలుక ది వెలు గాలంబుల్ జి చర్చిటలుక॥ ... *

* జాతి *

౧౯౧. సీ॥ అన్నవతలగొప్పకన్నులునల్ల నాలుక తెరిపి మెడగులుకరివ
న్నె । తెల్లబొమల్ జట్టతిరులునిక్క-గుమెడ తెల్ల చాణీలుసునల్లి పొడలు । వె
డదసన్నపుట తె ప్రేళ్లుబ్బు చెక్కిళ్లు రెట్టక ట్టెదురీకమిట్టబోర । కురుచలవి
టిమచ్చగొరవంక కాల్లెట్టబాణీలు మొనపండ్లుపరువుగలుగు । వారణంబు
నుజలక ట్టె బైరిగిద్దు । చంచడముసాళువముశనిశరముమించు । యాప్తము
నుతళు శాదిగాగ వేర వేర ; నొప్పుడేగలజత గూర్చుకుండుటయును॥ ... *

* అజహల్లతామము *

౧౯౨. సీ॥ ముందరవిలుచాలు మొనసితుపాకీల చారులూతరువాతబ
లసికురుచ । బల్లెంపుగుంపులాపజ్జదెప్పర మైనగడలపాజులునిరుగడలనదు
మ । మదగజంబులువాటిగదిసి యరదములా పార్శ్వంబులందుభాచాలతు
టుము । లావెన-హితులుధరాధిపుల్ మంతులు గొల్వ వెన్నునివెంటగూ
నివీపు । లిటుకుభుజములుకెంజాయకటుకుమీస । లుటుకుకనుగుట్టుమిట్ట
పండ్లుటుకునెటులు । బెటుకుచూపులుపరువులవిటుపులుగల । యెటుకలదో
రదామకుండుకొందటినియందు॥ ... *

౧౯౩. సీ॥ ఏనాదిరాయనీవీకోనలోరక్తు ముతరాచనీవల్లపొదనుని
లుపు । వేకరిసామినీవీపట్టుసూదుముబోయనీవాసలచాయ కాపు । మెటుకు
లతొండనీవీ నెప్పుసూదుము సంచనీదోపొదయంచకదలు । వేసమన్నీడనీవీ
కానవెరజుముగై తనీవాజాడగనగమాపు । తాచురారూపుచట్టునే సుంపు
జియ్యి । యయినరాససక్కరపతియదె పిరపడి । సూసిబుడుగులిమిరా
జ్జిజోస్తిననుచు । పలికియావలవల జేటరులనుగలిసి ॥ ౧౯౪. క ॥ వలలం
గాలంబులగొడ । మలసూదుల జువ్వలను గ్రమంబునమహుగే । రులి

యడలవ్రేసియొడ్డియు । బలువిడినూచియునుదొడగి బారలుమీర ॥౧౯౫.
 ౬॥ వల్లికతట్టమారువమువాలుగ బేడనకొట్టిమీనుపెం । జెల్లయుపక్కె-
 పారియునునీచునుముచ్చగబొమ్మ డాయ ముత్తొడ్లిక తేలుమీనిసుకదొంతు
 నుపిత్తడికాసు మల్లమీ । నల్లెయుగండెరొయ్య పరకాచిగ చేపలబట్టిబె
 ట్టుగ ॥ ౧౯౬. వ॥ అంతనవ్యేలుకలగలయెలుక తొండ్రుప్రేమందితనమం
 దినిగూడి శౌరికనుగొనలటహపటహంబులు దిక్తటంబుల నదరచరపించి॥

౧౯౭ గీ॥ వలలు చుంచితడికలువంచియడుగు । జాడతెత్తించిబో
 నలుసంఘటించి । పోగువారించ్చిసికలుపొసగనుంచి మనకులరయించి
 తడుకలున్నాటియచట ॥ ౧౯౮. గీ॥ పాదులనుదీముకుష్వలపాదుకొల్పి
 జిగురుండెలునురులునుజిప్పడుదల । నిల్పిమీటలుతరువులనిగడజేసి । ప
 ట్టిమృగములపట్టలగొట్టియందు ॥ ౧౯౯. గీ॥ ఒకటితొలువేటజిక్కినమె
 కముదెచ్చి । నెత్తినీటనుగడిగిచేకత్తిచేతముంచినగుడ్లు బెటికితన్నెంచ
 చెయ । లంచతమ్మికంటికినివాల్చించెలగె ॥౧౦౦॥ అట్టిపట్టున ... *

౧౦౦. చ॥ కనిగరి తయ్యగదడుకారయ్యకోరికచేరిబోదయ్య ॥
 గుచుకునుసొంటివిప్పరయు గోరగడ యూదరనక్కతోరకయ్య ॥ బొను
 కెడవీరితోనిగియుపాత్తరమల్ల వమారు పెల్లియ్య ॥ వెనుతరుప్రొల్లబూది
 యునువీడలిపిచ్చుకబియ్యమెండయ్య ॥ ౧౦౧. గీ॥ కనుముకందురుగరిమి
 డిగటికెపాలికి తొప్పరంట్రింతసాలువయ్యప్పగడ్డి । పరికమల్లూచిమొద
 యము బెటితుంగ । మోదలుగాఁబూరిరవలంపపాదలువెడలు ॥ ౧౦౨. గీ॥
 శాద్దాలగజనీంహ శరభసఁ ఘంబుల నమయించి కణతులజక్కుచేసి । భ
 ల్లూకశిల్పశంబరలులాయంబులదునిమిసివంగులనూలబొడిచిసారంగగండ
 కచమరీగృగంబులనురుమాడికొర్ల గండులవధించిగవయజంబుక ఖడ్గగండ
 భేరుడపలవిగూచ్చిమన్నుపోశిలనుజంపి । యేదులనునొంచి దుష్టులనేప
 ణంఁదిశకములద్రుంచియెఱ్ఱిలసంహరించి । యితరవన్యమృగావలి నెల్లవిశి
 ఖిచాతులనిగెల్చిఫణిగిరిస్వామినుతియు ॥ ౧౦౩. క॥ కాయంబులుగాయ
 మురై । యాయంబులుపగలమిగులనాయంబులచే । దోయంబులతెంకినిబ

లు తోయమ్ములమృగకులమ్ముదూలిం చెవడిక ॥ ౨౦౪ క ॥ సామికిటికటమునే
 నీనాయాముత్తియమమ్ము సుదనయమ్మునందని రెన్నామ్మనికృపగ లిగినరఘు
 రాముని తూపుతుదనీటి రాజుండువహి ॥ ౨౦౪ గీ ॥ అంతటనిఖిలమృగ
 యావిహారలీల సలుపుచును వచ్చియా బైవసార్వభౌముఁ డఖిలపరి జనప
 రివృతుండగుచు వేట సరవిచేయెండ్రపోఁకనఁజాలబడలి ॥ * *

* యతిభేదము *

౨౦౬ సీ ॥ మునుపుష్యరాగంపు మొదలరక్కొనిమించువైదూర్యకౌఖ
 లపచ్చరాదా డమ్మునందులపగడంపునైకపునుడితెలిరులతుదలనిద్దంపుసుపా
 నీ ముగ్ధులనొరయొక్రిమ్ములతాలిరులకడానిపుప్పొడిరాల్పఁజొననవగ
 చిందుగో మేధికశీఘ్రపునకుమూగునింద్రనీలపుతాతిగండుదేటి మోతలకు
 సొక్కుబంగరుపులుగు లెఱకు పలు మొసలచించురతనంపుపండ్లవడియుర
 నముట్రవహించుసలయేటియిసుముదిబ్బంగ ॥ ౨౦౬ చ ॥ త్రతరుచ్చాయకెలనఁ
 జేరి ॥ ౨౦౭ క ॥ అటుముందట పటునైత్యో ద్భటమయిదిటమయిని గాఢధ
 సంతతివి స్ఫుటమయిరుటమయికడునావటమయి బటవయినదొక్కవట
 ముంగనియె ॥ ౨౦౮ చ ॥ కనునెడమంత్రియో సురశిఖామణిచూచితెయెం
 తవితయో జననుతభోగికంకణతసద్విజరాజసమాశ్రయశ్వము ॥ ఘనత
 రఙ్గాటభాసురతగన్దో ననప్రసవాయుధారియో యనఁజెలువొండెనివ్వట
 మహర్షిశమంచువిలాసవైఖరి ॥ ౨౦౯ గీ ॥ పలుకునమ్మంత్రికూడుకఘణి
 రీశుఁ డత్రరుచ్చాయకలరు నెయ్యంబు మీఱచచ్చిశ్రమమార్ప నొకకొంత
 వడిప్రియంబు వెలయఁగా విశ్రమించి నవేళయందు ॥ ౨౧౦ సీ ॥ వెన్నెజి
 క్కినమెకంబును దెచ్చితలనీటదడసిపువ్వులుసుగంధంబువేసి కొనతోకతె
 గగోసీమునిమీసలు పెకల్చికానుకజేసికాట్రేనిగాలిచ్చి కొవ్విసపందుల కొ
 న్నిటిగమలిచికత్తితాలనుచివ్వికొచ్చిగడిగి తాలిచికఱకుట్లుగాలిచి యుప్పును
 మిరియంబుపులుసును మేళవించి చలువగలమట్టితోట్టగ్రీచట్టుమీదనిలుపనం
 దటితోఁగూడపాలును మెసవి కోరకైదువదునెదారి గుఱుతుగట్టి సా
 మిసంతోసముననున్నసమయమునను ॥ ౨౧౧ సీ ॥ తొగరుజుంజురుకుత్
 తాలగదిద్దినగాప్పకొప్పులనెమలీకలాప్పజెరివి సొగసుగానుడుటకస్తు

రివామములుదీర్చి పాసగజేగురుదుక్కబొట్లు వెట్టి । పాటుటాకుచిగుళ్ళప
య్యెదల్ సవరించియురమునగురుగింజనరులమర్చి । సరిగణ్బుపండువెదు
రువీకగలవిండ్లులెక్కించిచిలుకమ్మలెర్చిపట్టి । మెకమువాకట్టువెలిబూది
మేళవించి । కరిమదంబంగములయందుగలయనలది । నీటుమెఱయంగనం
బందనిలచిమొక్కి । కొమరుచెంచెతలాసామి కొమరుగాంచి॥ * * *

* సారాలంకారానుప్రాణితైకావశ్యలంకారము. *

౨౧౨. క॥ గిరికలుకిరులనుమించును । కిరులశరీరములబోలుకెరలె
దుకరులు॥ గదులపాడవులున్నతములు । గిరులగడవగిరులుమిన్నుగెం
టించువారీ॥ * * *

* అలంకారకృతవస్తుస్వని *

౨౧౩. గీ॥ సామినియసపుచెలికిచందుమొకము । చుక్కచాల్ గో
ళ్లువెండిమంచుమలలుజిగి । దొరయుగుబ్బలుతెల్లదామరలతఘకు । కలు
కునిడువాలుగన్నులుదలంచిచూడ॥ * *

* అంత్యచరణయతిభేదయేకాక్షరకందము *

౨౧౪. క॥ కైకోకీకాకైకై । కోకాకాకింకకూకకూకకోకీ ।
కాకుకకకైకేకక । కూకోకాకూకకకింకకోకైకాకా॥ * *

* విస్తయము *

౨౧౫. క॥ హరినీదుప్రతాపాతప । మరరేట్రవృండుకర్పరావృ
తమగుట॥ బరులుపడకుదురుగొడుగులు । తిరసకరింపుదురుకటమివర
ముగప్ప॥ * * *

* దేశ్యపుత్రెనుగువచనము *

౨౧౬. కంటివిన్నులదంటపేరింటిగుంటియెకిమీడ, యీరైదుతూ
పులనెనగుదునేదారీ, తెల్లదీవిరాజ, సుడివాలుకేలునదననినయొడయ,
కాకరావెన్నెలగుత్తికన్దోయిమన్నీడ, తీవంచమిన్నులదొంగనడంచిన
సామీ, పున్నెంపుపోదీయెచూపట్టుతిరుపతిపోలునేలురామిన్ను- మబ్బు
పూవిడుపునిద్దాకప్పుకప్పుసమ్మేనికాడ, పాలసంద్రంపుబిడారింపుదేవర్,

కన్నులీకలతమిన్ననాయక, పులుగుసాహేబుచాబారాయండ, మొసలి
 వాయెంటులనాయండ, బూరగొచ్చుగల తుపానీ, జాళువాసాలుతాలు
 పుజియ్య, మోదుగమొగ్గనిగ్గుచొక్కటంపు ముక్కుమిటారంపుపటాని
 నెక్కువానినెక్కుతండ్రీ, పొలదిండిగొంగదొర, యుంగుటంబునజాలు
 గన్నయ్య, కటివేల్పు, ముక్కుంటిపండులమెక్కుమొక్కలిగన్నముక్కుం
 టిపొగడికనమరినప్రోడ, వ్రేతలయీలుపులుకొల్లలాడిననెటవాది, చాగ
 పుమాస్త్రుచ్చిలించినదంట, రెంట్రాపుడుమొరాలించినదిట్ట, కట్టినే
 స్త్రీ, తరిమలమోపరి, తమ్మికంటి. కయ్యపుటోగరంపుటయగారిపాటవి
 నుజాణ. జడదారిడెందంబు నెలవరి. పదిసూటుపేరులరుగుజేజే. కలు
 గులాయంపుటెకిరింతనెటరొతుగన్నదేవర. నెలంతకొమరుమామ డాచి
 నరతనంపుగనికొడుకుబోనంపుగువువజీరు నీటికందుపాపనిపినతండ్రీ-
 మాకలసూడుపొలదిండిరాయని పట్టిదురముబన్నునెలపుపెనురాయనిను
 పుబంటుపాలించుపాదుషా. పదియాటువేల సూటుయెనమండ్రుజవరాం
 ద్రనేలినమాయదారి. యలమేలుమంగమతేండ, బారదుగజగములానిన
 బొజ్జగలాండ, చొవంవదుగకొండలకాణాచికాండా

* అచ్చతెనుగుపంచరత్నసీసములు *

౨౧౭, ౧. కలిమి వాల్లంటిలో జెలిమిచేయని మేలుజలిమివా
 విరిజాపుబలిమివాండ. మెడదవాటిలుకిన్ను వెడదవావడి గ్రోలిజడదవాపె
 డుగొప్పుయెడదవాండ. పులుంగువార్వమునూని యలుగువారల జెండగలు
 గువాటంపుచుట్టలుగువాండ్రకరమువాదిడుమామ యురము వాలించుమొ
 క్కరమువారని పేలికరమువాండ. జారిపోరోగరపుజడదారిమన్నపాట
 పాటానవినిసొక్కుబోటువాండ్రసొగసుకాటుకపేరిగొండగవిదారి. నో
 మినెక్కొన్ననలరూపు సామిమిన్న॥

౨. తలలేని పెండళ్ళునలుమోముజిగిపిల్లలు మైదనునుబొజ్జ
 తమ్మివాండ. జగడోతిచేబాళ్ళ సాదరమిడివేడిచూపులమైసొమ్ములేపువాడ.
 యిత్తికతలయెన్నునీనుమాటాలువావిరిబూచుతటి రెప్పవిప్పవాండ. తావి

తాల్పరిపగదాయ కూటపుదిండి రెక్క-కట్టెరపక్కి-జక్కి-వాండ్రునెగడుతి
గలేనితపసికంటిపొరబువ్వ. మన్నెవారిదుపొగడికగన్నవాండ్రసొగసుకా
టుకపేరిగొండగవిదారి. నోమి నెక్కొన్ననలరూపుసామిమిన్న॥ *

౩. గుడుగుపాల్ మబ్బుతాపిడుగువానకుగట్టు గొడుగువాట
ముదాల్చువడుగువాండ్రనుడుగువాల్ గమిమైలగడుగువారిమెటుంగులుచు
గువారనివ్రేలిమడుగువాండ్ర. పడుగువాలికనని చెడుగువారినిచెండబొడు
గువానగుకత్తిదొడుగువాడ్ర. వడుగువాకుగబలినడుగు వాకునఁజేరియడుగు
వాలఁగదొక్కునడుగువాండ్ర. నడుగువదలనిజగజెట్టిముడుగుటకును. చి
డుగుడునగరిడినడచెక్కుడగువాండ్ర. సొగసుకాటుకపేరిగొండగవిదారి.
నోమి నెక్కొన్ననలరూపుసామిమిన్న॥ *

౪. చాగపుసొలదిండిసాహెబు తలమానికపు వినుకొమరుపొగ
డ్తవాడ్రననుమీనుచునుమనినుడిపంటవ్రాయు మేల్దంటగన్నతుపాసిబంట
వాండ్ర. మోదుగనుసు మొగ్గముక్కుచక్కని పక్కినెక్కునెక్కటిగేరుటె
క్కువాండ్ర. తపసిరాచందుడెందపుతమ్మిముద్దియపయినంగుగమెలంగుమ
మయిమవాండ్ర. కోరియనయంబుప్రామిన్కుకొనలుదెల్పి. లేనివలకారిజిగి
రూపుమేనివాండ్ర. సొగసుకాటుకపేరిగొండగవిదారి. నోమి నెక్కొన్ననల
రూపుసామిమిన్న॥ *

౫. బలితంపువలపుదాల్పరిదిండిగమి తావుగల దొరవాకిటనిలు
చువాండ్ర. చాగపుననదోటసామింటజాతీనుచాలెంతయగుబొటవ్రేలివాడ్ర. పా
లేటిరాయనిపాపనిడై దోడుపెద్దకొల్విడురొమ్ముగదైవాండ్ర. పెడగు
చెంబడిబిడ్డకడుపునబొడమినజడదారివడినుడినడరువాండ్ర. వెల్లనుడిచుక్కు
తలగోముబొల్లిమోము. పక్కిరామూవునడిచక్కినెక్కువాండ్ర. సొగసు
కాటుకపేరిగొండగవిదారి. నోమి నెక్కొన్ననలరూపుసామిమిన్న॥ *

* అభేదరూపకాలంకారము. *

౨౧౮. సీ॥ కలచిసంద్రముబయల్ సెలసికొట్టినకోటతుదచుట్టికొను
శాచుమొదలితాచు. చప్పరింపఁగఁజాటిచక్కగాసెలవినిచిందునురుగు
బుగ్గచందమామ. కొప్పురించఁగరోమకోటివింటనుదుయ్య బొడమినబెజ్జ

మ్ములుడుగణములు. రిక్తించివీనులుదిక్కులదరఁజేయు ఘర్షురధ్వనిప్రతి
ఘోషమురుము। పౌరలికలనంటుమున్నీటబురుదతోడి. యెడలుఝాడింప
కడనూడిపడిన పెల్ల. లబ్జజాండంబు నీవుమహావరాహా। రూపమందిన వేళ
గారుడగిరిశ॥ ౨౦౯ మ॥ వనమేలావనమేల పట్టణగణావాస ప్రవాసప్ర
రం। జనమేలాజనమేల రాజగృహసంచారప్రచారప్రసాదనమేలాధనమే
లఘాటకభటాధారద్విదా రద్విపాం। గచమేలాగ నమేలికగనఁబరా
కాగూపకారూపకా॥

* గూఢచతుర్థపాది. *

౨౧౦ చ॥ మేలఁగినచాలికఁ రెయితమిఁ డిగిరికవరాల్లు రించిమేల్ :
గలరవనాదముంచియెదలాగెదుపారుషమామరారిసా। గుంమిడిగాకనీ
పనికిగోవెలచానగబొట్టుకట్టిలాఁ గిలియిడిగల్లు మేరదయనేరుముసామిక
నీవెనట్టులో॥

{ సమానాక్షరనకారయుక్తప్రాసావకలి }
{ ప్రాససీసానుప్రాసితసర్వలఘుసీసము. }

౨౧౧ నీ॥ తనువునుదనువును పెనఁగొన నెనసినమినమినమనునుదను
మొనలును। వనువుననిచినతనివినిదనరునుమునునిను జెనకినవనితనుగన। కమ
నను నెన రెనయినికినుకను పనిగొనికిను కనుదనియనఁచనుడని । మొనలనుపొ
నపొనగునగునమునుకొనిదిదనిమునగొనబునననిచిన । ననయనుధనువునగి
నిసిన వెనుకనుచి । నవనటనుగనుటనికనుననువునదను । ననెలనెలనుమనసున
ఘనతనుగనుచు। నెననుమనుపొనరనవనివనజనయన॥

* ద్వ్యక్షరి. *

౨౧౨ క॥ నినునెక్కునముననమ్మిన। ననుమానముమానమానననినే మ
మునక । మననీనామమునూనె । న్ననుమానిననిన్నుమాననానేమేనా॥

* ఏకాక్షరసామకందము. *

౨౧౩॥ లోలాభి లాలిలీలా। లీలాలీలాల లేలీలల లలులే। లోలోలై
లైలలలలైలైలలలలలలోలలేలోలేలా॥

పైపద్యమునకర్థము.

లోల- వృండుచున్నట్టి అర్ధి- తుమ్మెదలను లాలి- లాలించు నట్టి లీలా- శృంగారక్రియగలిగినట్టి ఆర్ధి- చెలికత్తెలయొక్క- లాలి- లాలిపాటలయొక్క- లాల - లాలయను పాటయొక్క- ఏల- ఏలపదాలయొక్క- లీలలు- విలాసములు అలలు- అతిశయములు లే- అవులే! లోలో- లోలోయనే! ల-స్వీకరించయోగ్యమయినట్టి ఐల- గుహలయందు అల- అఖండములయినట్టి బలత్- కదలుచున్నట్టియు లీల- క్రీడాగమయినట్టియు ఏలల- ఏలకీర్తిగలయొక్క- లాల- ఉయ్యాలలు ఓలలు- హారాళములే! లోల- ఆసక్తిగలిగిన ఐలా- భూదేవిగల శ్రీవేంకటేశ్వరస్వామీ॥ ఇందుకు, నానార్థరత్నమాలానిఘంటుప్రయోగములు. లోల శ్వలసత్యష్టయోః॥ లీలాకేలీవిలాసశ్చ శృంగారపరిభవక్రియా॥ లంఖండనేతిష్టదానే (స్త్రీ)నేత్రేలవణేతులం॥ ఐలంరంధ్రేగుహయాంచ॥ ఆర్ధిస్పృహయస్యాచ॥ ఆర్ధిదాశౌశిలీముఖా॥

{ ద్వాశ్రింశతసుప్రాసయక్తప్రాససీసావకలి }
ప్రాససీససంస్పష్టి॥

౨౨౪ సీ॥ జాలువేలునుసంకుగ్రాలుడాలునుబిల్లరాలుకేలునుగలచార్ధివాండ॥ పాలుపోలునుపుల్గుడాలుమేలునుపచ్చచేరుసాలునుగలహార్ధివాండ॥ మేలుకోలునుజగమేలుకీలునుకల్పిజాలునాలునుగలలీలవాండ॥ వాలుడాలునుమున్గుచేలుప్రాసలునువేల్పుచాలుమేలునుగలవేలవాండ॥ రేలునుబగళ్లునెఱజగడాలుబన్న॥ పాలువడుగాజుపొగడతసీలువాండ॥ బేలుపోవనిపొలేపిండ్లనూలుకొనుడు దీలువడగొట్టునట్టిగల్గోలువాండ॥

షట్పక్రవర్తిస్తోడశరాజనామాభిరామప్రాసభేద

భాసమానవృత్తము.

౨౨౫ చ॥ పృథివిఃకురూరపుష్పగరుహహయజుః కురుకుత్సుజం
క్రమః త్యక్తిపునరుంఽలీపుయువనాశ్వభవుంభరతుక్ గయున్సగ్ని॥ రథునిమ
రుత్తనంగుశిచిరాముసుశైలుత్రునిసంబరీషుని॥ బృధునియయాతరంతిశ
శిధించునిభార్గవుమించవేహరీ॥

౨౨౬. క॥ దేవరచూడనివేటలు । లేవేమముమెచ్చజేయలేమేయై
నక॥ మావిలువిద్యలసేరువు । నీవించుకచూడవలయు నేడనికడకక॥

౨౨౭. క॥ వాలమ్ముననొకచమరీ । వాలమ్ముననేసిభిల్లవల్లభయ
వనిక॥ వాలమ్మునువుగమ్మగయా । వాలమ్మునఁబట్టిశౌరివైపుగనంగక॥

౨౨౮. క॥ జాలమ్మువెడలశబరీ । జాలమ్ములయందొకర్తుబవమనఖగరాట్ ।
శైలపతి మెచ్చనేసెను । కోలెమ్మునఁగాడయేరుకోలెమ్మొకటక॥ ౨౨౯.

క॥ ఈవిధమొనరగమ్మగయా । పావ్రీణ్యమునెఱపఁగాంచిఫణిగిరిరా
యం । డావలవస్త్రమణీభూ । పావళులిప్పించియున్నయత్తతిమిగు
లక॥

*

*

*

* కకారాద్యక్షరకందము॥ *

౨౩౦. క॥ కలకంతముకరెవులుగును । కలవికముకంకణంబుకవ్వా
ముకరుదుక॥ కలరవముకనకభుక్కును । కళుకునుకంకమునుగాకికక్క
రకైదుక॥

*

*

*

౨౩౧. చ॥ మొదలైనట్టిఖగవ్రజంబుతగనమ్మెదంబుతోవేటయం । ద
దనాడేగలముష్టిబట్టిగములైయంతంతచప్పల్లుబె । ట్టినమైయుండఁగఁజె
ట్టుచెట్టుసెలకట్టెగొట్టిబెట్టేయుచుక॥ మదినుప్పెంగుచునున్నయామ్మ
గయులకొనున్నించుచుకొశౌరియుక॥ ౨౩౨ గి॥ అటుతదోరెఁపుత్రా
దుచేనలైమమర । దళుకుచేదొల్లవానకోయిలలమనిమి । బైరిచేవెన్న
కొంగలబాటుగొట్టి । సాశువముచేతగుండేళ్ళజీరెనంత॥ ౨౩౩ సీ॥ చెం
గావిచాయపెరుంగుమీతినదట్టిచంగులువారచెఱంగుజెక్కి । అపరిమిత
ప్రభాతపనీయకటిసూత్రవలయంబుపైచిక్కమలవరించి । వలచేతమణి
ముద్రికలకాంతిదిశలందు మొనయువేష్టవుడేగముష్టిబట్టి । డాకేలపచ్చ
రాడంబైనచోపుమగోల నెల్లవిహంగకొలముజోపి । వెన్నకునుజాగి
యూకించివ్రేసివేటు । తోనచెంగునలంఘించిదానిదిగిచి । హస్తమును
పూనిపక్షిసంహారమునకు । వేటకాండ్రనుదోడ్కొనివిసినభూమి॥ ౨౩౪
సీ॥ లావుకపసిరికలకుముకిగిజి గామపూరేమజీనువుకారుకోడి । గువ్వగుం
కనకోడిగోర్నంకకోయిలభారతముజక్కువపాపురమ్ము । పొటిపిట్టయుల్లం

కిపొన్నంగితమవగున్నంగయేట్రంతకొక్కరాయ । విచ్చుకేశరిజెగ్గురు
వక్షంగివీడచెమరుగాకిచిల్కపెడిచె । పికిలిపాలకూకటిగువ్వబెళవజట్ట ।
కక్కెరవెలిచెగోగడకన్నెలేడు । పాలజీనువడాబయ్యుడైడికంటె । నీళ్ళ
ముచ్చునునుల్లంకిచల్లపట్ట ॥ ౨౩౫ క॥ తమహెచ్చపొదలకైదుల । గుమిగ
నియ్యికలునుదేగకునుడివడిగ । చమరుంచాతనిపిడికిట । నమరంగాబ
ట్టియేయనదియవ్వేళక (క॥ చమరుంగాకినిశ్రీహరి । కొమరుగ నీకియ
లుడేగకునుడివడిగ) చమరందంబుగముప్పిని । యమరంగాబట్టియేయ
నానయమునక ॥) ౨౩౬ సి॥ కైదుబారెగరిపోగుగొనిక్రిమగాచివ
చివమెటుంగుతీగవలెసాగి । యవ్వేటుపడిపయినంటితొడిగొకటివిడిగిపడ
గనట్టెవెంబడిబడి । పాటుననొక్కటిబట్టుకయటుతారువిరికైదునొక్కటి
గజచితొంటి । పలుమొనదిగియుచుప్రక్కలచాటుకొజలరెక్కలనుగొట్టు
చునుపొదలుచు । గలగలనమెల్లనేమువ్వగదలకొదవ । పులుగులదరగూ
యుచునుండచెలిశికారి । కదనియాడేగచేసుంచితైదుతలలు । నొక్కికొ
నగోటమెదడెల్లచెక్కిమెనగి ॥ ౨౩౭ గీ॥ కాళ్ళకైదులునెడమచేకడ
కుదివియ । నంతటనదనుదప్పినదగుటజేసి । తేలిగుడినుట్టియా
సామికేలిడేగ । నొయ్యనొయ్యనజుక్కలనొరయనెక్కె । [తే॥ గీ పట్టపట్టకుచి
క్కంబుపెట్టినట్టి । యదనునదనుదప్పినదగుటజేసి । తేలిగుడినుట్టియా
సామికేలిడేగ । యొయ్యనొయ్యనజుక్కలనొరయనెక్కె ॥] ౨౩౮
కా॥ అరీతిన్నినువీధినెక్కిననుడాయకలేకయాశారెయ్యు । య్యారంబొ
ప్పుగనెండమాటుగనుచేయడ్డంబుగామోమునక । జేరంజేయచుదృష్టి
నిల్చివెనకకజేయూదికూర్చుండొకిం । తోరైచూచుచునంతనొక్కవని
కైయొయ్యయ్యకేడించినక ॥ ౨౩౯ క॥ కనగొనియచ్చటప్రాలుట ।
మనముననిశ్చయముచేసినుంత్రినహితుడై । తనసేనలనచ్చటనె । యు
నిటటుచనికనియెనొక్కయుపవనమెలమిక ॥ అంత॥

౨౪౦క॥ నారాయణవివరమునభుజిసారుండాకాశరాజచంద్రునికుతనాం
బారుకనెచ్చెలులుకృం । గారవనచ్చుననుమిగులగారవమెనగక ॥ *

* మనోజపూజాభివర్ణనము.

* అపూర్వప్రయోగము. *

౨౪౧ సీ॥ విరివియాయతరులక్రొవ్విరితేనెమురువైనకరువలిపి చుటెంగ
ల్యకొలని । కలనరేజోతిరాచలువత్నియపొంతం బరువంపుపూలచప్పర
ముబన్ని । కురువేరు పెడ వెట్టిమరువంపుదడిగట్టిముంగిటకపురంపుముగ్గుబె
ట్టి ! గురుతరకాశికాగురుధూపధూమములిచ్చిసూనాసవమెదుట నుంచి ।
మదసురతియు క్తముగమృగమదమునందుం । శేసీతతీరముననిల్చిభాసుశము
గం । జందనసుమాక్షతములం బూజలుఘటించి । బహువిధోపాయనమ్ము
లువహినొసంగి॥

*

*

౨౪౨ సీ॥ ధ్యానమాత్మభవునకావాహనము లోకచారికాసనముద్య
క్షాన్నికర్ష్య । మంబుదాపునకుం బాద్యమువార్ధిమన్ననికాచచునీయము
బ్రాంబకునకు । స్నానంబుశంబరాసనునకువస్త్రముప్రకటాంబరతనుధా
కుపవీత । మద్విజరాజుమేనల్లునకుసుగంధమతిశీతగంధవాహరధికత్తు ।
ములవిహతశౌర్యునకుంబుష్పమువిరివిలుతునకుధూపముసురభిమిత్రునకు
దీప । మలరవీంద్యక్షుతునకుఫలనివేద్య । ముశుకబలునకుండాంబూలముర
తిపతికి॥ ౨౪౩ గీ॥ అనుచునకలోపచారంబులర్థిజేసి । మకరచిప్రపతా
కాయమదకరాయ । మత్తహంసగజేంద్రాయమన్నధాయ । మానీషిమా
నహరణాయతేనమోస్తు॥ అనివెండియు॥ ౨౪౪ శా॥ జేజేయిత్తుశరాస
నాశరణరాజీవద్వజామ్రైక్కుభ । ద్రాజీవేశకుమారకావినుతిసారంగీ
గుణాధిపతి । రాజీవాదిశిలీముఖాభజనమోరాజాప్రకౌల్వాశుకీ ।
రాజాదండముదర్పకాప్రణతులోరామామనోహరకా॥

*

*

* చౌపదములు. *

౨౪౫॥ అదనిదెమముఁబ్రోవతులోన్నదన । మదనమోహనదమత్కృ
తనదన । నదనానిలకౌశలశరమదన । మదనటనస్థితిమదినివలదనా॥

* వితాళచౌపది. *

౨౪౬॥ కమ్మనిచిటిపొటికరువలితేరు । తుమ్మెదబలగపుం దొలంగినబాలు ।

కొమ్మలదళములఁ గూర్చువజీరుఁ | డొమ్ము మదన నియ్యుణికెవ్వారు ||
పచ్చనింటిచేపంతముతోడ | మెచ్చులగలుపులమించులతోడ | హెచ్చు
కంటిదొరనేఁచినప్రోడ | పొచ్చెములెంతకపూరిలుకాండ ||

* డిండిమవృత్తయు క్తకర్ణాటచౌపది. *

౨౪౭ || విరివిగా నెలపండువె న్నెలలుగాయ | పురివిచ్చి నెమ్మిగుంచువుతే
టానదాయ | మరువొచ్చిలకవార్వముదువార్తినేయ | తరిగాదు మనుపు
మందతినిరతిరాయ ||

౨౪౮ చ || అనివినుతించి మ్రొక్కి కమలాననలావివిధోపహారముల్ |
గొనితమలోనభక్షణలకుంబ్రియమైనభలాదులకరుచుల్ | గొనుచు మనో
వికాసములకుండగుజాజరపాటలుబ్బుమే | తెనయగఁబాడిసోలుచుర
హిందములోననెదారుమెచ్చుచున్ ||

❖ * వనవిహరివర్ణనము. * ❖

౨౪౯ చ || మదనునియిట్లునోమియల మానిసులెంతయుసంప్రమంబు
నన్ | బొదలుచునానవంబనఁటిపూవుదళంబులముంచిముంచిమే | చుక్క
నతనొండురుల్ చవులూచూచిభళిసొగసయ్యెనంచున | మృదమొదవంగ
దాగుచునుమాటికిఁ గేరుచునుండనయ్యెడన్ ||

౨౫౦ క || ఆనవములుచవిగ్రోలెడి | యానవనవలెటిఁగిలేటులరు
లగమిపై | యానవదలిపొదలికదలి | యానవరనగాంచిచెంతనాడరయ
మునన్ ||

* దశహోహదయుక్తకందము. *

౨౫౧ || పలుకకొరవిగోగిడవా | విలిమూర్తిగనపొన్నఁదన్నఁ
ప్రేంకణముమిపా | టలఁగోరినగచనుపకము | తిలకముగనమావినంటఁదె
గడకబొగడన్ || వ || పువ్వుజేసియాపువ్వారుఁబోడులువెండియన్ ||

౨౫౨ సీ || తిలకంబునొకతెచావులసన్నగావించెఁజాంపేయతరువో
ర్లుజంకజేసెగోగునొండాకతెయెగ్గులుబల్కుచునుదూరెఁగచుజేరియొక
తెప్రేంకణముమాడె | నొకతెతాయుచుగురువకముగాగిటఁజేర్చెవకుళం
బుపైమించనొకతెయుమినె | లేమావిచేనంటిప్రేమనొక్కతెయూచె

నాక తెనావిలిమీదనూర్పులాసంగ । గడిమినాక తెపొన్నంగనికీకాకికన
వ్వె । బ్రకటముగనశోక మొక తెతన్నె । నిట్లు పానవశతనింతులుమెలంగ
నా । తరులుసరవివిరులదనరెనంత॥ * *

౨౫౩॥

* వనశ్రీమధురగతిరగడ. *

సారసవదనలు సారపదమ్మున । గారవముగళ్ళం గారవనమ్మున
తములెచ్చినది త్తములనువేడుక । గములై తగుపూ గములనుగూడుక
యెదలపొదలుప య్యెదలునుజాటంగ । మెదలుచూపుతు మ్మెదలటుజేరంగ
బలువిడిజిగిగు బ్బలుజిగిచేరంగ । దలతలమనువా ర్తలుముదమాంగంగ
నలువుమీటవే నలులరింపుచుఁ : గులుకునడలబె ఘ్నులగన్పింపుచుఁ
బలుకులకపురంపు బలుకులునింపుచుఁ । జెలరేగుచుకు చ్చెలలబిగింపుచుఁ
కపకనగివం పకములకరుగుచు । శుకములెగరకిం శుకములుదిరుగుచుఁ
వపుననకా పరువనిదిరుగుచు । గురువిందలపొద గురువనిమఱుగుచు
రువముదన కిన్నునవారును । రమ్మచెక్కర్పూ రమ్మనవారును
హకారమ్ములు సహకారమ్ములు । మహిళకుఁబ్రియమీ మహిసుఫలమ్ములు
రికెడంబులు నారికెడంబులు । వేరులుందకు ర్వేరువటంబులు
న్నదేనిదా పొన్నకుడాయకు । సన్నకాజికై సన్నలుచేయకు
నలగనిసురపొ న్నలచేనదుమకు । చులకనగావం జుళకముజిదుమకు
యాకుండముచెలి కీకుండమునిలు । మాకందంబులు మాకందంబులు
కదలిచూతమీ కదలివికాసము । పొదలగంటెపూ పొదలవిలాసము
వెదకుమిపుడుకొ వ్వెదకునుమల్లెలు । మెదలెనిందుతు మ్మెదలకుఁబిల్లలు
మరలగంటితా మరలకొలంకుల । గురులనెతగెవా గురులుకెలంకుల
మలయగజొచ్చెను మలయసమీరము । కల్లికలకేన గ్గల్లికలమీరము
కలికేతనముగల కలికేకువమ్ములు । తులయనదగుప ఘ్నులలకువమ్ములు
నలరుగొన్నితరు లలరులనాగము । చెలువరొచేయుము చెలువగుగానము
ననివనితలువని ననితరరతులను । వనమయూరధా వనమ్మదుగతులను॥

* అచ్చతెనుఁగుప్రాసకలదము. *

౨౫౪ క॥ చిలుకలకొలుకులుబిత్తరి । సొలపులమెలపులనుగలికిసొలు
గులముడ్చుల్ । గులుకఁగఁబలుకులకపురపుబలుకులుజలజలనయొలుకఁబలు
కుచుమఱియు॥

{ అచుంబితరచిత చతుర్దశయమకాంత్యనియమభ }
{ రిణచరణగరిష్ఠనిరోష్ఠ్యవిరాజితరగడరాజము }

౨౫౬॥

* అపూర్వప్రయోగము. *

కలికికలికితనాననానదిగట్టి * గట్టిగనంటినంటిని
కలికికలికచనిన్ననిన్నవగాక * గాకడకంటిగంటిని
జాలిజాలిచెనంతనంతటజాల * జాలకనీతినితిగ
నేలనేలకిలికలికననీక * నీకడజాతిజాతిగ
సారసారసరాజరాజిలసరస * సరసతవల్లవల్లగ
కేరికేరిసదాడిదాడిలకింక * కింకలనెల్లనెల్లగ
నాడనాడగనాగనాగజయాన * యాననగట్టగట్టగ
నీడనీడగనేలనేలకినెచ్చ * నెచ్చెలిదిట్టదిట్టగ
దరినిదరినిలలేకలేకలదండ * దండననంగనంగవ
సరసిసరసినిసన్నసన్ననెసంగ * సంగతినంగనంగన
నిచ్చనిచ్చననయ్యనయ్యడనెన్న * నెన్నడరేకరేకగ
నచ్చినచ్చికకానికానిగయ్యలి * య్యలిదిసాకసాకగ
కన్నెకన్నెరికానకానలగన్నె * గన్నెరచాయచాయగ
నెన్నినెన్నినదానదాననకింత * కింతగఢాయఢాయగ
గదలిగదలికనలరెనలరెయిగాయ * గాయకనీడనీడగ
నదిరినదిరిహిసరిగసరిగయినందె * సందెలఱాడఱాడఁగ
రాగరాగతలంకలంకెగరాక * రాకడలెక్కలెక్కడ
తీగతీగడిసినసినదేట * దేటకినిక్కనిక్కడ

నీటనీటననియెననియెంతేని * తేనియ తేర తేరక
 చాటచాటనకాదకాదయసంది * సందిడదీరదీరక
 నాతినాతిలకాళికాళిదిసాగ * నాగకికానకాననె
 నీతిసీతిలకానకానజనించ * నించదెనాగనాగసే
 లలనలలనలతతినితతినిలలాగి * లాగిగడించడించగ
 నలిసినలినిడనిగ్గనిగ్గెడనాట * నాటలనంచసంచగ
 ననలననలనగతిగతిగతిగననాచె * నాచెయిగట్టగట్టగ
 ననిచెననిచెననంగంగజయంత * యంతటజిట్టజిట్టగ
 చక్క-జక్క-నిదంటదంటలెసంగ * సంగతిదాటదాటది
 లక్క-లక్క-డిలీలలీలతనంట * నంటనిచాటచాటది
 నీలినిలినివాడనాడననీచె * నీచెనదాయదాయగ
 రాలరాలగనేయనేయలరంగ * రంగరకాయకాయగ
 యింతియింతియెయేనయేనలనించ * నిందగనేననేనన
 కాంతకాంతతతాళితాళిచెకలసి * కలరిసితానతానన।

౨౫౬ సీ || ఏలాలతలుదూరనేలాలతాతస్వి ననలేవి కోయ క్రన్నన
 మృగాక్షి । మరువబోకింతయే మరువంబుకాననజాతిటు బెనువుమేజాతి
 సాతి । గోరంటపూగొమ్మ గోరంటకేకొమ్మ కేళిగైకొమ్ముకంకేళిబాలః
 వాదులేటికి విరవాదులకైలేమ పొగడదండలకెంతపొగడదబల । కన్నె
 గేదంగరేకుకై కన్నెవలన । వలనిమచ్చరమేలయేవలననుచు । నోజమైగూ
 డియపుడు పయోజముఖులు । చయమువేడుకపుష్పాపచయముజేసి॥

❖ ❖ జలక్రీడాభివర్ణనము ❖ ❖

* ప్లాసభేదము *

౨౫౭ క || ప్లావతులయ్యెడనీ । లీలంబుమ్మపచయకలితఘనకేరీ
 లాలితబనితశ్రములై । యాలోజలకేళికాంక్ష నటుచననెదుట॥౨౫౮॥
 క । అంభోజోత్పలకైరవ । బంభరకలహంసచక్ర బకవివిధరవా । రంభ
 విజృంభణసంభ్రమ । గంభీరంబైన కొలనుగనుంగొనియచట॥ ❖

* మాధుర్యము *

౨౫౯ క || నారీమణులయ్యెడదమ | సారపుమణిభూషణములు సడ
లించు నెడక | గారాకెడలిన లతలన | తీరైకసుపట్టిరధిక లేజంబులరక!

౨౬౦ క || అక్కొలనుజేరిదిగునెడ | చక్కగ సాపానములనుజాతి
యహాయో | యక్కయిదియెంత జర్కని | యొక్కసఖియ తనదుచెం
తయూతగనిల్వె || ౨౬౧ క || నీకునునాకునుజోడ | ల్లాకిన్నెరకంతికా
మృగాక్షికిసరియా | నాకొమ్మకు దానికిసా | టీకలికికి నుద్దియల్ల యింతి
యటంచుక ||

...

*

* ముద్రాలంకారము అపూర్వప్రయోగము *

౨౬౨ మ || వనజాతాక్షియురోజకుంభములతోవర్తించురోమావళి!
ఘనమాస్తస్థితితోఁ గనన్వకరికల్ ఘర్మాంబులకదోఁగజా | తినగస్తూ
రిమదంబుతోఁదళుకుమీయెక హారపన్నాభతోమనముప్పొంగఁగడ్గెదత్స
రసికిన్వత్తేభవిక్రీడితక ||

...

*

౨౬౩||

* జలకేళి వృషభగతిరగడ *

చలువపలువగమించనంచనుసరసి * సరసిజముఖులపీడక
నలుపునలువలు గట్టిగట్టివనంబు * నంబురికొనెమవేడుక
దరినిసరినిలనమరిమరితమ * తమకతమకములూనరడిగ్గుచు
మెఱసిమొరసియొకళ్ళొకళ్ళటు మెట్టు * మెట్టుచుమిగులమొగ్గుచు
ఘనతగసుతమివలపుగలపముకరగ * కరగతజలమువల్లుచు
దనువులనువుగడయ్యెనొయ్యనతరగ * తరగకనిలచివల్లుచు
యెలమిబలిమిగనీదచేదుమకేల * కేలటుసాచకానవు
లలన యెలనగవొచ్చురమ్మొకలాగు * లాగుననెంతదానవు
రావకావగననుచు మనుచుబిరాన * రాననుతోడిగ్రమ్ముచు
తీవరేవలననగిపెనగుచు తెలివి * తెలివిరిదమ్మిరెమ్ముచు
కుసుమరసములు విసరుపన్నగోక * గోకనదంబుగాంచెదు
వసముబిసములకేవనావగ వారి * వారిని దనుపనెంచెదు

కప్పుపుప్పొడి వ్రేయనాయమె కంట * కంటటుబెంచివేగమె
యపుమెప్పుగతోవకలనీ వాడ * వాడకయుండలాగమె
మరలిపొరలుచు నలికతిలకముమాయ * మాయలుగొన్నిసేసెద
తరలికెరలుచుతోనవేనలి తరమె * తరమెఱుంగకయతీసెద
వడ్డురాగతనాలువలుకకు * వాదులాడగతగునెవారికి
యద్దిరాదొరసానివిటురా * నగునెపొమ్ముటునీదుదారికి
యనుచునుండగనేచియొకచెలియంచు * నందఱబూచికొందఱ
దనరనోహూరంతుసేయగ * తగునెయిటునెఱబిగుదుమందఱ
యెల్లవారికినోలపెట్టెద * నీదులాటకుబిరుదుగట్టెద
నొల్లననియెడివారిదిట్టెద * నొనరమన్మధునానబెట్టెద
నెందుజునిగెదరంచుబెట్టుగ * నేచిచేసుమరజమువొట్టుగ
యందరలపైజిల్కిపట్టుగ * నాడిసఖయకుబ్రియముపుట్టగ
నోలయాచిగురాకుబోసికి * నోలయాయంబురుహపాసికి
నోలయాయలిసీలవేసికి * నోలయీమదకీరవాసికి
నోలజక్కవచాలకిప్పుడు * నోలతామరగోలకిప్పుడు
నోలతుమ్మెదనారిమీదను * నోలయంచయొయారిమీదను
నోలయాకసవిభినినందన * నోలయోషాకలితచందన
యనినసతులందఱును భలియో * యతివనేర్పరివనిరయంబున
వనరుహాకరసీమసుద్దులు * వరుసనిడినయనంతరంబున ॥ *

* ఉత్పేక్షాలంకారము *

౨౬౪ చ ॥ అలయక వెన్కయితనొకయంబురుహాననకీడసల్పచో ।
వలిపెపుటైటమాటునను వటువచన్మొనలొప్పెఁగాంతితా । వలపుట్ర
వాళవల్లికల వ్రాలినకోకయుగంబుమారుచే । వలబడిముక్కురెత్తుకొను
వైఖరిబూడఁజెలంగఁజిత్రమై ॥ ... *

* ముద్రాలంకారము *

౨౬౫ వనమయూరము॥ చండగతి పెన్నెరులు జాటికటిసీమకొమెం

దుకొనిగప్పకడుమీటిజలకేళిక । దాండవము సల్పెనువిధంబుననునీతై ।
యందురబలల్వనమయూరములరీతిక ॥

* రూపకాలంకారము *

౨౬౬ సీ॥ తఱుకుపెన్నెరిముంగురులుగండుతుమ్మెదల్సోగకన్నులుక
ప్పుచూపుతోగలు । తరులతల్ మొగములుతగు తెల్లదామరల్గిబ్బిపాలిం
డ్లుజక్కవలతోడు । లడుగులుబెడగులయ్యరుణాంబుజంబులు మీగాళ్లుమే
టితాఁ బేటిచాలు । చేతులుతూండ్లురాజిల్లునాభులునుళ్లుసోలుచూపులు
బెళ్ళుమీలుగాఁగ । లలనలెనగిరికాసారలత్తులనఁగ । సుడియునడుములు
వడవడవడకజడత । నడలనడుగులుతడబడతొడలుజడియ । నెడలిబడలిక
లెడనెడనడలనవుడు॥

*

*

౨౬౭ సీ॥ చిలుకలకొలికితొయ్యలియింతియ్యగ్నిమగువపైదలిబోడి
మచ్చకంటి । యెలనాగ వెలదికన్నులకలికి నవలామెలతమెఱుంగుబోడి
నెలఁతపడఁతి । చెలువజక్కవచంటిచేడియలతకూనపాలఁతిముద్దులగు
మ్మపువుబోడి । జవ్వనిబిత్తరిచానప్రాయాలన్నుకన్నెలేమతెటవకలికిగో
ల । ముగుదకొమ్మసకియముద్దియజవరాలు । నతివగోఁతికొమిరయందక
తై । యొరపులాడిబోటియువిదబంగరుబొమ్మ । తలిరుబోడిమొదలుచె
లులతోడ॥ ౨౬౮॥ క॥ వేళంబెసలిలవిహరణ । కేళిరతిండేలియామ్మగీలో
కనతా । చాలముదమందియొండారు । కేలూమచుసరభసమునఁగేరుచున
గుచుక॥ ౨౬౯॥ గీ॥ జిలుగువలపెంపుమైనెల్లఁగలయనంటి । యంగరుచి
చేలమునమించిరంగుమీఱఁ । గొలను వెలువడునప్పుడాకొమ్మయొప్పెఁ ।
బటికనార్చినయపరంజప్రతిమబోలి॥ ౨౭౦॥ చ॥ చలువలుదెచ్చియిచ్చె
నొకచాన నెరుత్తడియాఁర్చెనొక్కతొ । య్యలి నెలిగొప్పమచ్చెనొకయం
గనవెంబడిపూలమేల్తురా । నెలకొననిచ్చెనొక్కచెలిసిండెదగండవలం
దెనొక్కతై । దలిమెలిసొమ్ములుంచెనొకతన్నినభోవిభుగూర్చిపుత్రికి॥
౨౭౧॥ క॥ అరయనపరంజప్రతిమకు । మెఱుంగిడిబొక్కమగుజాజుమె
యిజరమినయా । యిరవునయాకాశమహీ । శ్వరసుతతగనెరులచూ
డ్కివహినింపెనఁగక॥ ౨౭౨॥ సీ॥ సంపంగికావులు చందురుకావులు

వెలిపట్టుజీబులువేటచాళ్లు । బొమ్మంచుముయ్యంచుపాప్పరిశౌంబట్టు
నుదయరాగముకందులరతవన్నె । ముత్తైలపందిళ్లును తరగోగ్రహణంబు
లుకరకంచునాచువన్నె । నిండువన్నెలుమంచినిగమగోవరులుసామంతపీ
ఠులుప్రతిమలునుబొగడ । పచ్చలును మేఘవన్నెలుపచ్చపట్టు । గరుడప
చ్చలునేత్రముత్తురగవళ్లు । హంసవళ్లునుపద్మాలుహరిణవళ్లు । మొదలు
గావల్వులుధరించిముదితలవుదు॥ * *

* ఉత్సాహాయుక్తగీతి. *

౨౭౩. అందమైనకీలుగొప్పలగుదుంబూలు శేనియల్ । చిందనీకయుం
చినిన్గుచేంగళించుకాళువా । సందిదండలుంగరాలుసన్నపన్నసరులు
శౌం । నందెలుంగడెంబులచ్చహారముత్తురాలుకొం । బసిడిగంటల
మొలనూళ్లుబాహుపురులు । సరిపెణలుముత్తయంపుముంగరలుతాధి । ప
తకములుదాల్చిపన్నీటపడనుమించు । చందనమలందిరంతటసంతసమున॥

౨౭౪, క॥ ఈరీతివారిభూరివి । హారానంతరమునందునతివతురగ
తుల్ । మీఱఁగయిజేసిమనమొక । మేరగ్రహణమాత్రవిశ్రమింతమెయను
చుక॥ ౨౭౫ క॥ ఒకవంకఁబువ్వుతేనియ । నకలంకందైనవంకయం
డనుమెలఁగక । బిక్షారికళుకనికర । ప్రకటరవంబువినిసతులుపరమో
త్సవలై ॥ ౨౭౬ ఉ॥ శేవలమైననుంజగురుకంజడమైసుమనఃపరాగ
మే । తావివిభూతియైపికివితాననినాదముసింగినాదమైశ్రేవలఁబూవుదీవి
యలుగీల్కొనదాల్చినయోగపట్టియైమావివిలాసమింపెనఁగమన్నభమో
హనసిద్ధఁడోయనక॥ ౨౭౭ క॥ ఆచూతముచెంగటఁగని । నాంచా
రునుదొడుకచెలులునయమాగ్ధాతి । ప్రియర్యప్రాప్తోక్తి । శ్రీచాతురిమ
నముబొదలఁజేయుచుఁడాయక॥ ౨౭౮. క॥ లలనామణులాలవేళనె । యె
లమామిడికొమ్మపదలియటునటుజనరాఁ । గులుకుచుఁబలికెడుదేగను ।
గలకలమనిమువ్వ గదలగాఁగనివేడ్క॥ ౨౭౯. ఉ॥ కాంతలతోనభోవి
భుశిఖామణిప్రతికవేగదేగన । త్యంతరయంబునంబొదివియత్తురశాఖల
నెక్కిమిక్కిలిక॥ సంతసమందిపట్టుకొనిచాలప్రియంబునగారించియం ।
తంతకునుల్లిభూషణమయంబగుహస్తముచేతదువ్వుచుక॥ ౨౮౦. ఉ॥

ఎవ్వరిదొక్కొయివ్వలననివ్వనికెవ్వలనుండివచ్చెనో । జవ్వనులారయిప్పు
లుంగుచందమునందముడెందమందునక ॥ నివ్వెటగండజేసెనికనేటికిమా
టికిమాటలేటికిం । దెవ్వతెయైనయిట్టిచేలువెన్ననువిన్ననుగన్నుడెల్పరే ॥
౨౮౧. క॥ అనిచిరతనూరినాంచా । ర్వసితామణిచెంతనున్నవామాక్షిక
రం । బునకావేసడమునొసం । గినయత్తతినంజనాఖ్యగిరివరుండతటక ॥
౨౮౨. గీ॥ ఎండచేగందిదండనాథుండుదాను । నందనమునకువెడలియా
నందలీల । వచ్చివనిజొచ్చిచల్లనివసతులందు । బడలికలంజేలివయ్యారమడ
రసపుడు॥ ౨౮౩. గీ॥ తళుకుగులుకంగననుచుమాపులనుబెనుచు । కొనిన
పూదీవలునుచువాసనలగొనుచు । మలయునీడలినిలుచుజల్వలనుమనుచు ।
మెలంగునలలనుజనుచుడెన్నులనుజనుచు ॥ ౨౮౪. గీ॥ మినిమిరా చిల్క
తొక్కలవసనదల్పెం । బూనునచ్చపుబచ్చతాతీనెబాచి । యాత్మనరుదం
దదందతూకావ్రినేత । సచివుండునుదానుగూర్చున్నసమయమునను॥ *

* అపూర్వప్రయోగము. *

౨౮౫. గీ॥ వేగమెమదిసెంచివేంకటనాథుండుతనదునెయ్యంపుం
బ్రధానిజూచి । యివ్వనివనడేగయెచ్చటనున్నదో నెమకుపొమ్మనరమా
రమణునాజ్ఞ । జవదాటకప్పేళజనియమాత్యవరుండుచిరతనూరనుపద్మ
సరసిచెంత । నెచ్చెలుల్లాల్వంగాహెచ్చిననాంచారుదేవిని గనుగొనిభావ
మునను । సంభ్రమంబుముదంబునాశ్చర్యమొకటి । పెనంగొనంగనప్పజా
రారయనుచుమెచ్చు । దొరలగానొక్కఘనసారతరువునీడ । నిలచియ
చ్చెంతనున్ననెచ్చెలులంబూచి॥ * *

* అపూర్వప్రయోగము, యమకము. *

౨౮౬. క॥ నారీకవనారీకల । నారీకకువేలపాలహరిముఖారీ ।
పారీద్యత్పారింగని । చారింబడేనేనిమాని బద్ధుండుగాండే॥

౨౮౭. ప॥ అనితనమనముననుతియించియయ్యలగుంబోండ్లనెయ్యం
పుటేలికసానియైనతొయ్యలింగనుంగొని॥

—* అలమేలుమంగాభివర్ణనము.*—

* అపూర్వప్రయోగము, యమకము. ద్రాక్షాపాకము.*

౨౮౮. క॥ బెళికియుబెళుకనిచూపుల । మొలిచియుమొలవనియు

రోజముల తేనియలక । జలికియుఁజిలుకనిపలుకులు । చెలిమైనూనూఁగవ
యనుచికిలిదనర్యే॥ * *

౨౮౯. చ॥ పలుచనగాకమిన్నదయి బర్వకయుండెడిచ్చినిమోవి
యుక । దెలుసుటెగాకపల్కుగడిదీరినెఱుంగనిక్రాంతసిగ్గునక । మెలఁ
గుటెగాకగుల్కువగమించగనేరనినెన్నడెందముక । జలబదశాక్షికిం
పెసఁగఁజైవయావనసంధివింతగక॥ * *

* స్వభావోక్త్యలంకారము. *

౨౯౦. సీ॥ ఎడఁదమ్మిలేముగ్గలెనసీపైనిలైసోయనఁబాఁపచన్నులు
నునువుడేర । వెడఁదగూడులనుండివెన్నెలపులుఁగులుతెనులెనానేశ్రాం
చలములుబెళుక । గలదులేదనువాచకలితోక్తిమార్గమనఁగకదుసన్నపున
చునుచెలఁగ । బాల్యపుటేటింకబాఱఁగన్నట్టైదుయిసుముదిన్నియనాఁగ
నెసఁగబిఱుదుకొదమరాయంచయంచలమెదలెనఁగఁ । గులుకునడయం
దమయ్యెఁజెంగల్వనేస్త్రీ సిస్తుఁగనెమోమునెమ్మేనుమస్తుమీఱెఁగఁబుకం
ఠికిమొదలిప్రాయంబునందు॥ * *

౨౯౧. క॥ ప్రియమొనరించెనుసతిప్ర । త్యయకారకగుణసమానత
ద్ధితప్తత్య । వ్యయవరరూపకవృధ్యా । శ్రయభావమువలనశబ్దకాస్త్రము
భంగి॥ * *

* ఉపమాలంకారము. *

౨౯౨. క॥ మొలకవలెనింతగదలెడి । తలిరుమఱుంగుననుదోఁచు
తళుకుగులుకుమొ । ల్లలవలెనుమోవిమాటున । నలరెడుపల్వరుసదనలెన
బలకుమిగులక॥ * *

౨౯౩. క॥ తొలుతటిశ్రీవర్ణంబులు । చెలివీసులనొక్కపోల్కిచేన
గులేదా । తలపఁగనుకమ్మలంటుక । నలవదునక్షరనిరూఢియబ్బుటగనునే॥

౨౯౪. క॥ తమివయసువచ్చుటకుచా । ల్యమువాయుటకాత్మజ
న్యూఁడాశుగపంచాం । గమరసియటపైఁగాఁబో । లిమణికి నెమ్మేననొ
క్కలగ్నంబునిచెక॥

* అపూర్వప్రయోగము. *

౨౯౫. క॥ రోమలతారాహువదన । యమవతీనేతబొదువునను
ముదురాగా । కామాహితుడీకుండెడు । నామెరవెలందికినిద్రవశులిత
యమయ్యె॥

* ఉపమాలంకారము. *

౨౯౬. సీ॥ జలదంబుపయిమెఱుంగులుమెఱసినరీతిగొమ్ముడిమొగి
లితేకులుజెలంగ । లతనుగెంజగురులుల్లసిలుచందంబునసెమ్మేనరతనం
పుసొమ్ముదనర । మంచుగప్పినగట్లనుర్యాదమొగలితేకులపైంటుతోగప్పి
గుబ్బలమర । దొనలలోసానబట్టినతూపులిడుమాడ్కివిప్పతొప్పలవాడివి
తులమర । డాలుపగడాలభరణిక్రొమ్మలతాలు । పరగుగతికావిమీ
విపల్పంతియనంగ । బొసంగియున్నట్టిపొన్నారిపొగడందరమె । నలువ
కైననువేనోళ్ళచిలువకైన॥

* అనుపాసకందము. *

౨౯౭. ॥ తళుకులుగని చిలుకలకొలి । కలరులగుడివలపులనెలక
లికులకవవె । నెలగలతొలుకరిమెఱుంగెల । నెలడాలుననన్నుమిన్న
యీచెలిభరిరా॥

* అనుమానాలంకారము. *

౨౯౮. సీ॥ బిత్తరినెమ్మొమునెత్తమ్మిగాడేని భ్రమరకమ్ములుమైని
బరగుటెట్లు । కలికిచూపులుదీపకాంతులుగాడేనికలితకజ్జలరేఖగులుగుటె
ట్లు । జవరాలిపాచిన్లుజక్కవల్గాడేనికవగూడితముదామెగవయుటె
ట్లు । జవ్వనినాభికాసారంబుగాడేనియనయంబుతఱులండదనరుటెట్లు ।
గాకయాయంతిసొందర్యగరిమచిలువ । కన్నెకైననుమానవకన్నెకైన । వే
ల్పుకన్నీయకైనభావింపలేదు । పొసంగనాసామికేతగువసుధలోన॥

* మధ్యయమకము. *

౨౯౯. క॥ సుందరిగళకుచనాభీ । సందీపితనిగనిగచకచకధళధళ
తం । దుందరముమందరము । గందరముదరముకరముగౌరవ
లిలక॥

* అచ్చతైన్యగుయమకము. *

300. క॥ మిన్నానడుమలకలువల । మిన్నానెటిచూపుమేలిమిన్నలువెన్నె । వెన్నాపలుకులుచక్కని । వెన్నాయనటాకుకలిమివెలదిగనఁగ॥

* చక్రవారసీసము. *

301. ॥ కన్నెనాసిక చంపకముగైచుటకోపుకోపువైక్రొమ్మెఱుంగుజిగిచూపు । చూపునీలంపుగచ్చుగలకలువరూపురూపువాళెఱచిగురుగమితోపు । తోపునెమ్మెముచందురుమిన్నలునుమాపునూపుబొమ్మరుకమ్మవిలుకోపు । కోపునెన్నడయంచకొదమగడకుఁచాపుబాపునాదగుకొనుబయలుదాపు । దాపుతానయ్యోక్తిజ్జడతాచుదొరకు । దొరకునేయనగంఠంబుదరముదరము । తరముపల్లిగిమొల్లలతరముతరము । తరువుహరువునపిఱుదిలమురువుగన్నె॥

* ప్రతిభేదధ్వనివ్యతిరేకాలంకారధ్వనిద్వయముక్త సంధావనాలంకారము. *

302. సీ॥ ఆంటితోగారుకేలంటియుండిన గాకపడఁ తితొడలసాటినుడువవశమె । యెలదమ్మితోనెలయెలిమిబొందిన గాకయింతిమొగమునవతెన్నదరమె । చిలువతోనెమ్మినుచ్చికజేసిననుగాకయన్నువేనలికెనయెన్నవశమె । వెన్నెలతోనిరుల్యెలసినిల్చిన గాకపాలఁతిచూపులసరిబోల్పఁగలమె । యెనయుగాకేమియువిపారయెత్తిముడిగి । విరిసికందిపడగమోడ్చిపురివిదిర్చి । వెల్లవైమూలఁబడిపోవెలిసితోరు । వదనకచవీక్షణావళియెదిరినంత॥

* పాదత్రయమకోదాహరణము. అపూర్వప్రయోగము. *

303. క॥ యువతీమణితనురుఁగినె । నవతారుణ్యాప్తివిలసనమ్మునవీనుల్ । నవతాస్థితఁగనెనవతల । నవతనుగనెకొనుసౌననవతఁగముగ॥

* వర్ణవృత్తిముక్తపదగ్రస్తగీతి *

304. గీ॥ తళుకుచిలువచెలువజడములుకులుకు । కులుకుకొరవ

ల్కుకపురపుపలుకుచిలుకు । చిలుకువడికోపువిడిచూపుబెళుకుకళుకు । క
ళుకువాతెఱపెరతేనెలాలకుములుకు॥ * *

౩౦౫. ॥ గోలకొనునభంబునిజాలకొను । బోటిచూపుమెలుంగు
లసాటిచూపు । చెల్వుగోరునదాపధిగెల్వగోరు । కాంతరూపురమాక్య
తినంతరూపు॥ *

* పూర్వగీతికబ్బచిత్రయమకము. సొమ్ము. *

౩౦౬. ॥ క॥ చెలికిరతనాలకమ్మలు । వెలసెన్ దెనుగెలుపుటచ్చవెడ
విల్లుండుచూ । పులములుకులుపదనుగలుగ । నలవడరతనంపుకాణయంత్ర
ములనంక॥ *

యదార్థప్రతిపాదకపదతదాద్యక్షరనిర్ముక్తాగ్ధాంత
రసూచకపదతదాద్యక్షర వినిర్ముక్తవర్ణాంతరగా }
హిసీసము. అపూర్వము.

౩౦౭. ॥ భూరిపున్నాగంబు పొక్కిలినాగంబుగతిగంబురాపల్కు
కభుకుచెక్కు । లవిరళరాంతుకంబుయవంబుశుకంబుకలితవాక్యనిరూ
ఢికంబువరుత । ఘనవసుధాస్థితకటిమండలమునుధారీతియధరముధాకృ
తికువములు । నవచకోరకములునయనముతోకోరకములుదంతములురక
ముపురివేడి । ఆలప్రవాళముకలువాలమ్ముచూపు । నభమునెన్నడుముభ
ములునభిరపజ్జి । ధనువుకనుబొమనువుంబువుతళుకునాస । వెన్నెల
సగవునెలమోమువెలదికలరె॥ *

* రూపకాతిశయోక్త్యనుప్రాణితగమ్యోత్పేక్షాలంకారము. *

౩౦౮. ॥ సీ॥ జగిమోమునెత్తమ్మిజేసియచ్చటితేనెతియ్యనిగచ్చువా
తెఱనుయునిచి । మెలుంగుమీగాళ్లుతామెళ్లునుజేసి తత్కరినతపాలిండ్లగ
గలుగనునిచి । సునుపుమీటిసతొడలనంబులజేసియందలికపురమ్ముపల్కు
లనుయునిచి । పొక్కిలిగవిజేసి యక్కడియిరులచాల్ పొందుగానవలగ్న
మండెయునిచి । గళముదరమునజేసియక్కభుకుమొలక । నగవుననెయుం
చి మేనుమించుగనుజేసి । దానిబెళుకులుచూపులలోనయునిచి । జగతినికొ
మ్మునలువవితగస్సజంచె॥

❀ త్రిపాత్రాసము. ❀

౩౦౯. క॥ చిందమ్మలచందమ్మల । కెందమ్మలజగదగడుసకియమె
డకేల్మా । రందమ్మలచెందమ్మల । యందమ్మలగుమహిళాధరాన్యే
జ్ఞానముల్ ॥ *

* శబ్దచిత్రకందము. *

౩౧౦. క॥ అరికుదజంఘలకల్పకమ । కరియాదిమవర్ణముడిగరి
యైగతినే । పరికాంతసానుబంధత । సరియయ్యునుబాహులతకుసరిగా
దయ్యెన్ ॥ *

* శ్లేషవిశేషఘటకచరణసీసము. *

౩౧౧. నారీమణిముఖంబురాంస్ఫుగణమించుఁగొవకటిచక్రమార్గ
ముభ్రమించు । రమణిచన్నుఁగవతాళములరీతిహరించుసతిపల్కుమధుర
సాకృతిభరించు । గలకంఠికన్దోయికమలవైఖరిమించుఁజెలిచూపునాలుగ
తులగడించు । గజయాననెమ్మేనుకనకస్థితిహసించులేమవేనలిషునాల్గిన్గ్ర
సించు । ముత్తియముఞ్చక్కబండికల్పుడమితాటి । పండుకైవడిద్రాక్షా
సవములుతమ్మి । మృగముమీనల్లుపైఁడిసంపగయుఁజేటి । మొగులుకవనూ
ర్చినలువనేర్పునస్సజింప॥ *

* శ్లేషోద్భావితోపమాలంకారవిశేషఘటకదుర్ఘటచరణసీసము. *

౩౧౨. కలికివేనలిసోగగననొంచిపింఛుచు కడుతోకచాలియకానఁ
బడఁగఁ । గన్నియకొవ్వెడకప్పుకొనగడంగియరులెల్లగహ్వరమెడలజ్ఞా
రఁగఁ । గప్పరగంధినున్దొప్పమెటుంగులాగఁజేరి మొగులుబల్గట్లద్రా
క । నీరజాస్యతుమునెఱిఁబూనమార్కొనికటిత్రాచు పుట్టపల్కల
నుదాట । భళికలాపంబునకుఁగలాపంబునుత్త । మమ్మునకునుత్తమమ్మ
ఘనమ్మునకుఘనమ్మువక్రకేఁజక్రియైనాచునలియ । మునసునీలమునలముపూ
బోణివేణి॥ *

* నియమయుక్తశ్లేషానుపాగ్రితోపమావిఖ్యాతగీతి *

౩౧౩. తెలిదళమురూపుఁజూపుటజలజనుగును । నాలుమించువ

శా. శ్రీప్రబంధరాజవిజయచేంకటేశ్వరవిలాసము.

హింతుటవాలుగయగు । రెంటుదగుపేరుకందోయి నొంటికతన । నాతి
రాజిలై రాజీవనయనయనఁగ॥ * *

{ శ్రేష్ఠవిశేషపాపిత పాపాదికేశాంతకేశాదిపాదాంత }
{ తోపమేయావయపతద్గుణఘటనభాసురసీసరాజము }

౩౦౪. అభికవపాదద్వయముపద్మపాల్కిమదకంబుగళజంఘమకర
పతికి । గందరనాభికకటిశ్రీకనదరికి నా గారిమధ్యయార్భోగపతికి । రం
భోరుకువముధరాభినాథునకుఁగూర్చువిభుప్రపదవాలెఱసురమణికి । తా
రకానభరవక్త్రస్థితివిధునకుఁ జయనముంగురుల్లునునక్తన । కరమెదు
వుసుడిరేకనైకమ్ములొతు । వలుదనుడుసోగజిగివటువనుమెఱువు । తె
లువుతేటకులుకుముల్కువీరుపొగడదరమెయనఁబొల్చెధరణిసత్తరళనయ
న॥ * * * *

* శబ్దచిత్రము. *

౩౦౫. తే. గీ॥ నలువనలినకువలయమీనపదములకు । దలఁదనరు
వర్ణముల్లివిచిలలనతెలి । కళుకుబెళుకుతళుకుగకన్నులున్నజింప । నవిమొ
ల్నయనాభిదవిదితమయ్యె॥ * *

* ఛేకానుప్రాసనియమద్వయ యనుకవృత్తము. *

౩౦౬. ఉ॥ తారలగోరుగేరువెలితామరగేరుటఁబావుజూపుటం ।
గారమురూపురూపులతికాతతి నెంతనకేలుఁగేలుక । దూరపుఁబల్కు-ప
ల్కుతెలిపువ్వలమిన్నలనవ్వనవ్వశృం । గారపువేణివేణి యొడికంబగుఁ
గంబుగళంబుకొమ్మకు॥ * *

* అధికాద్యకాద్యక్షరయోగోపమానగోపనచరణసీసము. *

౩౦౭ తర్కింపఁజక్కనితలిరాకుఁబోకిధరముచన్దోయికంధరము
వేణి । అరయంగఁజిన్నిపాయపుటన్నమిన్నకు సరముతేగలు శ్రీసరము
నాభిపరికింపసామిశుభ్రీకరనిటాలకు దరముకంతంబు ప్రదరముచూపు ।
భావింపగంధదంతావళయానకు రసమధరంబుసారసముకరము । అమరు
మంజుభాషకునలసములుగమన । ములుగురునయనములు మీనములు గణిం
పఁ । గామినికిజంఘిక మకరగతిహిమకర । గతివదనమయ్యెఁజిత్రసంగతి
గజగతి॥ * *

* విచిత్రయమకత్రయదీపితోపమాద్వయనియమోదాత్రవృత్తము. *

౩౧౮. చ॥ పౌత్రతుకజానుకౌనుహరి బోదగమిదగమింగమిం
చులే । నెలతుకయారుసారు జిగిసీలహరికలహరికహరించునె । మైల
చెలిమిన్నకన్నుల గవమీన్దొగలదొగలగలంచుమె । ప్పలకొమలేటమా
టనగుఁబూరసమున్రసమున్నమున్నతి॥ * *

{ సభంగాభంగశ్లేషాను ప్రాణితోపమాలం }
{ కారాంత్య నియమముటక పాదసీసము. }

౩౧౯. సుందరిపాక్కిలి సుమసరమ్మును గెల్పురమణికురులుకప్పు
జాలగెల్పు । భామకన్నులుమహాత్పలములనిరసిండుఁ జెలిగోరుతార
కమ్ములహసించు । మగువచన్దోయినున్నభలంబులఁ గేరుఁ గాంతమైపద్మ
రాగములమీఱుఁ । గన్నెనగవునదాకాకాకృతినిఁ గొట్టునింతిపల్లెన్నుఁ
గోయిలలమెట్టు । లలనకేల్సాటికొమకపోలములసాటి । కలికిముఖరీతి
కామినిగళముభాతి । వనితచూపులరహి నాతివా లేటనహి । లేటవనదు
ముసరణిబోణిపిటుదుకరణి॥ * *

* ఆద్యంతద్విప్రాసైకనియమము క్తపదగ్రస్తానందకదకందము. *

౩౨౦. పొలతోరచూపువలతో వలతోదకనీలపున్రవలకమ్మలతో ।
మలతోరపుఁబిటుఁదులతోఁ । దులతోయ్యలిలేకగజగతులతోనలరె॥ *

{ ఆద్యేకాక్షరలోపప్రాణితోపమేయ భావభావి }
{ తోపమానగర్భితచరణదుర్లుటసీసము. }

౩౨౧. మానిని కిసునితం బంబుని తంబంబు కుందరదనకువాగురు
లుకురులు । చిన్నికన్నియకువార్లన్నులుకన్నులు కలువకంటికువములుల
కుచములు । బాలికామణికిఁజైవాలమ్మవాలమ్మ పాటబాధరకుశ్రీపదము
పదము । కైరవేక్షణకురంభోరులుబోరులుకొమకుఁ గ్రొమ్మెఱుంగుమె
యిమెఱుంగుమెయి । పూర్ణబందాననకుందలిర్వోవిమోవి । భద్రగజ
గామినికేదేనెపలుకుపలుకు । పూవుఁబోడికిమిన్నఖములునఖములు । గాఁ
దగెఱతాంగిచిత్రసంగతి నెసంగె॥ * * *

౩౨౨. ౧॥ అనుచు వెటగందిపన్నగాహార్యవిభునఁజీతలోదరియూరు
 పేరెఱుకపడఁగఁజెలిసియెటింగింతుననిమదిఁదలఁచియథికఁసంభ్రమంబున
 జేరంగఁజనియతండు॥ ౩౨౩ ॥ ఉ॥ కాంతవిలాసవైఖరులుకన్నులపం
 దుపుగాఁగఁజూచియే । కాంతలచేతనీయబలకార్యములెల్లనెఱుంగువాఁ
 డనీ । చెంతకునెట్టిమార్గమునఁజేరెదనింకిటనెద్దిబుద్ధియీ । యింతినిమా
 వృషాద్రిపతికెవ్వధిఁగూర్తునటంచునెంచుచున్॥ ౩౨౪ ॥ క॥ నావచ్చిన
 పనియైకద । కావలెనటమీదవలయుఁగార్యమటంచున్ । దేవకరస్థస్యే
 నముదావెదకుచునితనంతుఁడరుణీమణులన్॥ ౩౨౫॥ ఆ. వె॥ దాయనేగి
 యొక్కతోయజముఖిచేత । నున్నడేఁగించియుత్సహించి । మంత్రివ
 ర్యుఁడవుదుమానినీమణితోడఁ । బలికెస్వామికార్యపటిమాదెలియన్॥ ౩౨౬॥
 క॥ ఏవిధముననీడేగివు । డీవనిలోమీకుదొరికెనిదిమాహరిచేఁ । దావల
 మైనదిమీరా । దైవంబెవ్వరనియదుగఁవలచితిరేనిన్॥ * *

* చతుర్వర్ణయమకగీతి *

౩౨౬. మావిభుండుయశోస్థహిమావిభుండు । మావిభుండా
 స్వజితపూర్ణిమావిభుండు । మావిలాసితనూసుషమావిలాసి । మాగురుం
 దునితాంతక్షమాగురుండు॥ * *

* గూఢదశకందము. *

౩౨౭. ఈధరచంద్రకగురువిభ । గోధరభవమణిగతిన్నగుకళా
 శేజీ । మేధాజవనయశమధృతి । బోధవితరదాత్మవిహృతిమురరిపుడెవు
 డున్॥ * * *

ఈపద్యమునకర్థము.

అర్థము॥ ఈధర - ఈభూమియందు. మురరిపుండు - విష్ణువు. ఎపు
 డున్ - ఎల్లపుడు. చంద్రకగురువిభగోధరభవమణిగతిన్. చంద్ర - చం
 ద్రునియొక్క. క. సూర్యునియొక్క. గురు - బృహస్పతియొక్క. వి -
 గరుత్మంతునియొక్క. భ - శుక్రునియొక్క. గో - భూమియొక్క. ధర -
 భర్తృపముయొక్క. భవ - ఈశ్వరునియొక్క. మణి - చింతామణియొ

క్క. గతి - రీతిని. నగు - పరిహసించును. ఇనియన్నియునేకార్థము
గనన్యునకుం జెప్పునప్పుడు ; చంద్రక - బంగారుయొక్క. గురువిభ - అ
ధిమైనకాంతిగలిగిన. గోధర - సతస్వతినిధరించినబ్రహ్మయొక్క. భవమ
ని - కుమారశ్రేష్ఠుడైనవసిష్ఠునియొక్క. గతి అని అన్వయించుకొనవ
లయును.

ఇంచుకునిఘంటువులు.

ఇందుకర్పూరయోశ్చంద్రశ్చంద్రః స్వర్ణమధాస్త్రీయాం॥ నానా ॥
మారుతేవేథసిబ్రహ్మేపుంసికః కంశిరోంబునోః॥ గీవృత్తిర్ధిషణోగురుః॥ అ
మరః॥ విశ్వతఃపివ్యోమ్నివాతేపరమాత్మనిపక్షిణి ॥ నానా ॥ భశ్యంభౌ
ప్రభురేభావేశుక్రేశాజలదేవుమా ॥ నానా ॥ స్వర్గేషుపశువాగ్వజ్ర
దిజ్జేత్రేఘ్నణిభూజలే ॥ అమరః ॥ అహార్యధరపర్వతాః ॥ అమరః ॥ గ
తిస్తుగమనేమార్గదశాయాంబుద్ధ్యపాయయోః॥ నానా ॥

* ఏకవింశతివర్ణయ క్తమధ్యాంతయమకవృత్తము. *

౩౨౯. చ॥ నిగుడెడిభూతికాంతిజయనీతికృపావనసారశుద్ధిధ । ని
గతివిలాసవైఖరుల నీడజరాణ్ణగభర్తగెల్పుప । న్నగధరరేవతీ ధవధనంజ
యభార్గవరామభద్రుల । న్నగధరరేవతీధవధనజయ భార్గవరామభ
ద్రుల ॥

*

*

౩౩౦. నీ॥ వనధినొంచినయల్లతనుధరించినపుల్ల గలుగువాడుత
నంతవెలుగువాడు । కలువదట్టినయాపు చిలువమెట్టినయేపు గన్నవాడు
విధాతంగన్నవాడు । గిరినిమోచనసత్తికరినిగాచినబత్తి దనరువాడుగి
రీశునెనరువాడు । కిరువలియెరిసజ్జమురువుతామర బొజ్జనెనగువా
డుశుభంబులొసంగువాడు । వాలుగనులవాడలబిల్లివాలవాడు । మే
లువాడిందిరకుజగమేలువాడు । జాళువాసాలువాడంఘ్రిజాలువాడు ।
దాలుగలవాడుదనుమచ్చదాలువాడు॥

*

*

* గూఢాప్తమగీతి *

౩౩౧. ధరణి శత్రుఘ్నలక్ష్మణభరతరామ । భద్రగురునాథస్తీతి

గేరుప్రధనచాప । నీతిబలధర్మవాగ్విత్తీర్ణమహిమగతి । శాశ్వతంబుగశ్రీ
వేంకటేశ్వరుండు॥ * * *

౩౩౨. ఆ. వె॥ అనుచుసచివుడిట్టులాశౌరిఘనతర । విభ్రమప్ర
తాపవిధులుదెలిపి । రమ్ములెమ్ముతెమ్మునెమ్మిడేగనుగొని । చనఁగవల
యుననినఁజానయపుడు॥ ౩౩౩. వ॥ అయ్యానందనిలయునియందు డెం
దంచానందంబునంబొందుపఱచి, కురుపతిమనోన్నతినతకరించి నరపతి
యగుతిరుపతివేంకటేశ్వరునియందుఁగల కూరిమిపరులకెఱుకపడకయుం
యుండునట్లుగానుండియు మోహంబెచ్చరించి నిలుపోపకయతనివాక్యం
బులకు తరంబిచ్చుట కులకాతధర్మంబుగాదనియు నూరకుండినతిరస్కా
రంబై తోచుననియుననివిచారించి కించిద్దరహాసప్రతిశిరోల్లాసంబున నిజ
సఖిజనవితానమ్ముక్రేగంటఁబూచిలజ్జాభరైకతానమఱిదా నతాననయై
యూరకున్న నమ్మోహసంచారచారు నాంచారుదేవియభిప్రాయంబెఱిం
గ॥ * * *

* అపూర్వప్రయోగము *

౩౩౪. తే. శ్రి॥ తోడిచేడియలందులరూఢికెక్క । నింగితాకారచే
ష్టలనెఱుగనేర్పు । కనకమాలికయగునొక్కకనకగంధి । సచివుఁగనుఁగొ
నెదరహాసరుచులుమెఱయ॥ * *

౩౩౫. క॥ అనియెందనస్వామికార్యం । బనుకూలముసేయబొంకు
టదియెల్లనుమీ । కుసుసహజముపదివేలై । ననునమ్మఁగలేముదండనాయక
నిన్ను॥ * *

* అపూర్వప్రయోగము *

౩౩౬. చ॥ జగతిసరుండుబొంకి నరసజ్జితదప్పనకిర్రీజేకురు॥ ।
మొగసిరిచాయనాపదలు ముంచుశుభంబువొలంగువీడున । మ్మిగజెడుధ
ర్మమెల్లఁగను మేలిమినాశమునొందునాయువ । మృగుకలిదోషమందు భ
యమంటదునే స్తముబాయునద్దళులీ॥ * *

వ॥ అదియునుం గాక.

* అభేదపాత్రిసము. *

౩౩౭. ఉ॥ ముందుగతావకీనహరి మోహనరూపముచూడలేదు
నీ । వందుకు దేనెలుట్టిపడనాడుచు నావిభుమప్పులేకము । పుందుముగం
జిత్రాగుసనిపల్కెదుగాయెటులైనచూతమిం । కందటిచేతనున్నమణికం
కణముగ గననద్ద మేటికీ॥ * *

౩౩౮. క॥ నేవచ్చిచూచిమీహరి । కీవలసినయేనిడేగనిచ్చెదబడ
మం । చావెలడిమంత్రవర్యుని । భావంబుకళంకు దేర్పబలికెమగుడక ॥
౩౩౯. ఉ॥ నీవుమహానుభావుండవు నిన్నిటునస్తుకయుంట గారునే । నా
విభుజాచుముచ్చటలనాటకుదోడ్కొనివేడ్కమీఱఁగాఁ । బోవ లెనంచుని
న్న పొరపొచ్చెములాడితినిం తె గాకయీ । భూవలయంబునందుఁగడుపూ
జ్యులుమంత్రులు గారెయెంచఁగక ॥ ౩౪౦. చ॥ అనవుడుమంత్రవర్యుఁడు
ప్రియంబునయంబునుమీఱనప్పుడా । వనితనుదోడితెచ్చి యొకవంకనుబూ
పొదచెంతవేడ్కతో । నునిచినిజేతుఁడున్నయెడ కొయ్యనజేరఁగనేగునం
తన । య్యనఘుఁడుపచ్చతాజగతియందుఁ గడుస్సుఖనుస్తుండొనెడక ॥ *

* ద్విరుక్తకందము. *

౩౪౧. ॥ తళతళమనుజెక్కులనెల । గలకలనగుముద్దుమొకముఁ
గవజక్కువలక । దలతలమనువలిచన్నులు । గలిగినయొకసకియశౌరిగల
లోఁగనియెక ॥ * *

* తర్కము. *

౩౪౨. చ॥ కలఁగనిలేచితాఁగలికేఁ గాంచుట నిక్కమెయంచునిక్క-
మై । వెలసినకాంతయెక్కడికి వేచనెనంచునిదేమిచూడఁగాఁ । గలయు
నుగాదునిక్కవముగాదిదయంచు దలంచియేక్రియక । గలఁగనుఁగొన్న
నాతిబిగి కొఁగిటనుండెదనంచునెంచుచుక ॥ * *

౩౪౩. మ॥ నిలుచుకనిచ్చినచోటనిల్వకరుగు నిర్వీణుడొనూరకే,
దలయూచుకదనలోననవ్వుగడు సంతాపించునల్లిక్కులక । గలయక

బూచుదలంకుండ త్తరముగొన్గొవ్రాల్చుజీ త్తంబునన్ । దలచుంచాలికిని
ట్లుశౌరిమదిలోనన్ వంతచేగుందుచున్ ॥ *

౩౪౫. వ॥ ఇవ్విధంబునం బ్రపంచత పంచపంచశరాశుగనిర్భిన్న
ధైర్యకంఠుకంబుగల యవ్వేంకటాచల పతింగసుంగొని యన్మంత్రివంధ్రుం
డాశ్చర్యంబును భయంబును మనంబునంచెనంగొన॥ ౩౪౫. క॥ ఇపుడు
హరిస్వాంతంబొక । నెవముననున్నదని తడయనేరములేక । యపరాధ
ముఁజేసితిని । చపలతనివెన్నుజేరఁజనియిట్లనియెన్ ॥ * *

హరిహరాభేదసీసము

౩౪౬. అవిరళరుచికలాపవతంసుఁడగువాని సుమకరకుండలీ శు
తులవాని । అతులితాసితకంధరాభంగించినవాని వరసువర్ణధర చాపం
బువాని । తనువిలేపనభాసిత కదంబకమువాని కల్యాణకృత్యంశుకంబు
వాని । అనుపమానవృషాచలారూఢుఁడవాని ధరసుమాధవనామగరిమ
వాని । యెడతెగనిమినుక్కులీను పేరెడఁదవాని । వేంకటేశ్వరపదనిజద్వివి
ధయాప । వేషరహితపదార్థసంశ్లేషవృత్తి । నలరునినునెంతు దేవదేవా
దిదేవ ॥ * *

ప్రాసభేదము

౩౪౭ క॥ పక్షీశ్వరతుఖ్ఖరభ । వత్తే మంకరగభీర పాథోధి
మహూ । ధ్రూక్షీణాఢ్వజనుతదయ । రక్షింపుమువలదుపేక్షరాజీవాధ్రూ

గూఢదళమి

౩౪౮ తే. గీ॥ ఋతుబలాజిహయకళార్య నతికళార్థ । యాశ
మరనూప్తిధర్మభీమాన్యుననకు । లసహదేవరాజ వరపాలినుగుణమహి ।
మాద్యతహాసింతువౌ వేంకటాద్రినిలయ ॥ * *

ద్విరుక్తిత్రికనితాంతానుప్రాసైకప్రాససీసము

౩౪౯ ॥ సారసారసభవోదారచారఖనదీ తారకతార కల్పార
సార । తారతారవిధునీ హారహారతురంగ శారశారదళున సారహార ।
భారభారకులిశా పారపారదసురా హీరహీరసురభిక్షీరపూర । గౌర
గౌరవపద్మమారమారకభమందారదారమరాళ వారణార । నారదపటి

ర డిండిరసౌరదంతి । కైరవ కరక ముకుర విస్ఫారమల్లి । కారములతోడ
నీకీర్తితారసించు । నారగాచలఘూరివిహరహారి ॥ * *

విశేషాద్యక్షరనామకందము

౩౫౦ ॥ భువనజతరజయసన్నత । గవాధిపాధన్యకలిత కారుణ్య
రమా । ధవ పరమపురుష తీవ్రరి । పువిఫాలమహావిశాలభుజగధరపతి॥

గుణస్వరూపితేక్ష

౩౫౧. క ॥ హరినీదుభాగ్యసూచన । కరగురు దృక్కోణ శోణ
కాంతిచెలంగె ॥ శరణాగతభరణాయతి । కరుదుగసాకారమాదరూ
రసమనంగె ॥ * *

వృత్త్యనుప్రాసము

౩౫౨ క ॥ చందనహరిచందనశర । కుండేందు పురందరాశ్వగో
బ్ధుండశతా । నందస్యందనతారా । సందోహసితారవిందనత్కిర్తిహరీ

కవిప్రాప్తోక్తి సిద్ధార్థశక్తిమూల వస్తుకృతాలంకారధ్వని

౩౬౩ క ॥ జలజాక్షునీదుతేజో । నలమిలవెలయంగ నభింధనవ్వల
నుండాజలరాశిబట్టెదావానలముమహారణ్యఘోరనగములంజెండె ॥

శబ్దశక్తివస్తుమూలధ్వని

౩౫౪ తే. గీ ॥ అతులితమహేంద్రపదగుణ ఖ్యాతింజెంది । కలిత
గంగౌఘపదవృద్ధిగాంచిమిగుల । వెలయశ్రుతసతీసీమంత వృత్తిసుపథ ।
రూపమునుగన్నశౌరి పాపాపహారి ॥ * *

సంబంధాతిశయోక్తి

౩౫౫ సీ ॥ శక్రవిలాససంచార సుద్రచిత సైకతసంగతి నెసంగె
గగనగంగ । సాలమూలాతివిశాల వేదికదీర్ఘ రమణీయనందనారామ
సీమ । ఘూరిపార్థివలింగ పూజామహత్త్వంబుతగనమకూర్చెనప్రదుల
కుసు । భువితెఱంగమరింగ బాసంగించెవితగా బయలానితరుగుడేవత
లకెల్ల । కదనమదవదసుర వరహృదయభయద । భవదురుతరవిరుదభట
పటలపదజ । నివిడరజములుదిశలను ప్రబలుతటిని । యంజనాద్రి నివేశ
సూర్యప్రకాశ ॥ * *

శ్లేషానుప్రాశిత కార్యకారణ విపర్యయాతిశయోక్త్యలంకారము

౩౫౬ సీ || అనినీడుకోపంబుఘనతఁజెందకమున్నె తతశరవర్షమం
తటను వెలయుఁ | దతశరవర్షమంతటవెలయకమున్నె ఘనరసాధివర
వాహినులుబాటు | ఘనరసాధివరవాహినులుబాటకమున్నె యరిజీవ
నోన్నతియందుఁజేలు | సరిజీవనోన్నతినందితేలకమున్నె బహుతరతత్ప్ర
తాపంబునిలుచు | నరరేవినుతాద్భుతాధానపరివిధాన | సదవధానప్ర
ధాన దిగ్జయనిధాన | దానసంధానమేధానవీనవిభవ | విలయ చండా
ర్క-సంకాశవేంకటేశ || * *

తాద్రాప్యాభేదరూపక సంస్కృష్టి

౩౫౭ సీ || అవిరళనిజకీర్తిధవళాంబుజమునకు గగనమండలము
భృంగంబుగాఁగ | ననదృశదోప్రతాపసమీరబంధున కాశరతతిశలభాళి
గాఁగ | నతులితదానధారాంభోధిరాజుకు చంద్రికావళి శేనసమితిగాఁ
గ | ననుపమసౌందర్య ఘనజాలసరణికి మెలఁతలచూడ్కులు మీలుగాఁ
గ | నెగడఁగాఁజేసిభాసిలు నీకుదారయు | దొరనునేగాన తావకచరణ
మాన | కోరకైదువుదునెదారి పేరిపుడమి | దారిగవిదారిదారుమందా
రిదారి || * *

విరోధాభాసాలంకారము

౩౫౮ సీ || సరసామృతాహరిరతినియ్యదుగానిసరసామృతాహరి
రని రతినిచ్చు | బరమసంతానసౌభాగ్యమియ్యదుగానిపరమసంతానసౌ
భాగ్యమిచ్చు|హరివాహనాధిరోహణమునియ్యదుగానిహరివాహనాధిరో
హణమునిచ్చు | నమరభామాసుఖావాప్తినియ్యదుగానినమరభామాసుఖా
వాప్తినిచ్చు | నిన్ననినెదుర్చుప్రత్యర్థినికరముగని | దారి మొనజూపినీహేళి
దానరీతి | కంటివిస్కరించి పేరింటిగుంటి | చక్రినెక్కిన్న నలరూ
పుసామిమిన్న || * *

ప్రకృతాప్రకృతశ్లేషసీసము

౩౫౯ || శ్రీకరమైనహేవాకభాగ్యమునొంది వరకచ్చపాద్యవిస్ఫు

రణఁజెంది । యచ్చఘాతారసమాఖ్యజేసలరారి నరసింహమహిమనున
లువుమీటి । యుద్ధవిక్రమతమేలతిశయంబువహించి యుత్తులభార్గవగురు
ప్రతిభఁగాంచి । శ్రీరామభద్రప్రసద్ధినివిలసిల్లి బలభద్రవైఖరిఁబరిధిల్లి ।
యలఘుసర్వజ్ఞతాస్థివేలయఁగాంచి । కలికిరూపునజగమెఱుఁగంగబా
ల్చి । దనరువిఖ్యాతిగదకావతారరీతి । శేషశైలనివాసకాశేయవాస॥

వకారాదినియమశబ్దార్థాలంకారశ్లేష *

౩౬౦. సీ ॥ వజ్రభిన్నగురుచివైఖరినివిదల్చి వరశరణాతాభవహీ
నదల్చి । వాణీవరిద్యుతివారకనిరసించి వనజవిశదదీప్తిచడివహించి । విజ
యప్రతివిభనువేడుకగాజీరి విపులాజిదీధితివేగఁజీరి । విధుకాంతమణి
కాంతివేటాడిపైదుూరి విమలచంద్రప్రభవేరజదుూరి । విభవవీరత్వవాగ్వ
ర్ణవిజయవిహృతి । విశ్రుతదయానితరణాప్తివేలయమీటు । భవదుదార
యశఃప్రతాపరమజెంద । భేదరీతిప్రబలునుదిగ్బృందమందు । నందితా
నందనిలయయానందనిలయ ॥ *

* కందగర్భితప్రమితాక్షరవృత్తము. *

౩౬౧. ॥ రవిచంద్రనేత్రసురరా । జవరస్తవనీయచక్రశరణాతస
రోం । బువిహారనిర్భరసము । త్వవచిత్రవనద్విషేంద్రదరదాతిశయా ॥

* త్రివిధాపహ్నవలక్షణము. *

౩౬౨ మ ॥ స్థిరచక్రంబిదిగాదుబాహుజమహాశ్రీగాని శంఖంబు
గా । దురుకీర్తిద్యుతిగానిదేహరుచిగాదుద్యద్ధనాఘంబుగా । నిరహిం
జూడఁగనంచునునెఱచిన్నైల్ధన్యతెన్నస్థితాధరగోత్రంబునఁగానుపిం
పవెరమాధ్యక్షాజగద్రక్షకా ॥ *

* అశ్లిష్టమాలికాపరంపరితము *

౩౬౩. మ ॥ వనితాదృక్కుముడేందువింబముయశోవల్లీవసంతా
గమం । బనిదాపూర్వకథానుధాఁబుధిభుజౌజోరోదయత్రైధరం ।
బనరాజద్గుణరత్నరోహణమునీయాకారమెవ్వారికి । స్వసునేసన్నుతిసేయ
మరిదయాసంతాత్రమాద్యత్కరీ ॥ *

చండచక్ర । ధ్యానభక్తనిదానదానగజాదాన దానమకరమాన మానదా
న । నాగారికృతరాగరాగకారియభోగభోగన ర్తనయోగయోగచరణ ।
భీమాశరదధామధామ మహాధామధామకృత్యభిరామరామభేల । గండ
మండితకుండలకంపమాన । మస్తకాఖండలముఖప్రశస్తనినుతవనదరద్వ
యమృగయుగమనుజవట్క । తానముజ్వలలీలావతారవిభవ ॥

పైపద్యమునకర్థము.

భండనజ్యో = యుద్ధభూమియందు. అఖండ = సమగ్రమైన. ఖండ
చరణ = ఈశ్వరునియొక్క. కాండకాండ = బాణసమూహములను.
హరి = హరించునట్టి. పిదండ = ఊదరముచేత. చండ = ప్రచండమైన.
చక్ర = చక్రముగలవాడా? ధ్యానభక్త = ధ్యానించునట్టిభక్తులకు. ని
దాన = ఆదికారణమైన. దాన = మదయుక్తమైన. గజ = వీనుగనియొ
క్క. ఆదాన = పట్టుకొనుటయందు. దాన = శ్రేష్ఠమైన. మకర = మొ
సలియొక్క. మాన = చిత్తసమున్నతియొక్క. మాన = మర్యాదయొ
క్క. దాన = ఖండనముగలవాడా? నాగారి = గరుత్మంతునియందు.
కృత = చేయబడిన. రాగ = మాత్సర్యమందలి. రాగ = అనురాగము
కలిగినటువంటి. కారియ = కారియునియొక్క. భోగ = పడగలయం
దును. భోగ = శరీరమందును. నర్తన = నాట్యముయొక్క. యోగ = స
న్నాహమందలి. యోగ = కూటమికలిగిన. చరణ = పాదముగలవా
డా? భీమ = భయంకరులైన. ఆశర = రాక్షసులను. ద = ఖండించు
నట్టి. ధామ = దీప్తికి. ధామ = స్థానమైన. మహా = అధికమైన. ధా
మ = ప్రభావముగల. ధామ = దేహముయొక్క. వృత్తి = వ్యాపా
రముచేత. ఆభిరామ = ఒప్పుచుండు. రామ = రామునియొక్క. భేల =
విలాసమువంటివిలాసముగలవాడా? (కడమనుగమము). ... *

౩౭ . సీ ॥ భావతక్ర-ధానాంబు భవతటిసీసంఖ్యభద్రాయితగు
ణసముద్రుండెఱుంగు । దావకీనరధాంగదభితాశరేట్సంఖ్య భాస్కర
పూకేజబంధుండెఱుంగు । దావకీర్తినద్వ్యాజగత్సంఖ్యను గాయకసార

స్వతేయుఁడెఱుంగు । భవదాకృతిచలంచయువతీమణులసంఖ్య మాన్య
సంకల్పసంభవుఁడెఱుంగు । సారవత్సజ్జయంకిత స్తంభసంఖ్య । రూఢిగా
దచ్చిదిక్కుఁలెఱుంగుఁగాక । నితరులొకయింత యైనదారెఱుంగఁగలరె ।
శేషశైలినివాసకొ శేయవాస ॥ ౩౭౫. సీ ॥ భోగీంద్రశైలబోధూయమా
నోత్సవవైయాసకిసదుక్తవరపురాణ । ప్రణయినిసంపనీపద్మమానోర
గ్గునోసువన్తానమానూనవరద । దేదీప్యమానమధ్యేసముద్ర శయానమ
ఘవాదిరాజాయమానరూప । కీర్తియన్నారదక్షేమదాయకటాక్షయ
తిమనోబ్జ విజరీహద్విరేఖ । అవితరూపవతీ చతురాంబికముఖ । వల్లవి
హృదాచిత్రసుపల్లవమణి । ఖగవరాశ్వరసోడ్డినగతివిశేష । కింకరీకృత
బాణేశవేంకటేశ ॥ *

* బహువిధోల్లేఖాలంకారము. *

౩౭౬. సీ ॥ పాగ్దిశాపరివృథభూమినీకబరీషు జ్వలనసీచుంఠినీగ
ళతటేషు । ధర్మరాజాంగనోదారవత్తోజేషు నైఋతికాంతాఘనజఘ
నేషు । వరుణసతీమణివరకర్ణపత్రేషు హరిణాశ్వవనితారుణాధరేషు ।
యక్షకులాధినాయకవధూనిటలేషు పురహరమానినీకరతలేషు । మాన
సూనంతిహారంతిమలయజంతి । ధవళచేలంతివజ్రంతిదరమాసంతి । నవసి
తాభ్రంతిమకురంతితవయశాంసి । పంకరుహబంధుసంకాశవేంకటేశ ॥

౩౭౭. క ॥ హరయేదుష్టక్రవ్యా । దరయేదానవమదేహహరయే
ధృతస । ద్విరయేపరిపాలితశాం । కరయేతుభ్యంసమోర్యకలయేయసు
చుక్ ॥ * .. *

* ముక్తపదగ్రస్తనిస్తుల్యకైవారగద్య. *

౩౭౮. ॥ శ్రీమద్రమారమణీమణీసముజ్వలహృజ్జలకాతమారాం
డ, తాండవాడంబరసంభృతానల్పకల్ప జటా కుటీరజటాజూటకోటర
నానటద్గగనగంగాతరం గాభంగురఘమ ఘుమారావ చతుర్తారధిక్రూర
గంభీరవచోనిగుంభితపదబంధానుసంధానబంధుర ప్రబంధధౌరంధర్యవా
మలూరూద్భవవ్యాసప్రముఖకవిరాజసంస్తూయమానగుగ్రకాండ, కాం
డముక్తముద్భూతగణ్ణానిర్ఘోషభీషణదరీధౌక మాసభూతిర్ఘారిసముత్పతక్షి

పాశ్రవసరోద్ధగుబగుబద్ధుండైందమాన బుద్ధుడతాశీంధమశీలకబంధవి
 ధూతాఘాతుతీర్థరాజకాండ, కాండచ్చటా సంభరణోదరత్పడియ్యమహి
 మోల్లంఘనవిజృంభమాణాంభోనిధానాఖర్వగర్వనిర్వాపణోద్దండార్థే
 దుకాండ కాండగ్రీవావతార సాధారణమేధాసంవిధానప్రదాహ్నుద్యా
 నవద్యవిద్యానుబోధితామేయవాచంయమవేదండ, దంక్షధర దృహితా
 ఖండల త్రిపాద్విభావ సూద్భవ నారాదార్థోధిపాశుల బిల్వతూ
 ర్వప్రముఖకకుపురివృథాద్దనకీరీటరూటస్థగితచిరత్న రత్ననిర్వత్నప్రభా
 నీరాజితాంఘ్రిపంకజదీప్యమానాతపత్రకేతనాహలకులిశకలశాంకుశ
 రేఖాప్రచండ, చండతేజోవిరాజత్పాతీనకమత స్తబ్ధోమన్మహర్వక్షత్రివి
 క్రమకుతారభృద్దాశరధిప్రలంబజత్ప్రిబుద్ధగంధర్వరూపశ్రీకృష్ణాద్యవతా
 రాఖండ, ఖండపనశు ప్రేయస్యహల్యాద్రౌపత్యాటవికపాటలాధరా
 దేవభూతిత్వసురభార్యాత్రివిక్రాభీకాగజ్యపుణ్యప్రమదా మోక్షభోగ
 ప్రదానశౌండపాపర్యమాననిజకథతుంబరునారద గాయకాభిదేయలిమ
 తాపత్రయవైయాసకప్రభృతిభక్తజనవిధేయక, వక్షస్థలప్రాలంబమాన
 కాస్తుభక్త్రేవేయక, కటిరస్యస్తకౌక్షేయక, ప్రహ్లాదాదిపరమభాగవత
 చింతితఫలదాయక, వేంకటశైలనాయక, పాహిమాంపాహిమాంపా
 హి || * * *

* వర్ణవృత్తివృత్తములు. కదలీపాకము, పాశ్రవవేదము. *

౩౭౯. తా || వేదోద్ధారకవేణునాడకుతుకావేల్లల్కుచావీక్షణా |
 వేదాంతాటన వేదనావిరహితావేల్లీకృతాభిష్టలా | వేదశ్రోణిరమేశవే
 షదశకావేదస్ఫురద్విక్రమా | వేదోదావనవేంకటాచలపతీవేదండరత్నా
 కృతీ || * * *

౩౮౦. మ || కరిసంరక్షణకామచాలసహితాకంజాక్షకాకోదరే |
 శ్వరతల్పకమనీయరూపకనకాక్షధ్వంసకారుణ్యసా | గరకళ్యాణమ
 యాంబరాంతకటిభాగాకంససంహారకా | తరసందోహభయాపహారిక
 వితాతార్త్యాఖ్యగోతాగ్రిపా || * * *

౩౮౧. చ || శరధిశయానశార్దధరశంఖకశాంకిదివాకరాక్షశం |

బరహారశౌరిశక్రమణిభాసురభాసితతాటకేయశం । కరసఖశాశ్వతాశర
విఖండితవాసవిశౌర్యధుర్యశం । బరజభవాంజపాలకశమప్రదభద్రమహీం
ద్రవల్లభా ॥ ౩౨-౨. చ ॥ నరసఖనవ్యయాపనరనాథశరీరగనక్రకుండలాభ
రణనగాత్మజావిమతపావననామకనందనందనా । నరమాయమిత్రతాప
హరనారదగానసకౌతుకానతా । దరనవనీతచోరనయదానవివోషరనా
గభూధరా ॥ ౩౨-౩. చ ॥ వరదవరాహరూపవసువాసవశీకృతలోకవా
ర్ధిభూవరవరుణామయోన్నదనివారణవందితమానిజాలవా । సరమణిపుత్రి
కాహృదయశాసనసోదరవాసుదేవవా । ర్ధరతనుకాంతిశోభివనదంత్యవ
నావరసీలశైలపా ॥ *

* ధ్వని. అపూర్వప్రయోగము. *

౩౨-౪. క ॥ అమితమృగాటనరమణీ । యమహరిణ్యనరసీతరామయనకోర్తి ।
ద్దమితగజత్రాణసుధా । నుమహిమమహనీయుండొనిసుభజితమహరీ ॥

* అంత్యప్రాసనియమచరణగుప్తద్విపదతాళవృత్తగీతి. *

౩౨-౫. తే. గీ ॥ దమితకంసవిపక్షదంతావల్లోక్ష । యమితసేవ
కరక్షణాయత్తదీక్ష । సమరుభుష్టునిదక్షశశ్వత్కటాక్ష । యమరనాయ
కపక్షయబ్ధాయతాక్ష ॥ *

* ఆరభటివృత్తి. *

౩౨-౬. ఉ ॥ చండమయూఖసంహననసంభవభంజనభూరిఘోర
కో । దండవిఖండనోజ్వలదుదారపరాక్రమవీర్యధుర్యదో । దండధనుర్వి
ముక్తశరదారితమేరుధరాధరోన్నతా । ఖండవిద్యవత్ప్రబలకాయుఘ
నాంజనశైలశాయకా ॥

* ముక్తపదగ్రస్తసీసము. *

౩౨-౭. ॥ శ్రీమత్కటాక్షరక్షితవనద్విపరాజరాజవిభూషణప్ర
ణతసారసారంగరూపరాక్షసదానచణబాణబాణరాత్రించరప్రాణహ
రణ । రణభోజనాత్రిమార్గం డేయనుతిబృందబృందావనాంతరప్రియవి
హర । హరికోటీరకేయూరముఖ్యాకల్పకల్పగసుమధరానల్పమహిమహి

మమయాభాజ్జచాంధవకమలనేత్ర | నేత్రవల్కలధారణన్యపతిధామ | ధా
మవిదలితరావణదస్యసార | సారఘననామవేంకటశైలధామ || *

* కవిప్రాణోక్తిసీఠార్థశక్తిమూలవస్తుకృతవస్తుధ్వని *

౩౮౮. సీ || మడిగాసుమలనొంటియడుగునిక్కుననిల్చిబెడిదమా
శృంజాయజడలుదాల్చి | యనయబునాదలవినువాచకధరియించితెలిమే
నిపైబూదికలయనలది | బలితంపుపొడతబెబ్బలితోలుకటిఁజాట్టిమిసిమి
గాఁగుత్తుకవిసమునించి | యటచేతముమ్మొనకఁజుటవాల్గీలించియొడలఁచా
ములుబ్రాకనోర్పుగలిగి | నీసమాఖ్యనుబోలపూనికలనుతప | మిపుడొన
ర్చుచునున్నాడుమేళ్యరుండు | కానిచోవానికేలయిగతిమెలంగ | సన్నునిస
నాధవేంకటశైలనాధ || *

* సంవత్సరయుక్తసీసము. *

౩౮౯. || శ్రీముఖప్రభవసున్నేరాభకౌస్తుభసర్వజిద్విక్రమచక్ర
హస్త | సౌమ్యభావమునీంద్రసన్నోబుజభృంగయవ్యయానందహృద్భ
వ్యరూప | ధాత్రసాధారణస్తవనీయనిజచర్యవిభవప్రమోదాస్తపిబుధ
నాధ | జయదుందుభిధ్వానచకితాసురాద్యక్షదుర్తతిరాక్షసశర్మహరణ |
చిత్రభాసుస్వభాసుజిత్సిద్ధతేజ | విజయనందనఖరసూతవిధినివోద | మత్స్య
ధక్రోధిధర్మనిర్మధనసార | వృషగిరీశ్వరసంకాశవేంకటేశ || *

౩౯౦. సీ || శృంగారరసముమూర్తిభవింబినయట్లయతసీలతాం
తదేహంబువనరఁ | గరుడారసంబుసాక్షాత్కరించినరీతిఁగనుఁగొనల
నురాగగరిమమొనర | శాంతరసంబుప్రసన్నమైనవిధాననెడఁగొస్తుభప్ర
భకుదురుకొనఁగ | నద్భుతరసముప్రత్యక్షమైనకరణిఁగటితటిఁగనకాంతు
కంబుచెలఁగఁ | గరచతుష్టయవిలసితదరరథాంక | భిక్షశార్జముఖాయుధ
కాంతులెనఁగ | మొసలివామేలితమ్మెట్లమిసిమిబాసఁగఁ | దపసిడెండా
లనెలకొన్నతమ్మికంటి || ౩౯౧. సీ || దేవరపంపునవీవేశనటకేగివిలసి
తంబుగునొక్కకొలనుగంటి | నక్కొలనండఁచెక్కబలలుగొలువంగఁగడు
నొప్పునొకరాజకన్యగంటి | నక్కన్యజేరఁగానరుగుచోనందొకసకియచే
నున్నవేసడముగంటి | నావేసడముమాదియనిమిమ్ముగ్గిరించిపలికిననలరి

యాకలువకంటి । తనదుకూరిమిసఖియజేబనుపడేగఁ । డెచ్చియాకాం
తయిటయొకదిక్కునండు । నున్నదనిపల్కఁజెలువరాదిన్నెతోడు । విని
ప్రియమ్మునఁ దోడితెమ్మనుచుఁబలుక ॥ ... *

* సర్వలఘువచనము. *

౩౯౨ ॥ అపుడుసచివుఁడు గరుడగిరివిభుసముఖముననుచినను
ధిపవదన, ముదమునమునువినినదిగనుక సరసిజనయనయరిదరవరకర, య
సురనికరహరణ, మునిజనవిసుతతరణ, తనవచనమొకటివినుము, దయజి
లుకుగనుఁగొనలననుఁగనుఁగొనుమా, భవదుపవనముననొకపురమునకినుఁ
డయి గగనపతియనఁగనొకనృపుఁడుగలఁడతఁడు తనకుసుతులఁబడయు
టకు బహుదినములుదపములు సలిపిననతనితపమునకునతికృపుఁడయి పలి
కులసుతమగఁ డెదుటనిలచి, నృపవర? యిహపరములకయిన సుతనాసఁ
గైవసదియెటులనిన భుజగనగమునకిరుదలదొరఁడెనను జీరుతనగరమున జ
లజసరసిని గమలయునడుమనొక సిసువుదనరెడునదితనయగఁ గయికొని
విషధరధరపతికిఁ బరిణయమొనరువుమనిపలికి చనినతఁడదనుమతిని ము
దితనుదొడుకముదితహృదయుఁ డయిపొనపొననచటికిఁ జనిదనకునుడువు
శివునివచనసరణిఁ గమలసరసినిలచిననిసుప్రసరసి, కనికుతుకమునఁదనత
నయగఁగయికొని, సకలవిభవములొనరిచి మఱియునొక శుభాదినమునజ
లజనిలయుయనియభిదయిడిసుముఖుఁడయి నిలచినసమయముననతని తన
యదినదినమధికముగఁ బెరగినదయి, వయసుబాడమినవయినతఁడొకది
నమునఁ జెలులఁదొడుకొనియుపవనమునన ననలుదునిమివెనుకనయముగఁ
గొలకులజలవిహరణమొనరిచి వెలువడియ పటం గనుగలిగివినయముబ్రియ
ముపెనఁగొనఁగ, నునుజెఱకువిలునభిగొనయము కఱకఱిగరిగరిఁజవదురు
సునబరువుటకొరవుగను గఱకుటరవిరిశరములుశుకపిక నికరముఖబలము
లుగలిగినమదసునిగనిగొలిచి, తనకుఁజెలువమలదొరసుమగనిగ నొనరువు
మనిమదిఁ దలఁచునవసరమునజతనమునమిముఁ గొలుచుసచివుఁడుపులుఁ
గునువెడకికొనుచుముఁడు గనిపొనపొనఁగినిసిబహువిధములమిముఁ బొగ

డిననినియపు డెచెలువలతలరతనమునెఱతనముఁ దనరినదొరతనముఁ గలి
గినవపుటననుబిలచిపులుఁగునొక చలువకలువసరమువసరముననొసఁగి స
చిపుని వెనుకొనిమిముఁ గనియెఱుకపఱపుచునియనిచిన ననిచినననమున
ననుచువనితపసుపుననివటికి నడచితినిననుఁగనకపుసరమునుదురని హరిపద
ములకునొరఁగి, తెలియఁబలికిపులుఁగును గలువసరమునునొసఁగి, యవటి
కిలికిచెలువముబాగడఁగనలువకు నలవియగునెయ్యిననెఱిఁగిన తెఱఁగు
నఁదెలియఁబలికెద || *

౩౯౩ క || సీరిసుగుణపజ్జితదుశా । హరణత్రా రావళినఖిమల
మంజరిచ । న్నరీయాకందములప్రబం । ధరీతిఁగ చమింతినింధరలోఁగలదే ।
౩౯౪ తే. గీ || రహిమదియయోధ్యవా తెఱర క్తిమధుర । కొనుమాయకబ
రికాశికటియుకాంచి । గాంచివెలయున వ్వెలఁదినిగాంచిసంత । యబ్బున
మెత్తేత్రఫలముమీకబ్బుటెల్ల || *

* సర్వయమకరూపప్రిప్రాసకందము. *

౩౯౫ || సరమాకేలనఁటికిమీ । సరమామెఱుఁగుఁదొడనాభిసర
మాజలజా । సరమాముఖరుచిభసలవి । సరమాకురులజిగికోమసుసర
మాపాగడఁ || *

* అనుప్రాసగీతి. *

౩౯౬ ఆ. వె || వాఱుమీలుడాలునేలింతిన్గవ । సోముగోము
నోమురామమోము । మించుమించుసంచుమించుబాలికమేను । మిన్నుచె
న్నుఁదన్నుఁగన్నెనడుము || *

* యమకము. *

౩౯౭ క || నెమ్ములుగమనమ్ములుమీ । నమ్ములుమంజులతరనయన
మ్ములుతఘహ । నమ్ములుదృక్పలనమ్ములు । నెమ్మిఁగనమ్మెఱుఁగుబోసికి
మ్మెయిఁదనరుఁ || *

* ద్వాత్రింశదవయవ వర్ణస రూపకాలంకారము. *

౩౯౮ సీ || టుఱుమహిమోముదండ్రుఁడు నుమరఱునెలబొమలు

విం ద్లక్షణలేణములుముక్కు । నువుంబువ్వుచెవులు శ్రీశ్రీసుబంధు మొల్లల
ధరమిరుచ్చెక్కులద్దములుగవువ । తాటిగింజమెడచిందము వ్రేళ్లుపగడ
ముత్ కరములబ్బములుకడ్డములుదిరుగు । దులుకేలుతూండ్లుగుబ్బలు గిరు
ల్యభులలారువాల్ నాభిగుహనడుమువిను । కటులరులుతొడలంట్లుమో
కాళ్లుసొంగ । రములుపిక్కలుబొదులుగుబ్బములరడలు । ప్రపదములు
కూర్తములునఖరములుదులడుగులెడదమ్ములపెనుపల్కవెలదికొప్ప॥ *

* సభంగాభంగశ్లేషాను ప్రాశ్నితోపమాలంకారము. *

౩౯౯ సీ ॥ సత్యవేదిభునాభినౌకమూలకును జెచ్చరమణియా
నముకలభములనిమురు । యువతివాతెఱిశోభనవసూధం బాలించునతివహా
క్కిలినుక్షింతిమించు । ననబోడిమెడలునవకంబు నిరసించునబలమైవా
ల్కించునతిశయించు । వెలదిసిబ్బెపుగుబ్బలలరుబంతులం గొట్టుంగొమచే
క్కుచంద్రఖండముహసించు । నాతిచూపులక్రియబోటినఖములవలె । ను
విదకటిపోక్కినెలంతయూరుపులపగిది । యన్నువలిగతిమగువనూగారు
కరణి । ముదితపలుమాట్కియెఱిసాగనుచురులే ॥ ౪౦౦ ఆ. వె । నెలం
తకొమిరెవయసునెన్నేనుమోముగో । మించుమించుజందుమించుమించు ।
మగువకేలుతులుముమదనుమొడటియాన । వాలువాలుగువారవాలువా
లు ॥ ౪౦౧ క ॥ మగతేటికలువవెన్నెల । నిగళంబలమెలుగుశరమునీల
మువలలక । జగడించెగెలుచుచూపనిదుగినుండెడుననవసంఖ్యతొయ్యిరి
వీనుల్ ॥ ...

* చతి మౌగ్యమకము *

౪౦౨ క ॥ కుందరమావిలసనమున । కుందరమాచెలినఖాళిగుటి
నెన్నంగనా । కుందరమాయనియ్యపుడళు । కుందరమాకొమగళమునకుం
గనుచోటక ॥ ...

* త్రిదళయొక్కకందము. *

౪౦౩ ॥ నిగరాలగుమగతాలను । నిగరాలుగండేయనారనెలం
తరదనముల్ । పగడంబులజగడంబుల । జగడంబులిదున్నిటారివవిమో
విరుచుల్ ॥ ...

* మధ్యయమకము. *

౪౦౪. క || మందగవననెమ్మొమున | నందలితిలకమునదృష్టిసలక
మ్ములీ | కందమ్ములకుందమ్ముల | కందమ్ములకగేరుమీటుగరసించనగుక ||

౪౦౫ క || విమలరుచిరుచిరతరహీ | రమణిన్ నోరడుమరణము
రంజిల్లెడునం | జమెలుంగుదొంగరుజెగురుక | గొమరునకాస్పదము ప
దముకొమిరెకునమరెక ||

* చరణాద్యంతచతురక్షరనియమయమకము. *

౪౦౬. ఆ. వే. || కప్పురాలమించుకప్పురాలదలంచు | కోపుచూ
పుచెలువకోపుచూపు | కుందరాజిమిన్నకుంఠరాజిలుచున్న | సన్ననవు
కన్నెనన్ననవు ||

* చతురక్షరయమకము. *

౪౦౭. ఉ || ఆలపనంబులేనె జడియాలపనంబుశకాంకబింబనూ |
వాలుగదాబెడంగు జడవాలుగదాయలవాలుగన్నులా | జాలపదమ్ముల
నైలువంజాలపదమ్ములుబొల్పుమేలుమే | లాలతకూనయైననుతులాలతకూ
నవెలందిమేనికిక ||

౪౦౮. క || కందమ్ములచిందమ్ముల | చందముగని గెలుచుచెలువజడ
మెడబెడగిం | దిందిరములజెందిరముల | యందమగుమగువవీక్షణాధర
కాంతుత్ ||

* సావయవరూపకాలంకారము. *

౪౦౯. సీ || నిద్దంపునెమ్మొమునిండుచందురునకుం జెచినవువెన్నె
లతెలివిగాఁగఁ | దిలకించుకోపుచూపులతూపుగములకు నెటికప్పుతెప్ప
లుగరులుగాఁగ | బొంగారువలిగుబ్బబొంగరములకు నాపైమొనల్లులుకు
లదాగుగాఁగ | సతులితకాంఠిదాహామృణాళములకం గరములుమెట్టదా
మరలుగాఁగ | మించుకొమ్మించులీనునెమ్మేనులతకు | మంచినయనువ
సంతామముగాఁగఁ | దనుగనినవారిచూపులుతమకుమెటల | వసనరూ
పునదనరెక దానిపొలం ||

* ఆచివర్ణవృత్తికందము. *

౪౧౦. || ఆమోమాకురులానాస । లామెడయాకుచయుగంబు
నావలులాయా । రామధ్యంబాకటితటి । యామోకాశౌచుడుగులునా
చెలికలరెక || ... *

* ముక్తపదగ్రస్తద్వయసుటితవరణసీసము *

౪౧౧. || మించులంచునమించుమించు వైఖరినింపులంపునెమ్మేనిని
ద్దంపుసాగను । బువ్వలజగినచ్చనవ్వచాక్కపు డాలుడాలువేలార్చుక
పోలపాల్చి । సరసభావమమరుమరు విల్లులకు నేర్పునేర్పుసోయగముననెగ
డుబొమలు । గండుతేటులకప్పుకప్పురీతులం బాపుబాపుసింగారంపుచు
టుకునిగ్గు । పద్మినీవైరితోబోరుపడంతమోము । మోముగోమునుశిరముక
ప్పుకముబల్కు । కళుకుగననీనికనుంగవతళుకుగలుగు । చెలువచెలువం
బువల్లింపనలువతరమె || ... *

* ధ్వని. *

౪౧౨ చ || వెలితెగనస్వినన్మొలుచు వెన్నెలమిన్నకయూర్పు
లంటమో । మలతివడగొనుంజలుకయల్లన వ్రాలిన నెట్టినొకర । మ్ము
లుపలుకంగవాడధరమున్గనుచోటను దృష్టిదాకుమై । కొలదడుగిడ్డకంచున
డుగుల్బల్లిపైదలికన్నెగాడగు ||

* కైశికీవృత్తి. *

౪౧౩ ఉ || కొంచెవువ్రేళ్ళసోయగము గొప్పపిలుచునువెన్ను
చెల్వము । మించునమించుకన్నులటుసీటినఖంగనుగుబ్బదోయిబొమ్మ
చు వెలందిమోవియసియాడెడుకొనలతాచునీగిబొమ్మంచనునూగుటా
రునడలందము చందనగంధికేతగు || ... *

* లాటీరీశ్యుదాహరణము. *

౪౧౪ తే. గీ || తామరబిడాకుకొమ్మనెమ్మోమునకును సారచం
ద్రబింబస్ఫూర్తిసాటియగునె । నాతితలమిన్ననున్ననివాతెటకును । సా
రచంద్రబింబస్ఫూర్తిసాటియగునె || ... *

నడపు నెచ్చినడుపుకడుగగునెల | మోమునలమోముభామాలలామక
రయ||

*

* అనేకాక్షరముటితమర్లుటయమకవిఖ్యాతగీతి.*

౪౨౬ అ. వె|| కలికిమెయిమెణంగుకలికిమెయిమెయింగు | కులు
కుచూపు తేటకులుకుచూపు | వెలందియలరునవ్వువెలందియలరునవ్వుత
ళుకుచెక్కుపసి:డి తళుకుజెక్కు- ||

...

*

{ * ప్రతిపానుపా)ణితశబ్దచిత్రరూపకోపనీతప్రతిపదదీ }
{ : పితోపమాలంకార సంస్కృష్టి చరణసీసము. * }

౪౨౭. || కంబుకంధరనితం బంబుతోమార్కొనిపాదముల్లుఖ
ఖవర్ణభంగమొందితరళాయతాక్షిముం గురులతోడగర్వియ శులుసమ్ముఖ
వర్ణ హానిజెంది | కువలయసేత్రచన్ద్రవతో నెదిర్చిభూధరమువిముఖవర్ణ సర
ణిబొంది | భద్రదేభయాననున్బలుకుతోడీకొని శుకమును ముఖవర్ణవికల
తంది | వహితదీయాంగసముచితవర్ణధరభ | రమనపదములువశులధ
రముమొకమున | యిసరిదొరయతమ్మిలనలనిగురునెలను | దగుజడతతగ్గు
వడకకందుగనజేసె ||

...

...

*

* త్రిపా)సాద్యంత్రైకనియమయమకకందభితకంఠము. *

౪౨౮. క|| తాననయనిచంద్రోపమి | తాననయెలుగెత్తియే
కతానననిడుపం | తాననవిలుతుండుమెచ్చడె | తానననానొకతెయేక
తాననయారే ||

...

...

...

*

* శబ్దశక్తి మూలాలంకారధ్వని *

౪౨౯ క|| తరుణీరత్నముపద్మిని | పరికింపంగనినుండవీపుధామిని
కేభవ | త్కరసంగతిచేకూరక | దొరుకునాకోసతనముచతుర్ముఖజన
కా |

...

*

౪౩౦ తే. గీ || భాగ్యములయిక్కయెరులకాపడతియందు | దొ
రకుటలుపుణ్యమెటువంటిదొరకుదొరుకు | నొక్కొయనుచునున్యపశౌరి
దిక్కుజూచి | యక్కలికిపెక్కుగతులబెంపెక్కబొగడి ||

*

౪౩౧ చ|| ఎనయంగడేగనయ్యబలయిచ్చినవాడినగల్వదండయుక్ |

గొనియటజేరివేగఁగయికొమ్మనియిచ్చియనంతరంబనే । పనివివత్తుమా
 పయినిబక్షముతోఁగ్కపయించుమన్ననా । పనితవచోవిశేషములవైఖరికి
 స్ఫీరుదంబునొందుచున్ ॥ ౪౩౨. తే. ॥ తొలుతఁదావచ్చుతెఱఁగెల్లఁదెలు
 పుమనుచునుగువనటుబంపితనకూర్చిమంత్రిఁజూచి । శానుకలగన్నయట్టి
 యాతస్విరూప । విభ్రీమంబులవల్లింపివేడ్కనుండ ॥ ౪౩౩. క । పనియ
 చటసరసిచేతను । తనరాకకునెదురుజూచుదరుణీరత్నం । ఋనుగనిప్రసు
 దముఁగూర్చియు । మనమునఁబెనఁగొనఁగఁగనకహాలికబలికన్ ॥ *

* త్రిపాసకందము. *

౪౩౪. ॥ షీదాధికబరిచెందిర । శాఖాధికకేలిసికుశక్తనిబాబా ।
 యేదాలికతలఁపుననిడు । నీదాధికఁదగినయినునినేడెప్పదనే ॥ *

౪౩౫, ఉ. ॥ ఏమనియెంతునోచెలియయేనిపుడాబలశాశువిభ్రమ ।
 శ్రీమహితాకృతిఁవినుతఁజేసినలున్లకూబరున్నరు । స్వేమటువెన్ననం
 దునకువేడువపాలికిసాటిరాదనన్ । భూమిపశేఖరాత్మజాలఁబోల్పగవ
 చ్చునెయిదుదోదుగన్ ॥ *

* విభోకము. *

౪౩౬. ఆ, వె. ॥ అనుచుహటియుఁగతవలామలకంబుగాఁ । డెలు
 పవినినయంతఁకలిరుఁబోడి । కపుడెయతనిమూర్తియద్దంబులోఁగానఁ ।
 బడినయట్లుమదినిబాడమునంత ॥ *

౪౩౭. క ॥ కొనుగళశంఖముకటిచ । క్రముజంఘాగదయూరో
 మరాజీఖడ్గం । బమితభూచాపముబూ । నిమహాచ్యుతరూపమండెజె
 లులరుదండన్ ॥ అట్టిపట్టుని ॥ ౪౩౮. క ॥ ఖరకరుఁడంబరమధ్య । స్థిరుఁ
 డైగనుపట్టెరుచిరదీధినివియ । ద్వీరదమునకంశురజ్జుపు । గరమొప్పఁగఁగ
 ట్టుబొడ్డుఘంటయపోలన్ ॥ * *

* అపూర్వప్రయోగము. *

౪౩౯, ఉ. ॥ ఆరవిరశ్మిచేతవిపినాంతవిహారమునందుడప్పిలో ।
 సారమిమంత్రిఁజూచినఖియాశ్రమమెల్లనుదీర్పనొక్కశా । సారములేదె
 యన్నగడుఁజల్లని నిర్మలతోయమున్నదీ । చేరువనండునాహరినిశీఘ్రమె
 దోకొనివచ్చునయ్యెడన్ ॥ * *

* ప్రాసానుప్రాసగీతి. *

౪౪౦. || కేళికాశారికాసురసాలసాల । పార్థికాశారికాసార
మార్థికాబ్జ । ధూర్థికామాలికాత్తమధూర్థికార్థి । బాలికాహేర్థికాధ్వసు
ల్పరగుచోట || ❀ ❀

* అపూర్వప్రయోగము. *

౪౪౧. సీ || వలెవాటువైచినజీలుగుజందురుకావి మేలిపయ్యెద
కొంగుదూలియాడ । జవ్వాదిమెటుంగిచ్చిదువ్విసవేణికా ఛారమిండుకవ
లపలికిజాఱ । నిటిగబ్బిగుబ్బపాలిండులపొంగున గమనన్నమైనట్టికొనుగ
దలఁ । దొలకరిమెటుపనఁదులకించు నెమ్మేని తఱుకులుదిశలబిత్తరముజి
మ్మఁ । దరుణిగైదండఁబూనిజిత్రంపుఁబనుల । పసిఁడిపాడుకదనవామపద
మునందు । నోరగాఁవ్రొక్కికొంతయొయ్యారమెనఁగ నిలిచియున్నట్టిన్పు
వకన్యచెలుపుఁగనియె || వ||కనివెండియు|| ❀ ❀

{ రత్నావళ్యలంకారయః క్త కేశాదిమధ్యపర్యంత }
{ పాదాదిమధ్యపర్యంతావయః శర్లసము. }

౪౪౨. సీ || కందధమ్మిల్లనఖిలేనితారలర్థమృగాంక ఫాలపాద
ములుకిసము । లేతాక్షిజంఘలుతూణీరయగళంబు తిలసుమనాసయా
తులుకదఘలు । విప్రుమాధరకటివిశ్వంభరాస్థితకంబు కంధరవలగ్నమున
భంబు । నవలరికాహస్తశాభికాసారంబు శైలక్షోజరోమార్థిభద్ర । మ
నఁగనెటులుగోళ్ళడుగులునునుదురుకను । గవయుబిక్కిలుదొడలుముక్క
ధరమునుచి(*) టుఁదునడుమటుతేలుసారుఁగనుపొక్కి-లారుగుబ్బలుప
దియాటునలరెనినుచు || ❀

౪౪౩, క || కనుఁగవవిందుఁగమునుదనుఁగనుగొనుశ్రీహరినిజేడు
కలునుదింబాదలక । వనితదిలకెంచెఁగేలీవనితలమునఁదమినితెప్పవ్రాలని
చూట్కి- || ❀

* యమకత్రయఘటితచరణసీసము. అపూర్వప్రయోగము. *

౪౪౪. || రేలుఁబగఱ్ఱుదారేలుబల్మినుగలరేలుగన్గవనాపురీ
లవానిఁ । గరిమొఱావించిమకరివధించుటకును కరియైననరిమూన్పుకరము

(*) ఈయతివిషయమునుగూర్చి పీఠికయందుఁజూడఁదగు.

వానిఁ | గాఱంబుదంబులుకారంబుఁగలమై చొకారంబునెప్పుడుఁగాంచు
వాని | మేలిమించులకన్నమేలిమించులుగన్న మేలిమించినజిల్లుసాటువాని |
దరముదరముదరముజిగ్హారువువాని | విజయవిజయవిజయసుతివెలయు
వాని | సాలసాలసాలఘడియాశయమువాని | కాండకాంక్షకాండరుహ
మార్తాండుఁగాంచె || *

* స్తంభము. *

౪౪౫. చ || నెలఁతుకవేంకటేశ్వరునిసీటుఁగనుంగొనినిశ్చలాంగి
యై | వెలసెవిలాసచేష్టలనువేఁగలయంగనటింపజేయున | వ్వలపులసూ
త్రధారిమురవైరితనూరుచిఁజూచిదానఁజం | చలతపహింపఁగాఁగదల
జాలనిజంత్రపుబాన్ముక్తైవడిక || *

* ముక్తపదగ్రస్తఘటితమధ్యవృత్తము. *

౪౪౬. చ || దులదులమించుకన్దొంగలతోఁగలతోరపునందుమో
ముతోఁ | దులఘటిగాఁగమించుజడతోజడతోరుపదకమంబుతోఁ | దొలఁ
కెడువీక్షణాంచదభితోదభితోడునఖప్రభాభితో | గొలగకఁగొల్పుకోప
నలతోనలతోయ్యలిసాలలోలయై || *

* సర్వగురువచనము. *

౪౪౭. || ఆవేశందాశ్చర్యరూఢాత్మాంభోజాతోద్యతాందర్ప
టోపస్సాయన్నారాచస్తోమశ్రేస్తోద్యోధాధీనాంచద్యోధావైపుణ్య
ప్రప్రాధి శ్రీనారీరత్నంబిల్లించూహించెక || *

* సంశయాలంకారము. *

౪౪౮. సీ || రతినాథుడోకాండరతినాథుడైననయ్యలరువిల్లును
బువ్వుటన్నులేవి | నలకూబరుఁ దొకాఁడునలకూబరుడైనరహిఁ గూ
డిచాయినరంభయేది | చంద్రుడోకాండల్ల చంద్రుడైనను వేనననువైన
నేగలాంఘనమదేది | యింద్రుడోకాండల్ల యింద్రుడైనను వేనననువైన
ముకన్నులందునేది | యలరువిలాసినీరంఘసదొలఁగఁజేసి | కంఠకడనుం
చి యనిమిషగతనడంచి | యవనికైవచ్చుసీమల్వరందు నొకఁడు | గాకన్య
పుండైననీసోయగంబుగలడె || *

జ్ఞాప్రాసభేదము. జ్ఞ

౪౪౯. క || అనిసంశయంబుతోడన | మనము నజర్పింపంగనక
మాలికనియెనే | నినుంగనిదెచ్చిననారా | యునుడితఁడేజక్కబూడవమ్మా
కొమ్మా || *

* ద్వంద్వప్రాసము. *

౪౫౦ క || సవరాలఁదెగడినీలపు | సవరాలుచుకుటులుదనరుజవ
రాలికొఱం | బువిరాలిగొలుపవచ్చెను | తొవరావియ్యంపుమోముదులకిం
పంక || *

* మధ్యయమకము. *

౪౫౧ క || నావనియావనితలమున | నావనితలమిన్నగన్నులల్లా
ర్చిహరిం | భావనితాంతావనతాం | తావనతాంతాక్షిప్తగావనిం
జూచెన్ || *

* విలాసము - అపూర్వప్రయోగము. *

౪౫౨- క || ఇరుదెసల వెలఁదిగిరిగొని | తరళములైవెలికిబెలికిత
ళతళమునుచు | స్ఫెరసినజూపులనిందిర | హరికినివార్తిమొనరించెనత్రతిహ
తియున్ || *

* అనుభావము. *

౪౫౩, క || అలసములుజంచలమ్ములు | నలఘువీడాభరమ్ములతి
నిశితమ్ముల్ | గలితానురాగములునై | జెలఁగెరమహరినిజూచుజిగిచిగి
చూపుల్ || *

* రోమాంచము *

౪౫౪. తేగీ || పెన్నిధానంబుంగనుంగొన్నపేదకరణి | నలదిహ
స్తాశుశులముగన్నులనుగుక్కి | కళుకునెమ్మేనఁబులకలుగడలుకొనంగ |
విరహపరితాపభరమునవెచ్చునూర్చి || *

* అంత్యప్రాసకందము- అటతాళార్థతేకు. *

౪౫౫ || పలుకులఁదేనెలుజలుక | న్నలఁతముంగనధరముననుజ
క్కరలలుక | న్గరికిమొగముసిరిదొలుకన్ | నిలువునశృంగారరస
మునిగ్గులుగులుకన్ || *

౪౫౬- చ || అటుల నెంతైన సేపునిలిచి మదినిముదంబుగదుర నెదుట దానంతవడియబోటనున్న సవతు లేనివిలాసవతులగుయువతులు నిశ్చలపునిచ్చనేమందురో మున్నునేనోచినఫలంబీడేరె నిప్పట్టుననుండరాదని నొక మేరగా గాంతారున్నయెడ నచ్చెలువపైచెలువలరుప్రేమనచ్చోటుగదలికదలి చెంగటనిలిచి శాత్రవలలాటతమఃప్రభారకుప్రభావిభాసురుండైన యచ్చిలవమలతోడుగమకంబగుతమకంబుననప్పుడు|| *

* రూపకచిత్రసీసము. *

౪౫౭ || పడఁతుకపొక్కిలి సుడియాననెగదా యావ ర్రమాన మెంతబురంబు | సకియవటువగుబుచ్చక్రమాన నెగదా యల్లవృత్తాంత మెంతక్కజంబు | గన్నెచెక్కిలిచంద్రఖండమాన నెగదా యీపల్కుజం దమేయద్భుతంబు | జవ్వని నెమ్మేనుచపలయాన నెగదా యీమించువైఖరి యేమిచిత్ర | మారచెలిముగ్ధయగుటయీయన్నుచెన్ను | మున్నునాతోన గానకనెన్నెగాక | దీనియవయవములకు నెంతైనచెలియ | సాటిగలుగునె వలవనిమాటలేల | *

* అభంగశ్లేషవ్యయానుప్రాసి తాభేదరూపకాలంకారము. *

౪౫౮ సీ || ఈలేమ నెఱిగొప్పునీలాంబువాహంబె యనఁజెల్లునది ఘనమాటకతన | యీపడంతుక బెక్కుచూపుసోగ మెటుంగుయన జెల్లునది యుమించొటకతన | యీయంతిక్కొనుదోయిసిం గానివిల్లన జెల్లునది భర్తమాటకతన | యీనాతిచక్కని మేనుబంగరుతీగ యన జెల్లు మేలిమి యాటకతన | యీనెలంతుక గళము హెచ్చైనచింద | మనమిగులఁ జెల్లునది దరమాటకతన | భరిభవనరూఢి మేల్తక్కుచాపువీక | యద్దిరచాకాట పుంబసిమవుర రేక || *

* శ్లేషానుప్రాసి తాసంబంధాతిశయోక్త్యలంకారకందము. *

౪౫౯ || లికుచకుద మొకమ్మునకున్ | జికురములకు సరియదంచుజె ప్పంగలరా | యొక నెలయొక యబ్బముకొంకక జతగా సోముఁడేని ఘనుఁడే యెదుటన్ || ... *

* యమకత్రయగోపనోపమానయమకయుక్తవృత్తము. *

౪౬౦ చ || అధికచక్కుల్కుపల్కులుపికాంగనలన్ గనలన్గలంచువ |

ర్తులకుచకోపుమాపువిరితూపగలకబగలన్నగల్పు మేల్ । చెలువపుటన్నుచ
న్ను గవచెంగమలకగమలత్పలంచుము । ధ్వులకొమరంగుముంగురులుతు
మ్మెదలన్నెదలన్దలంచునే ॥ *

* శ్లోమానుప్రాణితోపమాలంకారవిశేషముటనచరణసీసము- *

౪౬౧ ॥ రాకేందుముఖితనూరాగస్థితి నెచ్చి పొగరుక్రోమ్మించు
లుపుట్టజనగఁ దరలాక్షి నెమ్మేళితాపులానగఁజేరి పువ్వులు విరియుచుపొ
దలకరుగ । నెలత మేనైక్కువక నెగడిగొల్వఁగనెంచి తీవియల్లరువులతి
విరిసురుగ । నన్నులమిన్నమైమిన్నలాగఁగడంగి గట్టిబంగారంబుకాకకరు
గ । రూఢిగామెఱుంగునకుమెఱుఁగలరునకు । నలరుమంజులతకునుమంజుల
తమేలి । మికినిమేలిమియైసరిమెఱయుదలిరు । నందలిరువారమూనునీయ
తివమేను ॥ *

* ఆద్యంత్రైకనియమము క్తపదగ్రస్తాస్త్రులకందము. *

౪౬౨, ॥ ఈలేమమోవిచెబుకుం । బాలేబాలేంచుతీరుఫాలపుమే
లే । మేలేదిగిగుదిరికిజగ । డాలే డాలేపుమరుని డాలేగన్నుల్ ॥ *

* ఆద్యంత్రైకనియమము క్తపదగ్రస్తపదకవాళసీసము. *

౪౬౩ ॥ తనముగుబ్బలున రాధరముశరగఁగోరు గోరముత్యము
గెల్పుచారుదీలు । దీరుగాఁజీమచాల్వారిండునూగారు గాఱుమబ్బునుగె
బ్బుఁగలరసారు । సారుచ్యమనమోవిచవిలేనెవగనూరునూరులంటులమీ
తేదారి తారుఁ । చారుణ్యమబ్జజాకారముపైనుారు దూరు నెమ్మోముచం
దుపలుమాలు । నూరుతేజీవనగఁబల్కుఁబోరువారు । వారిరుహములబ
దములు మేరజేరు । జీరుపల్లిగిరుగజామితారిపేరు । పేరుగలకన్నెనెన్న
నెవ్వారితరము ॥ *

౪౬౪- తే గీ ॥ మంచిగధంబుఁగనుటసంపంగియగును । మేలియం
శుకమానుటమేలిమియగు । రెంటగులుగునమాఖ్యమైనంటియుండె । గను
కగనకాంగియనుటయీకలికెకలరు ॥

{ సార్వత్రికనియమకతత్సూర్యోపరియమ }
{ క డా పనియమకద్వయనటకవృత్తము. }

౪౬౫. ఉ॥ మించునుజూపుమాపువిరిమించుఁగనవ్వునునవ్వు, యా

నమ । మ్మించును నెమ్మి, నెమ్మిజడమించును దాచును దాచు, గోరురే । మ్మించును దారదార, గతిమించును నంచలనంచ, గుబ్బన । మ్మించును చెంచుచెంచును భ్రమించును న్నోమరూపుబాపురే ॥ * *

* శబ్దభ్రమకానుప్రాణితనియనుయమకగీతిగర్భితచరణదుర్లటసీసము *

౪౬౬ ॥ వనితమెయిరకమ్ముకనకమ్మునణగించు దిరుగనదియునా సదెగడునాస । చంద్రముఖిగళమ్ముజలజమ్మునణగించు మెలలనదియుగేలుమాటికేలు । గన్నెరూపపుప్రభకాళికాభనదల్చు మగుడనదియుఁగొప్పవగుటకొప్పు । పడతినఖముఖమ్ముభవిభపారవిదిల్చుమెలలనదియుఁజూపుమెలలజూపు । రూఢిగాదనులోమవిలోమసరణి । నైననేకసరణినైననళుదులైన । జంటచవుకపుపేరులసరవిలోన । గాననీనాణిబ్రతినెన్నగానజగతి ॥ * *

౪౬౭. తే గీ ॥ కలికివదనాంఘ్రిరోమాళికాంతికికి । తొగలచెలిగందుచుంబదాటుతునకలయ్యెఁ ద్రమ్మివిరియుచునూలుఖండమ్ములయ్యె । జిలువదలవంచుకొనుచుచేడిదుపలయ్యె ॥ * *

౪౬౮. క ॥ చాలాద్యగీక్షణాలక । చాలాభకునోడిదొనలశరములుదుమికె । మీలలుగులమొనలబడె । నీలాభ్రమువిషముగ్రోతెనిజముగననుచు ॥ ౪౬౯, గీ ॥ తరుణిచన్దోయిసౌరుమందరముఁడటము । దరమునవకమ్ముగ్రమ్ముబిత్తరముతరము । తరముకంతమ్ముశుభవిభాకరముకరము । కరముగొనుతమ్మిచేప్రియకరముకరము ॥ ౪౭౦ క ॥ అనిమ్మపండ్లనలచుట । యానికయేబాప్తురములనలతాళములక । దీనికతినస్తనద్యయి । కానిమ్మనినలముత్రాటగట్టుంగొట్టు ॥ * *

* సార్వత్రికనియమయమకాంత్యప్రాసభాసమానవృత్తపాదాలుఁగ

౪౭౧- ఉ ॥ నూరునుమారుకై పవతనూరుచిదా ... *

చె । నూరులుమారుమోవిచనినూరును తే నెకుమాళము. *

గోరుమోముడులనూరుచుతీరగుగోరుమేనదీ । ఎడాయునంతనెతోడక

మాదుట నెచ్చుదిశేరునద్దిర్మా ॥ * ఎననంటులఁ గొంచక జర్మ

గ్గులుసరిగాంచవచ్చిననితాళి.

* ఆద్యంతయమకరూపము కృపదగ్రస్తగీతి *

౪౨౨- తే గీ || కాంతనగవేంకటాచార్యురాల | కప్పురాలస
రముగేరుగలికియూరు | మేటిచెలి మేనునగునతిమించులతల | మించులతల
నుదగనేలుమెలంతశేలు || ... *

* విరోధాభాసాలంకారము. *

౪౨౩. సీ || అలకొనుకలిమిమిన్నందిమిన్నందియునాలోనముష్టికి
చాలుబడియె | ఘనకువశ్రీలుదుర్గమదుర్గములనేలిననుదినంబుపవాసమున
కుజిక్కె | భువికటిరమభూరిభూరివేదిగనియనిశ మమితత్రామదశనుజెం
దె | గళలక్ష్మి శంఖశంఖమ్మునమించియు దగుగొంటుపోకల చారిగాం
చె | గటకటాధాతకొకయింతగరుణలేదె | గాకయాగామలెఱుంగ
డెగడంగిదలంప | నవతంగని సిరుల్బానగానవునుగాని | సంపదవహించి
లేమిభరించుటెట్లు || ...

౪౨౪. మ || కళుకుల్లిమ్మైదు మేనుబంగరు సలాకన్నీనయ్యారె
యొ | ప్పలకుప్పావలివోరుత తరపుటాపుల్కారు కొమ్మించుని | గ్గులు
మాధుర్యసువోక్తిగప్పురపుబుల్కుల్ రాలుగెమ్మైవితే | టలుర్పుల్లునకం
డచక్కెరలువేట్లజేల్కునిక్కల్కిక్కి || ...

* ఉభయచిత్రోత్పేక్షాలంకారము. *

౪౨౫- క || సిరిమొగముననునలువయ | మ్రరావధానజనముగన్లొట్టిదలం
చక | గురువౌత్వములత్వంబునా | నరించెననుదురుగురు వేసయుబొమ్మ
లమరెక || ...

౪౨౬- తే, గీ || నిక్కునెఱిగొప్పుకండము ముక్కుచంప | కం
బునేత్రోక్త్యయంబుత్పలంబువదన | మంబుజంబునితం బవించంబు పున్వి |
తరమెయిలోఁగవృత్తతవమునుతింప || ...

* శబ్దచిత్రము. *

౪౨౭. తే గీ || సతికివనబ దర్పణనలాహితపదత్ర | యాదివర్ణ
ముల్గ్రహించియట్టసూతి | కళుకునె మ్మొమునిర్నించుకతనసూపె | న
ది మొదల్వదనాహ్వాయమ్మనమయ్యె || ... *

{ ఉపమేయోపమానవాచక సకారాదిపదగుణితా సాధ్య }
మత్తేభవికీడిత వృత్తము.

౪౭౮॥ ననలక్ నాగమును పునీశ్వనుడుగున్వామాక్షీనూత్నాసినే |
మృనపునై శ్చమునోమసాకళలనంతౌతమ్మినర్మన్నగం । గనసహస్రనయ
నీగ్గునీటునుడి నూగార్మెన్నడన్గల్గుతి । న్నననైజాంగము నోమునాక నుడు
రున్నవ్యాఘ్రినర్మోక్తియై॥ *

* ఉపమానోపమశ్చ బైక్యాపహ్నవరూపకాలంకారము. *

౪౭౯॥ సీ ॥ పరికింపజాతరూపముజాతరూపము మొగనెల మేలి
మోము నెలమేలి । మోమునాభ్రమృగములు భ్రమరకములు కన నంబక
ములంబకములుతభుకు । తెక్కుతెళుకు తెక్కునక్కరములుచిగురు లుకర
ములుచిగురు లుపృథులకు । చమ్ములుపృథులకుచమ్ములుభద్రక రోరులుభ
ద్రకరోరులూగిని । తంబమునితంబము నలపదములు నలప । దములు గణి
యింపనఖివిభ దానఖివిభ । కొప్పఘనమునుకొఱతతేకొప్పఘనము । పా
లకడలినిబాడమినబాలకార ॥ *

* ఫలోత్పేత్త్రాలంకారము. *

౪౮౦॥ సీ॥ బలునీచుకంపు మేనులదాల్చునడితెఱగంటివంగనమునంగ
లుగుకొదవ । వడిజాలములందగుల్పడిపోవు నారడివలవంతలనుగుంది నిలు
చునింద । బవరానమరుఁడోరపడంగసేయుకొఱత యలుంగులపాలుగా
నై నదూఱు । జీవనమునకొడ్లజెఱచినయాడిక పారతెత్తిపోడాఁగిపోవుట
ట్టు । నరులకెంత గాలములకుచగుపడనదు । మదినిందలపోసి యవియెల్ల
మాన్వనెంచి । పండువెన్నెలజిగఁజెందుగందుమీలు । బాల తెలివాలుఁగ
న్నులై బరిధివై ॥ *

* ప్రతీపాలంకారము - అపూర్వప్రయోగము. *

౪౮౧॥ సీ॥ రామ వేనలిమాఁచిచామరస్తోమంబుడాయనంత నెఱోడ
గోయరాదె । పడఁతియూరులతోడఁబ్రతి నెన్నుననఁటులఁ గొంచక జర్మ
మెత్తించరాదె । వనితచూపులకుఁదిర్వశికనిగ్గులుసరి గాంచవచ్చిననిజాని

౧౩౦ శ్రీప్రబంధరాజవిజయ వేంకటేశ్వరవిలాసము,

చరాద్యైర్మువిదబాహులసాటినొందుచెఱుకువిండ్ల మించి పిచ్చుగ ఖం
డించరాడె । వెలచిగుబ్బలతోడనుదులయటంచు । డీకొనినబుట్టచెండ్ల
గొట్టించరాడె । యననగత్యైకలావణ్యయావనాభి । రామయ్యెప్ప
నాకాశరాజపుత్రి । ... *
...

* కైశికీ వృత్తివృత్తము. *

౪౮౨ ॥ చ ॥ తళుకుంబదమ్ములందపురదమ్ములుకొనుబెడంగుగబ్బి
గు । బ్బలయుదుటారజంపునునుబల్కులు లత్తుకమోవిచ్చిన్నికొ । నైల
నుదురద్దముదైగడునిద్దపుంజెక్కులు మోముతేటముం । గల తలఁజుట్టివ
చ్చు కనుగల్వలు చెల్వకునొప్పమెప్పగె ॥ ... *

౪౮౩ ॥ తే. గీ ॥ నలువతమ్ముండుముక్కుంటిగెలువనెంచి । కలికి
తలమిన్ననెమ్మొందలిరువింట । జేరిచిన సోగకురువేరు నారిగాఁగ । మడి
మలానిన తెగకీలు జడజెలంగె ॥ ... *

* ద్రాక్షాపాకము. *

౪౮౪ ॥ మ ॥ అపురావాలెట తేట ఖాబు పిఱుందొయ్యారంబుమ
జ్జారెడ । నవతళ్ళుల్ ఖళిదంతకాంతులరెరే కన్నెళ్ళులప్పపుకొ । స్ప
విలాసంబహహతనూరుచి బలాబొమ్మందమయ్యారెయ్యూ । రువికాసం
బుకచాసు చెల్వమని బేర్కొగల్గెనిక్కామినికె ॥ ... *

* యమకగీతి. *

౪౮౫ ॥ తే. గీ ॥ తమ్ములందును గజుట్టద్దమ్ములందు । మెఱుగు
గానమి యీజగమెఱుగుఁగాన । నిందునందవ నేల లేదీందునందుం । గం
దధమ్మిల్ల మొగముచక్కందనమ్ము ॥ ... *

* కైశికీవృత్తి. *

౪౮౬ ॥ ఉ ॥ చూటలతేనెగాఱు కటిమందము చక్కనిమేను మిం
చులో । తేటమొగంబుచందురునితీరగు చక్కెరలప్పమోవికె । సూటి
తలంతజుట్టును మనుక్కనుమాత్రమె గొనుపిక్కలె । చాటునుసోయగం
...

{ ఏకార్థ ప్రతిపాదక పదవిముక్తప్రాథమికవర్ణాథాంతర }
నిరూపకపదఘటితసీసము.

౪౮౭ || దరకుందరదకుఁగందరముపెన్బొక్కిలి దరము కంఠంబు
కుంజరగమనకు । విధుబింబముఖికి శ్రీబింబంబుశ్రీతిరీతి బింబంబు పెదవి
రోలంబకచకుఁ । గమతప్రపదకుగుంభములువక్షోజముల్ భములునఖమ్ము
లు పద్మపదకు । నీలకుంతలకు శైవాలమ్మునూ గారు వాలమ్ముచూపు శం
పాలతాంగి । కన్నుమిన్నకు కేసరియసదుకౌను । సరియలరుఁగేలునెలంత
కుసిరివెలడికిఁ । గోయిలలనుడియిలకటి కొమిరెవయసు । సాగసు వగ
లాడికలరె నీజగములోన || *

* అనుమానాలంకారము. *

౪౮౮ || సీ || కళకుటద్దము మోముగావలెఁ గాకున్నజోడువట్టు
పిడియాచుబుకమగునె । ఘనశంఖముగళంబు గావలెఁ గాకున్నఁజిన్నిపూస
రములాచేతులగునె । గౌరుకేల్పూ గౌరుగావలెఁ గాకున్నఁగుంభంబులా
చనుగుబ్బలగునె । కడుచివురులువ్రేళ్లుగావలెఁ గాకున్న నవకోరకమ్ములా
నఖములగునె । తళకుసింగిణిబామలుగావలెనుగాని । చోలకోరులుకొ
వ్వాడిచూపులగునె । యనివినుతిసేయఁదనరెమోహనవిలాస । భావధూ
ర్వహస్తైయిందిరావధూటి || *

* విషమాలంకారము. *

౪౮౯ || సీ || చక్కనినునుముక్కు సంపంగి మొగ్గపైఁబొడలేడిచూ
పుఁదుమ్మెదలనిలిపి । తిన్ననితావివాతెఱదొండపంటిపైఁగులికెడుబలుకురా
చిలుకనిలిపి । నిండు మెఱుంగుఁబూనిన మోముఁదమ్మిపైఁబొందుగానుదురులే
జందు నిలిపి । వెలిబుచ్చుచిలునవ్వువెన్నెలనిగ్గుపై నురుతరాక్షిచకోర యు
గమునిలిపి । నిజబలాన్యోన్యవైరంబునిగ్రహించి । కాయజుడునేర్పుచేఁగూ
రైనోయనంగ । నిద్దపుఁబసిండినెత్తమ్మిమిదైనదుమ । మొలిచిన నెలంతత
లమిన్న నిలుపుదనరె || *

* ద్విరుక్తికందము. *

౪౯౦ || నకనకనినదుమునకులు । చకచకలమెల్లార్చుతోడఱుజక్క

౧౩౨ శ్రీప్రబంధరాజవిజయ వేంకటేశ్వరవిలాసము

నితొగలఁ | వికవికనగు తెలిగన్నులు | వికచకమలవదనకొనరె వేడుక మీఁదఁ ||

౪౯౧ || క || తిలకంబుములికినాసాం | చలకాంచనశరగృహీతశా
ర్థంబునుటా | మృలకోపులవ్రేలైవిజ | ల్లులనఁగఁజెక్కులనగవుత శుకమరె
రమకుఁ || ...

* విభావనాలంకారము - అపూర్వప్రయోగము. *

౪౯౨ || సీ || బదవుఁబోనొకచక్కిఁగదలికా స్తంభంబు లాపయి ని
సుముదిబ్బరిదిగాదె | మొలుచుఁబోనొక మేరఁదళుకుదొంతరకరశ్యాపయి
గుబ్బలులరిదిగాదె | గలుఁగుఁబోనొకచెంతఁగనకారవిందంబులాపయినివీ
సమ్మలరిదిగాదె | బుట్టుఁబోనొకచోటంబున్నమచందరుఁడాపయి నిను
లుంటయరిదిగాదె | ధాత్రిఁజిత్రపుష్పకోదండనేత్య | నూతనవిధాతస్య
జీయించెనోయనంగఁ | గలికియూరులు గటివళుత్ గబ్బిచనులు | కరము
లు భజమ్ము లాస్యంబుఁగబరియొప్పె || ...

* కైశికీ వృత్తి. *

౪౯౩ || చ || పెలుచగువీలుశీలు గమదేడనలాడ సలాముసేయు
క | న్నులుదెగబారకెచ్చు జడ నున్తలిరాకు వెలార్చుమోవిచెం | దులవడిఁ
జెండుగుబ్బలపటుత్వము నూరులతీరుగాఁకవె | గ్గలపుబసిండిమైజిగి చాకా
రమునియ్యెలనాఁగకేదగుఁ || ...

* యతిభేదము. *

౪౯౪ || క || మారనరేంద్రుఁడనునెఱిసూ | గారనుబెనుటామువె
డలగాఁదిగిచెదుటఁ | జేరుపనగునట పెట్టియ | సొరునఁబొక్కిలిదనర్పెఁ
జంద్రాననకుఁ || ...

౪౯౫ || ఉ || అనునుఁగొప్పవ్రేకదనమా తెలిగన్నుల బెక్కు సో
యగం | బానగుమోముచొక్కటము నాబిగిగుబ్బలయుబ్బునిబ్బరం | బా
నులిగ్గొనుత్తదనమాకటిమిక్కుటమావినూత్నపా | దానుగతాబ్జరేఖలు
వయారెయ్యెయారికి దీనికేదగుఁ || ...

* కైశికీ వృత్తి. *

౪౯౬ || ఉ || పొఁకినఁగగ్గు మేను సగుజొప్పనత్రెవ్వెడుగొనుచందున |

జ్ఞాంకులబెట్టునెమ్మొగమయ్యారెయ్యారపుబెళ్ళుబూపుపెన్ బీకటిగ
ప్పుకొప్పుతొలుచిందముచందము కంటమందమున్ । ఏకగమచ్చరించి సరి
నిక్కుచనుంగవబొల్చెనింకికి ॥ ... *

* సమాలంకారము, *

౪౯౬ ॥ సీ ॥ పలుచనియడుగులుపద్మవైఖరిఁజెందె నానన మబ్బవి
ఖ్యాతినలరె । బెళుకుమాపులు మ హేమాత్పలరీతిఁజెన్నారె బొక్కిలిసా
రసస్ఫుర్తిఁదనరె । బాహువులుబిసప్ర భవకాంతిఁజెలువొందె గన్నులు
రాజీవగణననొనరె । లేఁగొనుబుష్కరలీలచేఁగాణించె గంఠంబు జలజ
సంగతిఁదనరై । గరముజిగిరూపు కమలాళిగరిమగాంచె, నలరుమేల్మం
గగనుక తఱ్ఱలముబొందె । గానబొగడగ నెవ్వార్తికైనవకమె । కంటికిం
పుగఁగంటివార్లంటినిపుడు ॥ ... *

* త్రిపాదీసయమకకందము. *

౪౯౭ ॥ కుండమ్ములుపలుకుదురున । కుండమ్ములు తెలిగలతళుకుం
దమ్ములుమో । మందమ్ములునడుపులుబలు । మందమ్ములుములుకులొరమా
నిని చూపుల్ ॥ ... *

* ఉభయచిత్రసీసము. *

౪౯౯ ॥ పడఁతిదేహముకుసుంభమునడండుటయకాదు విదవక్షో
జంబులోటుపఱచు । రమణిపల్లిగికోరకముల రాల్చుటయకాదింతి సిబ్బెపు
గుబ్బతెగరఁదోలు । వెలఁదినవ్యగుళుచ్చము ల దల్చుటయకాదు మదిరా
షీపాలిండ్లుచిదిమివైచు । జెలియారు శైవాలములఁగొట్టుటయకాదు ము
దితవన్నులుతాలమోదఁజేయు । నవరమధ్యమవర్ణంబుదివియనుత్ర । రా
త్తకథితోక్తికుపమవైయవియెమదిని । గోరియెన్నెడుచోటుల కుంభకోక
గుచ్చశైలంబులగుచు నిశేచ్ఛదనను ॥ ... *

* ఆదియమకము - అపూర్వప్రయోగము. *

౫౦౦ ॥ క ॥ నలినమ్ములనలినమ్ముల । జెలికేల్ నూగారునడుపు
చెలువమునగువె । నైలమించుల నెలమించుల । నెలఁతనగవుమొగము మే
నిగనిగదెగడున్ ॥ ... *

* క్లేషపరికరాంకుర హేత్వద్ధాంతరన్యాసాలంకారసంస్కృష్టిసీసము. *

౫౦౧ || ప్రతినచేద్యష్టసర్వమునుబట్టిశిఖిండి మలసి తమ్ములదాటి
మధుపసమితి । పదరిగొబ్బునవిష్టుపదమంటివిషదుండు నీటమునిగిబైటనిల
చినాచు । మునుమునతారకత్ ముట్టితమస్థితకడకసోమునిగొట్టి ఖలతముం
డు । నాజ్యార్చితాస్ఫూర్తిసలరి చిలువచాలు బలిపీఠమొనసి తప్పకఘ
జంగి । సంపదలాసంగి వెండిదండింపసాఁగె । సర్వమునుమిథ్యగానెంచి
చక్కనివని । త బలుజడతాన బద్ధమూర్ధనృబుద్ధ । మగుటను మలీమసుల
కొందుడగవుగాదె॥ ... *

* క్లేషానుప్రీణితానుమానయు క్తపరికరాలంకారము. *

౫౦౨ || సీ || హరిఁ ధ్యపాలిండులాగట్లు గాఁబోలుఁగాకున్నశృం
గారగరిమడుగునె । పొన్నారికన్బొమ్మపూవిల్లుగాఁబోలుఁ గాకున్నమాధు
ర్యగతిగలుగునెకొమ్మచుడివనఃప్రియమ్ముగాఁబోలును గాకున్నబల్లవ గా
హియగునె । కమలాకరమ్మలబ్జములు గాఁబోలును గాకున్నఁగంకణకాం
తిఁగనునె । పటుకళానిధిగాఁబోలుపాపమోము । గానిచోఁగొముదీహారి
కాంక్షఁబడునె । యలరుమించులుగాఁబోలు సులతకూన । చూపులటుగా
నిచోఁగడిరూపులగునె ॥ ... *

* ఉభయస్ఫురణము. *

౫౦౩ || సీ || కలికికంఠముసారుకలికిచూపులబాటు కంబుజాలము
జాలకంబుగేరుఁ । జెలువకొను హారంగు దెలిగన్నుల తెఱంగుమృగరాజ
మునురాజమృగమునఱఁచు । వెలఁది మొకముసొంపు వెలఁదివాతెఱ కెంపు
రాజబింబముబింబ గాజమెనయుఁ । బ్రాలఁతి నెన్నడలాగు తళుకుకీర్ణడబాగు
మును నాగమును నాగమునుజయించు । నాతిముఁగుఱులకళుకు నగవు కులు
కు । సారఘనమునుఘనసారసరణిమించు । ననుచుదనమనమునఁ గనువిను
కరివార । కొండరాయండుగొనియాచుచుండునపుడు ॥ ... *

౫౦౪ || క || మునువనితలముననిలిచిన । వనితనుపొనపొననుజేరివ
లపుసొలపును ॥ గనివినయమునయబ్రియమును । మనమునఁజెనఁగొనఁగఁ
గనకమాలికబలికె ॥ ... *

* మధ్యయమకద్వయఘటితచరణాసీసము. *

౫౦౫ || ఔ నెలో నానాటనానాటనీవఁటివనితలివ్వనితలి వ్వనిమి
అఁగ | నీవీశుప్రేమాననేమాననేజాచుకలనమ్ము కలనమ్ము తెలివిగాదె | వ
లపునీకునుచలచ్చలదళాంచలదళారహిమానిరహిమాని బ్రబలమగునె | మ
తుడేయనిన్నదామరలఁదామరలపూవింటపూవింటనుడియఁదగునె | సర
విగారామగారామలరవెలసిన | పసులునీవేళనీవేల మనమునందు | దలఁచ
వింతైనవింతైనదానఁగాను | గనుక నాయాననాయాన ఁనఁగదమ్ము || *

* త్రివర్ణయమకవృత్తము. *

౫౦౬ || మ || రమణీహీరమణీప్రభాపటలిఁగిరంజాలునీదంతముల్ |
బ్రమదాదీప్రమదావళప్రతిధఁ జెంపంబూనునీయానముల్ | గమలానత్క-
మలారుణస్ఫురణవీరకంఠెల్పు నీహస్తముల్ | సుమతీశ్రీసుమతీక్ష్మ గంధము
వహించున్నీతనూవాసనల్ || ... *

* అనుపాసవర్ణవృత్తియమవృత్తము. *

౫౦౭ || ఉ || కౌనుఁబుచురంగు, డెక్కులచాకాటపురంగు నొ
యారమైన నె | మ్మేనిమెటుంగుపల్కువడిమించుమెటుంగు, మిటారి గుబ్బ
లం | దానికరంగుకస్తురిపయంటఁజెలుంగుజెలంగునీవుడెం | దాన వరుంగు
టించుటరిదైవమెటుంగు గురంగలోచనా || ... *

౫౦౮ || చ || తగునెన్నపాలకన్యలకుదవ్వలనవ్వల పువ్వలలాటీ |
వగలఁజిరింపనిండుదగవామగువామగవారలుండగా | మగుడిపురంబుఁజే
రఁజనుమావినుమాయనుమానిమేల నీ | సొగసువిలాసమందమునుసొంపు
నునింపును బెంపుమీఱఁగన్ || ... *

* త్రిదళయుక్తచతుఃపాసార్థకందము. *

౫౦౯ || తారకములగోరకముల | వారకములకెల్ల సెల్లవారకము
లిడున్ | శ్రీరమణీహీరమణీ | భారమణీ యత్వదీయపదనిఖరంబుల్ || *

* అపూర్వప్రయోగము. *

౫౧౦ || క || తమ్ములఘనవిద్యుమజా | తమ్ములవిడికెంపుజిగి వి

తమ్ములచివుర | తమ్ములవరలాక్షాజా | తమ్ముల నీరసించు నీ పదమ్ముల
కాంతున్ || ... *

౫౧౧ || క || అనియిగతినియొక నెపం | బుననాభామినికి మదినిబు
ట్టినప్రేమం | బునుభయమునునడగునటం | చునుబలికెదునట్టిసఖినిజూచు
ఘనచటన్ || ... *

• వృత్తకందగీత శ్లోకగోపనవచనము. •

౫౧౨ || కొంతదడవుండియంతట; కలరవశుకీశిఖావళ | కలహం
సరథాంగభృంగకహ్వబలాకాకలకంఠశారికాముఖకలకలకలరవనితాం
తకమనీయంబై | మధూకమాలూరమహీరణాసహా | మండూకపర్ణి మ
ధుశిగ్నిమాలతీ | మాధూళికామన్వథమాతులుంగ | మాకందసమ్మోక్షున
మాధవీలతా | కీరసహకారసహకారనారికేళ | పూగఘనసార ఘనసా
రభూజమధ్య | కుముదవనజాతవనజాతకుందబృంద | గళితసుమధూళి సు
మధూళికలితమైన | తత్సరోవరప్రాంతంబునకుంజేరి, తారకాసురహర
గురుకంటెనసాధారణాధారణాధారధీరపారీణివిహరణుండై నయార్చ
వదుహిమాంతాపశక్తిహరణుండు, ప్రసృతినయనన్దసుంగొని మోహంబు
ననిట్టట్టుఁబోలేక, గుట్టువీడకనదరక, ధైర్యంబువదలకందనమంత్రినింజూచి
మదినొకతంత్రంబుఁబన్ని, నిజసైన్యంబుదోడుకర మ్మనికరమ్మనిచియుండె
నంతనారాను యారామాభిరామసహకారకోరకములంగోరక నమరా
ళినుతమరాళీవరాళిరాజరాజీరాజీవ రాజన్తానసమానసమాన సరోవర
తీరంబున నొక్కబువ్వుతీరంబుననుండి యాహరిపై మోహంబున మన్వథ
తాపపరిపాకభరంబునవాడుచేరంగూర్చున్నసమయంబున || ... *

• త్రిదళయుక్తకందము. •

౫౧౩ || అందపుజడగందపుమెడ | మందపునడగలిమి కలిమిమ
గువనునేయన్ | సందువగని కందువగని | చెందువగనికనిమరుండు జె
లగుమగడకన్ || ... *

౫౧౮ || ఉ || సాద్వైపుఁడేటితొక్కొనసోఁకులచేరవర్తించుత
మ్మిపూ । ముద్దెడమామిసద్దండర మోదుగునేజయుఁగల్వకేడెముక్ । గ
ద్దవలాసుపూబొమిడికంబుదలిర్చిలుకొత్తుఁదాల్చితా । గద్దటిచిల్క నెక్కి
పికకొకలికాహళి మోయిదాయుచుక్ ॥ ... *

* అపూర్వప్రయోగము. *

౫౧౯ || ఉ || పేర్చికరంబుమచ్చరముబెంచటుపచ్చనివింటఁ దేటి
నా । రేర్పిరయమ్మున నైఱయ నెక్కిడియందుఁబ్రసూనబాణముల్ । గూర్చి
గరికగరికగడవగుప్పలు గాగుటి నాతిఁజేసిపె । బ్లార్చి మెఱుంగ నాగమదిగా
డఁగనేయుచునుండనయ్యెడక్ ॥ ... *

* ఆద్యంతరమణీయదుర్లుటానుపాసభాసితకందము. *

౫౧౬ || కలకోమలకోకిలకో । టులకొల్లలకోచిలుకను దులకోపు
లకో । పులకోదులకోతలకో । తలకొందలకొమ్మవిరిచబాదలకొమ్మలకో ॥ *

* ఏకనియమత్ర్యక్షరయమక సంధానితకందము. *

౫౧౭ || ఇలకోయిలకోబలుకొల । కులకోకులకో యిగురులకోరు
లకోవె । నైలకోనెలకోయల్లికో । పులకోపులకోత్కరంబుబాడమెక్ గొ
మకుక్ ॥ ... *

౫౧౮ || సీ || అరియయ్యెపార సాస్యకుఁజక్రవాకంబు పరభృతమ
య్యెగోపనకుఁబికము । పుండరీకంబయ్యెఁ బొలఁతికి వెలిదమ్మ గ్రహమ
య్యెమహిళకుఁదుహినకరుఁడు । పున్నాగమయ్యెగర్పరగంధిక బొన్న
పగలయ్యెమగువకుఁబ్రతిదినంబు । బర్హియయ్యెఁబ్రవాళపదకుమయూరం
బువిషధరమయ్యెఁదన్నికిఁఘనంబు । కుముదమయ్యెను దెలిగల్వకుండరదకు ।
మానసాసియయెమరాళిమంజువాణి । కంగదంబయ్యెఁగేయూర మళిచికు
రకుఁ । గానిచెఱకయ్యెనించువిల్బానవతికి ॥ ... *

* విప్రలంఘోదాహరణ సీసము. *

౫౧౯ || కమలాకరాంతర భ్రమణోరుమదశీలీముఖములు పటుశీలీ
ముఖములయ్యె । మలయాచలేంద్రకోమలశీలేవిహరణ సురుచిరాశుగము

లాశుగములయ్యె | గాశ్శీరసాంకవక స్తూరికాయు క్తచందనశరములుశర
ములయ్యె | జారురంభాఘనసారకాండంబులు నవఘనసారకాండంబుల
య్యె | ఘలరసములానుచిలుకలుచిలుకలయ్యె | నమితవాలమ్ము లాటపు
వాలమ్ములయ్యె | విరహమున నేంగునింతికివిశ్వమంత | నతనుమార్గ ఇపంజ
రంబనఁగఁబరఁకె || ... *

❀ ఉద్ధీపనవిభావై కనియమదుర్ఘటనచరణసీసము. ❀

౫౨౦ || కలహంసరత్నంబుకాదంబమయ్యెనుబొగరుమించిన శు
కంబుచిలుకయ్యె | హిమవారియధికశైత్యమగుణంబయ్యెను బగటువా
కోయిలపత్రియయ్యె | విడిమించుగొరవంక విశిఖాగ్రమయ్యెను రేకనైత్త
మ్మినాళీకమయ్యె | బలితంపునల్ల మొగులుఖగంబయ్యెను దఘకునైత్తమ్మిప
తంగమయ్యె | దీరుఁగలపాపురంబులకోరియయ్యె | మ్రోలఁ గనుపట్టు
నలగోల గోలయయ్యె | విరహపరితాపభరమునవేఁగుకొమకు | ఘవన
మంతయుమరుసంఘాపిఁగఁదోఁచె || ... *

౫౨౧ || ౧ || తోచిచూపులఁజెలులను బూచిచూచి | క్రమ్ముకన్నీ
రుఁగొనగోరఁజిమ్మిచిమ్మి | తలఁచివెన్నునిఁదనమదిఁదలఁచితలఁచి | నా
గులుమిగులనువగలను బొగలిపొగలి || ... *

❀ అపూర్వప్రయోగము. ❀

౫౨౨ || క || పుల్లారవిఁదలోచనఁ బల్లవపాణులుమనోజ్ఞభాష
లలరనా | యల్లకపరితాపంబునఁ దల్లడఁబడఁ గాంచిమఱియుఁదలఁచుచును
దిలోక || ... *

౫౨౩ || కా || రామకృష్ణాదుకమేమువేడుకలుమీఱున్కున్వనాంతా
శ్చికై | పోమో పువ్వలఁగోయమో సరసిసంబుక్రీడఁ గావింపమో | రా
మోక్రమ్మరి వెన్నుఁడిచ్చటికినై రాసేలనేఁడిక్రియకై | బ్రేమకృష్ణాడఁగనేల
చాలననుమకై బ్రీతికృష్ణభరత్తుముల్ || ౫౨౪ || క || నీవితదాఁకనెన్న
చు | నీవితయు నెఱుఁగకుండినేఁడిపుడకటా | నీవితవగలఁబొగలఁగ | నీ
వీతిలున్పుపకవిన్న నేమనుమనలకై || ... *

✽ యమకము. ✽

౫౨౫ || పాయముకాలికలకునన । పాయముగాదమృవలపుంబన
చేసికుక । నాయమృయిట్టిబుద్ధులు । నాయమ్మొవిన్నవారునగరేజగతిక ||

✽ మధ్యమచరణయమకసీసము. ✽

౫౨౬ || ఈవనినిటులుండనేటికినేటికిఁ గ్రమ్మరుమనుచనఁగానవై
తి । వల్లవాజలకళినాడనేనాడనేయెఱుగించుకీలేమియెఱుగవైతి । రమ్మ
నామాటకైకొమ్మనేకొమ్మనే శెప్పినయటులనుజేయవైతి । చూడవద్దను
చునీతోడనేతోడనేఁబలికినయదియనుదెలియవైతి । వకటనిఁకనిన్నునేరమే
మైననెంచి । బలుకుటదియెల్లగతజలబంధనఁబు । గాననెటులైన మానే
ర్చుకలిమిబలిమి । తాపమెడలించుమిపుడింతదలఁకకమ్మ || ... ✽

౫౨౭ || సీ || మాలతీలతికాంగిమధుసరాగంబన్న ననుపయోగంబ
నియాడఁదగునె । వరపల్లవాధరవాపికావళియన్న నదియవాహితమనియా
డఁదగునె । కృష్ణాహినిభవేణికేతకిఁగనినంత నదియయుక్తమనిపోనాడఁద
గునె । కమలాస్యచంద్రుండమనినయంతన నదియేకమనుచుఁబోనాడఁద
గునె । యన్నదలమిన్న నీకింతవెన్నునెడల । వేఱుసేయుచు మామాటమీ
టిలేని । దెలియమధుభిక్తకేకిచంచులకునీకు । వైరమొదవునునీపేరుఁబేరు
కొనిన || ౫౨౮ || ఉ || బోటివిచారమేలమముబోటిసఖమణులుండనీకునో
పాటలగంధియాటలునుచాటలుమానివియోగజాతమా । హాటకమేలకాం
తిజతహాటకపెద్దలచాటకున్నెవే । నాటనుమారుతూపులెదనాటను మో
హముబెంపఁజెల్లునే || ౫౨౯ || క || ఇన్నాళ్లును విరహిణులగు గ్రన్నెలఁ
గని నగెడునీవు ఘనతవిరహవా । కాన్నిధిఁబొఱలఁగనగరే । యన్నెలఁ
తలునీకునాయమగునేయనుచుక || ౫౩౦ || క || అందలిసుమకుంజమదిగు
వందలిరులసెజ్జనునిచి వనితలుచెలికిం । పొందనెదగందమిదుతటిఁ । దెంబె
గవైఁదైని పూలలేనియగురిసె || ... ✽

✽ ఉత్పేక్షాలంకారము. ✽

౫౩౧ || చ || మెలఁతయారస్థలంబుపయి మెత్తినగండపుఁబూవుఁజే

౧౪౦ శ్రీప్రబంధరాజవిజయ వేంకటేశ్వరవిలాసము,

నెత్తె । యశియటువ్రాల్చెదత్పదము లందుమునింగినదాపవహ్నివే । గృల
మునగట్టిగానెగయ గ్రక్కున తెక్కులువిచ్చియొప్పెఱుఁబిలుతునితూపు
వీఁపుననువెళ్ళగఁజిక్కినపింజయోయనన్ ॥ ... *

❀ ముద్రాలంకారయుక్తశస్త్రశాలంకారము. ❀

౫౩౨ ॥ ఉ ॥ ఏమనియెంచవచ్చుఁ బ్రసవేషుశరాసనతాపవేదనన్ ।
వేమఱుఁగుందుచోసఖులు వేగఁబ్రపుల్ల సరోజమాలికా । స్తోమము మేనఁ
దాల్చినవితోడనెకందివిచిత్రభంగియై । భామయ్యరోజసీమఁగనుపట్టెనును
త్పలమాలికాకృతిన్ ॥ ... *

౫౩౩ ॥ క ॥ వనముననిట్టివిధంబున । వనితకునుపచారవిధులవలన
నొకింతై । ననుశయింపకవిరహము । ఘనమగుటయుఁజూచి యపుడు
కాంతాజనముల్ ॥ ౫౩౪ ॥ చ ॥ తలిరులనొత్తుచున్ మిగులదట్టముగాఁగపు
రంభాకింతమై । గలయఁగఁజల్లుచున్ మతియుఁగన్నులగొఱ్ఱఁగిసిటఁదోయు
చున్ । గలికిపదంబులన్ గరయుఁగంబులఁ బుట్పొడిమెత్తుచున్ గడున్ । జెలు
లువచారముల్ వరుసజేయునెడన్ మలయానిలుండొగిన్ ॥ ౫౩౫ ॥ క ॥ వ
డజల్లుగజలుఁగుంబా । వడజల్లు గవిసరునంతవనితకుమిగులన్ । వడియైన
తాపమెంతే । వడియైననునిల్వలేక వఁగఁగుందుతటిన్ ॥ ... *

❀ ముద్రాలంకారము, త్రిపుట, మానినీవృత్తము. ❀

౫౩౬ ॥ నిబ్బరమైమది నెక్కిన వేదననిల్వఁదలంపుచునేన్నులచే । న
బ్బరమందరయానకొనర్చిన వన్నియునిష్ఫలమాచునుబో । నుబ్బినకాఁకకు
నోర్వక తెప్పలటాచ్యునవ్రాల్చుచు నున్నరనన్ । గబ్బినఖుల్ తటకాఁడి
మానినిఁగన్గొనిపల్కిరికర్ణముగాన్ ॥ ... *

❀ ఆ ర్థి. ❀

౫౩౭ ॥ ఉ ॥ కాఁక శమింపఁజేతుమనఁగాఁ గలకంతరవంబువీనులన్ ।
సోకినగుండెగాడ్చుమెయిజొచ్చుటగొందలమందెనంతలో । వ్రేకప్పుఁ జి
ల్కపల్కువడివేడిమిరాయిడినొండెమారున । జ్ఞాఁకలఁ జెండె నెట్లుచెలి
యొనడదేర్చెదమంచునెంచుచున్ ॥ ... *

౫౩౮ || సీ || పనితకన్దవనా త్రివైచినగలువఘైఁగరమాని శేతేని
యురువుగండె | మగువచేడితోయి చిగురానినాలుక పొక్కపస్వరము.
నటాగలెచికము | పడఁతియంఘ్రిలనుంచికడకుఁదోచినతమ్మి విరిసోఁ
కి సుడివడితిరిగెఁబవన | మువిదచంటనుజేర్చి యవలఁబోమీటిన సుమగుచ్చ.
ములవ్రాలి కమలెఁడేటి | భామచాపాలనిల్చి తోఁబడిన తూఁడుఁ గ
మిచిరాయంద పద్మాకరమునదుమికె | వేగఁగపురపుహారంబువిరియఁదా
తె | వెలఁది నెమ్మేనివిరహాగ్నివేడిననుచు || ... *

* అత్యుక్త్యలంకారము. *

౫౩౯ | చ || కొలనికెలంకునకెఱెలులుకోనిలినిల్చినమేనికాఁకచే,
సలసలఁగాఁగెసిల్లు జలజంబులునుక్రేను దానఁజిక్కి లేఁ | టులు మొ
ఱఁబెట్టుచుకగమలె దుక్రేచిసంబులు వీరెఁబ్రతముల్ | గలువలు వా
డెఁ బుష్పిడులుకన్గెదొలంగెనుజక్రవాకముల్ || ... *

* అనుపాసవచనము. *

౫౪౦ || ఇవ్విధంబుననక్కాంశాతిలకంబు భుజంగ గ్రామణిగ్రావ
రాడవలోకనజాతవిరహభరసంచలితమానసమై, వశక్షేతనకోదండమా
ధురీధురీణత్వసంబంధబుధుర గంధాంధపుష్పంధయ స్తనంధయ శింజినీమం
జుర్ముంకారతంకారగంభీరదర్పకందర్పకరవిముక్తసారసారససారావధా
రాక్షతంబులవలనను, అనుదినవిరహాణీలోక భీకరశుకపికశారికానికరికలక
ల రవంబులవలనను, యావలియావలి యావలికశిఖావళావళికి, సఖులవ
ళావళికి నల్లనల్ల ననుల్లంబుడిల్ల జెడి తల్ల డమంది యప్పల్లవాధరి యొల్లం
బోయిబరవశత్వంబునంగుందియున్నసమయంబున || ... *

౫౪౧ || సీ | చక్ర స్తనియటంచు జగఁదిచకుశశాంక గురు తమో
వేణియాకుందరదన | మధురాధరయటంచు మట్టుమీఱకులేఁటి చంపకనా
సయీజలజవదన | చినబాహునిమారుమసలకురాఁయంచ జలధరచికుర
యీకలువకంటి | పల్ల వకరయనిత్రుళ్ళకుకోయిల శ్రీరామమూర్తి యీ
రవాణి | వదనకుంతలయానసుస్వరసఖిత్వ | మొనసేయుండుటకతన మీ

కితవానర్పు । ననుచు నభిచంద్రపరభృతహంసములకు । భయము నయము
ను దెలియఁగఁబలికిమఱియు ॥ ... *

* దైన్యము - చతుర్దశానుప్రసాదభరితవరణసీసము. *

౫౪౨ ॥ అందమా, లావణ్యకందమా, యేఁచుటచందమా, పున్నమ
చందమామ । వైరమా, ఫలసారహారమా, వాచాలకీరమా, యీదారి బీర
మూనఁ । గోపమా, కృష్ణవేణికోపమా, సముదితాటోపమా, కేకీకలాప
మార్ప నీతమా, మలయాద్రీజాతమా, సితమరుజ్జాతమా, నీమేలుసేతమా
న । సదనకదనోగ్రమదన యున్మగనమదన । సదన సదనారతాతతశరశర
వ్య । కరణసముచితభావనిగాధదాహ । వతికినతికిలికించితవతికినలుగ ॥ *

* రోషము - అపూర్వము. *

౫౪౩ ॥ క ॥ జుఱుఁగకురామదనామా । యణుమధ్యను సామిధే
లినంతసేనిపాం । గఁగఁగుటకుఁదుంటవిల్లురు । వణఁచుచుఁబిప్పిగను నేలపాత్
నేయింతు ॥ ... *

* తృణీయ చతుర్థచరణాపూర్వప్రయోగము. *

౫౪౪ ॥ క ॥ అనిచతురవచనరచనల । ననవిల్తునినతనిబలము నగి
సఖియాకాం । చనమాలికనాంచారును । గనిభయమణఁగింపఁదలఁచికడఁ
కఁదలిర్ప ॥ ... *

* కావ్యలింగాలంకారము. *

౫౪౫ ॥ చ ॥ మనసిజుఁడంబకత్రయముమాటికి ముజ్జగముఁజయిం
పఁగఁ । బనిచితదీయశేషమగు బాణయుగంబున నిన్ను నేయఁగా । నను
వుండలంచునంతను నిశాధిపుఁడొక్కటిభానుఁడొక్కటిక । బనివడి మొ
క్కఁబుచ్చిరలభావజుఁధాకకునేలఁజింతిల ॥ ... *

* వక్రీక్తి. *

౫౪౬ ॥ సీ ॥ వనజాయతాక్షివీరినిగూర్చిభయమేల నంగహీనుఁ
డుమరుఁడదియఁగాక । గొదవెన్నఁగాఁబుట్టుగ్రుడ్డులుకీరముల్ పెంపుడు
గున్నలు పికకులములు । మధుపానవిభ్రామోన్మత్తముల్తుమ్మెదల్ కోకా

గ్రయాతిదోషాకరుండు | మిగులనాకులతనుమీటునమ్మాధవుండల సాలసుం
శుదక్షిణానిలుండు | ధాతభళియధారాజాతధావ్రజాయ | టన్నది ధరి
శినిజముగామున్నుండెలుప | దొరనుబంట్లనుదగంగూ ర్చెదొరయననుచుఁజ
సరవాక్కులఁబలుకుచునతివఁజూచి || ...

❀ అపూర్వప్రయోగము. ❀

. ౫౪౭ || ఉ || అక్కటయేలపోయితిమియావనకేరికిఁ బోయి యు
న్నబోఁ | బొక్కిడివేంకటాచలవిఘండపుడేటికివచ్చెవచ్చెబో | నిక్కల
కంఠిటివృవడియెందుకు దప్పకఁజూచెఁజూచినె | జక్కరవింటివాడది
యసందుగఁదూపులనేయనాయమే || ౫౪౮ || గీ || ఇట్టిన్మైతమవనీశు
డెఱింగనేని | మనలసేమనియెంచునో యనితలంచి | యేమిసేయంగఁగల
వారమెద్దియుపమ | యేదితెఱంగంచుడమలోననెంచుచుండ ||

❀ శబ్దపునరుక్తిత్రిస్తబక క్రమాలంకారసీసము. ❀

౫౪౯ || గోధరగోధరగోధరప్రాధిమ బాణబాణప సుమబాణమ
హిమ | నాగారి నాగారి నాగారివిస్ఫుర్తి కృష్ణకృష్ణాధిపకృష్ణగరిమ | హ
రిభవహరిభవహరిభవప్రఖ్యాతి రాజరాజారీతిరాజరీతి | నగవిభు నగవి
భునగవిభుస్థితివీల వనపతివనపతివనపతిగతి | భీవిభవరానకవనభూతితనుబ
లజ | వగతిశార్వసత్యావన వచనసీతి | భక్తిధనచాపగానభాభరణ ధృతి
జ | యస్థితివిలాసములగెల్పునభ్రన్మపుండు || ...

❀ గూఢవష్టి సీసము. ❀

౫౫౦ || బలభూతిశాంతిరూపవిత్తిర్లరణరూఢిమరుదీశ్వరకుమారమ
ణిరుచిఁదగి | పటుమతిజవక్త్రీధాశ్రీదయాప్రాధికవిరాజనన్యానగరిమగ
లిచి ! ధర్మగానజయసంధాయానగుణవృత్తి నరరాజరఘరామహరిభృతి
నగి | ధర్మధృతిశుచితాధామవాక్స్థితిరీతి గోధరగాంగే శుగురుగతిఁగని
బ్రబలునతఁడతులితతతరభసభయద | పరుషవిలయసమయపురహర కర
ధృత | డమరుధ మధమరవసమసమరవిజయ | పటహాసినదోగ్రిచాకాశవా
ర్ధిపుండు || ...

❀ అపూర్వ ప్రయోగము. ❀

౫౫౧ || సీ || ఆధరాధీశ్వరుండటవధూసహితుడై చల్లవేళల వి
లాసంబుమీఱు | జను దెంచితనకూర్చితనయయున్నవిధంబు గళవళమందు
చొయ్యలులంజూచి | యిదియేమివృత్తాంతమెఱుంగఁబల్కరె నావు డతిభీ
తచిత్తరై యనిరిచెలియ | లాలపక్షమింత లేకోదేవమునుపటి వలెబాళి వ
నకెళిసలుపఁబోవ | నచటికొక డేగవచ్చె నేమందఱమును | దఱిమి పట్టితి
మవుటాకదండనాథుఁ | డాదటనువచ్చితనశారిదనుచునతని | కులమురూ
పంబుగుణమును దెలియఁబలికె || ... ❀

౫౫౨ || సీ || ఒకదక్షిణాక్షిసూర్యునికేబాలుగనొక్కడాకన్నుచం
దునకాకరెయిగ | నొకచేయిచక్ర మెండకుబిడారుగ నొక్కచేసంకు వె
న్నెలచికిలిగూర్చ | నొకయంఘ్రి గగనగంగకు ఖఘారిక నొక్కయదుగు
వేదములకువిడిదింజూప | నొకపుట్టువదుగు నాజ్ఞ కుతక్కువుగనొక్కయ
వతారమఖలంబునాక్రమింప | నొకమతిసురులరక్షింపనొక్కతలంప | సు
రులశిక్షింపనొకదయ హరునిఁజెనుప|నొక్కకృపనరునిఁగావఁబెల్లుల్లసిల్ల |
పల్లువాలైల్లుతాగట్టుపట్టుదిట్ట || ౫౫౩ || క || అతఁడట తిరుపతికెల్లను |
బతియఁటగరుడాఖ్యగోత్రపాలనుఁడటని | త్రివేంకటేశ్వరుండన | నుతి
కెక్కినవాఁడటంచుమిగులఁగనెంచు || ... ❀

❀ అపూర్వ ప్రయోగము. ❀

౫౫౪ || క || ఆవేళవటికిశేవ | గ్రావినికాయుండనుదేర రమణత
నిఁగనెక | ధూవరయదిమొదలీచెలి | యీవిధమున నున్నదనుచు నెంత
యనుమతియుక || ... ❀

❀ దశావస్థలు. అపూర్వ ప్రయోగము. ❀

౫౫౫ || సీ || కనినంతఁ దలిరెరాచంద్రబింబాస్య చితింపఁ దొ
డఁగ రాజీవనయన | కఱవలుమానిసంకల్పించెఁగలకంతి మొదవిలపించెన
న్నుదలమిన్న | లేకంబునిద్దురలేకయుండెలతాంగి యంగదచే డస్సి నల
రుంబోడిచక్కటింబుయిలోటదక్కెక్కవచంటిచేరనుంకించెఁగర్వుర

గంధి । మోహమునసొమ్మసిల్లెనంభోజవదన । వరుసనీతోమ్మిదియవస్థల
రసియిప్పు । డలరుమేలుమంగమయనిపలికినంత । ముదినివెఱగందిముదమం
దిమమతఁజెంది ॥ ... *

✽పోడశరాజయుక్తకందము. మరుత్ అని విచిత్రప్రయోగము.✽

౫౫౬. ॥ భువిభరతభగీరథభా । గ్గవమాంధాత్ర్యంబరీవరంతిశి
బిసుఁహూ । త్రవిభదివీపమరుద్రా । ఘవపృథ్వంగశశిబిందుగయన
హుఘలన ॥ ... *

౫౫౭. వ ॥ మీటిన యానారాయణవనపాలకుండుమున్ను ము
క్కంటిచేతవిన్నవాఁడుగావునఁ దనముద్దుకూఁతురిమనోభిలాషంబునకున
నుకూలసంభ్రమాయత్తంబైన చిత్తంబునఁదేజరిల్లి తల్లిలోద్యానవనపద్మ
స్వరోవరప్రాంతకేళీసాధాంతరంబునఁ బుత్రికారత్నంబునుండనియమిం
చెనంతట ॥ ... *

✽అశ్రీఘ్న.✽

౫౫౮. ఉ ॥ చూచివిరాళిజాలించుచుఁ బడుచుఁ వగఁబూపపా
యపు ॥ రావమిటారిత్తివలరాచకటారికినగ్గమాటచేలోవవిజిక్కి
సారసవిలోచనముల్ ముకుళించిమెల్లనే । లేచుబడుఁ గలంగుఁడరళీకృత
బాష్పముఖారవిందయై ॥ ... *

✽మోహము.✽

౫౫౯. సీ ॥ తరుణియంతటనుండితాపంబుచేమాటలాడదుజెలు
లతోనాడఁబోదు । గడువేడ్కఁదొల్లింటిగతివీణమేళంబుసేయదుబ్రేమఁ
గైసేయఁబోదు । పకియలుసంగీతసాహిత్యగ్రీతులఁజదువఁగావినదుదాఁ
జదువఁబోదు । సరసపదార్థముల్ సరవిజిహ్వసురుచిఁగొనదు మోదం
బునుగొనఁగఁబోదు । ముకురమంటదుగిన్నెరముట్టఁబోదు । బూలుదా
ల్పదుగంధముఁబూయఁబోదు । వీడెమునుసేయదొరులనుజూడఁబోదు ।
విరహాపరితాపభరమునవేఁగుచుండి ॥ ... *

ముద్రాల్పప్రమాదాపకాతిశయోక్తిహేతూపమరూపకసంజేహా
సంకరయథాసంఖ్యస్త్పతిమత్ప్రత్యసీకయుక్తహేతాల్పలంకారము.

౫౬౦. సి || గోపికాకోపనాటోపభాగభిరామగ్రీష్మర్మమిహిరభా
భిష్మధామ । యాతపోగ్ధారిమహాకౌస్తుభసువక్షుఖలవిధుంతుదశిరోదళన
చక్ర । సాంకవమృగమదపంకమేచకదేహఫాలాత్మనన్నతపదసరోజ ।
యాదిమకుంభీనసానల్పతల్పకయతులితవజ్రహస్తానుజన్మ । యనుచెలికరా
క్షీవచనముఖానిలములు । గాంచీసలయోత్పలశుకగంధపదన । ములంద
లంచిమధువిధుమారమలయములును । దనదుగన్నులఁగట్టినదారినుండ || *

మంత్రవర్ణనవచనము.

౫౬౧. || ఆనమయంబున నిజకీర్తిప్రకాశకరుండైనయాకాశరా
జు నిఖిలతంత్రప్రవీణులగుమంత్రులకాబిలిపించి దొలుతబుదుతనెలచాటు
పుముదలపాలించిన తెఱంగెఱుంగించి, తమ్మికంటికెగూతునొసంగసంగ
తంబేయనియాలోచనఁగావించ నాలోకనాయకునికిచ్చుటకన్న నెన్నభా
గ్యంబున్నదేయని యాధీమంతులగుమంత్రులుమంత్రుకెక్కఁబలికిన నానం
దతరంగితాంతరంగుండై, కుల, రూప, గుణ, విద్యా, ధన, బల, రాజ్య
తపంబులనియెడు నష్టమదంబులనహంకరించక, శైవ, వైష్ణవ, శాక్త,
గాణాపత్య, సౌర, స్కాందంబులనుషడ్వర్ణనసముండైమీటి, బ్రహ్మాండ,
విష్ణు, బ్రహ్మ, నారదీయ, మార్కండేయ, వామనాగ్నేయ, గారుడ,
భవిష్యద్భాగవత, స్కాంద, మాత్యు, లైంగ, కౌర్మ, వాయు, పాద్మ
పారాహ, బ్రహ్మకైవర్తాష్టాదశపురాణపారీణులైన మాహూర్తికులరా
వించి, తద్వధూవరులకానుకూల్యంబుగానుభయ బలవచ్చుభముహూర్తం
బునిశ్చయంబుసేయించి, తత్కల్యాణమసూత్సవమునకుఁ జిరతనూర
శృంగారవసంబలంకారంబుగావించి, దానుచిలుతనూరకనొసంగన్దలంచి,
చతురంగబలసమేతుండై, తద్వనప్రాంతంబున, కవిబుధగురుసేనామధ్యం
బున, కవిబుధగురుతారకానికరభాగంబునవెలుంగెడురేవెలుంగు చందం
బుననందంబుగానున్న భాస్వరకార్తస్వర గిరిపరివృథధీరుని, నిజభుజపరీ

తాపదీపితసమరవీరోధీరుని, హృదయముదయదయోదయపోషితాశేషధీ
 రుని, శరధిశరపరిహృతశరధీరుని, పాలితనిరవధీరుని, సర్వగీర్వాణక్రియ
 మాణస్వస్వలోకసంతానివిధీరుని, ధీరుని, కింకరీకృతవానరుని, రక్షితన
 రుని, నిరంతరగానకృద్గంధర్వకిన్నరుని, భక్షితదావవైశ్వానరుని, రైప
 మానాభిదానిదాననిశాతవక్త్రుని, నిజశీర్తిపరిపూరితదితాచక్త్రుని, సూరీక
 కృతతొండమాణచక్రవర్త్యుదిభక్తసాత్కృతవైభవుని, ఆతులితప్రాభ
 వుని, మురాసురహరుని, మైత్రీకృతహరుని, డాలెచ్చగండ్రగొడ్డంటబల్
 చిక్కటారెక్కటినిసుక్కడంచుమించినమందరాగధరుని, యమందరాగం
 బునన్దనియాసచేవెదకుదివ్యావధరాజంబుముంగలంగనుపట్టినతెఱంగునమ
 దంగంబుఁబావనంబుసేయదీనులపాలిటపెన్నిధివలెసన్నిధింజేసితిరి, కర్తు
 మకర్తుమన్యథాకర్తుమతినమర్థులైన దేవరతిరువడిహళు గొలిచినదొరవై
 యోష్కొనేనవల్లభ్యపరిలభ్యసౌఖ్యంబుఁజెందనుర్వరవరవైపుణ్యంబునఁబు
 ణ్యంబుగా నెలఁతమేలెదుమేలెదుగబడనీకనొకనిమేవంబునశోభనమిహోన్నే
 షంబున మీనమేషంబులెంచకజకచకితమేచకవికచకచరుచినిచయంబుఁగమి
 చిబ్రచురమగుశుచివిచికిలఘుమఘుమద్గంధబంధురోత్తమాంగంబుఁదదరుణ
 తరుణ చరణనాళీకంబుసోకజాగడకజాఁగి, యర్ఘ్యపాద్యాదులంబూ
 జించి, వరభక్తిచేదేవరకు మత్పుత్రికనాహూయకన్యాదానంబు నిదా
 నంబుగానాసంగెద నితోధికభాగ్యంబువేఱెయేమున్నదని యాత్మావచ్చి
 న్నతావకీనావతారంబులుగణియింపనాతరంబె, పాణిగ్రహణంబునంగీ
 కరించవలయు, భవదీయచిత్తంబెతైఱంగైయున్నయదియోగాని “శుభ
 స్యశీఘ్రింబు”యన్నవిధంబుననిక్కార్యంబునకుఁదామనంబుసేయకవిచ్చే
 యవలయునని సూచనయొనర్చినచ్చినప్రేమనిలిచిన నృపపుంగవునకుహృ
 పయంగమంబుగానమంచితసుభాషితంబుల, మంచిది, మిగులసంతోష
 మాయెనని, రామేయామేయసౌందర్యుండగు గోవిందుండుగజారూఢుఁ
 డై, ముంగలనూఁడుట, మీఁటుట, వ్రేయుట, కీయుట, కంచుపైకంచా

లాపంబులను పంచమహావాద్యంబులతోననుకరించి భూరి భేరి భాంకారంబు
 భుభోరుకలంగ, సకలచిరుదధ్యజంబులు జేలంగ, వందిమాగధకైవారం
 బులుప్పతిలంగఁ, దత్తురజనులు సేనలుజల్లంగఁ, జందనాగరుగుసాంబా
 ణిధూపములిరుగడలఁబ్రబలంగఁ, దొలంగద్రోయ రానితననలువగునలు
 వగలబలగంబులతోఁగదలివచ్చునప్పుడప్పుడమితోడీరేమలోకములు కడు
 వునఁగడపునేరేడుబండుతీరు మేనున జొక్కపుంజకైరమెక్కు తెక్కు-ప
 కైరపక్కినొక్కుచక్కని మొక్కులిఁగన్న వెన్నునిఁగూర్చి మున్నుగాఁదత్తు
 ద్దనరోవరంబుమహిమఁదేటపడవిన్నపంబుసేయంగడంగె, మాతాపితృ
 గురుదేవవేదబ్రాహ్మణనిందకులును, దేవతాబ్రాహ్మణద్రవ్యాపహారకు
 లును, మధుపానోన్ముత్తమత్త కాశినీమధురాధరపానంబొనర్చు దుష్కా-
 మకులును, గోబ్రాహ్మణబాలకస్త్రీహింసకులును, సాధుశీలయుయావ
 నయునైనకులసతినింబాసి కేళినిదారోదారవ్యాపారంబున నపారంబు
 గావారాంగనాసంగమంబుపేక్షించువారును, లజ్జయుజ్జగించి మగనికను
 మొఱగి పెటమగనిఁగగులుమగువలును, బాలకులసొమ్ములూడుచువారును,
 దేవాలయమతప్రాకారతటాకవనఘాతకులును, అన్నవిక్రియులును, దు
 ర్దానప్రతిగ్రాహకులును, యెఱుంగనిప్రాయశ్చిత్తవిధులేర్పరచువారును,
 కొండీడును, కొండియంబువినునతండును, గరదుండును, గృహదాహ
 కుండును, తనజీవనంబుకై పరులకార్యంబుఁజేఱుచునతండును, ఘనులయం
 దుగుణంబులుమానియిషడ్దోషంబులుబ్రకటనంబుసేయువారును, పైత్తు
 కంబువిడినయతండును, నమ్మిగొలిచినవారిఁగికురించి గానంబులివ్వక వెల
 యిడువృత్తిండును, స్వామిద్రోహియును, విశ్వాసఘాతకుండును, వంచ
 కుండును, లక్షణలక్ష్యరాహిత్యకవితానిబంధనధవులగుకుకవులును నేదొ
 కనిమి త్తంబుననీపద్మసరోవరంబుననిలవరంబున నొక్కపరితానంబొనరిం
 చినఁచత్వాపంబుల నెల్ల బాపఁగలదిష్టముదిష్టమహిమ నుతిసేయఁగలర
 నక్షరసజ్జయనినవిని, నిజతీర్థనిమజ్జనాగత సజ్జనసభోభవద్దరిద్రావిహా)

ణంబును, సౌఖ్యసమాచక్రసాన్నితజంతుసంతాన కలకలోన్నిద్రాణంబు
ను, తామరసికదామరసికాభ్యుదయాదరిద్రాణంబును, పయోరిరంసా
యాతదేవకామిని కుచకుంకుమపంకముద్రాణంబును, సమ్మతతపఃఫుల్ల
హల్లకారుణారుణ ప్రభావిద్రావిత సమీపవనాంతరాథఃకరణాంధకా
రంబును, సంతతవసంతశ్రీజరీగృహ్యమాణామితసిత్తాబ్జప్రకారంబును, అ
గాధాధరప్రదేశపంకమాశబ్దిక ద్విరేఖజాజాయమాన ఝంకారంబును,
చక్రచక్రమణవర్తులాకారంబును, దురితవ్యవహారికైకాగారికశరణ్యరణ్య
నిసాధ్వసకారణ శ్రమయుతాధ్వనీనజరీజృంభ్యమాణనిష్ఠాపముష్టింధయ
సమీచీనవాచీనబాలపవమానంబును, పశ్యల్లలాటజేగీయమానానూనచరీ
దృశ్యమానంబును, ప్రతిఫలితగతాగతగంధర్వ విమానరారజ్యమానంబు
ను, యోజనాయలమానంబును, చకాసత్కల్లోలహల్లీనకహల్లోహలత
కుసారంబును, పరివసస్సద్దయుక్తకోకసారసంసారంబును, కేవలశేవల
విభానిరస్తమసారంబును, వారిమధురతాజితసుధాసారంబును, నిరవ
త్రైరవప్రసారంబును, విధుకాంతకాంతసోపానవికాసారంబును, నిరం
తరపారదృశ్యవిజతిహృద్విసారంబును, మానసరసంసారంబునునగు నా
కాసారంబునుదఱిసి, క్రిక్కిరిసినసాంపునమెఱిసి, కరినిడిగి, హరియందు
మంగళస్నానంబొనరించి చెంతనున్ననాప్తమంత్రినింగనుంగొనిన, స్వా
మిచిత్తంబెఱింగి, తత్కృపావసుండయి యాదండనాథాధ్యంభవిష్ణుండు,
విష్ణుపునలంకరించనుద్యోగించియంత ॥ ... *

౫౬౨. క ॥ కొవ్వాడినఖంబులచే । దువ్విఁజెఱయల్మీటవైచు
తోరపుసకపై । జవ్వాజితావిగట్టిన । పువ్వులసరులతఁడుజుట్టిభుగభుగ
వలువ ॥ ... *

* ఉపమోత్పేక్షసాంకర్యము. *

౫౬౩. సీ ॥ తూర్పుగుబ్బలిమీదఁదోచినరవిభాతిదాలీనుబుద్ధసా
రుమాలుగట్టి । కాటుకకొండపైఁగప్పలేయెండనాఁగటితటిఁగాంచవప
టముఁజుట్టి । వదనసొందర్యార్థవస్ఫురన్మకరలీలనఁగమకరకుంఠలములు

నిచి కరుణారసంబుసాక్షాత్కారమయినకరణి మేనకుంకుమరసమలంది ।
 దీక్షజేసినభక్తసంరక్షకనగర । గరమునందునఁబూనిచికంకణంబు । శి
 వుఁడుజాబిల్లిరేఖఁదాల్చినవిధాన । ఫాలముననుంచిముత్యాలబాసికంబు॥*

౫౬౪. క ॥ తొలుదొలుతనిలుపుటద్దము । నెలకొనిడియెదుట
 బెన్నునికెగస్తూరి । తిలకమళికమునదీర్చె । న్నలవడశ్యంగారరసమహ
 త్వంబనగర ॥ ౫౬౫. క ॥ ఈరితిమంత్రిచంద్రుడు । కూరిమిచేహరిని
 పెండ్లికొమరునిగాశ్యం । గారించిననప్పట్టున । ధీరుండాకాశరాజులేజం
 బెనగర ॥ ౫౬౬. సీ ॥ రంగుమీటినయపరంజిగోడలచేతమిన్నకుంకుమ
 పువ్వుదిన్నియలును । జలువమేపరిపచ్చపలకలచేతనుదొంగసూడుతాజిగి
 నూలములును । విడిమగతాలచెక్కడపుబోదెలచేతబలుకప్పుతాలకంబ
 ములగములఁదమిమానికపుసంతనపట్టియలచేతఁజొక్కపుముతైపుసోట
 నములఁ । జేగలమెకమ్మకొమ్మలఁజేసినట్టి । బోరుతలుపులచేతగస్తూరి
 మణుల । విరివియరుగొప్పుగొప్పయుప్పరిగయందుఁ । బరంగుచున్నట్టిద్రా
 త్తచప్పరముక్రింద ॥ ౫౬౭. సీ ॥ రవికిరణాళిదూరగనీకఁగార్కొనితల్లు
 మైనయుపవనతరులగములఁ । బూఁజేసెసోసతుంపురుజాలువాటినగాల్వ
 లనివమైనగప్పురంపు । టిసుముదినైలమీదనెనఁగుగొజ్జంగులవలనైననా
 లచ్చికొలనియందుఁ । గలహంసబకచక్రకలరావముత్తమవీనులకింపు. గ
 వినిమనమ్మ । లమ్మనమ్మలుచూపుదనమ్మనమ్మ । కామినులనవ్వుతేటలఁ
 రంగుగలుక । విందుతామెట్టులనుగలపెండ్లిచవిక । లోనవెన్నునినునిచివో
 ద్దోనగనగ ॥ *

* ఉత్తేత్రాలంకారము. *

౫౬౮. క ॥ మొదలఁమచిగలచంద్రముఁ । డుదయంబగుచేళనుదు
 టనుంచినకాపుఁ । గదయనహరిపేరెడపైఁ । బదవిశ్రీవత్సకౌస్తుభద్వ
 యమలరె ॥ *

౫౬౯. వ ॥ అనియబ్బురమంది చుట్టలమందిగలనిలాతలపరిజతనం

బునఁ దనకుమారిక యైననల మేల్మంగ నాంచారునుతోడితెమ్మని బువ్వారుఁ
బోండ్లఁబంచిన వల్లెయనివచ్చి యచ్చేడియలుదమతమయిచ్చలమెచ్చులెచ్చ
విచ్చలవిడినచ్చెంగటనున్న మానికపుబొమ్మమానిసింగనుంగొని ప్రేమాని
యమ్మా నీకోర్కలీడేతెలెమ్మని, నీనెమ్మదిఁ దలంచిన వేంకటాచలపతిని
పతియగుటకు నతివేగముగాఁదోకొనివచ్చి పెండ్లిచవికలోవసియింపఁజే
సి నిన్ను వెన్నునకుసాకల్యముగాఁగల్గఁబునెయందలంచి మీతండ్రివ
యార్ద్రప్రృథయందై ధృతినినుకొనిబిలుచుకరమ్మని ప్రేమమ్మనమముంబం
పెననిపలుకునప్పట్టునఁ బట్టజాలనిసంతోషంబుహల్లీనకంబునలుప మందా
క్షమందాక్షియైయున్న నక్కన్నియనుజెంతనున్న పుష్పాదీదిన్నెనువసిం
పకజేసిసంపంగినూ నెనించిన రతనంపుగిన్నియఁగర్పూరతాంబూలంబులు
లికుదఫలంబులు శోభ నాక్షతలు కుంకుమరసంబునఁగదంబించినవచ్చిప
సపునలుంగునమర్చి బంగరుపల్లెరంబెదుటనుంచి దీపించి నుదుటనక్షతలు
గీలించి కుటంగటను నైదువలుపాటలుబాడవేడుకమీఱనప్పుడు॥ *

౫౭౦. మ ॥ అలకల్ చిందులుదొక్కఁ గౌనువడకల్ హారార్థ

నర్తింపజె । కుటులఫాలంబుఁజెమర్పఁజైటయెదవీడోల్ జెందబంగారు
గా । జులుటోకివ్వఁగూర్పులెచ్చఁదలులచ్చీనికకదాశస్థితే । దలయం
టెఁగనుదోయిసొక్కనొకకాంతామాళిమం గాంబకుక ॥ ౫౭౧. క ॥
పల్లవపాణులువొందలు । బల్లెరములఁబూనిజవలబంగరుగాజుల్ । ఘ
ల్లురసనుంకుఁజెరిగిరి । యల్లో నేరేదటంచునయ్యిందిరకుక ॥ ౫౭౨. చ ॥
టునిటుజిక్కుగొన్నకుటులందముగాఁగొనగోళ్లదువ్వీమి । కుటుముగ
నూనెఁబోనెడనుగొజ్జెగినిననఁదోచిరాచియొ । కుటునిరువాయఁగాఁది
డివీగొబ్బునవిప్పికదచ్చిచందనం । బటకలిఁబ్రామెనొక్కకుటిలాలకయం
బరరాజుపట్టికె ॥ ... *
... *
... *

* చతుర్విధశృంగారము. *

౫౭౩. సీ ॥ జలకమార్చిమడుంగుజలుఁగుదువ్వలువనుదడియొత్తి

చిత్రవస్త్రంబుగట్టి | ఘనసారకుంకుమకర్దమంబొకపాటి నెఱివూతగాఁ
గమైనిండనలది | వలపెచ్చమొగలితేకులుకొంతగానరాఁగిలుకొప్పొకవం
కగీలుకొలిపి | యాపాదమస్తకంబఖిలభూషణమణిహారవల్లరులచే ననువుప
ఱచి | కాంతలీరీతిఁజతురశృంగారగతుల | నలరిగై సేయనొకవంతచెలుపు
గాంచి | మదనసామ్రాజ్యలక్ష్మీనాఁబాదలమిగుల | సారరుచిమించునాం
చారుసారుఁజూచి || ... *
...

* చతుర్వమకయంత్రాక్కిలివడిసీసము. *

౫౭౪. || దరముకంతంబుమందరము వద్దొంకందరమునాభిసుద
సోదరముపలుకు | ఘనమువేనలిఘనాఘనమునెన్నడతటిద్దనముమేనుఖగ
లంఘనముచూపు | బింబమధరమిందుబింబముమోముతస్మింబముబొట్టుశ్రీ
బింబముచెపు | లురులుముంగులుచివురులువేళ్యంట్లనపురులుకురువుల
లయలలువపులు | తమ్ములదుగులుచెక్కుటద్దమ్ములగుల | తరుణకుంద
ములరుదంతములజేగి | యిలకటిరతటంబుకొయిలస్వరంబు | గాఁగమన
నాతిగమనాతిగరుచిగనియె || ... *
...

౫౭౫. వ || అనివినుతిసేయుచుదనుదోడితెచ్చు చేడియలంగూ
డుకొని || ... *
...

* ఉపమాలంకారము *

౫౭౬. సీ || క్రొమ్మెగుల్వడగండ్లుగ్రొమ్మరించినరీతి నఱజాటుకొ
ప్పులోవిరులురాల | శీతాంశుముద్దిడఁజేరురోహిణివలె మొగమునముతై
పుముక్కఁబువరఁదూఁడునఁగెందమ్మిదోచినచాడ్పునఁదఘకుటారంటిపా
క్కిలిజెలంగ | జక్కవకవగూడతొక్కలింతుకవిప్పినగతిఁజన్గవమకరికలు
మెఱయ | నడుపులకుమూఁగునందచప్పుడులనంగ | బవరిమొలనూలిగం
టలరవళినిగుడ | దండనెచ్చెలియిచ్చుకై దండఁగొనుచు | వచ్చెదనతఁడి
మోలకులచ్చియంత || ... *
...

౫౭౭. గీ || అచటిమణిపీఠముననుశ్రీహరివసించు | సమయమునఁ

జంద్రకశయతినంభ్రమునఁ | గనకభృంగారుగొనియుదకములుబోయఁ |
గడఁకఁబడములుగడిఁగిభూకాంతుఁడపుడు || ౫౭౮. ౧ీ || అర్చనలుజేసిగం
ధమాల్యాదులాసఁగి | జీరకగుడంబుహరివలచేతఁదాల్చి | వైఖరినాసం
గిజలములవార్వఁజేసి | యటసుఖాసీనుఁగావించినట్టియెడను || *

* యమకము. అపూర్వప్రయోగము. *

౫౭౯. ౧ీ || శోభనాభీష్టదానాభిశోభియైన | మోహనాభీరభీరు
మనోహరునకు | నాభిమతనాభిసారంగనాభిఁదెచ్చి | నాభినామంబునా
కనతనాభిదీర్చె || *

* అపూర్వప్రయోగము. *

౫౮౦. ౧ీ || ఇంతియోర్తుసామికెడసూటిసిటున | తేటతాళితగ
భిదిరకరోప | లశకలంబుమఁజులప్రభాదూర్వాద | శమునఁదొడగివిడని
క్రమముదోప || *

* ఉత్ప్రేక్షాలంకారము. *

౫౮౧. చ || అలవడస్వారివచ్చిమరుఁడాత్మనుబోవుచుబైటభృత్సు
లఁ | నిలుమనవారలచ్చటనునిచ్చితదశ్వమునీలిత్రాటిచే | నెలకొనఁగట్టి
దాలెదుటనిల్పిరొనాహరిదాల్చునక్షమం | దలతిరుమాలరాజిలుకతాళి
యుఁగస్తురిపట్టెలుండఁగె || అంత || *

౫౮౨. క || ఒకచోఁగచసుమవాసన | యొకచోఁచాంబూలచం
ద్రయుక్తపరిమళం | బొకచోమెయికుంకుమన | జ్జికమగుసెత్తావిహారికి
జెలువంబెసఁగె || ౫౮౩. ౧ీ || కలమలేదనుకొనువలకేలఁగీలించిప్రీధ
యొక్కతెకాంతఁదోడితేగఁ | జెలువపాపడనొక్కచెలిగంధగజయాన
చిటునవ్వుమోముపైఁజెసుటఁదుడువఁ | గొమ్మయొక్కతెచాలగుబ్బపాలిం
డ్లుపైనిసుమంతజాటుపయ్యెడనమర్చి | మృగసేత్రియొక్కతెచిగురాకుఁబో
డినుకొప్పనఁజెదరినకురులుగూర్చ | బిత్తరముజిమ్ముచూపులమొత్తమం
ఘ్రి | లందునీలాలయంజెలనందమందఁ | బ్రేమయునుసిగ్గుహర్షంబుబెసఁ
గొనంగ | సరగనాంచారుమునుబెండ్లిచవికఁజేరె || *

✽ ఉపమాలంకారము. ✽

౫౮౪. క || సెలవుగఁజేరిననచ్చెలి | కెలనకదమిమీఱనిలిచికేశవుఁ
డొప్పెన్ | వలరావయాకమామిడి | సెలగొమ్మనుపండుడాయుచిలుక
యుఁబోలెన్ || ✽

౫౮౫. క || అంతటభూసురకామిను | అంతంతనువివిధభూషణా
లంకృతలై | వింతలుగమణులగారతు | లెంతయుఁబల్లెరములందునిడికొ
నివేడ్కన్ || ✽

✽ సకలయమకము. అపూర్వప్రయోగము. ✽

౫౮౬. ఉ || వాలుమెఱుంగుమేనిజిగివాలుచొకాటపు నూగుటారు
మేల్ | వాలుగఱాలురాయనిరవాలుమిటారపుఁబల్కుచందుసాఁ | బా
లునొసల్పిసూనములవాలువరాళులుచూపునెమ్మిబల్ | వాలుకచంబు
నాచెలియవాలుగనియురవాలునయ్యెడున్ || ... ✽

౫౮౭. వ || అనుచుననిచినమనమ్ముల || ౫౮౮. గీ || వలయనగ
వలయితధరావలయమునకుఁ | బతివిగమ్మన్నరీతినారతులుద్రిప్పి | భువిని
నాచంద్రతారకంబుగసుఖించి | యెపుడుమనుమనుక్రియఁబొడవెత్తిరపు
డు || ౫౮౯. క || పుడమిఁగలసాములందఱ | వడినితనికి సాటిఁబోలవ
చ్చినవారి | నొడసిపడవైతుమనుక్రియ | వడినెఱ్ఱనిపూలఁద్రిప్పివైచిరిమి
గులన్ || ✽

✽ ముద్రాలంకారము. మత్తకోకిల. ✽

౫౯౦. || గానవైఖరినందుఁగొందఱుకాంతలయ్యెడఁజేరిసో | బా
నయంచొకపాటఁబాడఁగఁబాడినంతనెవితయై | గానుపింపఁగఁబూర్వ
కోభనగాధలెల్లనుమీఱఁగా | మానిసుల్కువగూడిపాడిరిమత్తకోకిలరీతు
లన్ || ✽

౫౯౧. క || అంతటఁగూరిమియల్లుని | సంతసమునడాయఁజేరి జ
నపాలకుఁడున్ | గాంతాయుతుడైమణిపీ | తాంతరముననుంచివిప్పుల
నుమతిజేయన్ || ౫౯౨. గీ || పసిఁడిచెఱుగులుగలమధుపర్కమిచ్చి | స

కలమణిమయరుచిరభూషణములూసంగి । రమణనిర్వరగోత్రనామములుజే
ప్పి । యనుగుటల్లునిచార్ధనమాచరించి ॥ ౫౯౩. క ॥ సుముహూర్త
మనుచుసాధు । క్రమమునభూసురులుబతుకకాభూవిభుడగు ॥ రమణీయు
మనముననడలాక । క్రమముననడపుచునుగౌతుకముమెఱయంగ ॥ ౫౯౪.
క ॥ అభ్యంతరులగుదొరలు ॥ సభ్యులువినుతింపఁబెండ్లిజగతిన్నియతి ॥
తుభ్యంప్రజాదిసత్కు । ర్మభ్యఃప్రదదామియని కరమ్మునకన్య ॥ ౩౯౫.
గీ ॥ దారఁబోసియున్నతదనంతరంబున । బంధుజనులుమోదభరితులగు
చు । నిరుపురకునుసిగ్గుతెరజాలజేయంచునవ్వుకొనుచుఁడెరనొనర్చిరంత ॥
౫౯౬. క ॥ మరుఁడానడుమనునెలకొని । గరగరిగరువగనుదమ్మికులువల
కోరుల్ । సరిమార్చియేసెనోయన । నిరుపురనెఱిజూపులమరెనిరుపురమీ
ద ॥ ౫౯౭. శా ॥ రాకాచంద్రముఖజనంబులుచదిరాగంబులుప్పొం
గఁగా । జోకల్గూడుకవర్ణభేదములచేసాంపుల్ జెలంగన్బికా । నీకోదా
రరవంబుమీఱబుధులెంతేనన్నతుల్సేయగౌ । రికశ్యాణముఁదాడిరప్పుగరు
దాద్రిస్వామికింపొందక ॥ ౫౯౮. క ॥ చెంగటనుజేరిధవళము । రంగు
గవినుపింపనిజకరమ్మలనలమేల్ । మంగకుఁజేమన్గళమున । మంగళసూ
త్రంబుఁగట్టెమరుగురుండంత ॥ ౫౯౯. క ॥ పుత్తడిపల్లెరములఁదెలి ।
ముత్తియపుంబ్రానినించిముదమునమంతుల్ । హత్తియిరుగడలనుండఁగఁ
జిత్తమలరశౌరిబ్రాలుజెలితలనుంచె ॥ ౬౦౦. క ॥ కొప్పునజాఱినతలఁ
బ్రా । లప్పుడుసతికొప్పెవితయైచూపఱకు ॥ గప్పుమొగుల్ముత్తైంబు
లు । కుప్పలుగామేలువానగురిసినభంగి ॥ ౪ ॥ అట్టిసమయంబున ॥

✽ ఉపమాలంకారము. అపూర్వప్రయోగము. ✽

౬౦౧. క ॥ కులుకువలిగబ్బిగుబ్బల । కలిమిచెలికహరికరమ్మ
గైకొనుటొప్పె ॥ వెలిదానరవిరిమొగడలు । గలకమలినిగమించినట్టికల
హంసబలె ॥ ✽

✽ సప్తోపమానోపమేయయథాసంఖ్యాలంకార సీసరాజము. ✽

౬౦౨. ॥ ఘనశుకాబ్జమృణాళకంబులైలకరభ, కచవచఃపదభుజా

రబూమికంగ నిగుడిప్రేమగనియగు లచ్చిమగని నిగనిగనిమేనుగని పొడగని
యెడ తెగనిపొగడిక నెనంగనిలిచి వేఱొకతలంపురానీక నీకటాక్షమధోగ్ని
కానీకమ్ము కమ్ముకమేనంగ్రమ్మరించుమనుచుభావంబునసాష్టాంగనమసాగ్ర
రంబుతోడదుచితబహుమానంబులాసంగి దనపట్టనిం బట్టుగాఁ జేపట్టుమ
నిమనివిగాఁబరికించి యొప్పించిబంపి జేలువంది వందిమాగధ కైవారంబు
లుమీఱ సమీర బలశాలియై యాలో నాలోచనంజేసి ఖలమదకల కేసరి త
నకేసరియైన దేవేరితో బంధుయుతంబుగాఁబరివారంబునుంచానును నిజపు
రంబుజేరి, కొలుచువారిం దదావాసంబులకనిచి చంద్రకళతలగల చంద్ర
కళతో నాకాశరాజనిభ యశోవిశదుండగు నాకాశరాజు నందనునిభ క్తి
యు నజనందనుని శక్తియుఁగలిగి యాశాతటీనిస్తులప్రళస్త యశస్తరుణీ
స్తనోపరిభాగాగ్రహారంబులందేజోవిరాజితంబగు నిజపురంబు ద్విజరాజ
రాజాగ్రహారంబుల దాన శీఘసాగర శిక్య శీకర మద ఘర్త మేఘాష్టమ
వధారావారంబులకుం దావలంబగు దంతావళంబులనమరుచు నభిమానవి
ధూతసుయోధనుండును నభియాతిచేతోభయదాయోధనుండును నఖిలస
ప్రాంగసాధనుండును నహీనశయనానారతారాధనుండును నశ్రాంత త
త్వబోధనుండును నపరిమితశ్రీధనుండునునై యలంకృతులమెఱయు చమ
తృప్తుల ముఖ్యకృతులు కృతులందనుఁబొగడ సకలభోగంబులనుభవింపు
చునుండె నక్కడ శ్రీవేంకటేశ్వరుండలమేలుమంగనాంచారుతో నపరంజ
కుప్పెలనొప్పారు బికిలిపారుకుచ్చులు నింద్రగోపంబురూపంబు జగజంబా
రికుచ్చులు జాట్టుసరిగపనిసింగంపుఁబ్రతిమలయల్లికపసమించు ముసనాబు
ను - బొంకంబగుగుంకుమపువ్వునించిన పచ్చతాప్తాపరపుగనుపఱపును, ని
ద్దంపుఁబనిమిహురుమంజిబిల్ల నేతపట్టుజూపట్టు పచ్చడంబును - దళుకులు
గులుకు జీవదంతంపుగు త్తంపుగొడియలును - గ్రొమ్మావిపఁడ్లకై మలసిచు
ట్టువ్రాలిన రాచిలుకల తెఱంగునబచ్చతాలకెంపురవలచెక్కడంబురంగా
రు బంగారుచిలుకలదిండ్లును - జీనానూలిత్రాల్లును - నేనుఁగుకొమ్ముపో
టుపెరుకు గజినరుకులాకు జీరవెండవీటికనులివంకయగ్ని సోఁకుడుపొక్కిడి

గలుగుముక్కునొక్కపుప్పిచీమదిండియేకలమ్ము సెలవునిడుదగలుపులేత
ము చుమురుసన్నముగమకంబునీలధవళర క్తహరిద్వర్ణంబులు మొదలుగాఁ
లదుర్గుణంబులులేక ఏక గాఁబసపునిగ్గుచేమొదటినుండిసోయగమ్మునఁజె
గి వెనక నెనిమిది ముంగల తొమ్మిది నడుమకుటుచగలుపుల్లైదు నొకటి
లిగి యోరశ్శరంబుగా లేఱగంటిదొరవంటిలేఱగంటిన కొమ్మును, బికిలి
సన్నాగంబును, సూర్యపుటపు టొలుగునుగల యందలమ్ముననధివసిం
, యాత్మీయసేనాపరివృతుండై ముక్కులతుదఁ జుక్కబొట్టులు జెవు
మూయు కుశ్యాయిలు కటులనీలికాసెలు జొనిపినకుటుచపిడెమ్ములుజం
లవ్రేలెడు తోస్తానంపుఁదిత్తులు బదంబులబిగువారు బిల్ల మెట్లునిరుకువీఁ
లలు సందిశ్యగడియంబులు కాయలు గాచిననెగుఱుజంబులమైఁదడిబట్ట పొ
త్తులుదనరు జెన్నునిస్తుగా మోచినిబ్బడుగు ముండ్లడియం గాలజడుపువై
సరంబోరడియదుగులోజతనము మోరడిబలిమికంబొద్దిక బొట్టిడి చిట్టిడి
మోపనబదిలము మించడుగు దువాళి సమాధానజల్లి కలుపురము కిరదు
పాదబెళుకడుగులోదాటునిబ్బరము జడుకులోజీవదాన పాదోత్తుగల్లుక
రె కప్పు పటముతాకుడు మైసుళుపుమారువెంబడి మెదుగుడు సెలపుచో
రుగొమ్ము మోపడుగు నీగడికండబలిమి లాగుమోపులఁజూయలు బిగువు
మొల్లడిపదిలము హెచ్చరికస్వామిపరాకనవిని సంతసిల్లి కంసారిమునుపు
సారివెడలినదారిని దుముదారిగా వేగంటిదునేదారి రాజసమ్మునగుమీసర
మ్మునఁదచ్చుభవాసరమ్మునవచ్చునప్పడప్పడవాల్లేలెంచిసాష్టాంగదండంబు
లాచరించిలేచికంక లేకసంకలఁజేతులిడుకొని యందుఁగొందఱుకరమ్ములవా
లేఱలుమాటుకొని తగ్గి మెల్ల నెసవినయంబుగా నోలోకనాయకా యాయి
క్కనొక్కమొక్కలంపుబోయ రాయిడిసేయుచుదేవరను గనుంగొనువాఁ
డై యున్నాడనిన ననితరసాధారణదారుణ భజప్రతాపాటోపంబుదీపిం
ప విజయభేరిదంధణధ్వానంబులు దిక్కులదర రథగజతురగపదాతులతో
డఁగదలినచ్చునదియ జైత్రయాత్రాసంరంభంబని విజృంభించుచు కాషండ
హృత్పుటభేదనంబగు నిజపుటభేదనంబునకుఁజేరునయ్యభ్యంతరంబున॥

—* నాగదత్తోపాఖ్యానము.*—

* ద్విరుక్తిరూపకనియమదళత్రయఘటితచరణసీసము. *

౬౦౬ || రసరసాధికసంతమసమసారగవిహయసయసాధూన్నతి
హర్త్యక్తంబు | ధరధరార్చకమహీసురసురాజక వైశ్యవరవరావరవర్ణ
గురుతరంబు | మదమదావళబలాస్పదపదాత్యాజికోవిదవిదాశ్వశతాంగ
విలిసితంబు | నవనవామోదసూనవనవాప్యృక్తైరవరవాన్విత బంధరవ్ర
జంబు | వెలయుఁచారావతారావకలితలిత | భావసంభవకేళికాపా
భరూఢి | వారవారణయానాంఘ్రివనజరణిత | వితతమణిసూపురంబుతిరు
పతిపురంబు || ... ∴ ... *

* ప్రైపద్యమునకర్థము. *

రస - సువర్ణమయమైన, రసా - భూమియందు, అధిక - విస్తార
మైన, సంతమస - చీకటివలెనున్న, మసార - నిలయములను, గ - పొం
దిన, విహయను - ఆకాశమును, య - పొంది, సాధు - ఒప్పుచున్న, ఉ
న్నతి - ఔన్నత్యముగలిగిన, హర్త్యక్తంబు మేడలు గలిగినదియు, ధరధ
ర - మందరధరుడైనవిష్ణువునకు, అర్చక - పూజకులైన, మహీసుర -
బ్రాహ్మణులచేతను, సు - లెస్సయగు, రాజక - రాజసమూహముచేత
ను, వైశ్య - కోమటులచేతను, వర - నిధులచేత, వర - శ్రేష్ఠులైన, అవ
రవర్ణ - శూద్రులచేతను, గురుతరంబు - మిక్కిలి యధికమైనటువంటి
దియు, మద - మదయుక్తమైన, మదావళ - ఏనుఁగులచేతను, బల - బ
లిమికి, అస్పద - స్థానమైన, పదాతి - కాల్బలముచేతను, ఆజి - యుద్ధ
మందు, కోవిద - చతురులైనవారలను, విత్ - వధించునట్టి, అశ్వ - గుఱ్ఱ
ములచేతను, శతాంగ - రథములచేతను, విలిసితంబు - ప్రకాశించునట్టిది
యు, నవనవ - మిక్కిలినూతనమైన, ఆమోద - పరిమళముగల, సూన-
పుష్పములుగల - వన - ఉద్యానవనమందలి, వాపి - నడబావులయందు, ఉ
త్థ - పుట్టిన, కైరవ - తెల్లగలువలయందు, రవ - ధ్వనితో, అన్విత -
తూతుకున్న, బంధర - తుమ్మెదలయొక్క, వ్రజంబు - గుంపులుగలిగినది.

క॥ ఆపురవరంబున॥ ౬౦౨ ॥ మ॥ కలండభ్యస్తనమస్తశాస్త్రునిగమగ్రంథా
 ర్థసంఘర్షని । స్తులవాచారభటిధురాధితసింధుపోల్లనల్లోలని । ర్మల
 కల్లోలఘుమంఘుమారవయశోమాన్యస్వకీయప్రథా । కలనాధర్మండు
 మాధవుండనెడుసత్కర్మండుధాత్రీస్థలిక ॥ ౬౦౩ ॥ గీ॥ అతండుబహు
 కాలమునకొక్కసుతుండుగలుగ । జాతకర్మాదిశుభవిధుల్సంఘటించి ।
 భూరియిడినాగదత్తుండస్వేరుంబెట్టి । బ్రేమంబోషించివడుగునుబెండ్లిసే
 య ॥ ౬౦౪ ॥ గీ॥ అక్కుమారుండువినయవిద్యాతిశయము । తేనయది
 రుపతిపట్టణంబునంజరించుం । దండకన్ననునెలవాదితనముమంచి । తనము
 గ్రామణితనమువర్తనముగలిగి ॥ ౬౦౫ ॥ గీ॥ అపతితాగమమనభ్యస్తశా
 స్త్రుక్రమంబపరిశీలితనిగమాంతమనను । ధూతషడంగవిఖ్యాతియనుపలబ్ధ
 సాహితీమర్మప్రసంగమవిది । తప్రీతకావ్యసందర్భచాతుర్యబోధితగాన
 విద్యాప్రధితరహస్య । మకృతయాగాదిక్రియాసత్కలాపమకాలోచితపు
 రాణమననవరత । కీర్తనీయహరిధ్యానగీతలెందు । మందునకునైనలేకన
 మస్తమేపుడు । గరతలామలకంబుం గాంబరంజనతని । ధరణిసురుమాత్రు
 గానెట్లుదలంపవచ్చు ॥ ౬౦౬ ॥ వ ॥ అంతనాగదత్తుండప్పరియాశ్వారుతి
 గ్ధంబుచెంతగొంతకాలంబున ॥ ౬౦౭ ॥ శా ॥ ఏతాచారుండుదుర్మదాం
 ధుండగుచుస్వేశ్యాంగనావాటులక ॥ ద్యూతక్రీడలంజౌర్యవర్తనలచేదుస్సం
 గదోషంబులక ॥ నేతోజాతవశంవదుండయిజరియించెన్లజ్జంబోనాడిన ।
 ద్వారితంబున్దనజూచిరోయంగమహావ్రాత్యస్థిస్థిస్థిలుచుక ॥ ౬౦౮ ॥ గీ॥
 గుడిగుడిగుంజాలు చిడిగుడిచింకణాబిల్లగదైనబాడ్డిచిల్లగోటి । చిరిసింగ
 తాబంతితురుముడుజెండును వెన్నెలకుప్పలుకన్నుకట్టు । చీటికిమొటికా
 యచింతాకుచుణుదులు బులియాటలునుజిట్లబొట్లకాయు । దూరనదుంక
 ముత్తోషియాటలు బంతియాలంకిదీపహ్ననములు । పొట్టగీరనగింజలు
 బొంగరములు । గచ్చకాయలుదాంగిరిమ్రొచ్చులాట । బంతిమెకమాటజం
 దరపరపులాట । లనెడువైశవదుర్వర్తనధిగమించి ॥ ౬౦౯ ॥ క ॥ సటలు
 దడవటలునటనలు । మటుమాయలుజాటువగలమాటలనింత । ఘటిలత

యుఁడెలిసిపాటుండు । విటవిద్యకుబిరుదువేసివికవికనగుచున్ ॥ ౬౦౫॥
కం॥ నిరతముఁజదరంగంబున । గిరిజలసాగటాలనారి కేశఫలములన్ । స
రిజేసియొడ్డువిడుపులు । కెఱకులబంధెమిడిగెలుపుఁజేకొనియవలన్ ॥...*

✽ స్వభావోక్త్యలంకారము. ✽

౬౦౬॥ సీ ॥ పికిలిపిట్టలునులావుకలుబిచ్చుకలును గాఱుపుల్గులజేరికేరిజ
ములఁ । నైదులవచిలఁగాట్లాటవిడుచుచుఁగోడిపుంజులఁ దన్నులాడనిడు
చుఁ । బొట్టేశ్వసన్నలఁబెట్టుచుగిజిగాండ్లఁబిలుపుదీయుచు జీనువులనుజై
టఁ । బారాడఁచేయుచుఁబారాలపల్లటిన్ గనుఁగొంచురెయివేఁటలనుది
రుగుచుఁ । దీండ్లవయసెచ్చఁజేకత్తికాండఁగూడి । గరడిమాష్టిలజెట్టతోఁ
గత్తిసాము । పెనుఁగులాటలానర్చుచుజేరజంపు । టారజమ్మనఁగడుగ
డిదేరఁదలఁచి॥ ... ✽

౬౦౭ ॥ క ॥ మల్లియలుసన్నజాజులు । మొల్లలుసంపెంగలుమొగలి
పూజేమంతుల్ । మొల్లముగనువరుసగరం । జల్లెబుబువుదండఁగోరసిగఁ
జాట్టివడిన్ ॥ ... ✽

✽ అపూర్వప్రయోగము. ✽

౬౦౮ ॥ సీ॥ మంచుసన్నంపురుమాలుబిగ్గరజుట్టితోడిసన్నకసెలవల్లడము
తమిని । దేవపూజార్థమైదెచ్చిదాఁచినయట్టిగంధముఁబదనిచ్చికలయనలఁ
ది । నీర్కావిదోవతి నెఱికగన్నడఁగట్టివలిపెదుప్పటివలెవాటువైచి । ను
నుగోపిచందనంబుననానర్చినసూర్యపుండ్రంబుపైవేల్చిబొట్టమచ్చి । కేల
నున్నట్టిపొత్తంబువేళముగనె । నేలనిదిమోవనింకనినేలవైచి । బాలపైఁ
బ్రేమమిగులదువాళిమీఱ । మదనపరితాపదోధూయమానుఁడగుచు॥.. ✽

✽ ప్రాసభేదము. ✽

౬౦౯ ॥ ఉ ॥ వేలిమివేల్వఁడెప్పుడునువేల్పు మొగంబువధూలలామ
తై । చాలుగసంధ్యవార్పఁడుద్రिसంధ్యలవాగుసువంటవార్పులా । చాలిక
యింట,దండీనలుపన్నననొల్లఁడు దేవపూజయే । వేళలలంజతల్లియిలువే
లుపుమాతకిడున్నగ్రామముల్ ॥ ... ✽

౬౨౦॥ చ ॥ ఒకవేల యాలిమీఁదనిలుపో పనికూరిమిగల్గియుంటలో । స
కలముదెచ్చియిచ్చిననుజవ్వనియెవ్వనిచ్చ మెచ్చకే । సకనెలతూఁగుటు
య్యెలనుజక్కనిసామిగ రారయంచుమా । రకదనచాతురిన్నిలువరమ్ముగఁ
గూడిచేలంగెనయ్యెడక ॥ *

❀ అచ్చతెనుఁగు. ❀

౬౨౧॥ క ॥ చికిచికినఱసినబొమలును । గొకిచికిమెడయెఱుఁగుమూ
తిగుంటనొసలుపాఁ । పకడెమ్మువోలుటడుగులు । చికిలినబుట్టంబుఁగూని
వీఁపఱచునుదుల్ ॥ *

❀ జాతి. ❀

౬౨౨॥ సీ॥ పాడింటివలెసందుపట్టుదప్పినమేనుగానుగఱోలువీఁకఁద
గుకాను । కోవెలతముకుపైకొడుపులగఱిఁబట్టటోకిచ్చువ్రేల్లండ్లుబోకినో
రు । నంజివేసినతాటిగింజకైవడితలగచ్చకాయలవంటికాయకండ్లు । విక
లంపుఁడెడ్లపోలికఁదొంకుచేతులు పందిటిగుంజలపగిదికాళ్ళు । మంటితలప
ట్టుకుంటిరాకంటివ్రేళ్ళు । నొంటిపలునుంటతుంటలుగంటుముక్కు । విం
టిరూపంబుబొగచుట్టచిడవుఁది త్తి । గలిగిచెన్నొందునవ్వెలవెలఁదితల్లి॥❀

౬౨౩ ॥ సీ॥ చిటిచాఁపక్రిందఁజేర్చినమున్న దామరతెల్లజిల్లెడుప్రత్తిది
వ్వెవత్తి । యొక్కందుతోనూరువక్కలబరణియు గావుక రాటంబుగాజు
టద్ద । మరుదైనతిపిరికిన్నైరతమ్మపడిగంబువన్నెకోకలచందుమాపిరంగి ।
పనిగిండిచిటికెనపావురాల్యాగటాలునుంజఁగొరవంకపంజరంబు । గం
దవడిపువ్వుపొట్లముల్ గదైపీట । కాసెకంచెలగజ్జలగ్గలపుటగరు । ధూప
ములుపుట్టములవేటిపాపబెత్త । మిడుపువిశ్వాసిగలపడకింటియందు॥❀

❀ ఉపరిసురతము. ❀

౬౨౪॥ ఉ ॥ దర్పకశాస్త్రమార్గమశీతస్ఫుటగల్గచపేటమఁప్రియు ।
హూర్పరతాడనంబుతగుంభికంకణకింకిణీరవం । బువ్రెతచుంబనోఽధ్యద
ధరావృతమీక్షణపారవశ్యము । స్పర్శవరాఖ్యబంధగఱిజాతురిగల్గినహూఁ
తుడాయుచుక ॥ *

౬౨౫॥ క ॥ రాజీవకేతనాదిమ | రాజీవాశుగమురీతిరాజ్యలకయా |
రాజీవంజీవాక్షివి | టాజీవభవద్విలాసమరుటగనుదు గే॥... .. *

జాతివార్త.

౬౨౬॥ సీ ॥ ఇంతిరోమనవీటపింతగా మునుపెఱుకెఱుకోయటంచొక
యెఱుకసాని | యేతెంచెనడుగవేయాయవ్వయొకసుద్దిసెప్పదబాగెపు
సేయసూపు | కొల్లాపురమ్మానపొల్లాపులేదొండుదలంచితవదిగాదుద
యవిటుండు | గడకేగునినుబాసికన్నదిపెఱవానినిన్నుజేర్చునెఱుంగనేర
వీపు | గానందరకటబురకటగాదుమేలు | జేరుబురకగితోడితేతారుకా
ణ | యొండురెండేదినాలనోదుండినాదు | మాటమఱువకుమనివోయెమ
ఱచినావె॥

౬౨౭॥ మ ॥ చెలుముల్దప్పకమున్నగూర్కులెదలన్జిట్టాడకన్కున్నఁబోటు
లుబైకోకఁకుమున్నసెచ్చెలులువీడ్కోల్ గాంచునమ్మున్నమా | టలునివే
సనుమున్నదదొలగిదాటన్జూచునమ్మున్నగాఁ | దొలగంగావలదేచె
లుల్వీటులపొందుల్వీటిపైవ్రాతలే॥ ౬౨౮॥ శీ ॥ ఇంతినికుండెల్పనీరసంబ
గునేఁ | దెలివీఁజతునికకలతెఱుంగు | నన్నుజేరబిలిచినమ్మింకదా
మర | పాకునీటిచందమయ్యెచునను ॥ ౬౨౯॥ క ॥ తెల్లనివెల్లనుబాలని |
యుల్లంబుననుండి గుడినియుండియుగుడితా | తెల్లఁదెఱగోయుఁటెఱుంగ
క | గల్లదియొకుడిచినింటికడయేరెండున్ ॥ *

అపూర్వప్రయోగము.

౬౩౦॥ క ॥ తాబామ్మకుగిలిగంతలు | నీబోటినిజేలుఁజచినేడిదెచు
ట్టం | బైబమయించెనుసన్నున్ | సాచాసేబాలవానిసరసకుడియకే॥ *

౬౩౧॥ శా ॥ ఓరామామణినిదుతోడిచెలులయ్యోసర్వసౌఖ్యంబుల |
స్థితస్థివోకటిత్రగానివలకుస్థిసంబవైచిక్కితే | శ్రీరామాయనివీసులన్గది
యఁగాఁజేదోయిగీలించియె | వ్వారేమాదురోతమ్మిమాలియిటుగావ్రా
సెన్గలాటంబున్ ॥ ౬౩౨॥ శీ ॥ నీవిలాసంబురూపంబునేర్పునోర్పు | న
డవిలోఁగాయవెన్నెలలయ్యెనకట | యిట్టిమానిసియేనిన్నుమట్టుమీఱ !

నేలువాడు, దయస్వీకు మేలువాడు || ౬౩౩ || క || నినువంటివారి నెండ
 తిరిగి గనుచూచినివాడొవీడుకటకటనీచూ | పునకునితండెట్టివాడై |
 గనుపించెనొనెట్టివేళగలసితోపినిక || ౬౩౪ || చ || అడిగినదెచ్చువాడొ
 గడునందమునన్గననైనవాడొమే | ల్పడవడికాడొవీటడగునాయక
 మైవరియించువాడొచే | విడిముడిగల్గవాడొదలవెండ్రికలందఱురాకు
 మారకు | ల్పడుపులువాన గాంగురియ ముట్టపుగారణమేమిక్కాతురా ||
 ౬౩౫ || ఉ || ఏమనీకుండోచెనిదియేమనియూరకచూచియుందునే | నేమ
 నియోర్పుదాననిదియేమనిమానుపనేర్తువీడుని | స్నేమనిగారవిచెనిదియే
 మనినీకునహించెనక్కటా | కొమలివింతగాక మనకున్దగునేయిటువంటి
 చైదముల్ || *

అపూర్వప్రయోగము.

౬౩౬ || క || ఈలాగునవానితోనవు | టాలకుఁబన్నిదమిడిసాగటాలాడంగ
 నో | టాలగునీకర్ణేందుని | టాలాయనిదక్కగొనుకటాలలితాంగీ ||...*
 ౬౩౭ || క || ఓరమణిసీదుపిక్కలు | దారలనగుమోవిపంచదారలనగు
 స్వ | దారలనగుఁజెలువమృతపు | దారలనగునుడినఖాళిదారలనవుక ||*

యమకరూపత్రిపానకందము.

౬౩౮ || పున్నాగమునగునీయార్పున్నాగముగేరునీమహాకైలిబటువా |
 పున్నాగమునగునీనడ | పున్నాగమునెనయకధముఁబొందితిగవే ||...*

“క”

౬౩౯ || తెఱవనీతీయవాతెఱమణిసారంబురమణిసీనెన్నానల్సరిసతిలక
 ము | పొలఁతిసీమోముప్రబోధచందోదయమతివనీనవుకావ్యప్రకాశ |
 మబలసీమాపుటాయ్యారంబుకొముదికలికిసీమేనలంకారసరణి | కొమనీక
 నుంగవకువలయానందంబుమగువనీచన్దోయిమంజరిగతి | మెలఁతనీకొప్ప
 మేఘసందేశమయ్యె | గలికినినుఁబూచినంతనెగలుగునతను | విద్యరసీకు
 లకెల్లనుర్విస్థలమును | గాఁగనినువంటిజాణకీఖలుఁచుదగునె ||*

౬౪౦ || సీ || జాజికాయయుఁగురాసానియోమము వసఁచెఁగల్గునర్లు

మాతంగపపు । యెన్నులు మ్మెత్తెన్మఁగు మదముపచ్చి కనుచుపురుషు
మైచెమటమన్ను । గంబూరగుల్ల సున్నంబుఁ గాల్పడి చేతనూరినీడ నెడడి
యాఁజినంతఁ । బసరపుగొమ్ము మేల్బరణిలోపలనుంచి విడిగురిగింజంత
విడెములోన । నిచ్చెఁ గాఁబోలులే దేనియింతవాని । మైదమాసుననేవేళఁ
బ్రక్కఁజేరి । గడిముసే పెడతెగలేక కలసి మెలఁగఁ । గారణంబేమిదెల్పవే
గలికిమిన్న ॥ ౬౪౧ ॥ గీ ॥ చాటవప్పునుగనగసల్లాజికాయ । సెనగలను
ములుపత్రియుమునుగపువ్వు । కొబ్బెరయుమందపాలతోఁగూర్చిత్రావి ।
యబ్బుదబ్బుఁకాఁడునీకబ్బుటగునె ॥... .. *

అపూర్వప్రయోగము.

౬౪౨ ॥ క ॥ చెల్లఁబూహిందోళకధ । మృల్లకుఁదీయమోవిగలుగుమది
రాక్షసు । తల్లికిపాణితవానికివల్లెయెయిఱుకూటువలపొనరింపఁ ॥

అపూర్వప్రయోగము.

౬౪౩ ॥ క ॥ నాచిన్నిబిడ్డవినుతను । శ్రీచిన్నముగలుగుదొరనుజేర్పక
వృథగాఁ । జూచుచునోచెనాకోసీ । చేచిగురాకిట్టిబట్టచెట్టునుబట్టె ॥...*

౬౪౪ ॥ క ॥ కుటిలుఁడపకారిజూదరి । లాటలాటకాఁడాగడిఁదులోభి
ఖలుఁడుదు । ర్విటుఁడుబలురోగితక్కరి । మొటిగిడిచాపనగరాసుముట్ట
కుమబలా ॥ *

౬౪౫ ॥ సీ ॥ నీవుగల్గుటకుగాదేవశ్యగుశ్యఁద్రాణాచారవిధులెల్లనలవ
రించి । నోములువేలెస్సనోచివెన్నుఁడుదయచేసినయంతనేచీరజిక్కి ।
తెలుపెక్కిచెక్కులు వరులుబ్బుఁగనిగొనుబలిసి నెన్నడదొట్ట్రాపాటుఁజెం
ది । చనుమొనల్కప్పానిమనుదావిపైయాసగలిగి వేవిత్కెచ్చికనులనలఁత ।
బొడమియిటుఁదొమ్మిది నెలలుకడుపుమోచి । మంచిలగ్నంబుననువిన్నుఁ
గాంచినామ । కరణమొనరించిసంతోషకలితనగుచు । నేటఁబెంచినదానిని
నుచ్చుటఁబెంచి ॥ *

౬౪౬ ॥ మ ॥ కొనరుచ్చల్కులు తప్పలేయదుగులుగ్గుగ్గురుటల్పాచి
ద్రా । గునుమాశంబులుమద్దికాయవగపోగుగ్గాఱున్చెక్కులు ॥ రసపు

నా యెతుగజ్జలందియలుదోరంబైనపుల్లోరుక్కొం । బసపున్దాల్గుబుసంబు
జెన్నలరుసీబాల్యంబుఁజూచంతటన్ ॥ ... *
 ❀ అపూర్వప్రయోగము. ❀

౬౪౭ ॥ గీ ॥ వయసుగనుపట్టుచోనాదువాంశదీరె । ననుచునెరియిం
చినిన్నునన్నుపనింక । భారమనిదెచ్చినేనునీబల్కుబడిని । నమ్మిమనజాతి
నడవశ్శృనాయముగను ॥ ... *
 ❀ అపూర్వప్రయోగము. ❀

౬౪౮ ॥ చ॥ తెలిపినవన్నియు నైలిసి తేకువవేకువమోముమజ్జనం । బల
పునఁజేసిగన్నుగవయందునుఁగాటుకరేకఁదీర్చమే । లలికమునందుఁజాఁదిడి
యొయారపుగుబ్బలవాడఁగుంకుమం । బలఁదికచంబుదిద్దిఱవికన్యకమున్దరిం
చివేడుకన్ ॥ ౬౪౯ ॥ గీ ॥ వేగభుజియించిపొగఁద్రావివిడెముఁజేసి । స
ఖులతోఁబొద్దుసుద్దులజరిపినంజ । వేళఁబువ్వునగిల్కుపావాలుదొడగి ।
బుడతకైదండఁబూనియిల్వెడలిబైట ॥ వ ॥ నిలిచిన॥ ౬౫౦ ॥ చ ॥ కనిదొ
రలాసఁజేసియుడిగంబులఁబంపినకీలెఱింగిమో । మునఁజిగురొత్తులేనగవు
మోసులసమ్మతియొటఁదెచ్చివెం । టనెయెదురేగిజూపుచికటారులఁగా
నుకొనర్చినవారిఁదో । డొనిబువునజ్జనీవుతమిఁగూడకవీడఁగనాడియ
క్కటా ॥ ౬౫౧ ॥ గీ ॥ వలపుతలకెక్కివానిమందులకుఁజిక్కి । జాతమెల్ల
నురోయునీజన్మమేల । యొక్కనికిదక్కిచొకయైయున్నచెలిని । సూళగ్గే
రినివెడకినఁజూపఁగలవె॥ ౬౫౨ ॥ క॥ ఏసొమ్ములేటివస్త్రము । లేసుఖమే
భోజనంబులీవలపేలా । వేసమ్ములుగాసములకు । నాసలురూకలకుగా
వెయిదియట్లుండెన్ ॥ ... *
 ❀ అపూర్వప్రయోగము. ❀

౬౫౩ ॥ క ॥ తొలుఁగుతమినిన్నుజెలులం । దొలునలరతిదేవిరూపు
తులనీరేఖం । డురుగొనులుజవ్వాడన్ । డులుమున్దలవదలఁగజనులుధృ
తులువడిన్ ॥ ... *
 ❀ అపూర్వప్రయోగము. ❀

౬౫౪ ॥ గీ ॥ గుడికిముద్రవేసుకొనికులమునవన్నె । వాసిఁగాంచిమా
టవాసిఁబెడిగి । సానినుగువలండుజాణవైమగనాలి । పాటుకోర్చితెట్లు

పద్మనయన ॥ ౬౫౫ ॥ గీ ॥ జక్క-వలఁబోలునీగుబ్బకన్నులేడ । వీనియొ
 రమేడయివికొన్ని వెతలుగాక । కతలునీబ్రతుకెక సేమిగలదుదూరి । కూళ
 మారివిధాతచేకూర్చెనిటుల ॥ ౬౫౬ ॥ సీ ॥ గుడిపామువలెబుసకొట్టినన్వా
 కట్టుమాటఁబన్నినయట్టిమంత్రవాది । దనుఁగనిపెంచుదల్లినిజోగురాలుగా
 బండుకట్టినయట్టిపాఁపజాతి । కన్నులజగమేలుగలికికొమ్మనునిన్నమగనా
 లిఁగాఁజేయుమాయలాఁడు । తరువాతనినుఁదెచ్చిదానిఁజేయఁదలంచుచియ
 దనువేచినయట్టియాతతాయి । గుఱుతులొకకొన్నిమఱపులుకొన్నివెతలు ।
 కొన్నిచాసలుకొన్నియంకువలుకొన్ని । వలపులనికొన్నిదనకుఁదోడవుకు
 మదిని । గలుగఁజేసెనితండునాకన్నులన ॥ ౬౫౭ ॥ ఉ ॥ ఓర్పరియందు,
 సుత్యవిభవోజ్జ్వలునందురసజ్జలీలక । నేర్పరియందు,భోగములనెక్కొ
 నుజక్కనివానియందు,బెం । పేర్పడశూరునందు,జగదేశచదాస్యనియం
 దు,మిక్కిలిక । గూర్పుదురింతులొక్కయెడఁగూర్తురె,వీనివియేటికూరు
 ముల్ ॥ ౬౫౮ ॥ మ ॥ ఉఱుముల్కంఠనముల్పిచారములునిట్టార్పుల్పిధిందూ
 రుట । ల్గుఱుతుల్బుసలుదప్పవాపులుననుంగుల్లోపముల్నుమ్మిక । ల్గురుపు
 త్కాహములాడ్లనేములునేమంబుల్సహాయంబుఁగాఁ । బరులబ్జిక్కులఁ
 బెట్టకొందులెఱఁగుల్బాటిల్లునేయెల్లెడక ॥ ౬౫౯ ॥ గీ ॥ ఏటివెలయాలి
 తనమువీఁడేటివిటుఁడు । పాతపంచాఁగమెక్కడిపాతకంబు । వెలఁదికొ
 కపూటజాలదేదెభుకులేని । మిండగినివానికొఁగిటనుండునుభము ॥ ౬౬౦ ॥
 క ॥ ఒకనిపడకింటిపొరువున । నొకనిన్నజ్జనపుటింటనొక్కనిమొగసా । అ
 కునొకనినుంచితగులక । నొకనికొకఁడెఱుఁగనికనుండుకుమారీ! ... *

౬౬౧ ॥ క ॥ ఇతైఱుఁగునఁదత్తరమున । బత్తిగలుగబోఁచుతెల్లిబలికిన
 ప్రీతాం । చిత్తంచలావలంబను । సుత్రమవచనంబుఁదలఁచియువిడగలం
 గక ॥ *

❀ శోకరసము. ❀

౬౬౨ ॥ క ॥ కలఁగుఁడుగాటుకకన్నుల । జలబిందువులురులనవరసా
 లకిసలయా । కులకోకిలకాకలికా । కలనాకలనాదకంతకాకుఁధ్వనితోక

౬౬౩ || శీ || గోరంగస్మిరుమీఁటుఁజీరఁచెఱుగు । మొగముపైఁ జేర్చి
 యేడ్చుచుమగువదిగువు । గొంగిటనుజేర్చిలాలించిగారవించి । విటుఁడనీతో
 డనేఁజెప్పినటులఁజెలఁగు || ౬౬౪ || క || కాదనకుము పెరుమాళ్లప । సా
 దముబుచ్చుకొనియెండజల్లబడినయా । మీఁడటసియిలుసేరుము । సీదయ
 నున్నారమిచటనేవచ్చిననిన్ || ౬౬౫ || సీ || చెదరినవిరులజార్చిగఁజాట్టి
 ననుఁజూలుబసపంటినమణుంగువల్లెవాటు । గెమ్మొవిఁజెఁజిన్ని గెంపులచిమ
 చిమల్దరళాక్షిబుక్కిటితప్పులంబు । గుంకుమజనుగుబ్బగుమ్మెఱాల్జిటులగం
 ధపురొమ్మసేలవంకకపురుచంక । జూపులనిదురకుజొక్కగన్గవలకెంజా
 యలుఁజుముపైసానకత్తి । వారరమణీమణీక్షపావసరకుసుమ । కాండ
 సంగ్రామపరిచితగ్లానివలన । నలయునెమ్మేనుదనరమధ్యాహ్నవేళ । వె
 డఁదెఱచడకిల్లుభూసురవిటవరుండు || ౬౬౬ || క || కొంచకబిరబిరనడుచు
 చు । నించకదలవాంచివచ్చునెడనెడపకనే । త్రొంచలములుజలకఁజముల ।
 మంచుగురిసినట్లుగురియమార్గమునందు || ... *

❀ అపూర్వప్రయోగము. చతురక్షరయమకము. ❀

౬౬౭ || తే || శీ || కంతుకంబు విలాసంబుగళముడంబు । కంతుకంబు
 విలాసంబుగనుకుచంబు । నెఱసరినిమించుమించు కేలారపుబొడము । నెఱ
 సరినిఁజెప్పుజెప్పుగా నెలఁతనడుము || ... *

౬౬౮ || శీ || హరిపదముఁబోలుజవరాలిగొనుకొను । మిక్కుటద్ద
 ములనుగొమఁచెక్కుఁజెక్కు । గులుకుఁదేటులకెంతిముంగురులుగురులు । గరి
 మనిలకన్నకన్నజఘనముఘనము || ... *

❀ గూఢతృతీయసీసము. ❀

౬౬౯ || జవరాలిచిలునవ్వుచవిమోవినెమ్మొముచంద్రబింబనూర్చన
 వధరించు । దలిరాకుఁబోడినున్నటుకులుహస్తముల్గళముసిక్తాబ్జవైఖరిధ
 రించు । చిలుకలకొల్కిచూపులునెన్నదుముకుంతలములనీల్కాభ్రవిభ్రమము
 మీఱు । గామినీమణినానకటిగుబ్బచన్గవకనకాచలాన్నవ్విగరిమమీఱు । వెల
 దిమైజిగనఖములుప్రేళ్లుపెఱుగు । రిక్కలగునింతిప్రేమనూకృతియునూరు

అనవరంభాస్థితిజయించువనితనదుపు । జడయునూ గారునా గాథిసరణిఁ
గెల్పు ॥ *

౬౨౦ ॥ క ॥ అనిపొగడిగడియకల్లల గనియుడుగనివలపు సెకలగ
నికలగనిగనె । మృనమునఁగినుకన్దొనక । న్ననుసన్నబ్రసన్నతనిడికటకటబడు
చు ॥ ౬౨౧ ॥ ఉ ॥ తీరనికొంగిలింత తెడత్రెవ్వనికోరికలంగకంబుల ॥
శేరినక మృటల్మృణుఁగుబెట్టనికూరుములాండాకళ్లువే । సారనిజిట్టకంబులు
నుశయ్యసమోపరిసంగమంబుల ॥ సూరటలాందునెమృనములాక్కటి
యైనదియెంచివెండియు ॥ *

❀ సమసురతము. ❀

౬౨౨ ॥ సీ ॥ తలఁపు వెంబడి గానివలకారిచిన్నెలుకలకూతముగాని
పలుకుఁబడులు । పునరుక్తములుకానిపొందికమాటలుసొక్కిలచుటకుగాని
చూపువగలు । తమసురతప్రేరణముగానిలేనవ్వలాచుంచితముగానియధ
రములును । కొంగిళ్ళసడలింపుగానిమై పెనుకువల్కళరేచుటకుగానిబలు
చెణకులు । గాఢసీతుక్రొలినహితంబుగానియూర్పు । లలయికలెటుంగ
మిక్ గానియారజములు । నాత్మదలఁచినలేవయ్యెనారనేను । నాలతొంగి
యుఁగ్గిడించువేళలందు ॥ *

❀ అపూర్వప్రయోగము. ❀

౬౨౩ ॥ ఉ ॥ బాలికదల్లిబిల్వనఁటబల్కయండినగీలెఱింగిడా । కే
లఁగుచాంతుకాంవలముగీల్కొనిమోవికిఁద్రివ్వవెనకు ॥ వాల్చిననాత
లంపనెడిబేడసఁబట్టదొడంగుమారుచే । గాలపుజివ్వబోల్పెలిచాకామె
యెయ్యెయిదాయనబ్బనో ॥ వ ॥ అనుచుననిచినమనంబున ॥ ... *

౬౨౪ ॥ క ॥ ఇల్లాలిమేనసగమును । దల్లిపయిన్నగముగాఁగఁదక్కి
నపా । ప్పొల్లనుపోకడబెట్టిన । నిల్లనియొకటునికడందమిటునటుకలఁగ ॥

౬౨౫ ॥ సీ ॥ తందనాలుబాడియందమామెనటన్నవానిపై మీఁదిదువ్వలు
కవైచి । యెడకొరితనములునడచుగతైరకాండకిచ్చకమ్ములుగాఁగమెచ్చు
గానఁగి । పిలువుఁడరాకనిలిచినబోఁటికిరోవట్టుగావేదురొక్కమి

చ్చి । తడిదంబులకొకింతజడియక నొకమాటలోన నెవెయ్యాటులైనవో
 నఁగ । ఏటిలోమిడి మేలపువిటునివిధము । సాఁగఁగొన్నాళ్లునిజపితృసంచి
 తంబుఁ । బొల్లు గాఁజల్లియదియెల్లసల్లుటయును । దల్లడిల్లుచుదుర్మాగత
 ల్లకాండు ॥ *

❀ అచ్చతెనుఁగు. ❀

౬౨౬ ॥ క ॥ చాకడిదముచేకత్తియు । బోకలునాకులునుబూనిబుడత
 గాలువఁగా । మేకొనిధీకెంతపయను । వాకటుచాలించియింటివాకిటిక
 వలె ॥ *

౬౨౭ ॥ క ॥ వగదప్పితిరిగి విడిగిన । పగిదిద్దలవాంచియెల్లబంధులు
 దెగడ । వ్కొగసాలవచ్చినిలిచిన । వగసాలకజననిదొడుకవచ్చెన్వానికె ॥
 ౬౨౮ ॥ గీ ॥ ఇంటియిల్లాలిచేదలయంటఁజెసి । మజ్జనముభోజనంబునమర్చి
 పిదప । ఏడియ మొసంగిసాత్వికజాడనున్న । కొడుకుతలదుప్పుచునుతల్లిను
 డివెనిట్లు ॥ ౬౨౯ ॥ ఉ ॥ గట్టులువేద విద్యలక గారము శాస్త్రవివాదరూ
 ఢికి । న్బట్టినయిల్లుశీలతకుఘాతనిట్టిగృహస్తునందునీ । యట్టికులైకపాం
 సనుఁడునక్కటగల్గునేయాణిముత్యము । ల్బట్టెడుదామ్రీపర్ణిమఱిబుట్టక
 యున్నదెయోటిగుల్లయు ॥ ౬౩౦ ॥ ఉ ॥ సాధుతనంబు ననైలఁగినజ్జ
 నుఁడంచునుమంచివారుని । న్నాదరణంబొనర్పనినునట్టిది మేలుగణింపఁజె
 ల్లదీ । జూదరియంచుబల్కుచినుచున్దరియించుటలెల్లవీతమ । ర్యాదములౌ
 ప్రయోజనములర్హములేమహిదేవజారికి ॥ *

❀ నారికేళపాకము. ❀

౬౩౧ ॥ శా ॥ బీంధుద్యేషదవాగ్ని గంధవహముల్ చాపావలంబా
 జ్ఞతాగ్రంధుల్, సంచితవిత్తభూరుహకుతారంబునై, సుసంసారజీర్ణాం
 ధుప్రస్ఫుటపాతహేతువులు, వేదాంతజ్ఞుడైర్యాజ్ఞినీ । గంధేభంబులు, వా
 రకామినులవీక్షులనీవపేక్షింతువే ॥ *

౬౩౨ ॥ సీ ॥ ఉత్తముంచురు తత్వవేత్తయునిర్జితేంద్రియుఁడుదుర్జన
 జయాధికుఁడుసర్వ । శాస్త్రార్థపారగుడస్త్రుశస్త్రవినుోదినకలభూతహి

అనవరంభాస్థితిజయించువనితనదుపు । జడయునూ గారునూ గాఢిసరణిఁ
గల్పు ॥ *

౭౭౦ ॥ క ॥ అనిపొగడిగడియకల్లల । గనియుడుగనివలపు సెకలగ
నికలగనిగనె । మృనమునఁగినుకన్దొనక । న్దనుసన్నబ్రసన్నతనిడికటకటబడు
చుక ॥ ౭౭౧ ॥ ఉ ॥ తీరనికొఁగిలింత లెడత్రెవ్వనికోరికలంగకంబులక ॥
శేరినక మృటల్కలుఁగు బెట్టనికూరుములాండాకళ్లువే । సారనిజిట్టకంబులు
మశయ్యసమోపరిసంగమంబులక ॥ సూరటలాందు నెమ్మనములాక్కటి
యైనదియెంచివెండియుక ॥ *

సమసురతము.

౭౭౨ ॥ సీ ॥ తలఁపు వెంటడి గానివలకారిచిన్నెలుకలకూతముగాని
పలుకుఁబడులు । పునరు క్తములుకానిపొందికమాటలుసొక్కించుటకుగాని
చూపువగలు । తమసురతప్రేరణముగానిలేనవ్వలాచుంచితముగానియధ
రములును । కొఁగిశ్శసడలింపుగానిమై పెనుకువల్కళరేచుటకుగానిబలు
చెణకులు । గాఢసీమక్రొతినహితంబుగానియూర్పు । లలయికలెలుంగ
మిక్ గానియారజములు । నాత్మఁదలఁచినలేవయ్యెవారనేను । నాలతాంగి
యొగ్గిడించువేళలందు ॥ *

అపూర్వప్రయోగము.

౭౭౩ ॥ ఉ ॥ తాలికదల్లి విల్వనటబల్కకయుండినగీలెటింగిడా ।
తలగుబాంతు కాంచలముగీల్కాని మోవికిప్రివ్వవెనకుక ॥ వాల్చిన నాత
లంపనెడి బేడనఁబట్టదొడంగుమారుచే । గాలపుజివ్వబోల్చెచిహాకామె
యియెమ్మొయిదామనబ్బునో ॥ వ ॥ అనుచుననిచినమనంబున ॥ ... *

౭౭౪ ॥ క ॥ ఇల్లాలిమేనసగమును । దల్లిపయిన్సగముగాఁగఁదక్కి
నసా । మల్లనుపొకడబెట్టిన । నిల్లనియొకటునికడెందమిటునటుకలఁగక ॥

౭౭౫ ॥ సీ ॥ తందనాలుబాడియందమామెనటన్నవానిపై మిఁదిమివ్వలు
జవైచి । యెడకారితనములునడచుగ తైరకాండ్రకిచ్చకమ్ములుగాఁగ మెచ్చు
లాసగి । పలువుఁడవరాకనిలిచినబోఁటికిరోవటుగావేడుకొకమి

చ్చి । వడిదంబులకొకింతజడియక నొకమాటలోన వెవెయ్యాటులైనవొ
సఁగి । ఏటిలోమిడి మేలపువిటునివిధము । సాఁగఁగొన్నాళ్లునిజపితృసంచి
తంబుఁ । బొల్లు గాఁజల్లియదియెల్లసళ్లుటయును । దల్లడిల్లుచుదుర్నాగ్గత
ల్లజాండు ॥ *

❀ అచ్చతెనుఁగు. ❀

౬౭౬ ॥ క ॥ చాకడిదముచేకత్తియు । బోకలునాకులునుబూనిబుడత
గాలువఁగా । మేకొనిధీకెంపయను । వాకటుచాలించియింటివాకిటిక
వలె ॥ *

౬౭౭ ॥ క ॥ వగదప్పితిరిగి విడిగిన । పగిదిన్దలవాంచియెల్లబంధులు
దెగడ । వొగసాలవచ్చినలిచిన । వగసాలకజననిదొడుకవచ్చెన్వానిక ॥
౬౭౮ ॥ గీ ॥ ఇంటియిల్లాలిచ్చేదలయంటఁజేసి । మజ్జనముభోజనంబునమర్చి
పిదప । ఏడియ మొసంగిసాధివకాడనున్న । కొడుకుతలదువ్వుచునుతల్లిను
డివెనిట్లు ॥ ౬౭౯ ॥ ఉ ॥ గట్టులువేద విద్యలక గారము శాస్త్రవివాదరూ
ఢికి । న్బుట్టినయిల్లుశీలతకుఘాస్థలినట్టిగృహస్తునందునీ । యట్టికులైక పాం
సనుఁడునక్కటగల్గునేయాణిముత్యము । ల్బుట్టెడురామ్రోపర్ణి మఱిబుట్టక
యున్నదెయోటిగుల్లయు ॥ ౬౮౦ ॥ ఉ ॥ సాధుతనంబు నన్నెలఁగినజ్జ
నుఁడంచునుమంచివారుని । న్నాదరణంబొనర్పనినునట్టిది మేలుగఁజింపజే
ల్లదీ । జూదరియంచుబల్కుచినుచున్దరియించుట లెల్లవీతమ । ర్యాదములౌ
ప్రయోజనములర్హములేమహిచేవజాతికె ॥ *

❀ నారికేళపాకము. ❀

౬౮౧ ॥ శా ॥ బీంధుచ్చేషదవాగ్ని గంధవహముల్ చాపావలంబా
జ్జితాగ్రంధుల్, సంచితవి త్రఘారుహాకుతారంబుఁజె, సుసంసారజీ, ధ్వాం
ధుప్రస్ఫుటపాతహేతువులు, వేదాంతజ్ఞధైర్యాజ్ఞినీ । గంధేభంబులు, చా
రకామినులపీక్షులనీవపేక్షించువే ॥ *

౬౮౨ ॥ సీ ॥ ఉ త్రముంచురు తత్వవేత్తయునిర్జితేంద్రియుఁడుదుర్జన
జయాధికుఁడుసర్వ । శాస్త్రార్థపారగుడస్త్రశస్త్రవివోదినకలభాతమీ

తామకాంతచిత్తుః । డతిధిపూజాపసుంహార్తావనుఃశుభయః శాలినమీర
 దుసుక్షాననిష్ఠః । డగ్ధవంతుండుసదాచార సంపన్నుఁడీవణత్రయదూరుఁ
 డింగితజ్ఞః । డన్నచానచణుండుమహానుభావుఁ । డుపిశ్యభక్తికల్పిండు
 నిష్కపటగుణుండు । సత్యవచనుండునిఖిలలక్షణతనుండు । శౌరికీర్తనయు
 తుండుసజ్జనుండుగాని॥ ... *
 ❀ ధ్వని. ❀

౬౮౩ ॥సీ॥ అవివేకియున్మత్తుఁడతిసాత్ముఁడజ్ఞానీయుపకారిదుర్మార్గుఁ
 డప్రసిద్ధుఁ । డన్యతవాదిపరాంగనాసక్తుఁడల్పుండునాస్తికుఁడభముఁడన్యాయ
 యిపరుండు । చూడుఁడపూజ్యుండు మ్రుచ్చుజూదరిపందజాల్పుండుమిత్ర
 వంజకుండులోభి । గర్వాంధుఁడుశత్రుండుకాముకుండు దరిదుర్జనుమలినుం
 డుపతితుండుకుజనుండు । కొండియుండుహింసకుండుపానిదుండగిండు । బం
 ధుదూషణుఁడసమస్తుఁడంధుఁడగుణి । తల్లిదండ్రీనివిడనాడుతనయుండివట్టి
 యుండరావారహరియాజ్ఞనోతనూజ॥ ... *

❀ ప్రాసభేదము. ❀

౬౮౪ ॥క॥ మిత్రునిలేజము విశ్వ । మిత్రునిశక్తిగలదంచుమెండుగ
 మిథ్యా । మిత్రస్తోత్రమువిననువి । ధాత్యుడునీరితిసిదుతలవ్రాసెనాకో॥*

❀ అపూర్వప్రయోగము. ❀

౬౮౫ ॥క॥ నీనారినిపిడియుదా । నీనతచేదాసిడాసిచెడితిరుగకుమా ।
 నానోముఖలమనినునే । నోనాడగలేనురాతనూజాతవరా॥ ... *

❀ అదియమకము. అపూర్వప్రయోగము ❀

౬౮౬ ॥క॥ పారావారగభీరయు । దారోదారోర్జితగుణతతతతవి
 త్యా । మారామారాజితగృహ । మేరామేరాగవింతేమెరమెరకొమరా॥

౬౮౭ ॥క॥ మదిరాగిలదోనిప్రే । దిరానేడెంతవింతయయ్యెనుబైపై ।
 మదిరాక్షికోసగనాసా । మృదిరాజూచుకొని వెడలుమనునినుతనయా॥ ..*

❀ ధ్వని. ప్రాసభేదము ❀

౬౮౮ ॥క॥ లోకమునదల్లిదండుగిల । వాకొనరింపుచునుపత్నివదలక
 బంధుల్ । లోకులుమేలనిపొగడెడి । నీక్రియసత్పుత్రకులుచరింతురుపుత్రా॥*

❀ సమాసగతపూర్ణార్థి. ❀

౬౮౯ || క || చల్లదనంబునువితరణ | ముల్లాసముచక్కదనమునుర్వీ
స్థలిరం | జిల్లకళాభావుకుడై | హల్లకహితరీతితనయయలరుదువుగదా ||

❀ ప్రసాదము. ❀

౬౯౦ || సీ || బ్రహ్మచారిద్విజపటలికినీడంబు గృహీకుముదావలికిం
దుబింబ | మఖిలవాసప్రస్థహరిణాళికుటజంబు, యతిదేవతతికిపుణ్యస్థలం
బు | చాంఢవగణపాదసములకుచుఘవేళ, సజ్జనమణులకుసాగరంబు |
మార్గణకమలసంహతికిభానూదయం చాశ్రీతశిఖులకట్టాగమంబు | హ
రికథాదిమనిగమాప్తికగ్రభూమి | సకలశుభపరంపరలకుజన్మదేశ | మ
మితసత్కర్మఫలములకాస్తవంబు | నైననీయిల్వరుసనెంచరాకుమార || ❀

❀ దుష్కరప్రాసము. ❀

౬౯౧ || క || చాహ్నికహయాధిరోహణ | యాష్టోదకరోరుమానసాం
బుజభక్తి | ప్రహ్లాదసుస్వరజితఘన | నహ్లానశరత్ప్రపూర్ణ నాయనివ
దనా || ❀

❀ కాంతి. ❀

౬౯౨ || సీ || తులలేనిదమయంతిగలవానిగలవాని కొమరునికొమరుని
కొమరురూపు | మొనకిమ్ముకొనునెమ్మె ననయమ్ముననయమ్ముననయమ్ము
గను మేటియయ్యయోర్పు | తులకించుపసిండిమిన్నలమించు నలమించునల
మించు నెవసినయతనియూని | రవణాలచౌలచొక్కపురాలకపురాలకపు
రాలమునగెల్చుకడేదియశము | బూనివిలసిల్లనివంటివానికిటుల | యిం
టలేనట్టినడవడియెట్టులాదవె | కొదలుదీరెనునీయట్టికొడుకుగలుగ | ద
ల్లిదండుల్లికిపుడువీతనయతనయ || ❀

౬౯౩ || గీ || గునియుజాత్మిగ, చెక్కిటగోరు, మోవి | కెంపు,లత్తుకను
దుర,గంధంపుచిటులు | వాడపసపంటువలువతోవచ్చినట్టి | పుత్రయిది
కానినడతకుపులుగుగాదె || ౬౯౪ || శా || గామాటవ్వినసేరి కేనియెతినున్న
స్థస్థహవ్యంబుగా | కేమిదానబ్రయోజనంబుగలదేయేలన్నబూర్వంబు

నక | రామాదుర్భిత్పవాక్యపాలకులు గారావారునీసాటిరా | రామెం
 డొడ్డఁగనేలరాతనయరారాలేచినావెంబడిక || ౬౯౫ || సీ || దీపితతూం
 తిప్రదీపంబుకోపంబు, పాపసర్పాంధకూపంబుకోప | మాపూర్ణనయక
 శాక్షేపంబుకోపంబు, బంధుసున్నేహదీపంబుకోప | మాపాదితప్రభా
 లోపంబుకోపంబు, భయదవచోస్త్రుచాపంబుకోప | మాపదుగ్రానలా
 తోపంబుకోపంబు, పారుష్యగుణకలాపంబుకోప | మంబరసుమాత్యబద్ధ
 రూపంబుకోప | మంబుజాక్షకృపాదురాపంబుకోప | మంబికావేళహే
 తుధూపంబుకోప | మగుటకోపంబువలదుమాయన్నవినుము || ౬౯౬ ||
 మ || అవివేకాస్పదమాపరాంగనలసఖ్యంబేడనీయాయబా | కవిశిష్టాన్వ
 యమేడనిర్దయుండవై గారాబుటిల్లాలిశీ | లవయోనిభ్రమధన్యనిట్లలంచమే
 లూతల్లినిన్దండినిక | జివుకన్డేయుదెవుత్రసీవెపుదుదాసీనప్రచారంబులక ||
 ౬౯౭ || గీ || అన్నయేలయ్యనినువిన్నకన్నవారు | గానివాండనదలవంచి
 యేనుమెలఁగ | నాఁడునాటికినీకానినడతచేతఁ | గులమునిల్లునువేటుకాఁ
 దలఁచినావు || ౬౯౮ || సీ || సాధువర్తననూచారసంతతగుణోత్తరుండై
 నతండినిదలఁచవన్న | యాయజూకమహాన్యవాయవరేఖ్యుండైదగుమేన
 మామనుదలఁచవన్న | సత్యత్రతాచారనిత్యవర్తనలనుత్తమనైననన్నెదఁ
 దలఁచవన్న | కులరూపగుణములందులలేనియోవనోజ్జ్వలయైనయిల్లాలిఁ
 దలఁచవన్న | ప్రాడలగుతోడివారలఁబాండవన్న | వాడలనుసజ్జనశ్రేణిఁ
 గూడవన్న | యాడికలకోద్భుమతివిడనాడవన్న | నేడుమొదలుఁగఁగీర్తి
 రాఁబూడవన్న || *

❀ ద్వాత్రాపాకము. ❀

౬౯౯ || క || పదునాలుగేండ్లపాయపుఁ | జదురాలిన్సుద్ధరాలిఁజక్క
 నియాలిక | వదలుదురెయకటయదినా | పొదిగిఁటిలోనిదురఁబోవఁబా
 సఁగునెతనయా || *

౭౦౦ || ఊ || కొమ్మనునేలుకోమ్మకడికుందనమీనిసుమమ్మరెమ్మరే | గు
 మ్మతుపాసీరేకనిదికోపుజగాజగ్రమ్మతెమ్మెర | త్నమ్మబెడంగురంగువి

డిచాల్చినపైండిగనమ్మబామ్మశ్రీ । లమ్మరునమ్మయిట్టి నవలానవలానాక
చాలంబోలునే॥ ... *.

❀ సుకరప్రాసము. ❀

౨౦౧॥ క ॥ అరవిందాననదీధితి । కురువిందరచాంశుకంబుకుటుచంగ
నినబల్ । గురువిందగింజవాతెట । సరవిష్టగులికుచకుచనుసడలన్దగునే ॥

౨౦౨ ॥ శా ॥ అన్నానిన్దనియెత్తిపెంచి యుపవీతాస్వీతుఁగావించి
యా । కన్నెన్దెండ్లియొనర్చిమీరిరువురున్దారాముచేనొప్పుగాఁ । గన్ను
జ్జల్లగఁజూతునంచుమదిఁగాంతుల్మీటనేసండుగాఁ । జిన్నంబుచ్చితివిన్నినా
ళ్లుననుదుళ్ళీలుండవైపుత్రకా॥ ౨౦౩ ॥ శా ॥ సారస్యంబునఁదండ్రీకన్నసు
గుణాన్తాఘండవైభూమిభృ । ధారాదత్తసమస్తవిత్తములచేతకసత్క-శా
విత్తముల్ । జేరకసత్కృతిజేసినవలరనీక్షింపంగమాబోటులౌ । వారా
సింపరెచందమామపొదుపావారాశిచందంబునక ॥ ౨౦౪ ॥ శా ॥ ఏమీప
ల్కవునేనుబిల్వ, దయలేచేసికునాయయ్యనీ, నేమంటిన్నుకుమార, నాయె
డనుదప్పేదీకుమారగ్రణీ, । నామీఁదకజలమేలరాతనయ, నన్మన్నించరా
పెన్నిదీ, । నీముద్దులననోచినాగదరతంద్రీ, నీతిపారంగతా ॥ ౨౦౫ ॥ మ
అనినన్నాటకులోఁగనట్టులనెవాఁడట్టిటనాకూరకం । డినఁచానెంతయు
సంతసించియనుమానింపన్దలంపేదిపు । త్రునకుఁబ్రీతిఁగవానిపైమమత
యెంతోకానిమైనున్నసా । మృనుదాఁగోడలికిచ్చిసూనుభవనంబుక జే
రఁగాఁబంచినక॥ *

❀ అపూర్వప్రయోగము. ❀

౨౦౬ ॥ నీ ॥ కొలినికెలంకునందలి గుఱ్ఱులేమావిచెంగటఁజలువగొ
జ్జఁగులఁదగిన । సురపొన్నదరికినుత్తరపుఁగ ప్రపుటనంటులపజ్జఁబొగడ
లం టులనెగడిన । బెనుమల్లెలఁగల సంపెఁగలఘుమంఘుమల్లలగొనిసోర
ణగండ్లదారి । గనివచ్చుగరువలిఁగదలుజంత్రంపుఁబ్రతిమలువాయించుమద్దె
లరవళికి । దోలుతనుతికోయిలయొసంగదోడగోర । వంకతాళములుగ్గడిం
పంగనెమలి । సకియనటియింపమరునాట్యకాలలీల । పంతువగబొల్పుకేళి

గృహంతరమున ||

...

...

...

✽

౨౦౭ ||౬|| చికిలికిరీటిపచ్చరవజెక్కడపుంబనిపాదపట్టెలక్ | రకమ
గుఱూదిదాల్పువిడిరాజిగిచొక్కపుటెచ్చుకోళ్లపై | సకినలపల్కుగస్పిర
డసంతనగూర్చినజంటపోగుట | ల్లికగలకీలుమంచమునవేవడిపాడబుడబ్బు
రంబునక్ || ౨౦౮ ||౬|| చెఱుంగులునాల్గుస్రక్కడలఁజేసిబిగించిగడున్వె
లార్చుపూ | సఱపునబవ్వళించిదనపైదలిరాకకుఁగల్వనేస్త్రీబల్ | చుఱుకు
ఁబురంగురంగులసోరణగండ్లనుదృష్టినిల్పిద | త్రఱపుదువారిమాపుపె
డివంబునఁజూచుచునుండియయ్యెడక్ || ... ✽

✽భావశబ్దతము.✽

౨౦౯||మ|| చెలిపల్కెప్పుడు విందునోనగరెనాశీలంబుఁగన్గొన్నగౌఁ |
గిలినాకెన్నఁడాసంగునో సకెమ్మదూక్షిక్ దల్లిబోధింపమా | ర్కలయ్యన్దో
సముగాదెనేనునుదు నాత్మనాతవ్రాల్దప్పునే | నలనామోహినిఁజూడకు
న్ననికనా బ్రాణంబులెట్లోకదే || ... ✽

✽స్వభావోక్త్యలంకారము.✽

౨౧౦||సీ|| మొదటనురేకయాకుదురు నగనుపించి మొలకలై మొగ్గలై
తఱుకుఁగలిగి | గటిగట్టిపోకలకలమట్టులైబొన్న కాయలయంతలైచాయ
లెసఁగి | తాళములంతలైదగ నిమ్మపండులకొద్దులైబొంగరాల్పిగాంచి |
తాళఫలంబుల తరములై బంగరుకుండల జోడులైగండుమీటి | కొండల
విధమ్ములై తెలుమ్మునిండదొరసి సరిగవిరివిగ నొకటాకటారసిమించి మొ
గమునకు నెగయుచున్న బిగువుగబ్బి | గుబ్బచన్నుల చెలికొంగిలబ్బుటె
వుడొ || ... ✽

✽దౌత్యకము.✽

౨౧౧||సీ|| తరియించుటేలాగు తలిరుటాకుంబోడివెలలేని సరసోక్తివి
నకయున్న | వడదేరుటేలాగువాలుఁగన్నుల కల్కివలిపెపయ్యెదగాడ్డు
సొలయుకున్న | తమిబుట్టుటేలాగుకొమిరెచాయపుటన్నుతలమానికపుడం
డగులుగకున్న | నిదురించుటేలాగునెలఁత వేడెపుగుబ్బనిండుకొంగిటనంట

యుండకున్న । తాపమారుటయేలాగుతమ్మికంటి । గళరవమ్ములుమంజీర
కలరవములు । మూలతాకమ్మబెఱుకులు మొలకనగవు । లెనయఁబైకొ
నిరతినలయించకున్న॥ ... *

౭౧౨॥వ॥ అనిదురంత చింతాశబళితాంతరంగుండై కులకాంతమీద
నొలసియొల్లనితమిసున్నసమయంబున ॥౭౧౩॥ క ॥ సుతుచెంతకుడనకో
డలి । సతతముగైచేసిపిలువచలువలరుమరు । త్వతదేలాలతనాలో । లత
నాలతకూన తొట్రిలంబడనగుచుక ॥౭౧౪॥ఉ॥ తచ్చనలాడి బువ్వుటడిదం
బుగ్రమంబుననన్నలెత్తఁగా । వచ్చినరీతినంతగడువై పునగొంగిటఁగ్రు
చ్చిమెల్లనే । నచ్చెలింపలంపలదుగామడగాదొడితెచ్చిబిడ్డఁడు । న్నవ్వుట
నిల్పియేగమరయంబున నొక్కనెపంబుతోడుతక ॥౭౧౫॥ఉ॥ ఎప్పుడుబ్రొ
ద్దుగ్రంకుసతి యెప్పుడుజేరఁగవచ్చుదానిసా । మ్మెప్పుడునాదుచేదొరుకు
నెప్పుడు వారలతాంగికిత్తున । నెప్పుడుగారవింఁచునిదియేక్రియనోరుతునం
చునుండఁగా । నప్పుడెవచ్చెనింతిమగఁడైనదురాత్మునినమ్మవచ్చునే॥౭౧౬॥
క ॥ వెలయాలివైపులెంతయుఁ । దలఁపుచుఁదద్విరహవహ్నితాపాలసుఁ
డై । గలఁగుబతికైరతిచింతా । విలమానసయగుచుఁజేరివినయంబెసఁగక ॥

యతిభేదము- అపూర్వప్రమోగము. ❀

౭౧౭॥వ॥ మెలిమకు కెంపుమేల్చిలువమే పరితాపనికీలుచిల్కసూ ।
రెలవిడిదాచుకుండనపు యెక్కలచక్కని చెక్కుపండుటా । కులుకొనగో
టఁజేలిచిఱుగుల్కానుగ ప్రపుసున్నముంచియి । చెచ్చిమడుపొరనుండితమి
సిగ్గునడగ్గరి వీడెమివ్వఁగక ॥ *

౭౧౮॥క॥ మడుపుఁగరమ్మునఁగైకొను । వడుపునఁజెలికేలుబట్టివద్దికి
దివియక । బడఁతుకయొదుగుచుమెల్లనఁ । దొడతొడయొఱయన్విరాళితో
వనియింపక ॥౭౧౯॥క॥ అత్తఱినినాగదత్తుఁడు । బత్తిగలుగు సతికిదనదు
పొిడిమటాపక । జిత్తంబుగరఁగిమోహపుఁ । దత్తరపుదువాళిమీఱద
యదైవాఱక ॥ *

నవోధాసంగమము. ❀

౭౨౦॥సి॥ సాచీకృతాననోజ్జ్వలమందహాసంబుసకటాక్షతాటంకచక

జకంబు | మాంకారకంకణక్రంకారనినదంబు స్ఫురితవక్రీకృతభ్రాయు
గంబుకర నిరుద్ధస్తనోపరిభాగచేలంబుమాస్తవ్యయాకృతస్వస్థికంబు | కుం
చితాంగక్రియాగుప్తవీగ్రంధిధీరసంయుత కోమలారుయుగము | విలసి
తస్వేదవదనాబ్జవిలసనంబు | గాఢపులకోద్గమంబునుగలుగుసతిని | దొలు
తరతిఁదేల్పెనాగదత్తుండుదనదు | విలువజవరాలికూటమిఁదలచితలఁచి||*

౭౨౧||గీ|| అప్రదునిట్టార్పునిగుడించీయలరుసజ్జ | నవ్వలవ్వలిమొగము
నబవ్వలిఁచి మెల్లనేచేతిగాజులుఘల్లురనఁగ | గృహిణిపాదంబులూత్తనిది
తుండుబోలె || ౭౨౨||క|| ఉండునెడనతనిమంచము | దండఁబదప్రాంతస
రణిఁదనఁజెఱుంగుమహీ | మండలిఁబఱచి శయించెను | నిండినప్రేమమునఁ
దరుణినిద్రాన్వితయై || ౭౨౩||శా|| అంతఃకేచిలతాంగిమైదొడపులాద్యంతం
బుసంతోషిత | స్వాంతుండైసతిసేయుభాగ్యవశతః జంపవ్వలంపేదివాఁ
డెంతేనికదయలేక పుచ్చుకొనితానివెళ్లి యావేశసేమి చెంతన్నిలకవా
రకాంతయిలుజొచ్చెన్నిద్రసంకల్పుండై || ౭౨౪||గీ|| చొచ్చితననెయ్యరాలి
కిఁజూపిదాని | తల్లిపాతరలాడసొమ్మెల్లనొసఁగ | దలఁచుకోనేరఁడయ్యెమీఁ
దటితెఱుంగునింకనిమ్మన్ననేరిసొమ్మివ్వఁగలఁడా || ౭౨౫||క|| ఇచ్చిననాసొ
మ్మంతయు | మచ్చికరాఁదీసికొన్నిమాసంబులకా | నెచ్చెలిగన్నజంతటు
బచ్చెనమాటలనుబయలుపందిలియిడుచుక ||

*

అపూర్వప్రయోగము.

౭౨౬|| సీ || పడుచులచేవానిపాదముల్గడిగించి హేయలుఁబావదఁదడి
యొత్తఁజేసి | కైలాసాంగివేగంబెదోకొనిపోయి తఱుకుఁగుఁకుమగంధ
మలఁచిచలువ ! గట్టించియొరయెత్తుకపురపుబాగాలవిడచివచ్చివరములుబ
డసికన్న | లేవరాలితోరాజసంబుగవాని మంచంబుచెంగటమంచిచీని |
చాపపైనుండియుచితసల్లాపగరిమ | నుబునుఁబోకలనొకకొంతయూరడిం
చి వెలలబన్నెడుదనకూళతలఁపునేఁడు | గానలేఁడనివెలనేస్తకానిఁజూచి||

అపూర్వప్రయోగము.

౭౨౭|| క || ముంటిమొననిల్చినటులే | ముంటిమినినుఁచాసిపట్టిమొద

లీలరకుక । వెంటనెరాగంటనునినుఁగంటనిదానంబుగంటకాడేచెలియఁ॥

❀ కావ్యక్షిప్తము. ❀

౨౨౮ ॥క॥ ఇచ్చునెడఁగనలుగర్జిలు । నిచ్చియునచ్చియునుజాటునేదెన
కైనా । హెచ్చుగనీవలెనిచ్చునె । యచ్చటిఘనుఁడెపుఘమాధవార్యుని
తనయా? ॥ *

❀ చారుతావినోక్తి. ❀

౨౨౯ ॥ఉ॥ కోపముగానిచూపు, నెలకొన్నవికారములేనిరూపు, నేం
తాపమురానియేపు, నిరతంబునువేసటలేనిపాపు, నె । ప్వాపమునేనిఁ
కాపు, కలచాగెపునెమ్మదికోపు, బూమిలో । వైపునసీకెగాకబెటవారికిలే
దుగదాధరామరా॥ *

❀ పంచదశవర్ణయుక్తపాదయమకము. ❀

౨౩౦ ॥క॥ బౌరామాధవయజ్ఞకు । మారామనుమదనసమరమాధు
ర్యుడవై । ధీరావితార్థయేలితిమా రామనుమదనసమరమాధుర్యుడవై॥

❀ ఏకనియమద్విపాసలయగ్రాహి. ❀

౨౩౧ ॥ మాఘవనకుండకుసుమాఘ వలదుత్కటరసౌఘవరణీయజిత
మాఘవచనశ్రీ । లాఘవవచోవిభవనాఘవశమాసససుమాఘవనజవ్రజని
దాఘవసుమూర్తి । మేఘవదిభోత్రమఘటాఘవలయధ్వనినమోఘవసతి
డ్యశరలాఘవఘజాబో । రాఘవసమానకవిలాఘవనివృత్తికరమాఘవన
పాలనవమేఘవరదానా ॥ *

❀ మైపద్యమునకర్థము. ❀

మాఘ=మాఘమాసమందలి, వన=వనమున, కుండకుసుమాఘ=
మొల్లపూరాశియందు, వలత్ = కదలుచున్న, ఉత్కట=అధికమైన, ర
సౌఘ=మకరందప్రవహముచేత, వరణీయ=ఇచ్చయింపదగినదియై, జ
త=జయింపఁబడిన, మాఘవచనశ్రీ=మాఘకవివాక్కుపదయొక్క, లా
ఘవ=మనోజ్ఞానముగల, వచోవిభవ=వాక్యసంపదఁగలవాఁడా? నాఘవశ
మాసస=పాపరహితమైనమనసుగలవాఁడా? సుమాఘ=దీనులనెడి, వ

నజవ్రజ=తామరగుంపులకు, నివాళువసుమూర్తి=నివాళులక్ష్మీవంటియా
కారముఁగలవాఁడా? మేళువత్=మదయుతమైన, ఇభోత్తమఘట=గజస
మూహముయొక్క, ఘవలయధ్వని=ఘంటాసముదయమందలిధ్వనిచేత,
అమోఘ=అతిశయమగు, వసతి=గృహముచేత, ఈడ్య=స్తోత్రము చే
యఁదగినవాఁడా? శరలాఘవ=బాణవేగముఁగలిగిన, భుజోజో=భుజప్ర
త్యాపముఁగలిగిన, రాఘవసమాన=రాఘవునితోసమానుఁడా? కవిలాఘ
వనివృత్తికర=కవులచులకఁదనములనుపోఁగొట్టుటయందు, మాఘవన=మ
ఘవనసంబంధమైన, పాలా=వృక్షమువంటివాఁడా? (అనఁగాఁగారిజాత
మువంటివాఁడా?) మేళువరదానా=మేళుమువంటిశ్రేష్ఠమైనదానముఁగల
వాఁడా? ఇందుకునిఘంటుప్రయోగములు. గానార్ధతత్పరమాల. మేఘాస్త్రీ
పాటలాయాంస్యాత్ । త్రిషునిష్ఫలదీనయోః॥ మేఘునిదాఘేకింకిణ్యౌ॥
ఘంటాయాఘటనేచఘః । అగురుక్షిప్రనిస్సార । మనోజ్ఞేఘలఘుత్రిషు ।
ఓఘఃప్రవాహేనివహాన్వతన్వత్తంపరంపరాం ॥ దుఃఖైర్నోవ్యసనేష్వఘం॥

౨౩౨॥ క ॥ మెచ్చితి ననిక్కముగా । నుచ్చాటనజేయఁదలఁచియున్న
దియనివాఁ । డచ్చెంగటఁదత్సతఁగని । తచ్చనికాసునకువెరపువారకయం
తఁ ॥ ౨౩౩ ॥ క ॥ ఓరమణియిట్టులేటికి । సోరమణీభూషణిడకయసురుసు
రనుడుక । దీరనిచింతాభరమున । గూరెదవిత్తైఱఁగుపేరుకొనుమాతెలి
యక ॥ ౨౩౪ ॥ చ ॥ తొలరతినివుననైలిచితోడగుమోవికికావిడాల్కర ।
మ్మలకునుబచ్చతాకడియమత్జనుదోయికిహరములగటి । స్థలికినిమేఖ
లంబును, బదంబునకందెయొసంగిపోరుటి । మ్మలవెనకొటకొప్పటలముక
ముడికట్టులఁగట్టితేచెలి ॥ ౨౩౫ ॥ డ ॥ ఏటికినన్నెదుర్కొనవదేటికికొఁగి
టఁగుచ్చిచేరవిం । తేటికివిన్ననయ్యెదవదేటికిచూచెడుటిత్తచూపుటక ।
మాటితివెందునీకులుకుమాటలునీనగుమోములేటలో । పాటలపాటలా
ధరకృపన్గనుమాయనుమానమేటికిక ॥

*

❀ మోహము. ❀

౨౩౬॥ సీ ॥ భావనీమోముఁదప్పకజూచుమోహంబునలెఱచినీమైసో

కనిలుచుచాళి। చాలనీచుధురోక్తులాలించగలపేమిపడఁజెసిమోవిమద్దిడు
తలంపు । చెలువనీవన్దవఁజేపట్టుత మకంబుగలికినిన్నిలిగింతగొలుపువలపు!
లలసనీయాడిగంబులకుఁ బాల్పడు మేలువనితనీకొంగిటఁ బెనఁగఁకుతమి! వె
లఁదిసీయుపరతిమీఁదబొలుచునాళి । కొమ్మనినుదక్కిదక్కించుకొనెడియా
స । ముమ్మరమ్ముగనన్నేచమోడిదగునె । చలముఁజాలించుపరిపూర్ణ చం
ద్రవదన॥ *

❀ త్రిపాశ్రమ - అపూర్వప్రయోగము. ❀

౨౩౨ ॥సీ॥ వెడవింటితేనినేనియుఁ । గడకంటనెనేలుకొనఁగఁగలవెల
నవలా! పడకింటిలోనవింతగు! కడకంటచరింతెనన్నుఁగాదనియవలక॥ ❀
౨౩౮॥సీ॥ మేఁతలాసంగినబూఁతలు బూసినగనుకట్టానర్చినగాతతిడి
న! మందులు బెట్టినసండిటికడనీవికట్టుగట్టారులకుఁగాకయుండఁజెరివిన
పూవులుచేసంటనిచ్చినవాడెబుగూర్చిన భద్రకాళి! బంపినమోహినిసంపిన
మంత్రతంత్రములబన్నిన గావులమరిచినను । మాయలాడివియొకతృణప్రా
యముగను । పడకలందులగుట్టికచాళి బెనచి । చెలువునిధనంబుతల్లికీఁజేర్చు
నటుల । గావునీనాయెడతలంపులోవెలంది॥ *

❀ వృత్తపాశ్రమసంస్కృతి. ❀

౨౩౯ ॥సీ॥ ఇదిగదాకొన్ని పన్నిదములనేనీవునెత్తమ్ములాడుపొందికల
కూట! మిదిగదానీచేతహృదయంగమంబుగా వీడానినాదంబువిన్నచవిక!
యిదిగదా యానాటికొదవినపొలయల్కవాదుదీర్చిననెఱవాదిచిలుక! యి
దిగదామనము సన్నదక భాలాపముల్మున్నుబల్కుచునున్నవెన్నెలబయి!
లిదిగదా సంభ్రామాఱుచుదనకదన । సమయసంజాతసమధికశ్రమముదీర!
వేడుకల విశ్రమించినబైడిమేడ! మఱువనీతోడుదయఁజూడుమందగమన॥

❀ కావ్యలింగాలంకార హేత్వలంకారద్వయసాంకర్యము. ❀

౨౪౦॥సీ॥ కామినీనెమ్మొగము పూర్ణచంద్రుండుచెలువనీకనుబొను
తృణకువిండ్లు । చివురాకుఁబోడినీచెవులుదక్కిలములుతొయ్యలినీమోవి
దొండపండు । తరుణినిదంతముల్లాడింబవిత్తులుకలకంతకంఠినీపలుకుతేనె!

యింతినునుబుగ్గలిప్పపూముగ్గలుబొటిసిగుబ్బలుతాటిపండ్లు చాలసీవభు
లొనైకపుపాలతెరలు । వనితసీకటిచక్కెరనునుపుదీవి గనుకమభురాంగి
నీమేనుకమ్మతావి । విటహృదాకర్షణవిధాయివిద్యయయ్యె॥

{ శ్లేషానుప్రాణితరూపకాలంకార
వ్యక్తోపమాధ్వని. }

౨౪౧॥సీ॥ పల్లవపాణిధమ్మిల్లచుభ్రీచ్చాయమగువసిజ్ఞేంపుచన్నగవ
నున్న । కంజాతసేత్రివక్త్రముమహాదర్శముమానవతీమణికౌనుబయలు ।
చిన్నారికన్నయజగి నెన్నోనలుకలచిలుకలకొల్కి-పొక్కిలిభ్రీమమ్మ । జ
వ్వనిరూపంబువంచలాప్రాయంబువారణయాననూగారుజల్లి । యైననా
కయింతిచూచినయంతలోన నెల్లవారలమిగులమోహింపఁజేయు । మహి
మగలసీకునఖిలభూమండలమున । మోహిసీనామమన్వగ్ధమునఁజెలం గ॥

౨౪౨ ॥ఉ॥ గ్రీకునగాఁగిలించిచెలిగన్నులచల్లనిచూపుబూచిది । చ
క్కెరమోవిలేనియలూసంగిమనోజునికేలిఁదేల్చినా । యక్కఱచాపుమ
న్నవదనాబ్జమునన్బిటునవుడఁ దెచ్చియా । జక్కవచంటియిట్లనియెజక్కెర
లూలె-దుముద్దుబల్కుల॥ ...

౨౪౩ ॥సీ॥ చదువునుగుడికొల్వుసాధనయునుకడనోసరించినయట్టియు
నికేదలఁచి । వీణాదిసంగీతవిద్యలూజ్ఞకుమల్లనొప్పగించినయట్టియునికేద
లఁచి । దాసదాసీపతుతతిబరామరినింపకూరకయున్నట్టియునికేదలఁచి
యిల్లాలితోఁబొందు నెడఁజేసియివటనిన్నొంటియుంచినయట్టియునికేదలఁ
చియేమిపలుకసీకు వెట్లుండునోయనెదనికేదలఁచియగడుమనికేదలఁచి
యున్నదానగానిని న్నెఱుంగకయుండఁ । గలచెచింతకొందుకారణంబు॥

❀ ఇవ్వనిషేధాభాసరూపాక్షేపాలంకారము. ❀

౨౪౪ ॥సీ॥ తలఁపులోఁదాయకనిలుతనవునరుక్తియంతిసీసామృతనా
ర్యవృత్తి నినువీడిమెలఁగలేనననసంభావ్యంబు భర్తవీవననభఃప్రసవకాం
క్షుతొలుదొల్తించురావలెన్నగర్వోక్తిచనుదెంతునేననచపలగుణము ।
మరుఁడేచునసాక్షిబరఁగనివచనంబుచలిగాద్దు సెకయనజనవిరుద్ధ । మర

యనీ యధీనమగునన్నలంచునాక । శాధరుండనభవదుపాలంబరీతి । గనుక
నేమాటలు నెఱుంగ నెనరునిలుపు । సాగుబడిహత్తగుణవిత్తనాగదత్త ॥

౨౪౫॥ శీ ॥ ఔరయన్నింటఁజొగ్రహివౌటవంత । గలుంగయోనాగద
శార్వతెలుపుచునిన । నారయన్నింటఁజొగ్రహివౌటవంత । గలదుమోహిని
యిడనినన్గాచుటొకటి ॥ *

❀ అపూర్వప్రయోగము. ❀

౨౪౬॥ శీ ॥ సమయభేదంబులాత్మరాగంబుగనక । చూచియడుగని
నుమెచ్చబూచినానె । దయకురమ్మనిచేసాచిపయఁటద్రివ్వ । మోహిని
తలంపులోనినుమోహరింప ॥ *

❀ వార్త. ❀

౨౪౭॥ శీ ॥ కరముగాజులుఘల్లనకంచెలారయ । దత్తనిభనాగదత్తనీ
దత్తరంపు । గుత్తగానితనంబెత్తుగుత్తగాను । పంజమాటలంగూడునాలం
జరికము ॥ *

౨౪౮॥ మ ॥ అపురాయెంతకుదట్టిగట్టితివిమేలాహాబశామంచివాఁ ।
డవెపోవేతొకచోటుఁగానవెకదా, టాటాల్లుణించంగనీ । తవభీవిద్య
లుజూపనోర్పునదివీట్లనేదుమాబోంట్లతో । నవుగాముగ్గిననట్టితల్లకము
కాపోశనప్రాయమే ॥ *

౨౪౯॥ వ ॥ అనిమధ్యధీరపల్కినపల్కులుతనచెవులకుములుకులుగాఁ
గఁబులుకుపులుకునఁగనుంగొని యవుడు ॥ *

❀ గుణీభూతవ్యంగ్యము. ❀

౨౫౦॥ సీ ॥ గాజుకుప్పెలవంటిగచ్చిసేచ్చెప్రటుబ్బుచిన్నిగుబ్బలుగోరఁ
జెనకవెఱచి । చీనివక్కెరవంటిచెంగావివాతెఱయింతపల్కానసోకనీయ
కళికి । జిగిమల్లెపూవంటిచిన్నారినెమ్మేనుబిగువుగాఁగింటనానిపెనఁగఁద
లఁకి । మొసతమ్మిమూల్వంటియసదులేఁగొనుపైనోరగాఁగఁబరుండియొర
గఁగొంకి । మనసువీరఁగనొకనాటియనికీలేక । మోసపోయితిఁగనికాటు
ముచ్చటలనె । నింతలోననేనన్ననీవంతసేయు । తెఱుంగనేరనికతనఁబూ
ణ్ణేందువదన ॥ *

❀ ధ్వని. ❀

❀ ౨౧॥ సీ ॥ వడగండ్లచేత జేవరగుళ్లునిర్మింపబట్టి కన్నుండంగన్నాపం
దివియి నిసుమున్నముసేయనెడమావులనీళ్ళుగావింపనేర్చుకన్నానలాం
గ । నీటతాత్ దేవింప నీళ్లుమూటగగట్టనెడపులిమిసలుయ్యెలలానర్ప ।
బొమ్మలపోట్లాట పొనరింపవర్ష ధారలనెక్కి-డిగంబగల్ రాత్రిరాత్రి । బ
గలానర్పమాధ్వలశాస్త్రీపటిమదొరల । తలపుజంగాలబూటకంబులు
గరిము । కరుణ, కోమటినిజమును, గలికెచెలిమి । నేనుదెలియంగగలనె
యోసానియవల॥ ... ❀

❀ ౨౨॥ సీ ॥ పొలంతిబూరుగమాసిపొడవడవికిఁగాయ వెన్నెలచెప్పు
దువిద్యబిరుదు । మాప్టీనిబీరంబు, ముష్టిపండందంబు, పలనాటిగొల్లలపా
టజాతి । చొమ్మరిపెద్దతనమ్మతాబొమ్మసింగారమ్ము, బక్కయగారిబలి
ము । వెలమతమానమ్ము, వెట్టిజాణతనమ్ము, రాచగబ్బితనమ్ము, నాచురి
తవు । కోఁతులశివమ్ము, నాలవజాతితపము । శ్రీత్రియునితెలుఁగుకవిత
కింశుకముతావి । జదునిచదువును, బెస్తనేస్తమ్మువలెను । జేసితీజాడనిం
కనేమిసేయువాడ ॥ ౨౩॥ గీ ॥ రావిపువ్వును, బెండులోఁజేవ, పిచ్చు
గుంటుపర్వును, గుఱ్ఱపుకొమ్ము, కాకి । తెలుపు, రాయంచనలుపు, మిం
చులనిలకడ । గలుఁగ, వెలయాలివలపిలగలదెయనుచు ॥ ౨౪॥ గీ ॥ ఇ
వ్వగౌరగాకయిక్కొమ్మబాయలేక । పణ్యవృద్ధాంగనామహిమపద్రవ
మున । నారివేరంబురీతినిందందుఁదిరిగి । గోచికాడయ్యెబాపనకోఁడె
కాఁడు ॥ ౨౫॥ సీ ॥ తలచూసిపువ్వుతెత్తులకుజిల్లురుమాలుబట్టగట్టినత
లబట్టగట్టెం । బడవవాటునవాటుబడ్డవగ్గజనిమ్మకాయగాచినచెయికాయ
గాచె । నాఁకటిపెక్కువనతివకొంగిటిసందిచిక్కబారిన మేనుచిక్కబా
రె । వెకలియైతిరుగనేవేళనురతికేరికళలుజేరెడుమోముకళలుజేరె । ని
న్నియునుగాకయూరకయేలమాను । వారకాంతలచెంతలజేరేనేని । యే
జతులమేమివర్తనమెట్టినడక । యేటిగౌరవమేమనియెన్నగలదు ॥ ౨౬॥
గీ ॥ శల్లిదండ్రులువానివర్తనమూరోసి । పాగిములుదాచుకొనెడులాభం

బుగనిరి । వారిశుశూషయందుండదవ్వితయందె । వాండురెంటికినిజెడి
 నరేవణునిబోలి॥ ౭౫౭ ॥ క ॥ విచ్చలవిడిలంజలదిన । వెచ్చములకుజూదగా
 నివెచ్చములకుని । పచ్చరమైతనలాహిరి । వెచ్చములకులేక ముచ్చవిద్యకుఁ
 జొచ్చె॥ ౭౫౮ ॥ వ ॥ ఇతైఱుగునకన్నాగదత్తనిఱుండగు నాగదత్తుండుధీ
 రశాంతనాయకత్వంబు ద్వాసనంబుజేసి, గానంబు, కవితయు, కొక్కో
 కంబు, జూదంబు, దేశభాష, లిపిజ్ఞానంబు, లిపిలేఖనంబు, చరాచరా
 న్యధాకరణంబు, విలువిద్యయు, స్వరశాస్త్రపరిజ్ఞానంబు, శాకునంబు,
 సాముద్రికంబు, రత్నపరీక్ష, అరదంబుఁబఱపుటయు, తురగారోహ
 ణంబు, మల్లశాస్త్రంబు, పాకచమత్కారంబు, దోహదప్రకారంబు,
 ధాతుగంధరసవాదంబులు, కుట్టుపనులవినోదంబు, మహేంద్రజాలంబు
 జలగ్నిస్తంభనంబులు, మొనకట్టు, వాకట్టుచయస్తంభనంబు, వశ్యాక
 ర్షణమోహనంబులు, విద్యేషణోచ్చాటన సంహరణకాలవచనంబులు,
 పక్షిగతిభేదంబులు, యోగరాగంబు, వచనసిద్ధి, ఘటికాసిద్ధి, యింద్రజా
 లంబు, అంజనంబు, ధ్వనివిశేషజ్ఞానంబు. వంచనంబు, స్వరవంచనంబు,
 మణిమంత్రోషధక్రియలు, చోరత్వంబు, చిత్తరువువ్రాయుటయు, లోహ
 కారకత్వంబు, కాసెపనియు, కులాలకర్మంబు, వడ్లంగిపనియు, మేదరప
 నియు, జోళ్లునిర్మించుటయు, సాలెపనియు నదృశ్యకరణి, దూత్యకరణి,
 వేటనన్నాహంబు, బేరంబు, పాశుపాల్యంబు, కృషియు, మైరేయంబు
 లుగూర్చువగలు, లావుకకుక్కుట మేషాదులఁబోరుహత్తించుటయు, నసె
 దుచావట్టివిద్యలనెఱింగి, దత్తరమృలకొదలేక యదరుణెదరుసోకనీక మ
 దముమీఱముదముదేర నొంటికినొంటి దప్పికిదప్పి నిదురకానిదురచేసి తన
 తోవాసికినుర్వరనెవ్వరైనా నానబూసుదురా నుదురకన్నుగలదొరనెదు
 రుకాకనికనీదైవానుగ్రహంబున నిజదురాగ్రహంబుననునుగాగ్రివిగ్రహం
 బులు విగ్రహంబుననిగ్రంబుసేయుజాగ్రతనుండేరి, కాదంబరీపానవాదం
 బున మోదంబుమీఱిఱాదంబున చౌర్యవినోదంబున సంసారభేదంబువిడి
 చి, లజ్జగడచి, మట్టునీడి గుట్టుబోనాడి రట్టునకులోగఁగెట్టునకునాగి,

పెక్కుమాటలాక్క-చోటపిక్కటిల్ల తక్కులెల్లజాటు వగలుమాటతెగలు
బాలదెలిసిలీలమలసి వడిసుళ్ళనుబడిగుళ్ళనుజరియింపుచు నీరిపెంపుచు
నిజజంజన్యమానకైతవగాత్రుండునుతంతన్యమానదురితవరిత్రుండునుపా
శత్యమానాంబుస్వీకృత కలితముఖుండును రారజ్యమానదుష్టసఖుండును
నగుచునగుచు నందునందునందుఁజెన్నొందువాసరమ్ములు మీసరమ్ములు
గాఁజాలకడపటగడపంజాలక॥ ౭౫౯ ॥ గీ ॥ కావుములుబంతిసికముచ్చిగ
డ్డగోరు । నల్లదట్టిసబిల్లకన్నంపుకత్తి । బూదిదివ్వార్పుపురువిసుమూదు
గోరి । తోలునిచ్చెనమొదలుముందుగధరించి॥ ... *

శ్లో అశుభశకునములు. శ్లో

౭౬౦ ॥ సీ ॥ ఎవటకేగిదవనియెవ్వగునడుగకతంబలితాపండు తారసి
లక । తుమ్మెదుపులిసక్కతోడువచ్చెదననుపలుకులువీనులవినకపిల్లి । యి
డ్డంబుగాకనుగొడ్డురాలెదుటనునిలువక జాగిలంబలుకుడిడక । పాలవె
నకకుబోకపక్కిపైరొప్పుకపానుకుబడినయ్యగి బొగ్గులుదిస । మొలనరుప
రపుమైలచీరలునుదూచి । కనపుతొండయుగుడ్డిచూగకజీచిలువ । విధవ
కుండేలుపొగవొంటిపిచ్చుగుంటు । నూనెతలవానియెదురుగాఁగానబడక॥

శ్లో శుభశకునములు. శ్లో

౭౬౧ ॥ సీ ॥ మునుక్షేమకారియాడినపాలకుడినుండియెడమకేతెంచి
నఁగుడిభుజమద । రినవాయసంబుదీర్చినపైడికంటెవేకలయబలికినబంగా
రుకలక । మెదురైనగుడిపల్కులెననినగాడిదలెలుగిడవేక్యలనెలమిగన్న ।
కలకలదక్షిణగాలిపల్కినమేనజల్లనిగాడ్పువినరినఁగవగ । బ్రాహ్మణులె
దిర్చిననుఘంటురవళివినిన । నైదువలుపాటఁబాడిననక్కహేష । వినబడినఁ
బండ్లుగానవచ్చినవిమొదలు । మేలుశకునంబులెఱిగి యవ్వేళలందు ॥

౭౬౨ ॥ క ॥ ఆయనసేయనిపాతక । మేయనువునలేకబురికినెడయొజ
నిజా । బోయలఁగూడుకదెలుపుల । నాయకులేతేరతానునడుచునడఁ
చుచుక ॥ *

౭౬౩ ॥ గీ ॥ ఎన్నిగోహింసలెన్నిప్రీహింసలెన్ని । ఎఱహింసలుగు

రుచాలహింస । తెన్నిగావించెనేమనియెన్నుకొనునా । పోయెనీతంబు
చాపనబోయమదిని ॥ ... *

౧౬౪ ॥ క ॥ ఆజాడలమెలగుచునే । యేజాడలగట్టికొట్టియెదలగి
రాతుల్ । జేసేయనిదనుఁగొలువఁగ । రాజులనగరములుజొచ్చి రాయి
డిఁజేయున్ ॥ ... *

❀ చప్పన్నదేశనామధేయసీసము. ❀

౧౬౫ ॥ మాశవమశయాశమత్స్యచోళవిదేహకురు విదర్భపులిందకొం
కణాంగ । కర్ణాటజేదితెంకణవత్ససింహశమద్రభోటసుధేష్ఠమగధయవ
న । కాశవరాటకేకయకుంతలావంతిసౌరాష్ట్రశబరాంధ్రచేరపాండ్య ।
ఘూర్జరసాశ్వకుకురుమాణిసేపాళదాస్లికశకవంగపాండ్రలాటకొంగల
కరూశపాంచాలకుత్సనిషధ । సింధుగాంధారకేరళసింగళాట్ట । శూరసే
నోత్కలమరుకాస్మీరబర్హ । రకరహటాఖ్యదేశముల్బ్రబలితిరిగి ॥ *

౧౬౬ ॥ ఉ ॥ కామగమైనరూపములుగాంచుకకాంచిగయాద్రయాగ
మా । యామధురాకవేతనయాయమునాసరయూమలాపహా । హైమవ
సుంధరాచలహిమాచలరాజితశైలతామ్రప । స్త్రీముఖవాహినీపురవనీన
గముల్లరియించియావలన్ ॥ ౧౬౭ క ॥ లోవాడియువావాడియు । కే
వాడియుఁగలిగిమిగులసీమారామా । గ్రావాగ్రహారజనపద । దేవస్థా
నాటపులనుద్రిమ్మరుకతనన్ ॥ ౧౬౮ ॥ సీ ॥ వలుదగుబ్బలమీడిచలువముతై
పుపేరులిరుకునిబ్బులదట్టిపారలఁజొనిపి । సాగిమొక్కిటుజూపిసోగలే
ళ్లనుమట్టియలుజిమ్మియంకులనఁచితిగిచి । యవలివానికిసున్నచుందిచ్చిదే
దీయుననువునకవ్వలల్లింతమీటి । సందడినలజడినందజేయిప్పునియుంగరం
బులులాగచెంగవిడిచి । గత్తెరలనొడ్డియాణముల్లత్తిరించి । కుంపటిసుము
లసవరంపుకుప్పెలూచ్చి । కెడలయవిజూపిమెడనూలికిలువాపి । వరుస
వారలవెతలఁదాల్చరచిరందు ॥ ౧౬౯ ॥ క ॥ ఇరువురుమువ్వరునలుపు
రు । తెరువులఁదెరువరులఁదాముదెరువరులగుచున్ । చొరవగనినొంటి
పాటున । మొఱపెట్టఁగఁగొనిరిచేమముదుపులుకడిమిన్ ॥ ౧౭౦ ॥ సీ ॥ నిదు

రించువారిలోనిదురించినటుబుండిదొరికినవెత్తుకజరుగువారు । మీవారువీరై
రమ్మూ వెంటననపిల్చి పడుచుల నెగమీటిపరుచువారు । సున్నంబులోపలసా
క్కుచుండులు బెట్టికలిగినవంకించితలఁగువారు । వెలయాండ్రదప్పువైపులు
దార్చిబంతులునోటిలోనిడిదోచిదాటువారు । కొంగురాలను పెగతలఁగొ
ట్టికెడపి । సొమ్ములాగించిసందడిజూఁగువారు । తారుదొంగలిదొంగలఁ
దామెతఁజిమి । పట్టుపట్టంచునూడనిబాదువారు ॥ ౭౭౧ ॥ వ ॥ ఇట్లుదిరిగి
తిరిగి యున్నప్పుడైననాగదత్తుండు, తత్తడికిత్తుమొత్తంబుమీఁగుర్లఁబో
లి, యంబరంబులడంబరంబులు, బంగారు సొమ్ములసింగారంబులు, చూ
పులయేపులు, పిలుపుమెలపులు నయమ్ముల భయమ్ములు, కొల్వలనవ్వ
లు, యిక్కువలచుక్కువలు, గచ్చులమెచ్చులు, గలిఁగి తద్భటులంతనంత
గ్గతంబున ॥ ౭౭౨. క ॥ అందులనుదనివిచాలక । యందఱునొకచోటఁగూ
డి యదిరామనకీ । సందడిజూఁగులఁదీరునె । తుందుడుకులసామిసొమ్ము
దోఁచకయున్న ॥ ౭౭౩. చ ॥ అనిరథమార్గమందరిగియావలనూపులతోటఁ
బట్టిమాం । బుధినినినుండుగ్రంకకయమున్నుగడగ్గరఁజేరియందఱు ॥ గను
కనివెన్నబొక్కసముగ్రక్కుననడ్డముమారిబాచిమో । చినటులరత్నకాం
చనవిశేషసువస్తులుగొంచువ్రేల్చిడి ॥ *

❀ అపూర్వప్రయోగము. ❀

౭౭౪. క ॥ వెడలహరిభటులుమైకొని । కడువడియూసొమ్ముతమవికా
నకలిడుగతి ॥ బడవైచిపోవఁగనివెం । బడియార్పులఁబాదు పాదువే
నివదనడరుటయు ॥ *

❀ అపూర్వప్రయోగము. ❀

౭౭౫. క ॥ నడచినఁదాటుండప్పుడు । కడితలయరిగెయ్యుధరించికఱి
చేలుపుట । ల్లడములుదనునఱికినఁగని । కుడియెడమలఁదగ్గియొడ్డుకొనుచు
నైలుచ ॥ *

❀ వీరరసము. ❀

౭౭౬. ఉ ॥ గొంతులునొవ్వఁగాఁబరవఁగూతలుగూసినబంటుతైతిరో ।

పంతములేలనాయెదుట బాటులుదీరుచు మైలసంతలో । గంతులుసాగ
వంతయును గానంగనయ్యెదలెస్సంగోసంగ । మంతరసానిబొడ్డుత్రణ
మాత్రములో మిముగెల్వకుండినన్ ॥ ... *
 ❀ అపూర్వప్రయోగము. ❀

౨౨౨॥ క ॥ ఏవాచుగలాడిందుల । నావడిజగడమున కెదురనగరిపును
తుండై । నావెటవకనిలంగలండే । కావున నేనిపుడగెల్పునైకొనుదరయన్ ॥

❀ పాసభేదము. ❀

౨౨౩॥ క ॥ నేతునుమంత్రములందట । నేతునుద్రపులప్రేవులీరణము
నకున్ । నేతుబ్రియంపదుపాలుపుగ । నేత్రివిధమ్ములనుమీర లెనయేత
నకున్ ॥ ... *
 ❀ రాద్రసము. ❀

౨౨౪॥ క ॥ చైటకులంబన్నిదమాడిన । తెఱంగునమీరూపులొక్కతేప
నెనసిచే । నటకుచు బేతాళునకే । దైటనెత్తుకుసాకసాకతీరుననేతున్ ॥ ❀

❀ భయానకము. పాసభేదము. ❀

౨౨౫॥ క ॥ నాకప్రకాంచుడంచును । చీకాకుంగరెండిమేలచెల్లాచె
దరై । మూకబర తేరవిసరుక । ధాకన్ ధూటుధడయుద్ధడదుముకుమొ
నలన్ ॥ ... *
 ❀ అపూర్వప్రయోగము. ❀

౨౨౬॥ క ॥ మిదుగురులు రాలంబొడిచిన । కడువడిదప్పించిలేదుగా
యనితారా । బదుగుంచాపనిబాపని । యెడతెగనియ్యకనుజుట్టియేసల
వానిన్ ॥ ... *
 ❀ అపూర్వప్రయోగము. ❀

౨౨౭॥ క ॥ కడెముకత్తితుపాకీ । రొడియువిండ్లమ్ములీటెలంగొనితొ
లుతన్ । జోడుబుదాలించిమేనులు । జోడులుతమకన్నలేదుసూసవికినుకన్ ॥

❀ అపూర్వప్రయోగము. ❀

౨౨౮॥ క ॥ తనువులనుచెక్కుచెమరక । యనిచేసిననాగదత్తుడాసేన
నలంబేర్కొనితూచుచుమార్కొనిభో । రనగరిడికపాముచేయురహిసెఱ
వేస్కన్ ॥ ... *
 ❀ అపూర్వప్రయోగము. ❀

❀ అద్భుతరసము. ❀

౨౮౪ || క || మొనచేసినచోటనధుము । కుసుధుముకుసుసేయుతటిని
కొంచెపుమొనయున్ । మొనధుముకుధుముకుమొనయును । గనుపించక
జేసియంతకాంతాళమునన్ || ❀

౨౮౫ || క || పద్మగవేన్నునిబలముల । కుద్దులఁజేర్పడిదిబమ్మలూర్దిక
యగుటన్ గద్దింపులచేజప్పడు । ఎద్దెలువినుపించురీతివితతముమెఱయన్ ||

❀ అపూర్వప్రయోగము. ❀

౨౮౬ || క || ఇది మొనయిదిసరుకిదిపో । టిదిమీటిది చూటిదిధుముకిదెయ్య
దెయ్యనితా । రుదివిపడిబండ్లుగీటుచు । సడమడముగఁగాలుఁగేలుజంటఁగె
నంగన్ || ❀

౨౮౭ || క || హరులున్ హరులునుగిరులున్ । గిరులునుగరులున్ గరు
లునుగిరులున్ గిరులున్ । మఱియుమఱిమరమొనర్చిన । కరణిన్ సరిఁబోరి
పోరిగరుదురుసునన్ || ❀

❀ నవరసోపమానయుద్ధవచనము. ❀

౨౮౮ || ఆయెడనాయెడవయసుచాయబోయలుబండితనంబునఁజండిం
పుచు, భ్రాంతంబుఁద్రాంతంబాపుతంబావిష్కృతం బాహికంబవిధంబక
రంబవికరంబు, విశ్రుతంబు, మానుషంబు, నిర్మర్యాదంబు, చిత్రంబు, భి
న్నంబు, సవ్యకానువు, జానువు, క్షీత్రంబు, ధృతంబు, గుడంబంబు, లం
బనంబు, సవ్యరాహువు, వినిచాహువు, త్రిచాహువు, సవ్యోత్తరంబు త్ర
రంబు, సవ్యకరంబు, తుంగబాహువు, ప్రదికంబు, యోధికంబాపృష్ఠత
ప్రహారంబు, వల్లితంబు, కుంచితంబు, స్వస్థికంబునను ద్వాత్రింశత్ప్రచా
రణవ్యాపారంబులంబచారించి, పరిభ్రమించి, కొలిచినబంటులవలె చొరవ
గల్పించుకొని బిరుదుమాఘీలయునికిదండయేమరక, చోరులగతిహెచ్చరి
కదప్పుక, లోఘలకరణిగేలునడలక, వసంతమురాడెడు పెండ్లికొమరుల
మాడ్కియానసెడురెక్కిపైసజమ్మి, కోమట్లవహినిలెక్కపెట్టక, బమ్మ
లసరవిసరకుఁగొనక, నిస్సృహలవిధంబునఁదృఢీకరించి, మాంత్రికులపగ

దిహుంకృతులునిగుడించి, విమలమేరభయంబులువిడిచి, వీరావేశంబుల
నట్టహాసంబులుసేసి, రోసంబులఁ గోరమీసంబులఁ దీటుచుఁగలంగక,
తొలంగక - తిరుగుడుఁబడక, నైదుఁబడిసేయక - వీరంబులుచెడక
వీటువోక యోడక యొడ్డిగిలకవేసరక వెక్కసంబువేడుక గదుర నసమ
భవరంబున సవ్యమండలముగానుండినం బుండరీకాక్షునిగింకరులుసాహం
కార్తులైశంకింపక కుడివంక పక్కశంబుగాని మొక్కలంబునడాని కిరా
చూరులనర్పూటులువేసిన భిల్లవల్లభులలైఱుగునకుఁజిత్రంబులుహత్తనీక
వడిదరగక, పాటింపక, యోలంబుటాపక, నోసరిలక, సడలక, సందీక,
వేగిరచడక, జిరచిరబర తెంచక, చలింపక, చాయదరుగనీక, గడివలలాని
ర్పుపించియును తాలించియు, వింఁచియుఁ గమ్మయుఁ జేకువయుఁ జెలివి
యుమదంబును మచ్చరంబును వేరంబునువెరవును తెవును సొంపును నిం
పుమీఱఁబిడుగులు బిడుగులు గదిసినచందంబున ముఖచాళిఱునివారలపై
ధాణుధారలుంజూపనప్పట్టునజాట్టుపిట్టలావునెట్టెంపుఁదాలుపుబలగంబు
స్వస్థికంబుననొడ్డుకొని తమకంబులఁగమకింపుచు హరుమత్తునతూరి యం
పరల పరంపరల మెపరలాడిన హునియనిదొందడినిపుభిందులు కఱకుమీ
తఱి చుటుకుచూపులుచూచి యెందుఁబోయెదరు నిలునిలుమనికూతలుసేసి
గడుసుగొన్నగడిదలలు విడిచిదికిజొనిపిమేనులుబలులుగాఁజూచి గోవిం
దునిసేవకులుచూరఁగూడక పేరములుబాటివారితుపాకులుసంధించినమేను
లువంచిబొంకించినాగదత్తుండు తనబలంబులనెచ్చరించి పరుణలోనెడగం
డ్రపిడిపట్టుగట్టిగాహత్రించి పరుఁజించుపూనికకైపరుజించి తగ్గితగ్గిడగ్గరి
డిగ్గననంత్రతితనాట్యములుసేయుజగ్గునకుఁదమ్మకంటిబలంబంబువీడకగం
టిమిగంటిమిమేలుమేలని పొగడిగదలని గుడియెడతెగకంబొడిచివెంబడి మొ
లపిడెమ్మలు ఝరీనదిగిచి యత్రతీమిడుకదటిమి కుమ్మినచెక్కుటజెండకత
డబడకబడిబుడినడలనొకళ్లుసోఁకనీకుండ చూచినిలుచుక కఫాలు కఫాలున
చూరణిబడిబడిబెదాలునజొచ్చిబిడాబిడిసరిచిత్తరులమిడుకదటిమి హత్రినక
దాకడికరంబులయడిదంబులుబెడిదంబులుగానొకటొకటొరసి ఝల్లుఝల్లు

ల్లునమిదుగురులరాలుచు వింజామరల కోశ్రవుల తేవఁగోలమెఱుంగులఁజెఱుంగునఁగోలాటమ్ములాడుబొమ్ములకైవడి, మురహరునకుఁబురవిజయేందరర
 తనంపుటారతులై త్తిన జోతులరీతిఁగన్పట్టియుండగఁడుమీటి రెండులెగల
 సంబులఁజలంబులవ్వందయుద్ధంబునకుసన్నుద్ధులై, యంతటంతటనందండు
 నక్కడక్కడ నాడాడ జోదులుగూడి, పాచికలచాప్పున, జంట
 కరుల్లపోలిక, పాములదారి, తాళపుఁజిప్పలభంగి, శస్త్రాశస్త్రీ, కుంతాకుం
 తి, దండదండ, ఖడ్గాఖడ్గి, గదాగది, బాహాబాహీ, ముష్టాముష్టి, కచాకచి,
 యోహరి సాహరించెనంగుచు, మేనులువంచుచుఁదటాలున నేడుఁబండుల
 చాద్దున నెఱకలునిట్టిబాధువనొగళ్లు ఝాడించుచుమగరుచు కొసరుచుఁ
 దిట్టుచుఁగొట్టుచుఁ బాయుచు డాయుచు జడియుచు నొడియుచుఁగదలు
 చుఁబొదలుచు మిదుకుచు మెడుకుచు వ్రేయుచు రోయుచు విసరుచుఁ గ
 సరుచుఁ జిమ్ముచు రెమ్ముచుఁ బొడుచుచు విడుచుచు నఱుకుచు బెరుకుచు
 నాఁబోతుల కుమ్ములాటమర్పాదను, బెబ్బులులుతారసించినవరుసను, లు
 లాయంబులు తలపడిలవడువునను, తగరులు సన్నలచార్కొన్నవీక, తు
 లువలపోట్లాటమాడ్కి, రక్కాము పుంజులుకఱచి కాట్లకాట్టులు గఱచుక
 నారెలుడుస్సిపాటువరుస వ్రేటులువ్రేసిన మెరవడిని, చలముఁగలిగినపికిలి
 పిట్టల కెరకిర పెక్కులొక్కని మలపములిడుచుఁగిలకొట్టుచుఁతొక్కలార్పు
 చులవిటిలఁద్రిప్పుచుఁవింశములుసేయుచుఁ దలలాడి పుచుఁ గటుకుకటుక్కు
 నఁబల్లుచోఁగిబిరబిరఁజాట్టుకొని వెలియైనతావులుముడిగిసరసుకకఱచినకా
 టులువిడక కాళ్లుపట్టుకఁడియెగరోజాసవతునను, పిచ్చుకలుకాట్లాడిపట్టుప
 ట్టడిజోడున నొండురువులతనువులుజర్పిరితంబులై చిత్రగితరుణముననరు
 ణమునజొత్తిల్లిజొత్తుపాపలవగనుభూచిన మోదుగులలాగున రొద్రరస
 మువెల్లిలర్వినయందంబునమించుచుమతియుఁబెక్కువిన్నానంబులుసేయుచుఁ
 బిక్కఁటెమ్ములువమ్ముగా మోకాల్లనూకుచు తలతలందాకుచు కేలుకే
 లునుజాట్టియందుకొనుచు రొమ్మరొమ్మనఁగఁదియొరుచుఁబుజుచు భజమున
 నొత్తుచు నడుగడుగునఁదాటింపుచు వీరిజోదులనుబడాయింపుచు మెదుల

నెదుగరోసమ్ములఁజెంపుచు వెదరి బెదరికాంచుచు నలసిపాలసి యలఁతఁజెం
 దించితఁజెంది బడలికనొంది వడమించి నేదగాంచి దిటముడిగిరుటమడఁగి
 లావులునడలుచుఁ గొంతకొంతయడలుచు మిడిగ్రుడ్లుబిరబిరఁచిప్పుచు వక్ర
 మ్ములనీటునజిరజిరఁదిరిగి దగలనెగరొప్పుచుఁ జమురునడలినదీపంబులకర
 జితాల్చిన ప్రత్తివత్తులరూపుననలచిన నిశ్శాపండ్లసూటిమధించినరసమువి
 ధానదారుచుదూరుచుమెడలునలసియు, తొడలుబడసియు, మూపులుబ
 గిలియు, వీచపులునొగిలియు, ముక్కులుచదిసియు, చెక్కులుగదిసియు,
 ప్రక్కలువీలియు, డొక్కలుచీలియు, బీభత్సాద్భుతరసంబులు బెనంగొ
 నఁబరస్పరవిజయేచ్ఛలఁజిక్కుదీసినటుల, దాయాదులపాశ్శృంబించినయు
 పమును, రాలువీలినహవణిక, సంజవేళజక్కువలుకవలెడబాసినచందం
 బున, తెరప్రతిమలతులను, కాంతలుపొలయల్కలమాటు మొగంబులుబె
 ట్టిన సాగసునదిరువాగిరువైజోడువట్లువీడిన జాడతోడనెజబలంబులఁబ
 ద్మాత్మండుజిటునగవు మొగమునఁజెంగలింపకొంతస్వాంతంబుతోదయదై
 వాఁడగుంగొని కాయంబులగాయంబులు మాయంజేసిదొమ్మికయ్యమా
 నకుసెలవిచ్చిన మోహరమ్మగుననిమొనలో నావేళదననేగుఁబెండ్లి శృం
 గారరసంబు సంబరాలదినుసున దిక్కులుదిక్కిట్లెనుల్లరవుబిరుదధ్వజప
 టపటలపటపటాత్కారంబులు, స్వందనఘటిత ఘంటికాఘటఘటాత్కా
 రంబులు, మావంతులహంకారంబులు, రధికుల సీంహనాదసారంబులు,
 మదావశులఘ్నంకారంబులు, వాజిహేషాచమత్కారంబులు, రాహుత్తు
 లరూఢాత్కారంబులు, వీరభటహంపూర్వక కహకహరభటివారంబులు,
 దండిచారులకలకలారవంబులు, క్రైక్కులకైవారంబులు, సింజినులటంకా
 రంబులు, నిస్సాణంబులధగంధణలు, ధమామీలదిందిమ్ములు, విజయశం
 ఖంబులఘుమంఘుమలు, ఫిరంగులధిఁధిమ్ములు, జబరుజంగులఖంగురింగు
 లు, గుంటికోవ్రేవులడబ్బుడబ్బులు, తుపాకీలకేళకేళలు, బాణములచిరచర
 లు, లకోరీలరింగురింగులు, పెల్లగోవ్రేవులవరుసలఖంగుపెత్తీ ఢిమిరింగుక
 తీర్థమీర్థాంగుఖిణీర్థగభుత్ చతాత్థాంధంకరణశబ్దంబులబ్దంబులగర్జ

లండర్నించి, యొక్క-మొగిభూనభోతరంబు భోరుకలంగనక్కోలాహలం
 బువిని మునుపనిచేసినపీరులపీరరసంబుగని యొకనిల్వరాదని యందునాగ
 దత్తుండుమందుగాఁగొందఱుపుల్లిందులుదక్కండక్కినబోయలు, మందిభ
 యమందిభయానకకనుకారసంబులు కళవళమందనదరి బెదరికన్నెదరి,
 యళికి, బిట్టుళికి, తలఁకి, దెసచెడి, కలగుండుబడి, హల్లకల్లోలమై, అతల
 కుతలమై, యట్టిట్టై, యుట్టుకొఁతలూఁగి, హాశాత్పలాయనంబుగా నెక్కడ
 నున్నవారక్కడనుంచి కలవస్తువులుడించి, లక్షోపక్షులు, కోటానకోట్లు,
 తంహోపతండబులు, పుంఖానుపుంఖంబులు, శాఖోపశాఖలు, నేలయానిన
 టుల, మున్నీరువెల్లివిరిసినవైఖరి, వుట్టుయిసుళ్ళకరణి, కాకులజోక, కొం
 డముచ్చులబాగున, గాడ్పుచేబోవుచాక్కాకులరేక, బుట్టివాయివెడ
 లుపులుగులమట్టున, చట్టంబులనెగయు నాకాశ బాణంబులదురుసున,
 నిచ్చలిచ్చల విచ్చు మొగ్గ విరాలిమొగ్గ గాకంచుమించై, చిందరవందలై, చీ
 కాతై, తారుమాలై, పంచబంగళమై, చెల్లాచెదలై, గజబిజియై, పెం
 డాబెడలై, కకావికలై, పటాపంచలై, యథాయథలై, జలకట్టెలతందం
 బులై, గొత్తైదాటులై, జరుకుబండమిది పోకలై, జల్లించి యొకడుపో
 యినతోవనాకండుబోక, నాకనివెంటనాకడంటక, నాకనిపల్కునాకండు
 వినక, నాకనిమొగంబొకడుసూడక, గొందఱుపిలపిలంచాటి యీచారిద
 ప్పినబలుసాకుఁదని బ్రతుకవచ్చుననుచుఁదిరిగిచూడక కాలికోర్దివడిఁజూపు
 వారును, గొందఱుబిరబిరబోలేక పొట్టిపొట్టలబరువున ముసకొట్టుచునడు
 గులుదడబడబోరగిలఁబడియతనిభక్తులసూటి పొర్లదండంబుల వగలఁబొర్లి
 పొర్లిపోవువారును, కొందఱుదులదులబరలెంచి దడదడగుండెలు దల్లడము
 లందగన్నులఁజీకట్లుగ్రమ్మఁజెరవులుగానకనిండు చెఱువులుజొచ్చియుట్టుల
 బంటనోళ్లలోనిలచి తెలివిదప్పి డప్పి డప్పియనువారును, కొందఱుదుడి దుడి
 బోయిపడము పడమునదాకి మ్రొగిదిగ్గునలేచి కాటేడాయాతూకుదరి
 జేర్చి లేనినీపాలముచుట్టు కొల్పివినమెకంబులకఱకుట్లుతోరణంబులు గట్టించి
 తాతరలుసేయించెదమని వేడుకొనువారును, కొందఱుబుడిబుడి జనిదూప

ను జాలిబట్టితెప్పిరిలి తమయాకిరాండ్రనూడంగలిగినఁ జాలుకంటమురా
 యానీకుగలపఞ్చోరములు సాగింతుమనుచు జగ్గుజగ్గునపరువు లే త్తితొడలు
 వడంకతోట్రిటిమొగ్గితగ్గుచుదగ్గుచు గేకరించినాలు కలఁ దడిలేకనుమియితు
 లోఁజిక్కి-గుట్టుగుట్టునమూల్గుచు నీలుచుఁబోవువారును, కొందఱుగునగున
 నేగిచేరువఁబుట్టులఁజేరువారును, కొందఱు నోటిచీగముల చానళ్ళపెల్లన
 నోరులఁబూరులుగఁజుచువారును, కొందఱుతిరుణాళ్ళప్రజనిజముననోవేంక
 టేశ్వరఁబ్రభు కావుకావుమని గోవిందలిడువారును, కొందఱు బిరబి
 రగట్టు లేకు-వారును, కొందఱు దొందుమేనులనిటు నటుకదలలేక జీని
 పండులపొందికను రక్షార్థి వస్త్రంబులతో చాణోచారంబుల మేళకువ
 నొదిగి తలక్రిందఁజేతులిడికొని యోవడ్డికాసులస్వామీ యీమాఱుగాచిన
 బిడ్డలంగని మీపేరుఁ బెట్టెదమని మొక్కు-చుఁగన్నులు మోడ్చుకొని యుం
 డువారును, కొందఱు దొమ్మరులగులుతున నహహోయనిబడితీఁగలవెంబడి
 నెగఁచాఁకువారును, కొందఱు బెరుకు చాపనపిసాసిబోయల నమ్మించి
 తోడుకవచ్చిలచ్చిమగనితోఁబోరు వెట్టుకొని యండఱఁజంపనెసురుఁ బెట్టె
 ననిమోమోటములేక చుల్లరపువాకువాకులదెప్పిచెప్పి శరబడులంజేరువా
 రును, కొందఱానాగదత్తునింగనుంగొని యోరిపాటుబోయీ నీగొనంబో
 రబోయె, బెండుమునుఁగుట, గుండుచేలుట, కప్పుకాటు, చాపనపోటు, గ
 లదానీవుచింబోతు గంబీరంబున గూబజంకెనలుసేయుచు నిన్నాళ్ళవలెని
 న్నాళ్ళలో తెరవాటుగొట్టి పొట్టసాకుచు కక్కి-వమేరసీవలె దిరుగకప
 రుసుబుద్ధిపొడమికోఱనిఁ దలరాచుకొనుచైపుననగ్గితోమిడుత యొరసినబ
 ధ్ధతి, గారుతో దోమఢీకొనుతోవ సింగంబుతో జాగిలంబుగవయుజాడ,
 బెబ్బలితోసిఁగపులియెదిరించినపాలుపునఁ, దమ్మికంటిఱలంబుతోఁగంటుబ
 లాదూరనియెంవక బలాదూరనిన నీనడుమంత్రపు దొరతనము నీబంటునె
 ఱతనముహాస్వరసంబునకాస్తపదంబయ్యె, నీవేగెలుము, పెగ్గెలుమునుపుగ
 వదలుము, యింకనినుగొల్పిన వడిగలతనంబుదక్క-దని, మిడిసిపడుమీనుక
 రణి, నీటముంచివిడిచిన సొరకాయ యొగసిననిక్క-న, విగిసిమిట్టివడికేర

జంబులుబట్టు గారుజంబులు సాలించి, మెల్లమెల్లనేయవ్వలికివచ్చి, యడిదంబులువిడిచి గరుడగంబంబులడంబున, గంధారంబులబొమ్మలరహిని, మానులతేవను, చక్కగా మేనులునిసుమంతగదలనీకనిలుచువారును, కొందఱు వంకనీగలూడ మొలఁజుట్టినదట్టులువీడదిశ్య మెట్లవాళ్లుతునకలైచీరాడ సొక్కువీడెంపుచొంగలు సెలవులపైఁజెందులూడమిడిగదలికనుక న్నెలేళ్లవ తఁజెంగుచెంగునదాటి తమపరువులంటువారిలఁగలరేయని కిలార్చి కొలిచిన కొలువులువీటఁబోనిమ్మిపాటిగీములంజేరిన మేరలుదక్కుననిగ్రక్కుననూడనిచాచువారునునై, తనబలంబువదరంగబలమువంటి హరివతురంగబలంబున కూరకయెచారునంజెగడిలనెగ్గి వేటకాండ్రుచోపుడువెట్టఁబొదలువెల్వడిపిట్టలెగిరిపోపుచాడ్పున గట్టులగుట్టల చెఱువులకురువుల షాంకలవంకల నీరంబులఁదీరంబులఁ గోనలఁగానలఁగలసిన యందుకావంతవం తఁజేందక బలవంతుండైన నాగదత్తుండు దనపొత్తునహత్రిసావాసంబుజేసి సాహసంబుగఁగొలుచుబోయజాతంపు పెద్దవాండ్రతోమీరుకంటిరో కానలేదో పెక్కండ్రు జాతిబోయలీయెడనీలగాయెనైననేమాయెనా మాయలింకనూడుండీనూడుమీకుదిరుగమీకొప్పని వారికొవ్వనినణఁగింతు మీరున్నఁజాలుననిననామేటితోవారలోరప్పరవ్వనీయుప్పునిన్నవారముగావున తారునీతోటివారము యెందుకాకరుమపుసాకిరిలేకున్ననువంటిజన్ని గట్టులుసాకిరియని సెప్పనేల నీనేలనీనేలచెఱువులెగివెల్లువఁబోయెడినీళ్ళరి గట్టఁగూడునా పోయినప్రాణంబులు మగుడునాయి త్తడిపుత్తడివలె యొఱకువచ్చునా సామిదోగులై పాఱిపోయెడివారు తిరుగరానేర్తురా హరిదళంబు హరిదళంబు చాయచూతంతేయితంతేయని పురికొనిపలుకుపలుకులకతండునిచ్చమెచ్చి యీపరియందఱమొక్కచిదుమైవెంటనే గుంపులుడ్డలుతుటుములుమూకలుగా డాకమీఱ నాలుగుకోపులతో నీనినపులుల చాల్చిని, యూతలుగ్రమ్మవలీలను పొంగుచారినచాయను, వలలువేసినపొందికను, నుడిగాలివీచుడెప్పరంబున, కొంగలకుదూఱుబైరేడేగలగఱిని, కణితిరీఁగలుముసురుకొనుభూతిని, చుల్లరంబులమొత్తంబున, నీవంగులుచుట్టు

కొనుహరువున, సరవత్తులవేగమున, రంజకంబుదినుసున, సురటిదిప్పిన
ట్లు, తోకచిచ్చునాఁగనెదిర్చిన పగరగుండెలుచిదురపలుగ విదిర్చవలె ని
లనేదుర్జననుచుఁ దమతమముస్తీదులతో సిస్తుగాఁదోస్తినెచుట్టుముట్టికోపా
టోపంబున॥

❀ పాసభేదము. అపూర్వప్రయోగము. ❀

౨౮౯. క॥ మీసలుమెలిబెట్టుచుఁగడు । రోసమ్ములు గ్రమ్ముకొనఁబురో
భాగములం । దాశలదుర్జవకేకలిడుచును । దూసినకత్తులను త్రిప్పడులుగు
డుసువడక॥ ❀

౨౯౦. ఉ॥ వ్రేసినలేదుబంతి యనివ్రేటునవెంబడి జొచ్చిబిత్తటిక । దాని
బెళాన లాగెను తటాలున వ్రేసిగుణఁబురాటముక । సీసముకత్తిహంగ
ణవృసింహముకొక్క-నకెల్లిబెట్టుయ । భ్యాసివిధంబుజూపుచుఁ గిలార్పు
చుమేల్వెగజెట్లుకైవడిక॥ ౨౯౧. గీ॥ వింగళించియాటవెలఁది చందంబున ।
కోపులందుమీటియేపుతోన । మిత్రగణములతి విచిత్రతంచైకొన । దైవగణ
ములెమరఁదారసించె॥ ❀

❀ భీభత్సరసము. ❀

౨౯౨. ఉ॥ తారసమైనయంతబెడిదంబుగలో వెలిదప్పితేప్పక॥
మోరలుబోరలల్ల చనుముక్కులు ముక్కులు చెక్కికేలివాల్ । దారులు
దప్పనీకననిదారులెఱింగి తముకబిరా, దునే । దారులు మెచ్చశాత్రవవి
దారులునైజయమందియున్నెడక॥ ❀

౨౯౩. క॥ తప్పినవారలుపాటుడు । దప్పివారలునుగోరితల్లడప
డుచుక॥ దప్పటడుగులిడుచప్పడు । తప్పటబాగెములటంచుదలఁపుచుమ
దులక॥ ౨౯౪. గీ॥ సేకరించుకతక్కిన మూకనెల్ల । మాయలెడపగలచు
క్కుబోయమిన్న । కొదమసింగమనాయకగూటికురుజ । ముచ్చదొరకో
లుసన్నాసిచిచ్చు పిడుగ॥ ౨౯౫. క॥ అనియేసబాసఁబిలుచుచు । ననికేమ
రలఁబరికొల్పినబలమ్ములుసౌ । జనమించుక నెనరించుక । గనఁగొంచములం
చునెంచకయెప్పిలితమి॥ ❀

చక్రవాక రంజకుండైన సూర్యునికిని, రాజ=చంద్రునికిని, రాజ=యత్సులకును, రాజరాజ=కుబేరునికిని, రాజ=ప్రభువైనవాడా? కంజకంజపానపానవీన, కంజ=అగ్ని హోతునికిని, కంజపానప=అమృతపానముచేసెడు దేవతలచాలించుచుందునికిని, అనవీన=ఆద్యుండైనవాడా? వీనకాండ, వి=పత్నులకు, ఇన=ప్రభువైనగరుడుండే, కాండ=గుఱ్ఱముగాఁగలవాడా? కాండభాగభాగమందమందరాగ, కాండ=జలముయొక్క, భాగ=ప్రదేశమును, భాక్=పొందిన, అమంద=అధికమైన, మందరాగ=మందరపర్వతముఁగలవాడా? రాగధారిధారిదానదాన? రాగ=మాత్సర్యమును, ధారి=ధరించిన, ధ=చంద్రునికి, అరి=శత్రువైనరాహువుయొక్క, దాన=ఖండనముచేత, దాన=శ్రేష్ఠమైనవాడా? లోకలోకపాలా, లోక=జగములను, లోక=జనులను, పాలా=పాలించేవాడా? (నిఘంటుసృయోగములు) తశబ్దఃపుంసినంభోగే । నిశ్చయేకోపపుచ్ఛయోః । ధాతువాదవిదాహోరే॥ (ఇతినానార్థరత్నమాలా). రాజాప్రభాన్యపేచంద్రే । యత్క్షత్రియశుక్రయోః ॥ పీయూషపద్మయోఃకంజం । కంజోమూర్ధనివేధసి ॥ నానా॥విహరపతత్రిణి ॥ (ఇత్యమరః). ధంపుంసీంద్రేధ్వనాధ్వానే । శ్రీదేధన్వంతరాఘటే॥ దానంగజమచేత్యాగే । శుద్ధిఖండనయోరపి॥ (ఇతి, నానా, ర) .

{ ఆదిద్విప్రాసదశమధ్యత్రిప్రాసనియమాంత్య }
ద్విప్రాసదశచరణాక్కిలివడిసీసము.

౮౦౬॥ పురహరాదికసురాసురదురాసదధరాధరవరామితభరాళరణదారి । మదవదాకృతిముదాస్పదమదావళరదాగ్రదగదా ఖజవదావదజనాఘ । ఖిలపలాశనబలాతులబలాహకకలాఖిలపలాయనకలానిలనిభాస్ర । భయరయానమదయాన్వయనియామకజయాలయచయా రసమయాళయవిలాస । హేమధూమసముజ్జ్వలయోమధామ । దీనమానసకృష్ణాభిమానదాన । నక్రవిక్రమహరకరావక్రచక్ర । పావనావనవేంకటగ్రావదేవ॥ *

❀ పైపద్యమునకర్థము. ❀

పురహారాదిక = ఈశ్వరుఁడు మొదలు గాఁగలిగిన, సుర = దేవతలకు
 ను, అసుర = దానవులకును, దురాసద = పాండశక్యము గాని, ధరాధరవర =
 పర్వత శ్రేష్ఠమైన గోవర్ధనమనెడు, అమిత = అధికమైన, భర = అతిశయము
 గలిగిన, ఆభరణ = ధూషణమును, ధారి = ధరించినవాఁడా? మద = మద
 యుక్తమైన, మదావళి = కువలయాపీడమనుయేనుఁగయొక్క, రదాగ్ర =
 కొమ్మతుదను, ద = ఖండించిన, గదాభుజ = గదాసదృశభుజమును, వ
 దావద = పలుకునట్టియనఁగాస్తోత్రముఁజేయు, జనాఘ = జనసమూహముఁ
 గలవాఁడా? ఖల = దుర్మార్గులైన, పలాశనబల = రాక్షసబలమనియెడు, అ
 తుల = సమానరహితమైన, బలాహకకుల = మేఘసమూహమును, అఖిల =
 ఖిలముగాని, పలాయన = పలాయనముచేయునట్టి, కల = విద్యయందు, అని
 లనిభ = వాయుసమానమగు, అస్త్ర = బాణముఁగలవాఁడా? భయ = భీతిచే
 త, రయ = శీఘ్రముగా, ఆనమత్ = నమస్కరించువారికి, అయ = శుభా
 వహవిధియొక్క, అన్వయ = కూటమిని, నియామక = అవశ్యకముగాఁజే
 యుచున్న, జయ = జయమునకు, ఆలయ = ఉనికియైన, దయారసమయ =
 దయారసవికారమైన, ఆశయ = హృదయముయొక్క, విలాస = విలాసముఁ
 గలవాఁడా? (కడమ, సుగమము.) ... ❀

{ భుజంగప్రయాతస్త్విణీవృత్తగర్భితదండకరూప }
 చిత్రసీసము - యెత్తుగీతిద్వ్యక్షురి.

౮౦౭ || పూతనాదాసురభ్రాతృసంతానిసూర్య ప్రకాశాకృతీ
 యప్రమేయ । శేషతల్పాకరస్థితశంఖారి గాంభీర్యవాన్ధీనితాభీమవంద్య ।
 దంతిత్రావరాద్యైతమార్గప్రభావాత్తచిత్రాధికాయద్రైర్య । కంజనే
 త్రాశరఖ్యాత జీమాతసంకాశవర్ణాతిగాకంబుకంఠ । మున్నుమునిమనన
 మ్మననెన్నినోమి । నెమ్మనమ్మననిమ్మనేనమ్మిచాను । నేమముననేమమున
 నెమ్మనీమనమున । మేననున్నని నెమ్మనిమీనుమిన్ను ॥ ❀

పైపద్యమునందలిగర్భితవృత్తములు.

❀ గర్భితభుజంగప్రయాతము. ❀

1. సురభాత్యసంత్రాణసూర్యప్రకాశా । కరస్ఫీతశంఖారిగాంధీ
ర్యవాధీ । వరాద్వైతమార్గప్రభావాత్తచిత్తా । శరఖ్యాతజీమూతసం
కాశపద్మా॥ ❀

❀ గర్భితస్రగ్వణీవృత్తము. ❀

2. భ్రాత్యసంత్రాణసూర్యప్రకాశాకృతీ । స్ఫీతశంఖారిగాంధీ
ర్యవాధీసితా । ద్వైతమార్గప్రభావాత్తచిత్తాధికా । ఖ్యాతజీమూతసం
కాశపద్మాతిగా॥ ❀

బహువిధచిత్రకంకణ బంధద్విగుణితసీసవరణ చతుష్ట
యగర్భిత, ద్విపద, కందద్వయ, సమవృత్త, చౌపదయుగళా
టవెలది, తేటగీతి, మదనవిలసిత, తురంగవృత్త, బహువిధతా
శవృత్తాష్టక, ధవళ, శోభాన, గానారాత్రిక, గానజంపె, త్రి
పుటార్థచంద్రిక, సువ్వాల, లాలిపజేలా, మంజరి, సమతాడిం
డిమతాశవృత్త, మణిగణనికర, తురగవల్లనరగడోదాహరణ
సంబుద్ధి కళికోత్కృతికార్థాహారీరాగదళ, ముఖారిరాగాటతా
ళదళ, కాంభోదిరాగరూపకతాళదళ, కాంభోదిరాగసమప
ద, కన్నడరాగసాంగత్య, కొరవంజిదళరేవగుప్తిరాగసమపద
సావేరిరాగైకతాళదళ, విలహారిరాగాటతాళసమపద, పుష్ప
మాలికాబంధ, గోమూత్రికాబంధ, శార్ఙ్గబంధ, మోడశదళపద్మ
బంధ, పాదుకాబంధ, నవరంగబంధ, ఖడ్గబంధ, గుచ్ఛబంధ,
ఛత్రబంధ, చామరబంధ, గదాబంధ, చక్రబంధ, శకటబంధ,
నాగబంధ, రథబంధ, వీణాబంధ, శంఖబంధ. మృదంగబంధ,
పాదభ్రమకబంధ, పాదార్థభ్రమకవింశంతిబంధ భేదకందాసు
ష్టువ్జ్లోకాంతర్గత, చతుర్బద్ర, నవరంగ, సర్వతోభద్రాందో
రికాబంధయుక్తానులోమవిలోమకంద, భాషాశ్లేషకంద, కందా
టవెలదిగర్భితాంత్యతేటగీతియుక్తచౌషష్టిభేదచిత్రసీసము..❀

౨౦౩ । సారాగ్ర్య సారససమనేత్రయుగళ నారదరుచికాంతినరఘనప

నిత । సారాగధీరవిశదవీనతురగభైరవభవజైత్రభరశుభకరణ । సారా
తిహారవిసరచారణహరిసారసహితచంద్రశరజజయసుత । వారాశినార
దవరపూజితపదగౌరవకటిఖడ్గగరళగళసఖ । హరినగనిలయగరిధరయసు
రదళన । మణిమయమకుటసురమణిమధువిశరణ । కరివరదకువరరుచిత
రవసనన । రహరిలసితదరనిగమవిహరణహరి॥ ... *

❀ పైపద్యమునందలి గర్భితములు. ❀

❀ ద్వీపద. ❀

1. సారాగ్ర్యసారససమనేత్రయుగళ । నారదరుచికాంతినరఘనపనిత
సారాగధీరవి ❀ శదవీనతురగ । భైరవభవజైత్రభరశుభకరణ
సారాతిహారవిసరచారణహరి । సారసహితచంద్రశరజజయసుత
వారాశినారద ❀ వరపూజితపద । గౌరవకటిఖడ్గగరళగళసఖ॥

❀ ప్రథమకందము. ❀

2. సారససమనేత్రయుగళ । నారదరుచికాంతినరఘనపనితసారా
ధీరవిశదవీనతురగ । భైరవభవజైత్రభరశుభకరణసారా॥ *

❀ ద్వితీయకందము. ❀

3. హారవిసరచారణహరి । సారసహితచంద్రశరజజయసుతవారా
నారదవరపూజితపద । గౌరవకటిఖడ్గగరళగళసఖసారా॥... *

❀ సమవృత్తము. ❀

4. సారాసారససమనేత్రయుగళ । సారాధీరవిశదవీనతురగ
సారాహారవిసరచారణహరి । వారానారదవరపూజితపద॥*

❀ ప్రథమ, మహానవమిచౌపది. ❀

5. సారాగ్ర్యసారససమనేత్రయుగళ । నారదరుచికాంతినరఘనపనిత
సారాగధీరవిశదవీనతురగ । భైరవభవజైత్రభవశుభకరణ॥ ... ❀

❀ ద్వితీయ, మహానవమిచౌపది. ❀

6. సారాతిహారవిసరచారణహరి । సారసహితచంద్రశరజజయసుత
వారాశినారదవరపూజితపద । గౌరవకటిఖడ్గగరళగళసఖ॥... ❀

❀ ఆటవెలది. ❀

7. నారదరుచికాంతినరఘనపనితసా । భైరవభవజైత్రభరశుభకర
సారసహితచంద్రశరజజయనుతవా । గౌరవకటిఖడ్గగరళగళస॥

❀ తేటగీతి. ❀

8. సారససమనేత్రయుగళనారదరుచిధీరవిశదవీనతురగభైరవభవ
హరివిసరచారణహరిసారసహిత । నారదవరపూజితపదగౌరవకటి॥

❀ మదనవీలసీతవృత్తము. ❀

9. నరఘనపనితాభరశుభకరణా । శరజజయనుతా । గరళగళసఖా॥

❀ తురంగవృత్తము. ❀

10. తానాతానన॥ సారససమనేత్రయుగళనారదరుచికాంతినరఘనపనిత
ధీరవిశదవీనతురగభైరవభవజైత్రభరశుభకరణ
హరివిసరచారణహరిసారసహితచంద్రశరజజయనుత
నారదవరపూజితపదగౌరవకటిఖడ్గగరళగళసఖ॥ .. ❀

❀ బహువిధతాళవృత్తము. ❀

11. తానాతందనతానా॥ నారదరుచిధీరవిశద । భైరవభవహరివిసర
చారణహరిసారసహిత । నారదవరగౌరవకటి॥ ... ❀

❀ అష్టకము. ❀

12. సారససమనేత్రయుగళ । నారదరుచిరఘనపనితా
ధీరవిశదవీనతురగ । భైరవభవభరశుభా
హరివిసరచారణహరి । సారసహితజయనుతా
నారదవరపూజితపద । గౌరవకటిఖడ్గసా॥ ... ❀

❀ ధవళము. ❀

13. సారససమనేత్రయుగళ । నారదనరఘనపనిత
ధీరవిశదవీనతురగ । భైరవభవశుభకరణ॥ ... ❀

❀ శోభాన. ❀

14. సారససమనేత్రయుగళ । ధీరవిశదవీనతురగ

హరివిసరచారణహరినారదవరపూజితపద॥ ... *

❀ హరితి అనఁగానారాత్రికము. ❀

15. సారాగ్ర్యసారససమనేత్రయుగళఘనః | భైరవభవజైత్రభరశుభకర
సారాతిహరివి సరచారణహరిజయ । శౌరవకటి ఖడ్గగరళగళసఖ॥

❀ జంపె ❀

16. సారాగ్ర్యసారస సమనేత్రనరసుత । శౌరవకటిఖడ్గ గరళగళసఖ॥

17. హరివిసరచారణ హరిసారసహితచంద్రజయనుత
నారదవరపూజితపద శౌరవకటి
నారదరుచికాంతి నరఘనసారస సమనేత్రయుగళ
ధీరవిశదవీనతురగభైరవభవ॥ ... *

❀ అర్థచంద్రికలు. ❀

18. కరివరదకువర | హరినగనిలయ॥ ... *

❀ సువ్వాల. ❀

19. సారస సమనేత్రయుగళ । నారదరుచి నరఘన
ధీరవిశద వీనతురగ | భైరవభవ॥ ... *

❀ లాలి. ❀

20. సారస సమనేత్రనారదరుచి । భైరవభవజైత్రభరశుభకరణ॥

❀ వీల. ❀

21. ధీరవిశదవీనతురగ- సారససమనేత్రయుగళ
హరివిసరచారణహరి- సారసహిత- నారదవరపూజితపద॥

❀ మంజరి. ❀

22. నారదరుచికాంతినరఘనపనిత । వీనతురగహరివిసరశుభకర
సారస సమనేత్రచంద్రజయనుత । శరజవారాశివిశదపూజితపద
మధు విశరణమృశిమయ మకుటహరి | కరివరదహరినగ నిలయనిగమ॥

✽సమతాడిండిమతాళవృత్తము.✽

23. తక్కుతోంగధిక్కుతోంగధిమితతోంగధిమితతా

తనన తనన తనన తనన తనన తనన తనన తనననా॥

సారస సమనేత్ర యుగళ, నారదరుచి నరఘనా

ధీరవిశదవీనతురగ, భైరవభవభరశుభా

హరివిసరచారణహరి, సారసహితజయసుతా

నారదవరపూజితపద, గౌరవకటిఖడ్గగా

హరిన, గనిల, యిగిరి, ధరయ, సురద, శనమ, ణిమయమా॥... ✽

✽ మణిగణనికరము. ✽

24. నరఘనసుతభవభరశుభకరణా । హరిజయసుతవరగరళగళసఖా

సురమణిమధువిహహరినగనిలయా । కరివరదకువరనరహరినిగమా॥

✽ తురగవల్లనరగడ. ✽

25. హరివిసరచారణహరి సారసహితచంద్రశరజ

నారదవరపూజితపద గౌరవకటిగరళగళస

ధీరవిశదవీనతురగ భైరవభవభరశుభకర

సారససమనేత్రయుగళ నారదరుచినరఘనసుత॥

...

✽

✽ ఉదాహరణసంబుద్ధికళికార్థము. ✽

26. గౌరవకటిగరళగళస హరివిసరచారణహరి

సారసహితచంద్రశరజ నారదవరపూజితపద

భైరవభవభరశుభకర సారస సమనేత్రయుగళ

నారదరుచినరఘనసుతధీరవిశదవీనతురగ॥

...

✽

✽ ఉత్కల్పికార్థము. ✽

27. హరినగనిలయిగిరిధరయ । సురదశనమణిమయమకుట

సురమణి కరివరదకువర । నరహరిలసీతదరనిగమ॥

...

✽

✽ ఆహిరగదరువు. ✽

28. సారాగ్యసారససమనేత్రయుగళ, సారాగధీరవిశదవీనతురగ॥

❀ ముఖారిరాగదరువు, ఆటతాళము. ❀

29. సారాగ్ర్యసారససమనేత్రయుగళః | భైరవభవజైత్రభరళుభకరణా ||

❀ ఎఱుకలకాంభోదిరాగదరువు, రూపక తాళము ❀

30. సారాతిహారవి సరచారణహరి | వారాశినారదవరపూజితపద || ❀

❀ కాంభోదిరాగసమపదదరువు. ❀

31. సారససమనేత్రయుగళః | నారదరుచికాంతినరఘనపనిత
సారాగధీరవిశదవీనతురగ | భైరవభవజైత్రభరళుభకరణా || ... ❀

❀ కన్నడరాగసాంగత్యదరువుపదము. ❀

32. సారాగ్ర్యసారససమనేత్రయుగళః | నారదరుచికాంతినరఘనపనిత
సారాగధీరవిశదవీనతురగ | భైరవభవజైత్రభరళుభకరణా || ... ❀

❀ కారవంజిదళరేవగు ప్తిరాగసమపదదరువు. ❀

33. సారాతిహారవిసరచారణహరి | సారసహిత చంద్ర శరజజయనుత
వారాశినారదవరపూజితపద | కారవకటిఖడ్గ గరళగళసఖి || ❀

❀ సావేరిరాగైకతాళదరువు. ❀

34. హరినగనిలయగిరిధర | యసురదళనమణిమయమకుట
సురమణిమధువిశరణ | కరివరదకువరలసితవర ||

❀ బిలహారిరాగాటతాళసమపదదరువు. ❀

35. సారాగధీరవిశదవీనతురగ | నారదరుచికాంతినరఘనపనిత ||

❀ వింశతిబంధకందము. ❀

36. సారవరహారవారా | సారహరీనరహరిహరశరకరసారా
కారధరధీరచారా | సారహరీసురహరినరసరసారధారా || ❀

❀ మైపద్యమునకర్తము. ❀

సారవర—న్యాయముచేత శ్రేష్ఠమైనవాఁడా? హారవారా—హర
సమూహముఁగలవాఁడా? సారహరీ—స్థిరాంశముఁ గలిగినస్వామి? నర
హరి—నరసింహవ తారా? హరశర—ఈశ్వరునికి బాణమైనవాఁడా? కరసా
ర—భుజాబలముఁగలవాఁడా? కారధరధీరచారా—మేరువువంటి ధైర్యవ్ర

భావముఁగలవాఁడా? సారహరీ=అతిశయమైననాగేంద్రునిఁగలవాఁడా?
సురహరి=అమరేంద్రునిఁగలవాఁడా? నరసర సారభరా=అర్జునునియొక్క
సరసముచేతమిక్కిలి యతిశయమైనవాఁడా? *

* అనుష్టుప్యోగము. *

37. సారాసారరసారాసా । రాగహరరహగరా

సాహాయసాసాయహాసా । రరసామమసారర॥ *

పైశ్లోకమునకర్థము.

సార=స్థిరమైన, అసార=అవిభేదముఁగలిగిన, రస=శృంగారరస
మే, అ=భూషణమైన, రాసా=రాసక్రీడఁగలవాఁడా? రాగహర; రా
గ=అనురాగమే, హర=హరిముఁగాఁగలవాఁడా? రహగరా; ర=శ్రే
ష్ఠమైన, హ=హంసలుగలిగిన, అగ=పర్వతమునందు, ర=మనోహరమై
న, అ=విష్ణువైనవాఁడా? సాహాయ; సా=కాంతిని, హా=ఈని, య=
నిలయమైనవాఁడా? సాసాయహాసార రసామ; అసాయ=నాశరహి
తమైన, హాస=నవ్వుయొక్క, అ=భావముచేత, ర=నిపుణులైన, రసా=
భూమితోడను, మ=లక్ష్మితోడను, స=సహితుఁడైనవాఁడా? ఈసవర్ణ
ముసమాసప్రథమాక్షరముగ నెఱుంగునది. మసారర; మ=ఈశ్వరునివం
టి, సార=బలముయొక్క, ర=గౌరముఁగలవాఁడా?
ఇందుకునిఘంటుప్రయోగములు. సారోబలేస్థిరాంశేర్థే న్యాయేక్లిబంశరే
త్రిషు । క్లిబమంబుని॥నానా॥ రాస్త్రియాంహేమ్నిశాలాయా । మాశం
సాయాంగతావసి॥నానా॥ హశ్వంకరేహరాహంసి । రణరోమాంశవా
జిషు । గర్వేప్రచేతస్త్రిత్తు । హత్యాగేగతివీణయోః॥నానా॥యస్త్యాగే
నిలయేవాయా॥యమేదాతరియాతరి ॥నానా॥ భశ్వంభాభ్రమరేభావే శు
శ్రంశాజలదేవుమా॥నానా॥ అగోనగశ్చభుజగే । నాభాభూరుహభూ
ధరే ॥నానా॥ సఃపుంస్యమాసుతేవాయా । దేహకాంతాతుసాస్త్రి
యాం । సంక్లిబేస్యంధనపథే । జ్ఞానేధ్యానేనివారణే ! సకసత్వేదిదు
షిశ్రేష్ఠే । సాధాభవతిచత్రిషు॥నానా॥ అకారోబ్రహ్మవిష్ణీవశ । కమతే

వ్యంగజేరణే | గౌరవేంతఃపురేహితౌ | భూషణేంఘ్రాపుమేజ్యయోః |
అకారస్తుపదేభావే | పరితాపేపితామహే || నానా || మశ్యంభాధాతరిం
నానా || రాగోనురాగేమాత్సర్యే | లాత్నాదౌరక్తిమద్విషీ || *

* అందోఢికాబంధయుక్తానులోమవిలోమకందము *

38. మారామాసాదయభర | భారశరాసాజలజసువదననిజరసా
సారజనినదవసుజలజ | సారాశరభారభయదసామారామా ||

* పైపద్యమునకర్థము. *

మారామాసాదయః మారామ-లక్ష్మీదేవిని, అసాత్=పొందిన, అ
యః=శుభమునుగలవాఁడా? భరభారశరాసా, భర=అతిశయమును, భా
ర=భరించినటువంటి, శరాసా=విల్లుగలవాఁడా? జలజసువదనః=జలజ
మువలెశోభనమైనముఖముగలవాఁడా? నిజరసాః=(స్వకీయమైన) సహ
జమైనరసముగలవాఁడా? సారజనినదవసుజలజ; సారజ=సారమువల
నఁబుట్టిన, నినద=ధ్వనిచేత, వసు=శ్రేష్ఠమైన, జలజ=శంఖముగలవాఁ
డా? సారాశరభారభయద; సార=బలవంతులైన, ఆశర=రాక్షసుల
యొక్క, భా=కాంతిని, ర=గ్రహించిన, భయ=భయమును, ద=ఇచ్చి
నవాఁడా? సామారామా? సామ=సామవేదమే, ఆరామా=ఉద్యానవ
నముగాఁగలవాఁడా? (నిఘంటుప్రయోగములు) వసుర్నారాభేదేషు |
శ్రేష్ఠేష్ఠింధనదాంతుషు | మధురేవాదనేహీమ్ని | సలిలేజీవరత్న
యోః || భారోభారేవివర్ధేచ | పలానాంద్విసహసీకే || నానా || భరోతిశయ
భారయోః || నానా || *

* భాషాశ్లేషకందము. *

39. మేలానాయకబలిరా | యేలాచలమానగానదేరాలివల

స్మిలాగీతరగునా | వేలముదయకావగదరవేంకటరమణా || ... *

* పైపద్యమునకునాదిభాషార్థము. *

మేలానాయక, మా=లక్ష్మీకిని, ఇలా=భూమికిని, నాయక=నా
యకఁడైనవాఁడా? బలిరా, బలి=బలివద్దనుండి, రా=గ్రహించేవాఁడా?

౨౧౦ శ్రీప్రబంధరాజవేంకటేశ్వర విజయవిలాసము.

ఏలాచలమానగా నదేరాలివలత్, ఏలా=ఏలకీతీగలచేత, అచల=నిశ్చలమైన, మ=కాంతియే, అ=భూషణముగాఁగలిగిన, నగ=పర్వతముయొక్క, అ=అంగణమందలి, నద=నదముయొక్క, ఇరా=జలముయొక్క, ఆలి=సమూహమందు, వలత్=సంచరించువాఁడా? నీలాగీతరగు, నీలా=నీలాదేవియొక్క, గీతి=గానమును, ఇర=ప్రేరేచునటువంటి, గు=వాక్కులుగలవాఁడా? నావేలముదయ, నా=జ్ఞానముచేత, అవేల=అధికమైన, ముత్=సంతోషముగలవారలకు, అయ=శుభావహవిధియైనవాఁడా? కావగదర, క=బ్రహ్మయొక్క, అవ=రక్షణమును, గ=పొందిన, దర=శంఖముగలవాఁడా? వేంకటరమణ=వేంకటరమణుడైనవాఁడా? అ=విష్ణువైనవాఁడా॥ నాస్త్రీనాభాసుజ్ఞానవాద్యయోః॥ ఇతినానార్థరత్నమాలా॥

✽ ఎత్తుగీతియందలికందము. ✽

40. హరినగనిలయగిరిధరయ | సురదళనమణిమయమకుటసురమణిమధువీశరణకరి వరద కువరరు | చిరతరవసనసరహరి లసితదరనిగమా॥

✽ ఎత్తుగీతియందలిఆటవెలది. ✽

41. హరినగనిలయగిరిధరయసురదళన | మణిమయమకుటసురమణిమధువిశరణకరివరదకువరరుచిరతరవస | ననరహరిలసితదరనిగమవిహ॥

(పై పద్యమునందలి గర్భితములును, బంధభేదములును జేరిచొషష్టిభేదములనియెఱుంగునది. మఱియు అనుష్టుప్ శ్లోకమునకు అనులోమవిలోమకందమునకు రెండుపర్వములును భాషాశ్లేషకందమునకు నాలుపర్వములును నీసీసములోనివికావని యెఱుంగునది.)

{ ఆచితశ్చరణగర్భితమత్రేభవిక్రీడితావృత్తతదంతర్గత
{షడక్షరసమవృత్తోత్తరగీతి గర్భితకందవిభాసమానసీసము. }

౮౦౯ || సవినయాచారవిచారతత్పరమహావేదాంతవిద్వందితాదిదేవ |

సుజనవర్యామితశోభనైకఘటనాచాతుర్యలీలాస్పదాతతాత్మ్య | భవనచారిప్రతిపారికాంక్షిహృదయాబ్జాతద్విరేఫాకృతీతగాత్ర | భవనరాశీశ్వరపుత్రికాభినుతనదస్త్రప్రదానోత్సవాత్యుదార | గురుతరదయాసమాజ్ఞ ఎ

లయరిదరకరం । దారితారిహస్తీవరదవారిరుహన । యనవసుఘటితాంబ
రధరఘననిభతను । విభఘణిగిరివాసానిత్యశుభవిలాస॥ ... *

❀ గర్భితమత్రేభవిక్రీడితవృత్తము. ❀

1. వినయాచారవిచారతత్పరమహావేదాంతవిద్వందితా । జనవర్యామి
తశోభనైకఘటనాచాతుర్యలీలాస్పదా । వనచారిప్రతిపారికాంక్షీ
హృదయాజ్ఞాతద్విరేఘాకృతీ । వనరాశీశ్వరపుత్రికాభినుతసద్వస్తుప్ర
దానోత్సవా॥ *

❀ గర్భితపడక్షరసమవృత్తము. ❀

2. వినయాచారవి । జనవర్యామిత । వనచారిప్రతి । వనరాశీశ్వర॥ *

❀ గర్భితకందము. ❀

వి. గురుతరదయాసముజ్జ్వల । యరిదరకరదారితారిహస్తీవరదవా
రిరుహనయనవసుఘటితాం । బరధరఘననిభతనువిభఘణిగిరివాసా॥

{ అచిచతుశ్చరణగర్భిత మత్రేభవిక్రీడితవృత్తోత్తర }
గీతిగర్భితకందవిభాసమానసీసము.

౨౦౧౦ ॥ మహితనానామునిమండలీవిరచితా హీనాతివేల్లత్సవానుపం

గ । వితతజన్యాంగణవిక్రమక్రమలసత్క్రవ్యాదసంహారకానుభావ ।
వినతబద్ధిర్ముఖవిస్ఫురన్మకుటరత్నశ్రేణిరాజత్పదాభిరామ । విగతవి
శ్రాణనవిస్మయస్మయదివౌకశ్యాభిజైవాత్మకాదిదాన । నిరుపమకృపాప
యోంబుధినిరతశుభద । ధీరచరితనిర్మలతరదేహగుచిః । తనజలజలదా
యురగేంద్రధరణిధరవ । రయరుసుగుణనిధీపక్షిరాజవాహ॥ ... *

❀ గర్భితమత్రేభవిక్రీడితవృత్తము. ❀

1. హితనానామునిమండలీ విరచితాహీనాతివేల్లత్సవా । తతజన్యాం

గణవిక్రమక్రమలసత్క్రవ్యాదసంహారకా । నతబద్ధిర్ముఖవిస్ఫురన్మ
కుటరత్నశ్రేణిరాజత్పదా । గతవిశ్రాణనవిస్మయస్మయదివౌకశ్యాభి
జైవాత్మకా॥ *

❀ గర్భితకందము. ❀

2. నిరుపమకృపాపయోంబుధి । నిరతశుభదధీరచరితనిర్మలతరచే

హరుచిజితసజలజలదా । యురగేంద్రధరణిధరవరయురుసుగుణనిధి॥

{ అత్యేవ్యోత్పతరంగవృత్తఘటిత
చతుశ్చరణసీసము. అపూర్వప్రయోగము. }

౨౧౧ ॥ పద్మసంభవశక్రపర్వత వరధర్మధరవచనస్తవ్యనరసహవర ।
సీరికినిక్షీతికినివిరివినిజినినిచిసిరిగిరినివిచితిచిత్పితినిధి । బుధులునుగురులును
పుణ్యులుమునులును సుతులుంచుమురువుకుశ్రుతులుగుఱుతు । లుగజగత్ర
యిధగద్ధగలగత్థగవరధ్వజమరుద్ధతిఖలధ్వజినిమ్రగ్గ । నమరుమరుగన్నజి
య్యద్వప్తమరుజియ్య । జియ్యవిశదాంతరీపనికాయ్యభజగ । శయ్యపా
పావళీసమిద్ధాయ్యసమితి । శాయ్యనర్మ్యగుణాత్మయ్యవక్కనయ్య ॥ ❀

❀ చిత్రసీసము. ❀

౨౧౨ ॥ నీరజదేహకాంతిరజనీకరవక్త్రజలధిశయనరవిశశినయనయ ।
గారజనీవరవారదశారికరాఫణిసతికుధరవరనిలయ । గరుడతురంగచం
క్రమణకౌతుకచిత్రవారిజోదరనరవాసవనుత । మహిమయలరేలుమంగా
హృదంబుజభృంగాయనాధాంతరంగకువర । పారికాంక్షీకరత్వపంకేరు
హోత్ర । చారుకౌస్తుభవత్వజన్యారిశిక్ష । పురహరణసఖయమరకింపురుష
గరుడ । సిద్ధసాధ్యవిద్యాధరసేవితపద॥ ... ❀

{ ఏకగణయుక్తైకనియమానుప్రాసపట్క
ఘటితచరణాక్కిలివడిసీసము. }

౨౧౩ ॥ తులలేని యలమేనికలవోనివలతేనిసాలపానికలనూనినిలగ
లాలడ । అరిదాపుతరియాపుకరిదాపుదరిఱాపునరివైపునెటిప్రాపుకరము
వాలడ । పొగరొందుతొగవిందుసిగబొందుతగఁజెందుమగపొందుసొగసొం
దుమగువతోడ । యలమించునలమించు తలమించుతలమించునలయించుచ
లమించువలపుతోడ । పాపరాపగజిగిబిగిపక్కిజక్కి । నెక్కునెక్కువ
తేవసొంపెక్కుదేవ । గిట్టగుట్టలినడుదిట్టనుట్టుకట్టి । తమ్మిముద్దయ

గద్దయతాతతాత॥

...

...

...

*

❀ ముక్తపదగ్రస్త విశేషాక్కిలివడిసీసము. ❀

౮౧౪. ఘనకీర్తిజితశరద్ధునసార ఘనసారసారకుమారకాసారసార ।
సారభట్టుద్ధతాశరవారశరవారవారడా ర్తిప్రతీకారకార । కారారిదళి
తశేఖరధీర ఖరధీర ధీరభక్తశుభదోదారదార । దారదాతిహ్రాదవచార
దవచార చారచరాపదుద్ధారధార । ధారణీధారధారరాడ్డార్యహార ।
హారసుతి పారపారమ్యదారితార । తారకాకారకారడాన్యకవిహార ।
హారమతదూరమారశృంగారగార॥ ... *

❀ యతిభేదవిభక్తియుక్తసీసద్వయావకలివడి
సీసము. ❀

. ౮౧౫. అభిక్తన్యాతిభోగైకపారంగతమాంసాశనేశసంహారతేజ । ర
మృతరాదినారాయణ విగ్రహహరివైణవకలాలాపనినద । హేవాక
పాండురద్వీపమధ్యశయానముక్షికులవినుతపద్ధిష్టుమహిమ । తజ్జత్వరహి
తాస్మదవనకారణనామనాస్తివాదజనచేతోబ్బదూర । యిరువుగను పట్టు
చలువతెమ్మెరరతిమ్ము । దాడితత్తడిసాదికడంగరియ్య । హయసఖయలరు
మేలుమంగమృతేడ ॥ హెచ్చుసాన్నంపువల్వధరించుమేటి॥... *

❀ సంస్కృతవిభక్త్యంతసీసము. ❀

౮౧౬. తావకనగజలస్నాతపాపహరాయయతిమాత్రసాధనజ్ఞానదా
య । యాపద్దశాప్తివేదంధధిదళ నాయరాజితశ్రీవత్సలక్షణాయ । వా
జ్ఞాధుభవగీతలగ్నచేతపాదయముచికుందముఖభక్తపూజితాయ । త
తవీచిమాలిబంధాగ్రనాళీకాయపార్వతీ ప్రాణేశవర్ణితాయ । జలజవాస్త
వ్యకలశీకుచప్రియాయ । పరశురామవిపాటన భంజనాయ । సవనధారీశ
రీరాయశంఖచక్ర । హస్తపద్మయుగ్మాయతుభ్యంనమోస్తు॥ ... *

❀ ౮౧౭. చతుర్విధకందము. ❀

1. వనజాయతాత్రవాసవ । వినుతాయురగేంద్రశయనవిశ్రుతచరితా
విసతాసుతాశ్వరజిత । వనధీతిరువేంకటేశవారణవరదా॥

2. క॥ ఉరగేంద్రశయనవిశ్రుతః । చరితావినతాసుతాశ్వశరజితవనధీ
తిరువేంకటేశవారణవరదావనజాయతాక్షవాసవవినుతాయురగేంద్రశయనవిశ్రుతచరితా॥
3. క॥ వినుతాసుతాశ్వశరజిత । వనధీతిరువేంకటేశవారణవరదా
వనజాయతాక్షవాసవవినుతాయురగేంద్రశయనవిశ్రుతచరితా॥
4. క॥ తిరువేంకటేశవారణ । వరదావనజాయతాక్షవాసవవినుతా
యురగేంద్రశయనవిశ్రుత । చరితావినతాసుతాశ్వశరజితవనధీ॥

{ నవాక్షరసమవృత్తకందద్వయమణిగణనికరగర్భిత
సరసిజవృత్తపంచవిధవృత్తము. }

౮౦౮. సరసిజవృత్తము ॥ శ్రీలోలాచంద్రాలయచేలాశ్రితసురచయ
తనుజితసజలఘనా । వ్యాళగ్రావావాలదయాశూహతదితిసుతపతిహరి
సమగమనా । బాలార్కాభాశైలదపాలాప్రతతభువనచయభరణనర
సఖా । జాలోద్వేలాఖేలన శైలీసతతముగొలుతుము సరవిమనువుమీ॥

ఈవృత్తము ననేకతాళియర్థదండికలెనిమిది ట్లెకులు సరి గాఁబోం
దుపఱచియున్నవిగాన సరిచూచుకొనునది॥

* గర్భితనవాక్షర పాదసమవృత్తము. *

1. శ్రీలోలాచంద్రాలయచేలా । వ్యాళగ్రావావాలదయాశూ
బాలార్కాభాశైలదపాలా । జాలోద్వేలాఖేలనశైలీ॥ ...*

గర్భిత ప్రథమకందము.

2. శ్రీలోలాచంద్రాలయ । చేలాశ్రితసురచయతనుజితసజలఘనా
వ్యాళగ్రావావాలద । యాశూహతదితిసురపతిహరిసమగమనా॥

గర్భిత ద్వితీయకందము.

3. బాలార్కాభాశైలద । పాలాప్రతతభువనచయభరణనరసఖా
జాలోద్వేలాఖేలన । శైలీసతతముగొలుతుము సరవిమనువుమీ॥

*గర్భితమణిగణ నికరవృత్తము. *

4. శ్రితసురచయతనుజితసజలఘనా । హతదితిసుతపతిహరిసమగమనా
ప్రతతభువనచయభరణనరసఖా । సతతముగొలుతుము సరవిమ
నువుమీ॥ *

❀ ఏకసమాససీసము. అపూర్వప్రయోగము. ❀

౮౧౯॥ కలిఁగెఁగానిపుడబ్బదళగళన్మకరంద ఝలతుందిలమిళిందకులని
నాద । డిండిమమండతీథిమిథిమినిగ్ధోషవిలసితశోణకువలయముకుళ । కై
తవదినదీపికాశ్రేణి కాద్యుతిజాతవాతాహతచరితతుంగ । రంగత్తరంగ
స్ఫురచ్ఛామరాదిమమంగళబిరుదాంకమహిమకలిత । వర్లనీయాపగాఢ్య
సాత్వప్రభావ । ధుర్యగంగాగ్రజన్మహేతుప్రశస్తః హలకులిశమత్యైవ
ద్భృంకుశాతపత్ర । భవ్యమహనీయతావకపాదసేవ॥ ... ❀

❀ అన్యోథ. ❀

౮౨౦.సీ॥ కోరకైదువగుంపుగురికానిదాఁగిలి మూతలాటలకన్నచేత
మాటి । వారణేంఘ్రినిపైని నేరముఘటియించి చిటునవ్వుమోడిచేఁ
జెక్కుఁగొట్టి । దంష్ట్రినిబొలయల్గు దారిటాపుచు దనుఁబేరుకోవలదని
వోరుమూసి । విమలకులాచలేంద్రమునెన్నకయఘనస్థితి జెవరంగగద్దించి
చూచి । కీర్తికాంతవిధాననీక్షితివధూటి । వలచినదాహుసంకేతతలముఁ
జేరే । నిసువువలిపగరాపేరిసేలదారి । నడియుదిరిమేడనడయాడుకొడిమె
లాడ॥ ... ❀

❀ ద్విపదమత్రకోకిలకందగర్భితసీసము. ❀

౮౨౧. సారసోద్భవశర్వసన్నతసారవారణరక్షణావసురమృనేత్ర
ధారుణీతనయాదిధర్మవిదారి దారుణశిక్షణాతతరూపసార । హరిమాన
సయుక్తహరివిహరినీరజవీక్షణానిధిరాజదాన । పారికాంక్షికసత్కృపా
రసభారపారసులక్షణాపటరమ్యకృత్స । సవిత్రబింబవసతిసారసమాద
క । విజయభూతరాజవిదితధీర । వేదవేద్యయభవవేదాంతతత్వజ్ఞ । య
సురనాశవేంకటాచలేశ॥ ... ❀

❀ గర్భిత ద్విపదము. ❀

1. సారసోద్భవశర్వసన్నతసార । వారణరక్షణావసురమృనేత్ర
ధారుణీతనయాదిధర్మవిదారి । దారుణశిక్షణాతతరూపసార
హరిమానసయుక్తహరివిహరి । నీరజవీక్షణానిధిరాజదాన
పారికాంక్షికసత్కృపారసభారపారసులక్షణాపటరమ్యకృత్స॥

✽ గర్భితమత్తకోకిలము. ✽

2. సారసోష్ణవశర్వసన్నతసారవారణరక్షణా | ధాదుణీతనయాది
ధర్మవిదారిదారుణశిక్షణా | హరిమానసయుక్తహరివిహరిసీరజ
వీక్షణా | పారికాంక్షీకసత్కృపారసభారపారసులక్షణా || ... ✽

✽ గర్భితకందము. ✽

3. వసురమ్యనేత్రతతరూ | పసారనిధిరాజదానపటురమ్యకృతీ
ససవిత్పబింబవసతిసౌ | రసమాదరవిజయధూతరాజవినుతధీ ||

❀ స్లోకగీతిగర్భితచంపకమాలికావృత్తము. ❀

౮౨౨. నరసఖనారశాయి నరనాథ నతామరనారదస్తుతా | దరకర
ధారదేహధరధారి ధరాధిపదారితాశరా | హరిబలహరికంఠహరహరి
హతాహితహర హృద్భిదా | స్థిరతరసీరపాణి శివశీలజితాసురసింధు
బంధనా || ... ✽

✽ గర్భితస్లోకము. ✽

1. నరనాథనతామరనారదస్తుతా | ధరధారిధరాధిపదారితాశరా
హరహరి హతాహితహరహృద్భిదా | శివశీలజితాసురసింధు
బంధనా ||

✽ గర్భితగీతి. ✽

2. సారదస్తుతనరనాథనారశాయి | దారితాశరధరధారిధారదేహ
హరిహృద్భిదహరహరిహరికంఠ | సింధుబంధనశివశీలసీరపాణి ||

✽ అసంగత్యలంకారసీసము. ✽

౮౨౩. స్తంభంబులొడవెను దైత్యదేహంబులఁ బ్రళయముల్బొడమెఁ
దత్పట్టణముల | రోమాంఘములుమించెభీమవిక్రములెడఁబ్రభవిల్లె చెమట
లుపందలందు | మొక్కలిదొరలమోములవివర్ణతదోఁచెఁబగటువాతెగలఁ
గంపములుగలిఁగ | గడిమన్నెచెలుల కన్గవలనశువులూతె శతులసూక్తు
లనువెసఁగఁగన్ | వింతయదిగాఁచె నినుఁజూచివిజయలక్ష్మి | పొందుగ

నుసాత్వికోదయమందునంత । కంటివిన్నులిదంటపేరింటిగుంటి! నడుమనె
లకొన్నవేంకటనాథశౌరి॥ ... *

{ కార్యకారణవిపర్యయరూపాతిశయో }
{ క్ష్యలంకారైకావళి సంస్పృష్టి సీసము. }

౨౨౪. భవదీయబలరజః పాళిసంధ్యకుమున్నెతాంగ్రంకుదను జప్ర
తాపహేలియాహేలియస్తాగమందుంగ్రంకకమున్నెనలరుండ ద్రిపుదుర్వ
శోంధకార । మాయంధకారౌఘమాక్రమించకమున్నెబొడముఁదావకకీ
ర్తిపూర్ణ చంద్రుఁడాచంద్రుఁడుదయాద్రినవతేరించకమున్నెకొమరొందు
సజ్జనకుముదనివహా మహాహహిమధరబహుతటకుహరవిహర! మాణసు
రసరిదురుతరమధురనినద । దళనచణజయదరరవకలితహృదయ! మానిత
శుభాకృతివిలాస శ్రీనివాస॥ ... *

{ కందద్వయగర్భితభాస్కరవిలసితవృత్తము }
మూద్రాలంకారము.

౨౨౫. పంకజదళనిభలోచన శంకాభావము నిహృదయసతతవిహారా
కుంకుమమృగమదసాంకవపంకోరస్థలకృతపదవననిధికన్యా । లంకృ
త మణిగణభూషణయంకీకృత మృదుగతిమరుదసితశరీరా । వేంకటగిరివ
రరుచ్యకలంకాభాస్కరవిలసితలగదరిహస్తా॥ ... *

* గర్భితప్రథమకందము. *

1. పంకజదళనిభలోచన శంకాభావమునిహృదయసతతవిహారా
కుంకుమమృగమదసాంకవ । పంకోరస్థలకృతపదవననిధికన్యా॥

* గర్భితద్వితీయకందము. *

2. లంకృతమణిగణభూషణ । యంకీకృతమృదుగతిమరుదసితశరీరా
వేంకటగిరివరరుచ్యకలంకాభాస్కరవిలసితలగదరిహస్తా॥

{ ప్రమితాక్షరవృత్త, కందగర్భిత, నాగ }
{ బంధయుక్త, చంపకమాలికావృత్తము. }

౨౨౬. ఘనఖగరాజమానహయగాయగదస్థిరనాగభోగహా జనజగ

తీతలేనవరసారకనన్నిజభోగమోదనా | నననగవాహలూనభయన్యాయ
గతీవ్రతరాగదీనపా | యనయగధీరమానజయదాయరిగర్వహరాగవా
తిగా || ... *
...

❀ పైవృత్తమునకర్థము. ❀

ఘన=ఘనమైన, ఖగరాజ=ఖగరాజనెడు, మాన=యుక్తమైన, హయ=హయముచేత, గ=నడచువాఁడా? యగద=ఆరోగ్యముచేత, స్థిర=స్థిరమైనవాఁడా? నాగ=కాళియుండనుసర్పముయొక్క, భోగ=పడగను, హ=కొట్టువాఁడా? జన=ప్రజలకును, జగతీతలేన=రాజులకును, వర=నాయకుండైనవాఁడా? సార=స్థిరమై, కనత్=ఒక్కచుండెడు, నిజ=స్వకీయమైన, భోగ=భోగమును, మోదన=సంతోషముగలిగిన, ఆనన=ముఖముగలిగినవాఁడా? నగవాహ=పర్వతమునుభరించినవాఁడా? లూనభయ=భేదింపబడినభయముగలవాఁడా? న్యాయగతీవ్రత=నీతివార్గముగలవ్రతమందు, రాగ=అనురాగముగలవాఁడా? దీనపాయన=దీనులనురక్షించుమార్గముగలవాఁడా? అగధీర=పర్వతమువంటిదైర్ఘ్యుండైనవాఁడా? మానజయదా=ఉత్సాహమునుజయించువాఁడా? అరిగర్వహరా=శత్రుగర్వమును హరించువాఁడా? గవాతిగా=చతురగోచరుండైనవాఁడా? ... *

❀ గర్భితప్రమితాక్షరవృత్తము. ❀

1. ఖగరాజమానహయగాయగదా | జగతీతలేనవరసారకన
న్నగవాహలూనభయన్యాయగతీయగధీరమానజయదాయరిగా ||

❀ గర్భితకందము. ❀

2. ఖగరాజమానహయగా | యగదస్థిరనాగభోగహజనజగతి
నరవాహలూనభయన్యాయ | యగతీవ్రతరాగదీనపాయనయగధీ ||

❀ గోమూత్రికాబంధచతుష్కందము. ❀

౮౨౭|| 1. శరణాగతజనకాశీర | వరదానవకృష్ణఘనసుభతనూవివరా
వరభోగరాజభీకా | సురవారవిసయకృతఘనసువ్రతకవిరా ||

2. వరభోగరాజభీకా । సురవారవినయకృతఘనసువ్రతకమ్మిరా
శరణాగతజనకాతర । వరదానవకృష్టఘనసుభతనూవివరా॥
3. నవకృష్టఘనసుభతనూ । వివరావరభోగరాజభీకాసురవా
రవినయకృతఘనసువ్రత । కవిరాశరణాగతజనకాతరవరదా॥
4. రవినయకృతఘనసువ్రత । కవిరాశరణాగతజనకాతరవరదా
నవకృష్టఘనసుభతనూ । వివరావరభోగరాజభీకాసురవా॥

❀ ధ్వని. ❀

౨౨౨॥క॥ దీనులయెడముంగిళ్ళని । దానమత్రైయన్యదేవతలూసంగఁగలే
రేరాటనెంచిచూచిన । యాననదరహాసవేంకటాచలవాసా॥

❀ వ్యతిరేకమాలికాలంకారసీసము. ❀

౨౨౯ ॥ తెల్లనైతళతళల్లలునందమెగానివల్లనగాదువజ్రంపుఁబలక ।
చల్లనైవెలిమిన్నలుల్లనిల్లునెకానివాసననీదుముల్తానరంబు । వాసనమించు
చల్వయుఁజూపునెకానియలరునెతియ్యనైమలయజంబు । తియ్యఁదనముచ
ల్వతెలిన్గుతావిజెందునెకానియంతటఁదనరునెసుధ । చలువవెలయించు
దివ్యవాసనలునించుఁదియ్యఁదనముంచుజగములతెలివిఁగాంచు । నపురభ
వదీయమహానీయధవశక్తిర్తి । శేషశైలనివాసలక్ష్మీనివాస॥ ... ❀

❀ కటారికాబంధకందము. ❀

౨౩౦॥ సారతరశూరబుధమం । దారాహారాభిరామదాక్షిణ్యనిధి
ధీరాగ్రీసరిరిపుసం । హారాభీమప్రతాపయసురవిరోధీ॥

{ మంజరీగీతిగర్భితచరణవహమహా
నాగబంధసీసము.అపూర్వప్రయోగము. }

౨౩౧. సురభిభావగరాగసూరాగణితధామవర్ణితశాశ్వతైశ్వర్యధా
మ । వర్ణితదానవవారపారావారమధ్యమస్థామహామత్తవార । నమ్రతా
మరజాతనవ్యభవ్యయుతాసీరక్షితతాపసరత్నచక్ర । వర్ణిరూపారూఢ
వాసవాదరలాపహరగౌరద్యుతిసారహార । వరమరజదమితసుతహాసరస
హాస । రాసలీలాభిలాషవరతమపార్థ । భద్రవస్సురవారణాపారభయద ।

భణివరాటలపాలప్రభాతిరమ్య॥

...

...

✽

✽ గర్భితమంజరి. ✽

1. సురభిభావరాగసూరాగధామ । వర్ధితదానవవారపారావార ॥

✽ గర్భిత ఆటవెలండి ✽

2. సురభిభావరాగసూరాగణితధామ । నమ్రతారజాతనవ్యభవ్యవర్య
వర్ణి రూఢవాసవాదరలాపహీరగౌరసారహారమురజ॥ ... ✽

{ దశావతారగర్భిత గుణితవర్ణాదల జిహ్వకోత్యవర్ణ
భుజంగ ప్రయాతవృత్తగర్భితనిరోష్ఠ్యాచలజిహ్వస
గ్వణీవృత్తగర్భితాష్ట్యాచలజిహ్వనిరోష్ఠ్యాచలజిహ్వ
సంకీర్ణవర్ణ సమగణదండకము. }

౮౩౩. జయహరిగిరిపాభవాకారబోధాగ మోధారణాభానుభృద్ధు
ర్యభిన్నేతరాత్మీయదంష్ట్రాధృతత్కూతలా, భీమయాపా, భుజంగేంద్రవా
సస్థదైతేయరాజ్యస్తవిన్యస్తపాహంబుజా, భూరిరాజన్యమార్జతుతా
రప్రభాదేవచూడాతిభాస్వద్ధ సుర్భంగబాహుబలాభైరవాంగవలంబాశిర
జ్ఞేదనోదారణీరాయధాభోగమోఘీకృతత్రైపురస్రైణపాతి వ్రతీధూ
మభామప్రసూవైరిసంహరి గంధర్వయాపాధికాభంజితశ్చైర్య కంసాసాభ
ర్కాంబరశ్రోణిభాగాపయోముగ్విభాభవ్య భాభాగ్విభావావయోభావ
యగ్గోపవామా విభావ్యాభయోగ్యోపమాకుంభి పాపాపభీమావయో
గోపవాగ్భు వాగ్భుమభూమీశరచ్చంద్ర చంద్రాశిసచ్చారదా, నార
దాదిత్యరాక్షంతిసంతానధాత్రీజతారాద్రితారాశతారేశశారాచ్ఛనీరేజ
రాజిద్ధరాధారశక్రానిలారాశరాధీశనీరేశగంధాంతరాట్రిన్నరేశత్రి
నేత్రాదిదిక్షాధవంచత్రిరీటాగ్రనిర్వత్పరత్పచ్చటాసాంద్రనిర్వద్రజసా
రనీరేజితే ద్యాంఘ్రినీరేజ నానారతాశాంతసృత్య తటాతూంచలా,
నారదారాధనానారతాష్టాదితానీరదాళిలసన్నిలతేజశ్రితా, సారదైత్య
చ్చిదాచండవక్రాంచితా, శీరసాలంకృతా, శేషశైలస్థితా, భర్గవాద్దే
వతావల్లభస్తవ్యనైపుణ్యపుణ్యాభిదా, భక్తపారంపరీభూరివాంఛాఫలా

పాదిపాదాంబుజా, త్వంసమస్తాపరాధం సమాస్వాద్యమేఘాయసీందే
హిభక్తింభవత్పాదయోస్థైర్యయుక్తాంవిధూతిం నమస్తే నమస్తే నమస్తే
హరే॥ ... *
...

{ గర్భితాచలజ్జిహ్వకోష్ఠ్యవర్షభుజంగ }
ప్రయాతవృత్తము.

1. పయోముగ్ధిభావ్యభావ్యభావా | వయోభావయగ్ధోపవా
మావిభావ్యా | భయోగ్యోపమాకుంభిపాపాపభీమా | వయో
గోపవాగ్భామవాగ్భామభూమి॥ ... *

❀ గర్భితనిరోష్ఠ్యాచలజ్జిహ్వస్త్రిగ్విణేవృత్తము. ❀

2. నారదారాధనానారతాన్లదితా | నీరదాశీలసన్నీలతేజఃశ్రితా |
సారదైత్యచ్చిదాచండచక్రాంచితా | శ్రీరసాలంకృతాశేషశైల
స్థితా॥ ... *

{ హరిహరాభేదవర్ణనశ్లేషయుక్త }
కావ్యలింగసీసము.

౮౩౩॥ రమణీయకమలధారణముచే రాణించియిలవినాయకసేవ నతి
శయించి | హృదయంబుశోభిల్లశ్రీనివేడుకనానియట్టశేఖరమున నందమం
ది | యచలశరాసనమమరసంతోషించి కలధౌతమయవాస మలరంగాం
చి | గంధగజాసురక్షణదానగతిమించి పంచాననస్ఫూర్తిఁబరిధవిల్లి | హ
రుఁడుమీఠనుభేదమేసరణిలేక | పూనిలోకంబులకునీశుఁడైనతండ్రి | కం
టివిన్న-లిదంటపేరింటిగుంటి | మదుమనెలకొన్నవేదకటనాథశరణ॥ *

❀ దశాశ్లోకపర్యంతపదార్థసీసము. ❀

౮౩౪॥ శ్రీమీనకమతపోత్రిన్యసించాకుబ్జభార్గవరామ బలబుద్ధకల్కులి
నహి | మకరకుజబుధ గురుకవిరవిజతమఃకేతు లిందానలారికృతసృహిగు
ణిప | శివసఖేశ్వరులు వసిష్ఠకౌశికజమదగ్నికశ్యపభరద్వాజగౌతమాత్రు
లుమధునిదాహుభ్రాతృశరద్ధిమశిశిరాగమములిలాకుశకుచిహరి | ఖములుధర్మార్ప
ర్థకామమోక్షములువిధివి | ధుభవులుక్షరాక్షరములద్యుధునుతుదయు |

సత్తసత్తుసువెలిలోనుసగుణనిర్గు । ణంబులంతయునీవెకా! యంబుజాక్ష॥

❀ అయగ్రాహి. నిందుర్పుంపె. ❀

౮౩౫॥ పంకజతనూజహరిశంకరముఖామరవిశంకటనవీననుతిసంకటి
తపాదా । లంకరణజహ్నుతన యాంకమునిమానసవశంకరరణాంగణని
రంకుశపలాశా । తంకదఖగేశ చిరుదాంకకమలాకుచవిటంకయుత సంకు
మదకుంకుమరసశ్రీ । పంకిలభుజాంతర మనోంకణమునందుఁగల సంకట
ముఁదాపఁగ దెవేంకటగిరిశా॥ ... ❀

❀ చతుర్ముఖరాద్యంతైక నియమయమకము. ❀

౮౩౬॥ క॥ ధారాధరరుచివంశా । ధారాధరవైనతేనుధారాధర
రా । ధారాధరతానివిదను । ధారాధరవచనసేవ్యధారాధరదా॥ ..❀

❀ దుష్కరప్రాసము. ❀

౮౩౭॥ శా॥ కుధృద్విట్పృతిమల్లకర్చురవరక్పూరాసుహృత్సాయకా ।
గృధ్రాద్యండజరాట్పూడినగమనకీడాప్రియంభావుకా । లోద్రప్తిష్ఠిభ
కాస్తుభాభరణవల్లుప్లుక్షవక్షస్థలా । సధౌధిన్యసనోత్కటార్జునపటీస్సా
యత్కిరీటాంచలా॥ ... ❀

౮౩౮॥ క॥ ఇందీవరతనువిజితస । దిందీవరరాజరాజహితనుతవిత
తా । నందనిలయకనకమయా । నందనిలయమధ్యవాసనరవరవరదా॥ ..❀

❀ పంచచామరము. అపూర్వప్రయోగము. ❀

౮౩౯॥ కబంధరాశిధైర్యశౌర్యఖండితాశరస్ఫుర । త్కబంధగోత్రశ
తుప్రేతగర్వహృద్భుజాపుష్ప । త్కబంధకృష్ణలేంద్రజిద్భిదాముదావహా
నుజా । కబంధగంధసీంధురప్రకాండసింహకాండపా॥ ... ❀

❀ ద్విప్రాసము. ❀

౮౪౦॥ క॥ విభవరమణీయహాటక । విభవసనకటీరశశిరవిభవన్న
యనా । విభవావనమహిమహిమా । విభవారచితస్తుతాంఘ్రివిభవవి
లాసా॥ ... ❀

❀ కవిరాజవిరాజితము. ❀

౮౪౧॥ త్రిభువనపావనసస్మృనిభావనదీనజనావనధీరగుణా । యభ
యసుధీవనమాధవజీవనదాభవనోవనజాప్తమ్మణౌ । యిభవిభుభావన
టద్భయలావనహేత్యనుభావనగోధరణౌ । శుభజితయావనయాశుగ
దావనశోషితజీవనరాదగణౌ॥ ... *

❀ గోమూత్రికాబంధవిశేషయుక్త చక్రీవాళచంపకవృత్తము. ❀

౮౪౨॥ హరిహరిభోగిభోగిశయనాశయనారజవక్రచక్రభృ । ధరధ
రధామధామశరదాశరదారితతారతారకా । ధరధరధారిధారివరదా
వరదానవదానదానశే । ఖరఖరమారమారజనకాజనకావనిధీహరీహరీ॥

❀ దుష్కురపాసము. ❀

౮౪౩॥ క ॥ దేహ్మాయమానధరధర । సీన్మలకమలాకుచాగ్రశీలితక
రమా । పేద్మహుతాశనవసలి । లాహ్మతపయోదదేహహరిగిరిగేహ ॥

౮౪౪ ॥ క ॥ మాల్లకచరిష్ణుబంభర । మల్లకలితదృగ్విలాసమంజులకమ
లా । ఘల్లకమలాంఘ్రిలాటా । యల్లకయుతహృదయవేంకటాచలనిలయా॥

❀ చాదాద్యంతాక్షరకావ్యకర్తృనామగుప్త
పూర్వకవిగుప్తగీతిసము. ❀

౮౪౫ ॥ వెంటాడియసుగులవిదల్గించు దేవ వేంకటరాజితాభిదగ్రావతి
లక । టెక్కైనవేల్పుల సొక్కించునెఱజూట శయబలాశిశయాస్తశంభు
చాప । విబుధసుధాహృతివిశ్రుత నిజవీతిలావణ్యకారణలితతీలక । స
కలభక్తవాతసారసోదితరవిమునిజనానందకృస్తుఖ్యచరిత । వ్యాసనిగ
మోక్తదశశతాహ్వయధురీణ । సమరభజ్జానికీర్తనసారరాగ । పువ్వు
దీపించువిల్లలపోడితాత । రావణాహితదయమమ్మబ్రబలగనుము॥ ...

❀ సర్వత్రయమకము. ❀

౮౪౬ ॥ మ ॥ వలనాంచద్విజరాజగోత్రనియతిన్వ్యాపించు సత్కిర్తి
యుక్ । కలనాదద్విజరాజగోత్రవిహృత్సప్తవిఖ్యాతియుక్ । జ్వలనా
భద్విజరాజగోత్రవినుత్సర్వర్తిల్లుకారుణ్యముక్ । గలనిన్నున్నజియింతుమెప్పు
డుభుజంగత్నానరాధీశ్వరా? ... *

* మైపద్యమునకర్థము. *

ఋజంగత్కూఢరాధీశ్వరా? సంబోధనము. వలన=వలనముచేత, అం
శత్=ఒప్పుచుండు, ద్విజరాజ=వంద్యుని, గోత్ర=రక్షించునటువంటి,
నియతిఁ=నియతించేత, వ్యాపించునట్టిసత్కీర్తియు; కల=అవ్యక్తమధుర
మైన, నాద=నాదముఁగలిగిన, ద్విజరాజ=గరుడునియొక్క, గోత్ర=ప
ర్వతమందలి, విహృతిఁ=విహరణముచేత, కన్పట్టు=కనుపడునట్టి, వి
ఖ్యాతియుఁ=ప్రసిద్ధియు; జ్వలన=అగ్నిహోమాత్మనియొక్క, ఆభ=కాం
తివంటికాంతిఁగలిగిన, ద్విజరాజ=ద్విజశ్రేష్ఠులయొక్క, గోత్ర=వంశ
ముయొక్క, వినుతి=స్తోత్రముచేత, వర్తిల్లునట్టిదయయుఁగలనిస్పృహ
దునుగొల్చెదము. *

* ఋజంగప్రయాతగర్భితస్రగ్వణీవృత్తము. *

౨౪౨॥ పావనాత్కూఢసంపత్ప్రదానాశ్రయా | దేవతానాథసందీప్త
పూజోఛ్రియా | భావనామేయసద్భవ్యరూపోదయా | సేవకవ్రాతదాక్షి
లాజయా॥ *

* గర్భితఋజంగప్రయాతవృత్తము. *

1. జయాపావనాత్కూఢ సంపత్ప్రదానా | శ్రయాదేవతానాథసం
దీప్తపూజో | ఛ్రియాభావనామేయసద్భవ్యరూపో | దయాసేవ
కవ్రాతదాక్షిణ్యశీలా॥ *

* మణిగణనికరవృత్తగర్భితకందము. *

౨౪౩॥ ధరణిధర భరణతతకర | సరసాశరవర వివిధనచణనిశితశ
రా | పురహరసుతనిజ భుజబల | గరిమాఖరకరనిభవిభ గరుడగిరిపతీ॥ *

* గర్భితమణిగణనికరవృత్తము. *

1. ధరణిధర భరణతతకరసరసా | శరవరవివిధనచణనిశితశరా
పురహరసుతనిజభుజబలగరిమా | ఖరకరనిభవిభగరుడగిరిపతీ॥ *

* పాదభ్రమకకందము. *

౨౪౪॥ మానుతఘనాఘ తనుమా | యానతసుజనావభావనాజసు త

నయా! దీనఖదపాదఖనదీ! యానవిమదజయ విభావియజదమవినయా॥ ❀

❀ పైపద్యమునకర్థము. ❀

మా=లక్ష్మీదేవిచేత, నుత=స్తోత్రముచేయఁబడు, ఘనోఘ=మేఘ
సమూహమువంటి, తను=శరీరముయొక్క, మా=సంపదఁగలవాఁడా? ఆ
నత=ఆనతులైన, సుజన=సుజనులను, అవ=రక్షించునట్టి, భావన=తలఁ
వుఁగలిగిన, అజ=బ్రహ్మదేవుని, సుతనయా=సుపుత్రుఁడుగాఁగలవాఁ
డా? దీని=దీనులకు, ఖ=సుఖమును, ద=ఇచ్చువాఁడా? పాద=పాదమందుఁ
బుట్టిన, ఖనదీ=ఆకాశ గంఠఁగలవాఁడా? యాన=వాహనమైన, వి=గ
రుత్సంతునియొక్క, మద=ముదమును, జయ=జయమును, వి=వివేచము
గా, భావి=చేయువాఁడా? అజ=ఈశ్వరుని, ద=దమించు, మ=సంపదఁ
గలవాడా? వి=పరమాత్మస్వరూపమును, నయా=పొందినవాఁడా? ❀

❀ పాదగోపనకందము. ❀

౮౫౦॥ వెలిలియుదారమధురదయ । నిలుపుగుహ౯దత్తినలరునీవిడు
భుక్తి౯।Xలినిఘనదేహశారీ । వెలిదామరయలుఁగుదనరువిభగనినహరీ॥❀

❀ (పైకందమునఁబ్రధమాక్షరము మొదలుగ నక్షరముఁడిచియక్ష
రమును మూఁడవ పాదాంతమువఱకుఁ జదివినఁ జతుర్థపాదమేర్పడును.)

{ పుష్పమాలికాబంధ, గోమూత్రికాబంధ, గుచ్ఛబంధ, }
{ హలబంధ, ఛత్రబంధ, పంచకనిరోష్ఠ్యకందము. }

౮౫౧॥ శ్రీనకనకనయనధన! జ్ఞానకనద్యాన సానసనకనదీనా! ధ్యా
నజననగనటన । స్థానజనస్థానహీనజనఘనహననా॥ ... ❀

❀ పైపద్యమునకర్థము. ❀

శ్రీ=లక్ష్మీదేవికి, ఇన=శాయకా? కనకనయన=హిరణ్యాక్షుని యొ
క్క, ధన=ధనమును, జ్ఞానమును, కనద్యాన=కనద్యానమును, సాన=
నశింపఁజేయువాఁడా? సనక=సనకమునికి, నదీన=దైన్యరహితమైన, ధ్యా
న=ధ్యానమును, జనన=పుట్టించువాఁడా? నగ=కాళియుండే, నలుస్థాన=

నాట్యరంగము గాఁగలవాఁడా? జనస్థాన=జనస్థానమందలి, హీనజన=ఖ
రదూషణాది హీనులను, ఘన=అధికముగా, మాననా=హింసించినవాఁ
డా? (ధాతువు హేంతకర్తణి.) *

{ చతుర్దశగర్భిత ద్వాదశదశపద్మబంధ, పాదుకాబంధ }
ద్వయమణిగణప్రవాళానుష్టప్ స్తోకము.

౮౫౨॥ రావదేవోవమాధారా! రాధామాహాత్మ్యసాగరా! రాగ
సాహిత్యవాజీరా । రాజీవాకారదేవరా॥ *

✽ షైశ్లోకమునకర్థము. ✽

మాధార=లక్ష్మీదేవికియాధారమైనవాఁడా? రాధామాహాత్మ్యసాగ
రా=రాధయందుమాహాత్మ్యముద్రముగలవాఁడా? రాగ=అనురాగము
యొక్క, సాహిత్య=కూటమిని, వ=పొందిన, అజి=నారదునియొక్క, ఇ
రా=వాక్కులుగలవాఁడా? రాజీవాకార=మత్స్యవతారమైనవాఁడా?
దేవరా=దేవతవైనవాఁడా? ప్రోవ౯=రక్షించుకొఱకు, రావదే=ఏలరా
కున్నావు? *

✽ శంఖబంధకందము. ✽

౮౫౩॥ మరకతమణిమయమహిమత । కరమలరుతను కళకలిమికలికిన
తమ్మా! యురమునుభుజగవరధరా । ధరమునునమరుహారి మదనదమననుత
పదా॥ *

✽ రథబంధకందము. ✽

౮౫౪॥ శ్రీమీవెంటన్నాడుక! రామకరిని టెక్కడంచెచ్చగజేక! గా
మణిగావ౯లేదా । నీమాయాలీలసూ వెసలినకపతీ॥ *

✽ ఖడ్గబంధకందము. ✽

౮౫౫॥ సారసజాతస్త్రుతజయ! దారిద్ర్యాగ్రీవ దాసధరభరదమద! జ్యోర
జ్యోదసదాశర! వారావారశరచక్రవదనవిలాసా॥ *

✽ పట్టెసబంధోత్సాహవృత్తము. ✽

౮౫౬॥ తారకారసారకీర్తిధారకారమారతా । తారకాచలేశసన్ను

తప్రసిద్ధిరాజితా | తారకాత్మ రావణాది దండనోగ్రధీరతా | తారకాసు
రారివంద్యదంతిరక్షణోన్నతా || *

❀ మురజబంధవిద్యున్నాలావృత్తము- ❀

౮౫౭ || వీరోదారావేదారాధ్యా | నారోదారానాదారాగా | గా
రోదానాకాదాధారా | వీరోదారావేదాధామా || *

❀ ప్రైవృత్తమునకర్థము- ❀

వీర=వీరులయందు, ఉదారా=దాతయైనవాఁడా? వేద=వేదముల
చేత, ఆరాధ్యా=ఆరాధింపఁదగినవాఁడా; నార=సరసమూహముందు,
ఉదార=శ్రేష్ఠమైనవాఁడా? నాద=ధ్వనియొక్క, అర=అతిశయముగ
లింగన, అగ=పర్వతమందు, అగార=ఇండ్లను, అ=గౌరవముగ, దాన=
ఇచ్చేవాఁడా? కాద=ఆదిశేషుఁడే, ఆధార=ఆధారముగాఁగలవాఁడా?
వి=విశేషమైన, ఇరా=భూమియినే, దార=భార్యను, ఆవేద=తెలిపె
దు, ఆధామ=తేజస్సుగలవాఁడా? (నిఘంటుప్రయోగములు.) ఉదారో
దాత్మమర్హతః || అమరము || వైలవృత్తేన గావగౌ || అమరము || అంగణంచ
త్వరాజిరే || అమరము || అకారోబ్రహ్మవిష్టి శకమతేవ్వంగజేరణే | గౌర
వేంతః పురేహేతా | భూషణేంఘ్రీపుమేజ్యయోః || నానా || ఇరాధూ
వాక్సురాపుస్యాత్ || అమరము || గృహేగేహేప్తిప్రభావాధామసేం ||
అమరము || *

❀ త్రిశూలబంధపంచచామరము- ❀

౮౫౮ || సతీపతీరసారసాసు సారకాఘనాయతా | నతాయనాఘకా
రకాఘనాయతానదానసూ | తతాజయాజ తాతసూనదామధారతా
రకా | రతారధామదాసదాజరాధిరాజదాసదా || *

❀ ప్రైపంచచామరమునకర్థము- ❀

సతీపతీ=పార్వతీపతియైనయీశ్వరునియొక్క, ఇర=వాక్కులవంటి
వాక్కులుగలవాఁడా? సారస=సరసమూహమును, అనుసారకా=అను
సరించువాఁడా? ఘన=నిరంతరమైన, ఆయత=విస్తృతమైన, అనత=న

మృలుగాని శత్రువులయొక్క, అయన=మార్గమునందు, అఘ=దుఃఖమును, కారకా=చేయువాఁడా? ఘన=ఘనులకు, అయ=శుభావహవిధిని, తాన=విస్తరించునట్టి, దాన=దానముఁగలవాఁడా? సూతతా=సారభ్యముచేత, జయ=జయముగల, అజ=బ్రహ్మకు, తాత=జనకుఁడైనవాఁడా? సూనదామ=పుష్పమాలికను, ధార=ధరించినవాఁడా? తారకా=తారక బ్రహ్మరూపమైనవాఁడా? రత=శ్రీడచేత, అర=అధికమైన, ధామ=గృహమును, దా=ఇచ్చువాఁడా? సదా=ఎల్లప్పుడు, అజర=దేవతలకు, అధిరాజ=కర్తయగు యింద్రునియొక్క, దాన=క్షీణమును, దా=ఖండించువాఁడా? ఈవృత్తమందలి, దాన-దాన-ద- తానఅనుశబ్దములకు ధాతువులు. తసురవక్షయే- దసువ. దాన-దో- అవఖండనే, దాన- దదదానే. తనువిస్తారే. తాన॥ *

శత్రుబంధకందము. *

౮౫౯॥ సారకరధీరవరదా । తారావీనపనవీనతతపరిపరిప । తూరూధాగోరాధీ । ధీరాగోపతిదరవరధీరాకరసా॥ *

పైకందమునకర్థము. *

సార=శ్రేష్ఠమైన, కర=కానుకఁగలవాఁడా? ధీర=విచ్ఛాంసులకు, వర=వరములను, దా=ఇచ్చువాఁడా? తార=రజితమైన, అవీన=వైలరాజమును, ప=పాలించుహరునియందు, నవీన=నూతనమైన, తత=విస్తృతమైన, పరిపరి=నానావిధములైన, పక్ష=స్నేహమును, అరూధా=వహించినవాఁడా? గో=రత్నములను, రా=స్వీకరించెడు, ధీ=బుద్ధిని, ధి=ధరించునట్టి, ఇరా=భూమిఁగలవాఁడా? గోపతి=ఆవులఁబాలించువాఁడా? దరవర=శంఖశ్రేష్ఠముఁగలవాఁడా? ధీర=ధీరులకు, అకర=ఉనికియైన, సా=శరీరముఁగలవాఁడా? (నిఘంటుప్రయోగములు.) సారోబలేస్థిరాంశేస్యాత్ । పుమాన్ న్యాయేవరేత్రిషు । క్లిబమంబుని॥నానా॥ (పైనుదహరించిన పదునాఱుబంధముల నిదివఱకుఁడెనుఁగుప్రబంధకర్తలెవ్వరు సుడివిన వారుకారుగానవినిఁటవింతగఁబొందుపఱచినాను.)

{ అనుపాత్త వాచక సాధర్మ్యపమాన లుప్తగుణిత }
{ యుక్తదశావతార మత్రేభవిక్రీడితవృత్తము. }

౮౬౦ || కగరూపోన్నతకామతోద్ధకిరేఖాకీర్తితోగ్రాంఘకు । బృగ
కూర్వాహస్యకేసరిప్రభవరక్షఃకైటభార్యాగ్రకో । పగుణోద్యజ్ఞినకౌశ
లార్వమణికంపర్యంకకర్ణాహిపా । నగభిద్వహ్నియమాశరాంబుషమరు
న్నాదేశముఖ్యార్చితా ॥ ... *

❀ చక్రబంధశాస్త్రాలవృత్తము. ❀

౮౬౧ || సత్యాకల్పకప్రస్ఫుటాశరభిదాచారావిశంకక్రమా । మత్యా
విష్కృతబంధురాదరణఘమాజంతుకూటాశ్రితా । దిత్వావేంధనధర్మ
సారసతమూర్తిముత్యరాద్రిక్షమా । మాత్యుల్లాసపదామహావిదితధా
మాసాధుతారక్షమా ॥ ... *

❀ నాగబంధవంపకమాలికావృత్తము. ❀

౮౬౨ || కరివరదానశూరసురగౌరవసజ్జితపాదసారసా । ధరధర
ధారిసూరినరతారకనిత్యనశోకదానభా । స్వరమదకాశలారహరసార
కుభృద్వరధీరమానిభా । సురశుకగీతమారనిభాశోభనరమ్యశరీరసంభృతా ॥

{ పుష్పమాలికాబంధయుక్త, కందమదనవిలసితశ్లోక }
{ గర్భితస్రగ్ధరావృత్తము. }

౮౬౩ || శ్రీరామేరానురాగస్థితరమురళీస్మేరసారస్వరశ్రీ । తారా
దారాధరాస్యాదరభరహరణాదానితానిత్యనిష్ఠా । తారాపారాబ్జరా
వాదరభరణరతాద్రౌపదీపస్వపత్నా । సారాచారాభిరామాశరవరశ
రణాచారుకారుణ్యరుచ్యా ॥ ... *

❀ గర్భితకందము. ❀

1. శ్రీరామేరారాగ । తారాదారాధరాస్యదరభరహరణా
దారాపారారావా । సారాచారాభిరామాశరవరశరణా ॥ *

❀ గర్భితమదనవిలసితవృత్తము. ❀

2. స్థితరమురళీ । దరభరహరణా । ధరభరణరతా । శరవరశరణా ॥

❀ గర్భితస్లోకము. ❀

౩. స్థిరతరముగల్గి స్థిరసారస్వరశ్రీ! దరభరహరణాదానితానిత్యనిష్ఠా
దరభరణరతాద్రాపదీపస్వపత్నా । శరవరశరణాచారుకారుణ్యరుచ్యా!

❀ దుష్కరప్రాసకందములు. ❀

౮౬౪॥ దంష్ట్రీశరీర మాధవ । దంష్ట్రీభినవదంతచణవదనవింబఖరా
దంష్ట్రీశుగదభితాసుర । దంష్ట్రీనగాద్యక్షవికచతామరసాత్మా ॥
౮౬౫॥ వ్యక్తాభరణభరరమా! సక్తాయితసదయహృదయసన్మనిచేతో
మక్తాశ్రయకుత్సితమత । భక్తాకృతికృష్ణరక్తృపద్మదళాత్మా॥
౮౬౬॥ దృఢనక్తంచరదరకర । దృఢగోవర్ధనగిరిపరిబృథదృఢవత్తో
దృఢసింధూదృఢవచరణా । గ్రథాకమానాధ్రగంగగరుడతురంగా ॥
౮౬౭॥ అశ్లేచరవరదాయక । తర్థరమాషణముఖారిదళనపటియో
వర్థరసాయకధారా । మూర్ఖజనాత్యంతదూరముదిరశరీరా ॥

❀ దుష్కరప్రాసశాస్త్రాలవృత్తము. ❀

౮౬౮॥ సేర్వ్యాదిత్యవిరోధినాధదళనాహీనాహిచంచద్భుజా
వాత్స్యార్ధ్యక్షవరప్రదానచతురావామార్ధజానిస్తుతా
సార్వ్యాంచద్విధుతుల్యమాక్తివిరాజతగర్లభూషాననా
తార్వ్యాశోవృత్తమవేంకటేశ్వరరమాదాంపత్యనిత్యోదయా॥

❀ మాలినీవృత్తము. ❀

౮౬౯॥ వరశుభదశరాసా వల్లవీహారిరాసా । సురుచిరదరహాసా
సోల్లసచ్చంద్రహాసా । గరుడతురగలాసా కంధిజాహృద్విలాసా । తిరు
మలగిరివాసా దీపితస్వర్ణవాసా ॥ ... ❀

❀ విద్యున్మాలావృత్తగర్భితస్రగ్ధరాష్టదశపద్మబంధము ❀

౮౭౦॥ రామా రత్నోదలప్రాగ్మదర కదనసత్రాసపథ్యారమారా
రామా రథ్యాప సత్రాప్రకటగుణసముద్రా పవిత్రాసమారా
రామా సత్రావిపద్రా రవినిభకరచక్రా శరణ్యాగమారా
రామాగణ్ధారశక్రా రథితఖగవరా ప్రాల్లదత్తోర మారా॥

❀ పైపద్యమునకర్థము. ❀

రామా=రాముఁడైనవాఁడా? రక్షః=రాక్షసులను, దల=ఖండించు నటువంటి, పాగ్ర్య=మిక్కిలిశ్రేష్ఠమైన, దర=శంఖముఁగలవాఁడా? కదన=జగడమందు, నత్రాస=భయములేకుండుట, పథ్య=హితమైనట్టి, అర=శత్రుసమూహమును, మా రా=సంహరించువాఁడా? రామా=మ నోహరమైనవాఁడా? రథ్య=రథాశ్వములను, ఆప=వ్యాపించినవాఁడా? సత్=సత్పురుషులను, త్రా=రక్షించువాఁడా? ప్రకట=ప్రసిద్ధి కెక్కిన, గుణ=సద్గుణములకు, సముద్రా=సముద్రుడైనవాఁడా? పవిత్ర=పవిత్ర మై, అసమ=ఈడులేని, అరా=అతిశయముఁగలవాఁడా? రా=బంగార మునిచ్చునట్టి, మా=సంపదగలవాఁడా? సత్ర=యజ్ఞములయొక్క, అవి పత=ఆపదలేకుండుటను, త్రా=సంపాదించువాఁడా? రవి=సూర్యుని తో, నిభ=సమమైన, కరచక్రా=కరచక్రముఁగలవాఁడా? శరణ్య=ఇట్లు చేసుకోదగిన, ఆగమ=వేదాంతములయొక్క, అరా=అంతముగలవా ఁడా? రామా=గోపికాస్త్రీలచేత, గణ్య=యెంచదగినవాఁడా? ర=స మర్థుఁడైన, శక్రా=ఇంద్రునిఁగలవాఁడా? ప్ర=ప్రకృష్టమైన, అ=భూషణములను, ల=స్వీకరించుటయందు, దక్ష=సమర్థుఁగు, ఉర=వత్సస్థల ముఁగలవాఁడా? మా=లక్ష్మీని, రా=గ్రహించువాఁడా? *

❀ గర్భితవిద్యున్నాలావృత్తము. ❀

1. రామారక్షోరామారథ్యా । రామాసత్రా రామాగణ్యా
రామా రక్షోరామాగణ్యా । రామాసత్రా రామారథ్యా ॥

❀ పైపద్యమునకర్థము. ❀

రామా=రామభద్రుఁడా? రక్షః=రాక్షసులయొక్క, రామా=స్త్రీలకును, రథ్యా=రథసమూహమునకును, రా=బంగారమునకును, మా=ఇందిరకును, సత్ర=యాగములకును, ఆ రామా=ఆరతిని సేయువాఁడా? రక్షః=రక్షణమందు, ఉ=ఈశ్వరుడైనవాఁడా? రామా=పరశురాముఁడైనవాఁడా? అగణ్య=ఎంచకృముగానివాఁడా? రామా=బలభద్రుఁ

డా? సత్=సత్పురుషులను, తా=రక్షించువాడా? రామ=మనోజ్ఞుడైన
న, అ=అంతఃపురముందలి, రథ్యా=వీధిగలవాడా? ఆరతియనవాకనము,
(నిఘంటువు) ఆరత్యవిరతివిరతయ । ఉపరామే ॥ ... *

❀ చౌపదములు. ❀

౮౭౧॥మునులమనోంబుజములనెఱచీవి । దనరుగుణమణులందగుబలుతీవి
మీనుకువిరులలోమెలందెడుతావి । చెనంటులననిగెల్చినమాయావీ? ॥ *

దినమునువనిలోందెరిగెడుబాళి । యెనయందజెంచెతలయెదలవిరాళి
బెనచియలుకలిడివేబతిమాలి । తనియనేలిదయందగువనమాళి? ॥ *

వహిగనుబృందావనమునజూడ । విహరింపుచువేవెలందులతోడ
రహికెక్కినయలరాసక్రీడ । విహితముగాండగవేడ్కులలాండ? ॥ *

దినమొలలుగవ్రేతెలవనభూమి । దొనగిడివలువలుదోచుకనోమి
పొనగనెక్కిసురపొన్ననునోమి । ముసిముసినగుమొగమునందగుసామి॥

❀ తురగవల్లనరగడ. ❀

౮౭౨॥ రామరామవారిచారిః॥రామరామసదవతార

ధామధామజైత్రచిత్రః॥ధామధామవిదభితార ... ౧

మారమారరక్షణక్షః॥మారమారమణ్యధీశ

సారసారవాభిశోభిః॥సారసారహితసదేశ ... ౨

కాండకాండజఠరపిఠరః॥కాండకాండనతసముద్ర

దండదండనప్రదీప్రః॥దండదండచక్రభద్ర ... ౩

రాజరాజమానదానః॥రాజరాజచాన్యమాన్య

రాజరాజమానదానః॥రాజరాజతావదాన్య ... ౪

తారతారకాజిభోజిః॥తారతారకీర్తిదీప

వారవారకీలిహేళిః॥వారవారకప్రతాప ... ౫

రాగరాగసరళమురళః॥రాగరాగహృద్వికాస

నాగనాగవాహనేహః॥నాగనాగతనువిలాస ... ౬

గోపగోపసేవ్యభవ్యగోపగోపసదయభావ

గోపగోపనోపతాపగోపగోపదప్రభావ

... 2

జాలజాలసాలసాలజాలజాలకవనఖేల

నీలనీలమణ్యగణ్యనీలనీలయుగహితైల ||

... ౮

✽ మైరగడకర్థము. ✽

రామ=ఓప్పదమగు, రామ=పరశురామునియొక్కయు, వారిచారి= మత్స్యకమతాదులయొక్కయు, రామ=శ్రీరాములయొక్కయు, సదవ తార=మంచియవతారములుగలవాడా? ధామధామ=సూర్యుని, జైత్ర=జయించునట్టి, చిత్ర=ఆశ్చర్యమైన, ధామ=రూపముయొక్క, ధామ=ప్రభావముగలవాడా? విదళిత=ఖండితమైన, అర=అరిసమూహముగలవాడా? మారమార=ఈశ్వరునియొక్క, రక్షణ=రక్షణమందు, శ్రమా=సమర్థుడా? రమారమణి=లక్ష్మీదేవికి, ఆధీశ=ఈశ్వరుడవైనవాడా? సారస=బెడ్డురులయొక్క, ఆరవ=ధ్వనిచేత, అభిశోభి=ప్రకాశించునట్టి, సారస=సరస్వతీమూహముచేత=అరహిత=ఎడబాయని, సదేశ=సామీప్యముగలవాడా? కాండకాండ=బ్రహ్మాండసమూహములు, జతరపితర=ఉదరమునగలవాడా? కాండ=బాణముయొక్క, కాండ=ప్రయోగసమయమున, సత=సమమైన, సముద్ర=సముద్రునిగలవాడా? దండ=యమునియొక్క, దండన=దండనయందు, ప్రదీప్ర=ప్రకాశించునటువంటి, దండ=మదముచేత, దండ=శేష్ఠమైన, చక్రము, భద్ర=భద్రముగలవాడా? రాజరాజ=కుబేరునితో, మాన=సమానమైన, దాన=దానముగలవాడా? రాజ=చంద్రునివలె, రాజత్=ప్రకాశించినట్టి, ఆస్య=ముఖముచేత, మాన్య=కొనియాడదగినవాడా? రాజరాజ=దుర్యోధనునియొక్క, మాన=గర్వముయొక్క, దాన=ఖండినముగలవాడా? రాజ=ఇంద్రునికి, రాజతా=ప్రభుత్వమును, వదాన్య=ఇచ్చువాడా? తార=వెండి, తారక=నక్షత్రములు, ఆజిభోజి=నారదుడు, తార=మత్స్యములు, వీటివలె, తార=స్వచ్ఛమైన, కీర్తి=కీర్తిచేత.

దీప=ప్రకాశించు వాఁడా? వాఁ=జలముచేత, అవార=వారింపఁ
 గూడని, కీలి=బడచాగ్నికిని, హేళివార=సూర్యసమూహములకును, వార
 క్=నిరోధమైన, ప్రతాప=ప్రతాపముఁ గలవాఁడా? రాగ=రాగముల
 యొక్క, రాగ=మాధుర్యముచేత, సరళ=సరళమైన, మురళ=మురళము
 యొక్క, రాగ=గీతమందు, రాగ=అనురాగముఁగల, హృద్వికాస=
 హృద్వికాసముఁగలవాఁడా? నాగ=శేషుఁడు, నాగ=ఏనుఁగుమొదలైన,
 వాహ=వాహనములయందు, ఈహ=ఇచ్ఛగలవాఁడా? నాగ=పర్వతస
 మూహమందలి, నాగ=మేఘములవంటి, తను విలాస=శరీరసంపదఁగ
 లవాఁడా? గోప=ఘామిని పాలించువాఁడా? గోప=రాజులనేత, సే
 వ్య=సేవింపఁబడువాఁడా? భవ్య=భవ్యుడైనవాఁడా? గోప=ధర్మమును
 పాలించువాఁడా? గోప=సముద్రనియందు, సదయ=దయతోఁగూడిన,
 భావ=మనస్సుఁగలవాఁడా? గోప=గొల్లవాండ్రయొక్క. గోపన=చూ
 చుటచేత, ఉపతాప=సంతాపము గలిగిన, గోప=వాక్పతియైన బ్రహ్మ
 కు, గోపద=అక్షిగోచరముగానటువంటి, ప్రభావ=ప్రభావముగలవా
 ఁడా? జాలజ=పద్మసమూహమందు, అలసాలస=మిక్కిలీ అలసమైన, అ
 ల=ఆళిసమూహమును, జాలజాలక=మొగ్గల గుంపులునుగలిగిన, వస=
 వసమందు, ఫేల=క్రిడించువాఁడా? నీల=నిధివిశేషముచేతను, నీలమణి=
 నీలమణులచేతను, అగణ్య=అధికమైన, నీల=నల్లనైన, నీల=ప్రత్యంతప
 ర్వతములతో, యుక్=కూడుకొన్న, అహిశైల=శేషశైలముఁ గలవా
 ఁడా?— (నిఘంటుప్రయోగములు.) గృహదేహత్విట్ప్రభావాధామసి॥అ
 మరము॥ కాండ్లోస్త్రీదండబాణారవగ్రావసరవారిష॥ నానా॥ మారుతే
 వేధసిబ్రధ్నేపుంసికః కంశిరోంబునోః ॥ అమరము. ॥ దండ్రియ మేదాన
 భేదే । లగుడేమదసైన్యయోః! పూహభేదప్రకాండ్శ్వే। కోణమందాన
 యోరపి ॥ వైజయంతి॥ రాజరాజకుబేరస్యా । త్సార్వభౌమేసుధాకరే॥వి
 శ్వము. ॥ రాజాప్రభౌన్యపేచంశ్రే) యత్కేతుత్రియశక్రయోః ॥ నానా॥
 తారోమ్యుచ్చైస్సర్వరేతారా । విశుద్ధేశుద్ధమోక్తికే । తరణౌచాథతార

స్వా । తుస్సగ్రీవ గురుయోషితా । కనీనికర్షయోస్త్యేషా । ద్వయోస్తా-
రంతురౌప్యకే ॥నానా॥ రాగస్నేహాధికేతే । మాతృర్యేలోహితాదిషు ।
అనురక్తచమాధుర్యే ॥శాశ్వతము॥ రాగోసురాగేమాతృర్యే । గానాం
గేరోచనాదిషు ॥శేషము॥ నాగోహస్తినిసర్పేచ । మేఘవృక్షేమృగేపి
చ ॥విశ్వము॥ గౌర్వాగేవృషభేచండ్రే । వాగ్భూదిగ్ధేనుషస్త్రియాం । ద్వ-
యోస్తురశ్చిద్భగ్నాణి స్వర్గవజ్రాంబులోమసు ॥వైజయంతము॥ స్వగ్రేషు
పశువాగ్వాజీ । దిక్షేత్రఘృణిభూజలే ॥నానా॥ జాలంజాలకమిత్యేతా । గ-
వాత్మానాయయోగ్ధే । రంభకుట్టలయోశ్చాభ ॥నానా॥ నీలకపిశేంద్ర-
భేదే । కృష్ణేనాతదవతిత్రిషు ॥ నానార్థరత్నమాలా॥ ... *
౮౭౩.క॥తుదకనుపదని మొగలిపూ । పొదిపాపనిజోదువేల్పుబుధుతపగరతే
రదిమెదిరనచూకలడంచ । మదిగలయనికిడగుముదురుమాయలమనికి॥

❀ త్రిమూర్త్యాత్మకత్ర్యర్థికందము. ❀

౮౭౪॥ స్థిరసత్యాసక్తాశయ । నరకచ్ఛేదనధురీణనగరాజకరా
నరసాదరకమలోదయ । హరిహాయతనయాయజాహ్వయాపరమాత్మా॥

❀ పైకందమునకర్థము. ❀

(బ్రహ్మపరము.) స్థిర=స్థిరమైన, సత్య=సత్యలోకమందు, ఆసక్త=
ఆసక్తిగలిగిన, ఆశయ=మనసుగలవాడా? నరక=నరకముయొక్క, ఛే-
దన=నశింపజేయుచు, ధురీణ=భారమువహించినవాడా? నగరాజ=
కేరణములకురాజైనసూర్యునివంటి, కరా=కాంతిగలవాడా? సరస=అ-
మృతపానులైనదేవతలయందు, ఆదర=ఆదరముగల్గినవాడా? కమలో-
దయ=తామరయందభ్యుదయముగలవాడా? హరి=చంద్రునివంటి, హ-
య=వాహనమును, తనయా=పుత్రునిగలవాడా? లజ=బ్రహ్మయను,
ఆహ్వయ=పేరుగలవాడా? పరమాత్మా=ఉత్కృష్టమైనప్రయత్నము
గలవాడా?

(విష్ణుపరము.) స్థిర=స్థిరమైన, సత్య=సత్యభామయందు, ఆసక్త=త

గులుకొన్న, ఆశయమునస్సుగలవాడా? సరక=సరకాసురుని, ఛేదన=హరించుటయందు, ధురీణ=సమర్థుడైనవాడా? నగరాజ=గోవర్ధనమును, కరా=హస్తమునందు గలవాడా? సరస=భూమియందలి, ఆదర=ఆదరముతోఁగూడుకున్నవాడా? కమల=లక్ష్మీదేవియొక్క, ఉదయ=అభ్యుదయముగలవాడా? హరిహయ=శుకవాహనుడే, తనయా=పుత్రునిగాఁగలవాడా? అజ=విష్ణువనే, ఆహ్వాయ=పేరు గలవాడా? పరమాత్మ=పరమాత్మస్వరూపమైనవాడా? *

(ఈశ్వరపరము.) స్థిర=స్థిరమైన, సతీ=పార్వతీదేవియందు, ఆసక్త=తగులుకొన్న, ఆశయ=మనస్సుగలవాడా? సర=బ్రహ్మయొక్క, క=శిరస్సును, ఛేదన=ఖండించుటయందు, ధురీణ=సమర్థుడైనవాడా? నగరాజ=సర్వశ్రేష్ఠుడైన శేషుఁడు, కరా=హస్తమునఁగలవాడా? సరస=విషమందలి, ఆదర=ఆదరముతోఁగూడుకొన్నవాడా? కమల=లేడియొక్క, ఉదయ=అభ్యుదయముగలవాడా? హరి=యముని, హ=సంహరించిన, యత=సియతమైన, నయా=నీతిగలవాడా? అజ=ఈశ్వరుడనే, ఆహ్వాయ=పేరుగలవాడా? పరమాత్మా=ఉత్కృష్టమగుబుద్ధిగలవాడా? *

* చతుర్దశయమకచూర్ణిక. *

౮౩౫॥ శ్రీహరే, సకలలోక శరణ్యకారుణ్యసింధో- దీనబంధో, భక్తాగమసందోహవసంతం- భవంతం; కృష్ణాధిమానసంరక్షణం - సర్వశుభలక్షణం, కష్టాతిరామణీయకవిగ్రహం - దైత్యవిగ్రహం, కృష్ణానుసారిణం- మిత్రవిందామనోహరిణం, కృష్ణావతార మోహితవల్లవీజనం- శృంగారభాజనం; గోపజనకనాభీపరికేరుహం- గోవర్ధనావహం, గోపకన్యాలమాలికాడోలికాఘనవిహారం- నిర్వికారం, గోపసోదరం - వేణుగీతినాదరం, గోపవేషధారిణం- కుమతవిదారణం; అబ్జసంకాశవదనం - అంభోధినదనం, అబ్జదళనోత్కంఠం- అడ్యుషితవైకుంఠం, అబ్జసఖచంద్రనేత్రం- మ్రోమనేత్రం, అబ్జప్రముఖదిక్పాల కస్తూయమాన విజయవిలాసం- భాసమానదరహాసం; నాభీక దాణజనకం - నాసాజితకనకం, నాభీకసిస్తుల

కాస్తుభమణిరమణీయక్రోడం - పురాతనక్రోడం, నాళీకవచనగోచరం. స
తభేదరం, నాళీకదళితసంక్రందననందనం - నిఖిలావయవలిప్త హరిచంద
నం, పుష్కరచరపాపత్యమాణబిరుదాంకం - నిష్కలంకం, పుష్కర ధర
స్రుతిమానతనూవిలసనం - ఆరచితచాణూరనిరసనం, పుష్కరగంగాదిసక
లతీర్థవితతీప్రతివర్ష సేవ్యమానకామారసరసీతటనివాసినం - శబర తరుణీవి
లాసినం, పుష్కరసమానచరణం - కుచేలశరణం; తారకాపీననేత్రస్థభీష్మ
సూజననదేశపాదాంగుష్ఠనఖరం - ఖండితఖరం, తారకాధీశోద్భవకారణ
హృదయం - సదయహృదయం, తారకమంత్రసారం ధర్మాధారం, తా
రకాసురాచారిత్రసేవితం తపోధన కదంబసంభావితం; ధనంజయమపి నమ
తాందదానం - జగన్నిదానం, ధనంజయజేజోమయస్వరూపం - అప్రతిమ
ప్రతాపం, ధనంజయప్రముఖపురాతనసుకవికావ్యావలోకనప్రాథమ దస్త
దీయవాక్యసరణిపవిత్రీకరణపాత్రీణశుభచరిత్రం - మణిగణదేదీప్యమానఫ
ణిణానాయతాతపత్రం, ధనంజయసారథిం - బాణాగ్రకీలితీలాలేహ్యమాన
వారిధిం; పుండరీకప్రభృతిపరమభాగవతజేయమానానంతలిలావితానం -
సేవకనితాంతసంతానం, పుండరీకామరహరసఖం - అవ్యయమఖం, పుం
డరీకనామకరికరోపమానవతుర్భుజం - రక్షితవ్రజం, పుండరీక విశాలేక్ష
ణం - కాలీయశిక్షణం; భద్రకుంభిసీప్రముఖస్త్రైణ భోగానుసంధానుభో
గాభిరామం - మురవిరామం, భద్రకుంభీనసాధిపతైలేశానం - భుజంగ
పుంగవశయానం, భద్రకుంభిచిరత్నరత్నసందానితగోపురప్రాకారమంట
పాలంక్రియమాణనిజదివ్యప్రాసాదమధ్యమధ్యాసీనం - పాలితానేకహరి
సేనం, భద్రకుంభీంద్రావనం - చరితబృందావనం; చంద్రకాంతదర భాసు
రకరం - ప్రపన్నజేమంకరం, చంద్రకాంతఖచితవీధిరారజ్యమానకాంచన
రథసంచారం - నవసీతచోరం, చంద్రకాంతవిభాసమాన బద్ధావతంసం -
దండితకంసం, చంద్రకాంతమనోనాథం - నీలాసనాథం; కవిరాజమస్త
న్యస్తైకపాదం - శీతలతులశీదళమాలికామోదం, కవిరాజు సూయమానత్రి
లోకవిద్రావణ రావణబలఘనాఘనసంఘవిధ్వంసనాశుగదాశుగధారా

హిండితచండకోదండం- కబంధబాహుకదర్శికాఖండన వేదండం, కవిరాజ
 నోసూయమానావార్యశార్యం- కోటికందర్పసాందర్భం, కవిరాజవిరాజిత
 ముఖవృత్తినిబంధనప్రబంధరాజవిలాసం - గోపికావిరచితరాసం; కమలా
 సనాథబాహుంతరాళం - సత్యామానసమరాళం, కమలాసనాతన శాఖ
 కవిలోలలోచనోజ్జ్వలకలాగజ్జేయమహిళాసహస్రపరివృతం - యశోదో
 పలాలితం, కమలాసనర్తుమార్తాండసాహాయదాయిబాహురథాంగం- గ
 రుడలింగం, కమలాసనాదినిర్మాణవజ్రప్రభావం - మహాసుభావం ; కలా
 పాలికావిజ్ఞానశాలినం - వనమాళినం, కలాపాలీకాదంబినీ నీలకణకలా
 పం - భంజితశివచాపం, కలాపాలికాఘటిత భవ్యకావ్యరసానుభవశో
 భినం - రాధాధరసుధారసధారాలోభినం, కలాపాలికాలంకృతసకలాం
 గం - నిర్భిన్నకపటకనకసారంగం; హృదయ విలసదలమేల్కంగం - కరు
 ణాతరంగితాపాంగం, సనకసనందనాది మునిజనాంతరంగం - వనజసా
 రంగం, ఆనందనిలయమానందనిలయవాస్తవ్యం - శివాస్తవ్యం, దివ్యం, శ్రీ
 వేంకటేశ మతి విశంకట ప్రకాశం - సకల దేవతాధీశం, అమీవయం,
 భజామః ॥ *

శ్రీ {ప్రాకృత శౌరసేని మాగధి మైశాచి చూళికా }
 {అపభ్రంశ సంస్కృత ఆంధ్ర అప్రభాషా సీసము.}

తాయమాణస్సిణీశోయద్మిశ్లపజ్జణ్ణయవిజ్ఞాశాసరిసపాయ
 ఛాయ. నాకమనస్వినీలోకధమ్మిల్లపర్జన్యకవిద్యుతినదృశపాద
 పురవదేవవిదాణగరువమరట్టదుఃఖట్టజాదవిజేయ కళనసీహ
 ఛాయ. పూర్వదేవవితానగర్వమదోద్ధతగజజాతవిజవనకలనసింహ
 చళనశాళశనిశంతళభత్తచిందితపళశమస్తనకేళి పాళియాద
 ఛాయ. జరణసారసనిరంతరభక్తచిందితఫలసమర్థనకేళిపారిజాత
 మతనసూతనధేరతితకవల్లహముహగననిజ్జగల్లానగునదురీన
 ఛాయ. ఘదనసూదనధాత్మత్రిదశవల్లభముఖగణియకల్యాణగుణధురీణ

కందక చళాచలఖిలబంధుళాళి

భాయ. గంధగజరాజరక్షణబంధురారి

మహాయముఖధికరీహేమమహాపడుర్ఘ

భాయ. మధువముఖాశ్చర్యహేతుమహాసమాహ

ఆజవంజవజలధిమగ్నార్తతరణి

మబ్బుపూపుట్టుపుబిడారు మగువ తేజః॥

ఆదిపాదైకైకవరణానులోమప్రతిలోమోష్ఠ్యాచలజిహ్వీకాగోపన
గోమూత్రికాబంధతత్త్వాదార్థభ్రమకగోమూత్రికా బంధ పతకబం
ధపాదుకాబంధ నవరంగసమపంచాక్షరఖండ చతుష్టయాశ్రయ ద
లోపరిస్థిరోష్ఠ్యపూర్వవిధనియమద్వీచరణదలోపరి పూర్వోక్తాను
లోమవిలోమనియమనాత్రికమ్య దళాద్యక్షరనియమ పాదద్వయో
పరిచరణద్వయప్రత్యైకానులోమనియమోపరి దళచతుష్కప్రత్యైక
క పాదద్వయభ్రమకగోమూత్రికాబంధతత్త్వాదగుప్తగోమూత్రికా
బంధప్రక్రియకచక్రకృబంధురద్వాదళదళస్ఫుట
సర్వలఘుద్విరదగతిరగడము.

తి. భవిభవిభ భవభవభ భవభవభ భవిభవిభ

వివిభవి విభవభవి * విభవభవి వివిభవి ౧.

జయనయజ జలజలజ * జలజలజ జయనయజ

నయనయన నలదళన * నలదళన నయనయన ౨.

వసువసువ వనదనవ * వనదనవ వసువసువ

వసననవ వలదలవ * వలదలవ వసననవ ౩.

మహిమహిమ మదనదమ * మదనదమ మహిమహిమ

వహనహవ వరదరవ * వరదరవ వహనహవ ౪.

సరసరస జయదయజ * జయదయజ సరసరస

పరవరప వశితశివ * వశితశివ పరవర ౫.

పవనవప	భసలసభ	✽	భసలసభ	పవనవప	
కవనవక	కరకరక	✽	కరకరక	కవనవక	౬
కదనదక	ఘనఘనఘ	✽	ఘనఘనఘ	కదనదక	
పక్షకదప	వసుదసువ	✽	వసుదసువ	పక్షకదప	౭.
నమనమన	నవకవన	✽	నవకవన	నమనమన	
యమనమయ	హరియరిహ	✽	హరియరిహ	యమనమయ	౮.
జలజనయ	నపవిజయ	✽	సరసయశ	గరదలహ	
హలదరగ	శయసరస	✽	యజవిపన	యనజలజ	౯.
పరహజని	యమజనవ	✽	భరకరభ	దరసురవ	
వరసురద	భరకరభ	✽	వనజమయ	నిజహరప	౧౦
కరకరక	భరవనన	✽	ఘనజసుత	తరవరన	
శరవరత	తసుజనఘ	✽	నసవరభ	కరకరక	౧౧.
పరవిరస	హరవరద	✽	భవననగ	గరిహరద	
దరహరిగ	గననవభ	✽	దరవరహ	సరవిరప	౧౨.

✽ మైద్విరదగతిరగడకర్థము. ✽

భ - మేఘములయొక్క, విభు - శ్రేష్ఠమైన, విభు - కాంతివంటి కాంతిగలవాడా? భవ - ఈశ్వరునియొక్క, భవ - శ్రేయస్సుయొక్క, భ - ప్రకాశముగలవాడా? భవ - శుభమునకు, భవ - ప్రాపకమైన, భ - జ్ఞానముగలవాడా? భ - నక్షత్రములకు, విభు - నాయకుడగు చంద్రుడనెడు, వి - కంటియొక్క, భ - కాంతిగలవాడా? వి - విశేషమైన, వి - గర్భతంత్రుని, భవి - పొందినట్టి, వి - పరమాత్మ యైనవాడా? విభవ - విభవముయొక్క, భవి - సత్తుగలవాడా? వి - విగతమైన, భవ - సంసారముగలవాడునై, భవి - సంసారముగలవాడా? వి - ఆకాశజమైన, వి - పరమాత్మనై, భవి - జన్మముగలవారిని, వి - పొందినవాడా? జయన - జయమును, యజ - పొందినవాడా? జలనీటియందు, జలజ - మత్స్యమనైనవాడా? జల -

జదులగువారికి- జలజ-అగ్నిస్వరూపుడా? జయ- జయని, నయ పొంచి
 న, జ - ఇచ్ఛగలవాడా? నయ - న్యాయశాస్త్రములే, నయన - కన్ను
 లుగాఁగలవాడా? నల - తృణరూపమైనదనుజుని, దళన , ఖండించిన
 వాడా? నల - పద్మముయొక్క, దళ - దళమే, న - సాధనముగాఁగల
 మరునియొక్క, నయ - నీతిని, నయన - పొందినవాడా? వసు - అష్ట
 వసువులకు, వసువ - ధనమైనవాడా? వనద - మేఘమువలె, నవ -
 నూతనకాంతిగలవాడా? వనత్ - భజించువారలకు, అనవ - ఆద్యుడై
 నవాడా? వసు - అగ్నిహోత్రునికి, వసువ - రశ్మియైనవాడా? వ
 సన - ఉన్నట్టి, సవ - యజ్ఞములుగలవాడా? వలద - దేవేంద్రుడు,
 లవ - అణువుగాఁగలవాడా? వలత్ - పొందినట్టి, అలవ - భేదనాభా
 వముగలవాడా? వసన - వస్త్రరూపమైన, (కప్పకొన్న) సవ - పుట్టు
 తుగలవాడా? మహిమ - మహిమచేత, హిమ - చల్లనైనవాడా? మ
 ద - మదయుక్తమైన, న - పురుషులను, ద - ఖండించునట్టి, మ - కాం
 తిగలవాడా? మదన - మత్సరము, దమ - అడచినరుద్రునిగలవాడా?
 మహి - ఉత్సవముగలిగిన, మహి - భూమిని, మ - లక్ష్మినిగలవాడా?
 వహన - వహించిన, హవ - దానముగలవాడా? వర - వరములను,
 ద - ఇచ్చునట్టివాడను, రవ, ధ్వనితోఁగూడిన, వర - శ్రేష్ఠమైన, దర్శ
 శంఖమును, వ - పొందినవాడా? వహన - వహించిన, హవ - యజ్ఞ
 మునుగలవాడా? సరస - అనురాగముతోఁగూడిన, రస - భూమినిగ
 లవాడా? జయత్ . సర్వోత్కృష్టమైన, ఆయ - శుభావహవిధిచేత,
 జ - పుట్టిన, జయ - జయము, దయ - దయయుగలవారికి, జ - కోరి
 కయైనవాడా? సరస - రసికులకు, రస - ఆనందస్వరూపమైనవాడా?
 పరవర - శత్రురాజులను, ప - పానముజేయువాడా? వశిత - అధీన
 ముగాఁజేయఁబడిన, శివ - ముక్కంటినిగలవాడా? వశిత. కోరఁబడిన,
 శివ - శుభముచేత, సర - ఉత్కృష్టమైన, వర - వరములను, ప . పా
 లించువాడా? పవన - పవిత్రమైన, వప - వపగలవాడా? భ్రమల

తుమ్మెదలవంటి, సభ - కాంతితోఁగూడుకున్నవాఁడా, భ - భావమున,
 సలస - కోరికతోఁగూడికొనిన, భ - ఈశ్వరునిగలవాఁడా? పవన , వా
 యువును, వ - వరుణుని, ప - పాలించువాఁడా, కవ - వర్ణించు,
 నవ - తొమ్మండైన, క - బహులుగలవాఁడా? కర - కానుకలను, కర-
 చేయునట్టి, క - వినుమానికముగలవాఁడా? కర - కరికరములవంటి, క
 రక-హస్తములుగలవాఁడా? కవన- కవిత్వముయొక్క, వ - స్వాంతనము
 చేతనగు, క - సుఖముగలవాఁడా? కద - మేఘమువలె, నదక - మో
 యనట్టి, ఘనఘన - మిక్కిలియెడలెగని, ఘ - కింకిణులుగలవాఁడా? ఘ
 న - పర్వతమువంటి; ఘన - గణేంద్రునియందు, ఘ - విశ్వాసముకొఱకు,
 కదన - జగదమును, ద - ఇచ్చునట్టి, క - బుద్ధిగలవాఁడా? పత్ , పా
 దమందు, అకత్ - కుత్సితముగాకయుండునట్టి, ఆప- ఉదకముగలవా
 ఁడా? వ - వాయువును, సుత్ - పుట్టించునట్టి, అసువ - ప్రాణములు
 గలవాఁడా? వసు - ధనములను, ద - ఇచ్చువారిని, సువ - కల్పించువా
 ఁడా? పద - రక్షణముచేత, క - వసువులను, ద - ఇచ్చువారలను, ప -
 పాలించువాఁడా? నమన - నమస్కరించువారియందు, మన - మనస్సుగల
 వాఁడా? నవ - నూతనమైన, కవన - కవిత్వముచేత, నవ - సుతించువార
 లనే, క - నైమల్లకు, వన - వనరూపమైనవాఁడా? యమనమయ - యో
 గస్వరూపమైన, హరి - హరియైనవాఁడా? అరి - శత్రువులను, హ -
 హరించునట్టి, హరి - తురగముగలవాఁడా? అరి - చక్రమును, హ - పొం
 దినవాఁడా? యమ - యమముచేత, నమ - నమ్మవైనవారిని, య - పొరి
 దినవాఁడా? జలజనయన - జలజములవంటికన్నులుగలవాఁడా? సవి - ప
 జ్ఞాయుధమును, జను- జయించుటయందు, సరస - బలముతోఁగూడిన,
 యశ - కీర్తిగలవాఁడా? గర- విషమును, ద - ఇచ్చేవారిని, లగ్నిహించిన
 ఖలులను, హ - కొట్టివేసినవాఁడా? హల - హలరేఖను, దర - శంఖరే
 ఖను, గ - పొందిన, శయ- హస్తముగలవాఁడా? సరస - భూమితోఁగూ
 డినవాఁడా? యజవి - జపములేనివారలను, ప - పాలించువాఁడా? నయ

న - పొందిన, జలజ . పాంచజన్యశంఖమునుగలవాడా? పర - పరులను ,
 హ - హాసించినట్టి, జని - వుట్టువుగలవాడా? యమజ - ధర్మరాజును ,
 నవ - నూతనముగా, భర - భరించుటను, కర - చేయునట్టి, భ . కాం
 తిగల, దర - చిందముయొక్క, సు - శుభమైన, రవ - ధ్వనిగలవాడా?
 వర - శ్రేష్ఠములై, సు - లెస్సిన, రద - దంతములుగలిగి - భర - అ
 తిశయముతోఁ గూడిన, కరభ - కరభములు గలవాడా? వనజమ
 య . అగ్నిమయస్వరూపమైనవాడా? నిజ - స్వకీయుడైన, హర - ఈ
 శ్వరుని, ప - పాలించువాడా, కర - హస్తమున, కరక - కమండలుపుగ
 లవాడా? భర-అతిశయమైన, వసన- వస్త్రముగలవాడా? ఘన- ఘన
 నముగా, జ - వుట్టిన, సుతతర - కుమారశ్రేష్ఠులగలవాడా? వర -
 ముఖ్యమైన, న - సాధనముగలవాడా? నరవర. పురుషోత్తముడైనవా
 డా, తత - విస్తృతమైన, సుజన - సత్పురుషులయందు, ఘన - నివిడమై
 న, సవ - యజ్ఞములను, ర - గ్రహించునట్టి, భ - దీప్తిగలవాడా? కర-
 కాంతిని, కర - చేయునట్టి, క - బుద్ధిగలవాడా? పర - రిపులకు, వి
 రస - విరసమైనవాడా? హర - హరునికి, వర - వరమును, ద - ఇచ్చు
 వాడా? భవన - గృహమైన, నగ - పర్వతముగలవాడా? గరి - కార్తి
 యుఁగిని, హర - హరించినవాడనునట్టి, ద - ధ్వనిగలవాడా? దరహరి -
 నరసింహస్వరూపమైనవాడా? గగన - ఆకాశమువలె, నవ - నూతన
 మైన, భ . కాంతిగలవాడా? దర- భయమును, వర - శ్రేష్ఠముగా, హ -
 పోఁగొట్టువాడా? సర - గమనవేగముగలిగిన, విః - గరుడునియొక్క,
 ర - గౌరవమును, ప - పాలించువాడా? *

(నిఘంటుప్రియోగములు.) భకారపుంసిజలచే। భ్రమరేభావ
 శూలినోః। భవస్సత్తాభద్రభగ్గ। పాప్రిస్సంసారజన్మసు॥ నానా॥ నక్ష
 త్రమృతంభంతారా॥ అమరము॥ విశ్వత్సపివోమ్నివాతే। పరమాత్మనిప
 ట్తీణి ॥ నానా ॥ భాశ్యవిద్యుతిదీప్తయః॥ అమరము. ॥ జలజఃకౌస్తుభేమి

నే । జలజంశంఖపద్మయోః ॥ విశ్వము. ॥ జలంసీరేజడేత్రిషు ॥ తృణేంబుజేన
 లంనాతు । రాజ్ఞీనా శేతునస్త్రియాంశ్చార్ణావము ॥ నకారఃపుంసిహే
 రంబే । సాధనేపురుషేసరి । వసుర్గయూభేరత్సేగ్నా । ధనాధీశేచహ
 ట్టకే ॥ విశ్వము. ॥ ధౌరికంవసుచంద్రీకం ॥ అమరము. ॥ దేవభేదేనవేర
 శ్చా । వసురత్సేధనేవసు ॥ అమరము. ॥ మాస్త్రిమానేమృతావేలా । మే
 ధాశీమధ్యమాత్మషు ॥ నానా ॥ ఇందిరాలోకమాతామా ॥ అమర
 ము. ॥ మహాఉద్ధవఉత్సవః ॥ అమరము. ॥ మహేశాస్తిమహి । వరోభి
 ష్టేనేవతాదే । వరాజామాత్మపిద్మయోః । శ్రేష్ఠేవోధవ్యపివిభౌ । వ
 రింకాశ్చీరజంమతం ॥ శాశ్వతము. ॥ దరోస్త్రిశంఖధయయో । గర్తేపిద
 గుహాదరీ । ఖంత్వశ్యయమల్పార్థే ॥ నానా ॥ వఃపుమాన్సాస్త్వికేవాతే
 వరుణేసంయమేదశే । ప్రబోధేమదనేచైవ ॥ నానా ॥ రసాగంధరసా
 స్వాదే । తిక్తదావిషరాగయోః । శృంగారాదాద్రీవేపిర్యే । దేహే
 ధాత్వంబుపారదే ॥ విశ్వము. ॥ శృంగారాదాజలేపిర్యే । సువర్ణేవిషశు
 క్రియోః । ఆస్వాదేచరసప్రాహుః ॥ హలాయుధము. ॥ శృంగారముఖ్య
 మధురాదిసువర్ణరేతో నిర్యాసరాగరశద్రవ పారదేషు । ఆస్వాదన
 భ్యనిసుధాంబరసాఖ్యధాతు శ్విష్టో రసోధరసనాధరణీ రసాస్యా
 త్ ॥ నానా ॥ జపుమాన్విజయే కామే । నిస్తరేమత్సరేజలే ॥ నానా ॥ స్వ
 శ్రేయసంశివంధద్రీం ॥ అమరము. ॥ వశఆయత్తతాయాంస్యాత్ । గజయ
 చ్చాప్రభుత్వయోః ॥ వైజయంతి ॥ సభాసమితిసంసదః ॥ అమరము. ॥ కస్యా
 త్పితామహబ్రథ్నై । మారుతేశమనేసరే । సితవర్ణేమయూరేచ । హరా
 వాత్సనివారిధా । రసావహతశబ్దేష్టా । ప్రకాశేబుద్ధిచేతసా । కోట్రహ్య
 త్తానిలారాగ్ని । చిత్తధీయమకేకిషు । విష్ణావాహతశబ్దేష్టా । సితవర్ణేశ
 నాద్యుతా ॥ నానా ॥ కరోవర్ణోపలేపాణౌ । శుండాయాంకిరణేబలే ॥ విశ్వ
 ము. ॥ కరోహస్తేభశుండాయా । ముపథాకరణాంశుషు ॥ వైజయంతము ॥ మే
 ఘేనిదాఘేకింకిణ్యౌఽఘంటాయాంఘటనేచఘః । ఘుంపుంసిభోగినంవేగే ॥ ప
 రాక్రమనిదాఘయోః । ఘంటాహననయోగ్యేఘైవై శాఘేప్రత్యయేపిషు ।

నానా॥ ముస్తాముద్గరమే ఘోషం | గజశైలేపుమాకాఘనః॥ నానా॥ ప
దంవ్యవసితాగ్రాస్థానలత్నాంఘ్రివస్తుషు॥ అమరము॥ కరకస్తుకరంకే
స్యా దాకోశేదకమండలే॥ పక్షిభేదకరేవ్యస్థి కరకావమనోభలే॥
విశ్వము॥ జయనేజయః॥ అమరము॥ యకారఃపుంసిపవనే॥ యమేదాత
రియాతరి॥ త్యాగేపాయేవశిష్యేద యేనయేకల్పపాదపే॥దఃపుమాకా
ఘనసారేందు॥ విరామేషుమహీధరే॥ సాదాస్థులనశబ్దేవ॥ భాభవ్య
లంకృతాదీప్తా॥ (స్త్రి)యాంభాఃకిరణేద్యతా॥ మకారఃపుంసిశ్రీకంఠే చం
ద్రవహ్నివిధాతృషు॥ సవ్యపాదేప్రకాష్టేద॥ చత్వరాక్షిమతేతథా॥
కపిలేపింగలేవర్ణే॥ మంగళేబంధనేవమూః॥ హకారఃపుంసియజనే వ
రుణేంద్రహయస్త్పతః॥ ఈశ్వరేచాపలోపేవ॥ చరణేరోమరాజిషు॥
లఃపుంసిచక్రీలాస్వాదా॥ లఃఖండితేత్రిష్వాదానే॥ పవిత్రవజ్రేస్త్రధారా
యాం॥ నానా॥ పరందూరాన్యముఖ్యేషు॥ పరస్తత్పరఉత్తమే॥ యా
దవము॥ పరంపరాన్యముఖ్యేషు॥ పరోరిపరమాత్మనో॥ వైజయంత
ము॥ లవోలేశేవిలాసేద ఛేదనేరామనందనే॥ కేశవము॥ నవంప్రత్య
గ్రసంఖ్యయోః॥ హలాయుధము॥ భరోతిశయభారయోః॥ నానా॥ భ
రోభరశ్యలాభేషు॥ భరేభరణరాగయోః॥ వైజయంతము॥ సకారఃక
ధ్యతేపుంసి పవనేపర్వతేక్షణే॥ ప్రికారేశుభలగ్నీచ॥ హేతుకాస్తు
భయోరపి॥ నానా॥ వలంఛోన్మానమానయోః॥ విశ్వము॥ లవోభిలా
షోలవనే॥ అమరము॥

{ ఏకద్విత్రివతుఃపంచషట్పస్తాక్షర }
క్రమపాదనియమసీసము.

౪౭౮॥ రారారారరరూరూరరేరారరేరా రరీరరరూరరార॥ భా
భీరుభీభరభారభరీరేభిభూరిభాభాభిభూభూభరాభ॥ నలినీనిలీనైకలల
నాకళానూనలాలనలోలాకళంకలీల॥ దరదారిదరధరకరదదాదోదర
జారకాదరకరోదారవరద॥ గోపదాలకపాలకపాపలోప॥ సాలకవి
లాసవేంకటశైలపాస॥ భవ్యభావభవాకారదివ్యరూప॥ రాధికాస్సు
టదిక్కరికాధరాంగ॥

శ్లోపైసీసమునకర్థము.

రా=స్వర్ణమయమైన, రా=శాలను, ర=గ్రహించిన, ర=ధ్యానమునకును, అరి=అరిషడ్వర్ణమలవల్లనైన, ర=భయమునకును, రూ=కామినులయందలి, రూ=ఇచ్చయొక్కయు, ర=క్షమయందు, ర=అగ్నియైన, ఇర=వాక్కులయొక్క, అర=వేగముచేత, ర=శ్రేష్ఠమైన, ఇర=భూమియందు, అరరి=రథముయొక్క, ఈర=ప్రేరణమందు, ర=నిపుణులునై. రూ=రూపముయొక్క, ర=గౌరవముచేత, ర=మనోహరులునైన, అర=సుహృత్తులుగలవాఁడా? భ=దేవేంద్రునివల్ల, అభిరు=వెఅవనిదైత్యులకు, భి=భయమును, భర=నింపునట్టి, భ=చక్రముయొక్క, అర=అంచులనెడు, భరి=భేరియొక్క, రేభి=ధ్వనిగలవాఁడా? భూరి=అధికమైన, భా=కాంతిగలిగిన, భ=మేఘములయొక్క, అభిభూ=ఊరస్కారమునకు, భూ=స్థానమైనట్టియు, భర=అతిశయమైనట్టియు, ఆభ=కాంతిగలవాఁడా? నలినీ=తామరయందు, నిలీన=ఉన్నటువంటి, ఏక=ముఖ్యమైన, లలనా=స్త్రీయైన లక్ష్మీయొక్క, క.శా=విద్యలయొక్క, అనూన=అధికమైన, లాలన=లావించుటయందు, లోల=అసక్తిగలదియునై, అకళంక=నిష్కళంకమైన, లీల=లీలలుగలవాఁడా? దర=భయమును, దారి=కొట్టివేయునట్టి, దర=శంఖమును, ధర=ధరించిన, కర=హస్తముగలవాఁడా? దవ=కార్చిచ్చును, అద=భక్షించిన, ఉదర=ఉదరముగలవాఁడా? దారక=దారకునియందు, ఆదర=ఆదరముగలవాఁడా? కర=హస్తముచేత, ఉదార=అతిశయమైన, వర=వరములను, ద=ఇచ్చువాఁడా? గోప=గోపాలకులయొక్క, బాలక=పిల్లవాండ్రను, పాలక=పాలించినవాఁడా? పాప=పాపములను, లోప=పోగొట్టువాఁడా? సాలక=ముంగురులతోఁగూడుకొన్న, విలాస=విలాసముగలవాఁడా? వేంకటశైల=వేంకటాద్రియే, వాస=మందిరముగాఁగలవాఁడా? భవ్య=శుభస్కరమైన, భావభవ=మన్మథునియొక్క, అకార=అకారమువలెనే. దివ్య=ప్రకాశయుక్తమైన, రూప=చ

క్కుండనముగలవాఁడా? రాధికా=రాధికచేత, స్ఫుట=వ్యక్తమైన, దిక్=దంతక్షతములును, కరిక=నఖక్షతములును గలిగిన, అధర=పెదవియు, అంగ=శరీరమునుగలవాఁడా? (నిఘంటుప్రయోగములు.) రాస్త్రియాం హేమ్నిశాలాయా । మాశంసాయాంగతాఽపి ॥ రఃపుమాపావశే హేమ్ని త్తయవశ్శేషయేద్యుతా । గౌరవేనిపుణేశ్శేషే వ్యాపకేపిమనోహరే । రక్తిబేరుధిరేయూర్ధ్వ ధ్యానవ్యోమాండకుక్షిషు । చక్రేభయేచత్రిషుతు । విరసేత్యాగతీక్షయోః ॥ స్త్రీరుజ్జాలేచ్ఛయోఃకాంతౌరుజ్జాయుద్ధేభయేధ్వనా ॥ రూస్తురూపేధ్వనాభితా భేషునభేదనేద్యయోః । స్త్రీకామినీవమ్రుకయో ॥ అరంతుశీఘ్రంచక్రాంగే శీఘ్రగామినితుత్రిషు ॥ అరాచర్మప్రభేదన్యాం మిత్రంసుహృదినారవౌ ॥ ఇరాసురాంబువాగ్భుషు ॥ లీలాకేరీవిలాసశ్చ శృంగరప్రభవక్రియా ॥ భశ్యంభాభ్రమరేభావే శుక్రకేశజలదేవుమా ॥ భాభ్యవ్యలంకృతాదీప్తే స్త్రియాంభాః కిరణవ్యతా । క్లిబేతుగగనేరాశౌ తారాయాం పుండ్రవక్రయోః ॥ భిస్త్రీభిత్వాంభగేపుంసి స్థానభూమ్యాస్తుభూస్త్రియాం ॥ నానా ॥ అరరియసుటకు. అరాశీరరశీరరిః ॥ మాఘము. ౧౯ సర్గ. ౧. రేభియసుటకు. ॥ భూభారైరభిరేభిరే । భేరీరేభిభి ॥ మాఘము. ౧౯ దిక్కరిక. అనుటకు. శ్లో॥ సతతమనుమతామగమ్యరూపాః । పరిణతదిక్కరికాస్తటిభిభ ౨ ॥ మాఘము ॥ ... *

{ సృగ్విణీవృత్త, మంజరి, ముక్తసదగ్రస్తద్విపద, చండకవృత్తిదండక, గర్భితదుర్భరద్విపాసతిస్తటకాంత్యనియమసమధికపదచిత్రాస్తదచిత్రచరణభాసమాససీసము. }

౮౭౯ ॥ వారణావారణావక్రసన్నక్రసత్పాదనాపాదనాగ్రధార । కారవాధారవాగ్వారణాకారణార్థావనాధావనాయాసనాస । సారహంకారహంసారధామారధామానసాభ్యాసనాచాపచాప । మారసంహరిసంభావ్యభానవ్యభాగాగమాంతాగమాంతాలవాల । పారదాపారతారాజ్జతారతార । శారదాశారదాభ్రోరుప్పరపూర । హరినీహరినిర్భరభ్యాతిరీతి । దీనపాదీనపాదీనదేవదేవ ॥ ... *

❀ గర్భితస్రగ్వణీవృత్తము. ❀

1. వారణావారణావక్రసన్నక్రస । తాకరవాధారవాగ్వారణాకార
ణా । సారహంకారహంసారథామారథా । మారసంహరిసంభావ్య
భాసవ్యభా ॥

❀ మంజరి. ❀

2. వక్రసన్నక్రసత్పాద గాపాద । కారవాధారవాధారణాకార॥

❀ ముక్తపదగ్రస్తద్విపదము. ❀

3. సారహంకారసంసారథామార । మారసంహరిసంభావ్యభాసవ్య॥

❀ సమస్కారశబ్దలక్షితకందద్వయగర్భితవచనము. ❀

౮౮౦ ॥ శ్రీవైకుంఠమండలివాసుదేవునకు మ్రొక్కు, యామోచస్థల
మండలిసంకర్షణనకుఁజేమొగువు, ప్రమోచస్థలమండలి ప్రేయ్యమ్మనకే
డికోళ్లు, సమ్మోచమండలియనిరుద్ధనకుసలయు, సత్యలోకమండలివిష్ణున
కేకిసలు. సూర్యమండలమండలిపద్మాక్షునకుజోడీలు, క్షీరాబ్ధిస్థలియంద
లిశేషశయనునకుఁజెంగనాలు, శ్వేతదీప్తమండలితారకస్వామికన్నుల
మ్రొక్కు, బదరీవనమండలినారాయణునకుజోతలు, నైమిశారణ్యమంద
లిహరికిజోహారు, హరిక్షేత్రమండలిసాలగ్రావస్వామికిసురతానిసలాము,
ఆయోధ్యయందలిరఘూద్వహునకుదోయిలి, మధురనున్నబాలకృష్ణునకు
సాంగిలి, మాయాస్థలమండలిమధుసూదనునకుఁగోలిగి, కాశీక్షేత్రమండలి
భోగేశ యానునకునివాళి, యవంతియందలియవనీపతికిమేలు, ద్వారవతియం
డలియాదవేంద్రునకుఁగొలువు, వజ్రస్థానమందలిగోపీజనప్రియునకు గొ
బ్బిళ్లు, బృందావనమండలినందసూనునకుఁబొగడ్తులు, కాలీయహృదయంద
లిగోవిందునకుగొండీలు, గోవర్ధనమందలిగోపవేషునకుఁడెంకనాలు, భ
క్తలోచనమందలి భవఘ్నస్వామికిఁగొడీలు, గోమతపర్వతమందలిశారికి
మోడ్డుఁగేలు, హరిద్వారమండలిగత్పతికిఁజేవిష్ణు, ప్రయాగయందలి
మాధవునకుసాంఘబలా, గయయందలిగదాధరునకుమోడ్డు, గంగాసా
గరసంగమస్థలమండలి విష్ణువునకుఁగైమాపు, చిత్రకూటమండలిరాఘ

పునకుగిడిగిళ్లు, నందిగ్రామమందలిరాక్షసమునకుజేనే, ప్రభాస్థలివిశ్వ
యాపునకల్లోనేరేడల్లో, శ్రీకూర్మమందలికూర్మమూర్తికెరగుట, నీలాచ
లమందలిపురుషోత్తమనకుఁజేసాపు, సింహాచలమందలిమహాసింహునకుఁ
జిన్నిపువ్వు, తులసీవనమందలిగదాధరునకుఁగోణిగి, కృతకౌవచుందలిపా
పహరునకుఁదెలియుట, శ్వేతగిరియందలిసింహులొకఁడనునకువెన్నెల, ధ
ర్మపురియందలియోగానందునకుఁగొల్పిమొక్కి, శ్రీకాకుళమంజులితె
లుంగురాయనికిదండము, అఱిగూచిలగరుడాదియందలిపీఠాధ్యక్షుర
మర్దనునకునమస్కారంబు, పాండురంగమందలివిఠలునకుసాష్టాంగంబు,
యాదవపర్వతమందలినారాయణునకునమస్కృతి, ఘటికాచలమందలిన్వ
సింహునకునమోనమో, వారణగిరియందలివరదునకుఁబ్రణమి, కాంచీ
యందలికమలలోచనునకువందనంబు, యథోక్తస్థలమందలియథోక్తకా
రునకుఁబ్రణామంబు, పరమస్థలియందలిపరమేశ్వరునకుముకుళితహస్తం
బు, పాండుభూస్థలిపాండవదూతకుఁబ్రణీపాతంబు, విక్రమస్థలిఁ
దివిక్రమునకుఁబుష్పాంజలి, కామాలియందలిన్యసింహునకునమస్క
తి, అష్టభుజస్థలమందలియష్టభుజునకానతి, స్రవాశస్థలమందలిప్రవాళ
వర్ణునకువినుతి, దీపాభస్థలమందలిదీపాభునకంజలి, గృధ్రస్థలమందలివి
జయరాఘవునకు శిరోనమ్రత, వీత్రూరణ్యమందలిశయానవీరరాఘవున
కుశరణు, తోతాద్రియందలితుంగశయానునకునమోవాకంబు, గజస్థల
మందలిగజార్తిఘ్నునకుశరణార్థి, బలిపురమందలిమహాబలునకారాధనం
బు, భక్తసారమందలిమహాజగత్పతికిఁబూజ, యింద్రస్థలమందలిదేవదే
వునకుక్రైంకర్యంబు, గోపపురమందలిగోపపతికినమర్య, అంతర్వేదివా
సుండగువారసింహునకునమస్కారంబు, భద్రాచలమందలికోదండ
రామునకుభద్రంబు, శోభనాద్రివాసుండగుసుబ్బరాయనికిక్షేమంబు, మం
గళగిరినరహరికివిద్యసేవనంబు, శ్రీముష్ణమందలియాదివరాహస్వామికి
శుశ్రూష, మహితస్థలమందలిపద్మలోడనునకుఁబరిచర్య, శ్రీరంగమందలి
రంగస్వామికినమస్క, శ్రీరామస్థలమందలిజానకీప్రియునకువర్ణంబు,

శ్రీనివాసస్థలమందలి పూర్ణమూర్తికభిక్షుతి, స్వర్ణమందిరమందలి స్వర్ణ
 స్వామికిసంస్తుతి, వ్యాఘ్రపురమందలి మహాబాహునకు స్తవంబు, యాకా
 శనగరమందలిహరికిస్తోత్రంబు, యుత్పలావతకమందలి శౌరికివినుతి, మణి
 కూటమందలిచుణిప్రభునకభివాదనంబు, విష్ణుపురమందలి మహావిష్ణునకు
 దాస్యంబు, భక్తస్థానమందలి భక్తిప్రదునకుదిగ్విజయంబు, శ్వేతహృద
 మందలి శాంతమూర్తికి విజయంబు, అగ్నిపురమందలిమూర్తివిష్ణునకుమం
 గళంబు, భార్గవస్థానమందలిభద్రునకుఁ గ శ్యాణంబు, వైకుంఠమందలిమా
 భవునకు శుభంబు, పురుషోత్తమమందలి భక్తసఖునకు భవ్యంబు, చక్ర
 తీర్థమందలి సుదర్శనునకుఁ గుశలంబు, కుంభకోణమందలిశార్ఙ్గపాణికిజ్ఞే
 మంబు, భూతస్థానమందలిశార్ఙ్గస్వామికి శోభనంబు. కపిస్థలమందలిగ
 జేంద్రవరదునకు నిత్యోత్సవంబు, చిత్రకూటమందలి గోవిందునకుసేమం
 బు, యుత్తమస్థలమందలి యుత్తమస్వామికిభద్రంబు, శ్వేతగ్రావమందలి
 పద్మలోచనునకుఁ బరిణామంబు, పార్థస్థలమందలి పరబ్రహ్మనునకుసేవ,
 కృష్ణకోటయందలి మధుద్విషునకభివృద్ధి, నందిపురియందలి మహానందు
 నకీడితంబు, వృద్ధపురియందలి వృషాద్విశయనకుఁబనితంబు, సంగమగ్రా
 మమందలి సంగమస్వామికిరీతంబు, శరణ్యమందలిశరణ్యునకు జయజయ,
 సింహజ్ఞేత్రమందలిమహాసింహునకు సన్మానంబు, మణిమంటపమందలిమ
 ల్లారిస్వామికి బహుకరణంబు, నిబిడమందలి నిబిడాకారునకుఁదక్కెడ
 ము, ధానుష్కమందలి జగదీశ్వరునకు తేంకలమయ్యెడము, మాహుర
 మందలి కాలమేఘునకు బంటులమయ్యెడము, మధురయందలిసుందరరాజ
 స్వామికి భక్తిజేసెడము, వృషభాద్రియందలి యశఘ్రికిదాసానుదాసుల
 మయ్యెడము, వరగుణస్థలమందలి నాథ స్వామినిఁబార్థింపెడము, కురక
 యందలిరమాసఖుని భజించెడము, గోష్ఠీపురమందలిగోష్ఠపతి నుపాసిం
 చెడము, దర్భసంస్తరణమందలి శయానస్వామినాశ్రియించెడము, ధన్విమం
 గళకస్థలమందలి శౌరినిఁగీర్తించెడము, భ్రమరస్థలమందలి బలాఘ్నినిఁ
 గొల్పెడము, కురంగస్థలమందలి పూర్ణస్వామి మమ్మరక్షించుఁగాత, వ

టస్థలమందలి విష్ణుండు మదీప్సితంబు లూసంగుఁగాత, యుద్రసదియంచ
లి యచ్యుతుండుమాద్యశులదయాదృష్టి వీక్షించుఁగాత, అనంతశయన
మందలి పద్మనాభుండు మత్తనువులుపావనత్వమొందసమకూర్చుఁగాత,
వేంకటశైలంబున శ్రీనివాసస్వామివై నూటయెనిమిది దివ్యతిరుపతుల
యందు నిస్సీరూపుల వెలయుచున్న సీకుననంతసమస్కారంబులనిపొగ
డు “కరిమేషమహిషన్యమకర । హరిణహయవృషగతియుతులుహరిఁయు
నరా । డ్వరుణకథన్యులునగుతో । మరిదండ్యుదశిగుణి కేతుమద్గతిశూలు
త్” ॥ నిజాంఘ్రి సేవకులగుటనా దేవతలమీద నాదర మేదురంబైన తనవచ
నంబు వారలకందంబుగా ॥ “యమరపకుశలమెయనలశు । భమేశమన
సుఖంబెనిర్మతిభద్రమెపరిణా । మమెజలపరిమంగళమెప । వమానభవ్య
మెకు బేరస్వాగతమెహరా” ॥ యనికటాక్షణమ్ముల నాలోకించి తదావా
స్థమ్ములకనిచి వారివారికవ్వారిగా సేవయు సంపదలూసంగి రమాసంగి
యంత నందలంబుడిగి గరిమఁదిరంబైన యానందమందిగంబుఁ బ్రవేశించి,
కొమ్మూలతాల మేలితమ్మికెంపుచూనికపుజగడంపుబొగడల నిగుడివిడం
బించుపగడంపుఁబట్టెల నిచ్చలపుపచ్చల గచ్చున హెచ్చుకట్టాణి ముత్రియం
పుఁజేరులయోరలఁజూచిన కప్పురాలదిండు తండంబులడంబైన పిల్లికన్ను
లఁబోలినరతనంపుషేట నడుచక్కిఁజెక్కిన చుక్కకెంపుటోవరాల నిగని
గలదెగడునాలకదుపునబొడము పసపువన్నియఁచెన్నగుచున్న నెలతాల
రవలరవణంపు తూఁగుటుయ్యెల నలరుటలరుపై నెలకొన్న యన్నుడలమి
న్నతోఁగూడనధివసించి, కస్తూరి, గంబూర, చాఁడు, జవ్వాది, యగరు,
పన్నీరు, తట్టుపునుంగు, శ్రీగంధంబులనియెడు యష్టగంధంబులలందిన ది
వ్యమంగళవిగ్రహుండా భోగంభోగబులనుభవించి, ప్రతిదిన హేవాకమ
హోమాత్సవసముత్సవంబై, సకలలోకపాలన పరాయణుండగుచు వెల
యు శ్రీవేంకటేశ్వరు కరుణా కటాక్షవీక్షణంబుల సకలకల్యాణసమే
తంబగు భక్తజనవ్రాతంబిట్లనిస్తుతియించె ॥ ... *
పైవచనమున గర్భిత కందద్వయము గనుపడుచున్నది.

జ్ఞాన పంచరత్నములు: ౫

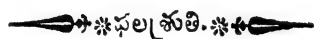
౮౮౧॥ సీ ॥ శ్రీమంచుబంగరుచీటుగజ్జెలదుగులువరదకరముకటివామ
పాణి । పీతాంబరమ్మనుపిడెముపొక్కిటితమ్మివిశ్వంబులిదుబొజ్జవెడ
దయరము । ఔంగటనలమేలుమంగళీవత్సంబు శంఖచక్రాంకహస్తద్వ
యంబు । ఘజకీర్తులునుగళంబునతులనీదళమాంకపీనులమకరకుండ । అ
ములునునుమోచిచెక్కులుకొమరుముక్కు । తీటుదయలీనుకన్నలు తేట
యగుమే । గముకీరిటంబుగలమిమ్ముగంటిమిపుడు । జలజహితధామవేం
కటశైలధామ॥ ౧

సీ ॥ తామనిపశ్యాలతోడజేటుదుబియ్యము పసాదముమేసంగుముదు
గుండలంచి । యెడ్డెలబెదరించియెడ్డికాసులతోన కానుకల్లానెడియాగడ
ముందలంచి । శ్రీవైష్ణవాగ్రణిసేయుకుళమునకు మనుమోయునంబేదతన
ముందలంచి । తనయంతకులకాంతనెనసియు వేతుక్కమగనాలింకొ
న్నయిగడుదలంచి । తాళునేయలమేల్మంగతాయియిన్ని । దలంచియేకా
దెమునటిబొందెలనునీకు । బుద్ధిజెప్పించెట్లెట్టిలోబద్ధమీటి । జలజ॥౨

సీ ॥ మునుపుగానెంగిలిండినిపించుశబరికిందండ్రీవై నేరముల్లలంచును
ప । నెన్నలూసంగినయెటుకఅగమికానికేమాదులేంగోర్కెల్లెల్ల నొస
గె । బడితరంబులకొంచపట్చి సొమ్ములునాచుపాదుమానీసరిపాలివా
డె । చూజగానీమంతపాదుపత్యముసేయవాడునీకునుజెలికాడెతలంప ।
వారియేలికవీనానీవంటివేల్పు । వేతుకండాతెల్పవేకోల్పువెడకవలయుం
దప్పుతెన్నకరక్షించుదాతనొకనిజలజహితధామవేంకటశైలధామ॥....౩

సీ ॥ అతులితోన్నతతిరుపతిపరిపాలన విభవోన్నతుండవైవెలసికాక ।
యేరినీసేరుపునేరంబులెంచక సుభయలోకసుఖంబులొసంగిగాక । మహి
మయలర్చేలుమంగయిల్లాలుగామునునోచుపుణ్యవాసననుగాక । చేదో
డువాచోదునైదయనెవరుబిల్చినతోడమాటలాడననెగాక । దేవుడవట
న్నమారకతీటునెట్లు । చెల్లెబోనీకునోకొనికీజెల్లుంగాక । తండ్రీవీవలమే
ల్లొగతల్లిమాకు । జలజహితధామవేంకటశైలధామ॥ ... ౪

సీ॥ ఆగమాం తాగ్ధరమాస్యమావాలంబు ప్రణవంబుకూకటి బలిమివే
రు । పెనుమొనల్ భవనమోహనమైనకాయంబు కరవతుష్టయముశా
ఖాచయంబు । వనమాలికయుఁబల్లవశ్రేణికోస్తుభముసుమంబువినువాచ
పువ్వుచేసె । పమునల్లులేతతీవియల మేల్మంగభక్తులఁబ్రోచుటఫలము
గాఁగఁ । గలుఁగునీపేరవెలసినకల్పకంబు । నామనంబనునందనారామసీ
మ । పాదుకొనుగాకసకలవైభవసమృద్ధి । జలజహితధామవేంకటశైల
ధామ॥ ౫



౮౮౨॥ క ॥ ఇదివేంకటేశుపేరింట । నొదవించువిలాసమెవ్వరొకదిన
మేనిక ॥ జరివినవ్రాసినవినినను । మదికోర్కులుసంఘటించుమనుజులకె
ల్లక ॥ *

౮౮౩. చ ॥ గణపరాస్వయాంబునిధికైరవబాంధ

పుండ్రపూర్ణుల । తుణకవివేంకటార్యమణిసంత

తకోభనకీర్తిసంతతుల్ । గణనకునెక్క-

వేంకట నగప్రభుపేర నానర్చెన

తృవి ప్రణుతవిలాసరా

జముధరకదగనా

విధుతారకం

బుగ్గె॥

సంపూర్ణము.

విజయము.

శ్రీశ్రీధరాయనమః.

విజ్ఞప్తి.

శ్రీప్రబంధరాజవేంకటేశ్వరవిజయవిలాసము ౨౫౩ వ, పుటతోడ
బరిపూర్తియైనది. ఈపత్రికానందాచార్యులలో నొకరగు షహరాజశ్రీ
పొన్నాడ భానుమూర్తిగారు తాము పాణిపదముగ గడించియుండిన
దీని మాతృకనుప్రప్రథమమునఁ బంపినదేగాక యిది ముద్రింపఁబడుచుం
డుతఱి నీకృతివిషయమై వ్రాయఁబడిన టీకల యొకతాటియాకులవారి
త్రసరిని తర్వాత మాకార్యస్థానమునకుఁ బంపిరి. దానిం బరిశీలింపఁగా
నందుదహరింపఁబడిన కొన్నియు దాహరణములను నిఁఘంటువులను అ
లంకారవిషయములను గొంతటికను అదివరకు ముద్రింపఁబడిన కొన్నిప
ద్యముల టీకతోఁజేర్చవలసినట్లుగుపడిన కతన గ్రంథముపూర్తియగునంత
దనుక దానింజేర్చుటకు ననువుపడక యిపుడు “శ్రీప్రబంధరాజవేంకటేశ్వ
రవిజయవిలాసటీకానుబంధము” అను శీర్షికనుంచి పంపియున్నాము.
గాన దానినిపత్రమువెనుక జేర్చికొనవలయునని విన్నవించుచున్నాము.

1—8—92 }
నేజ్జారు. }

పూండ్ల రామకృష్ణయ్య,
శ్రీ “అముద్రితగ్రంథచింతామణి” పత్రికాధిపతి.

శ్రీ శ్రీధరాచార్యముః

శ్రీ ప్రబంధ రాజవేంకటేశ్వరవిజయవిలాసటీకానుబంధము.

ప - 71॥ ఈపద్యము నాల్గు చరణములలో న్లేప. జారచోరదర
స్థితి నిత్యపరిశుద్ధుగుట అనునది వ్యతిరేకము. తిమిరకబళనము
న అనునది హేతూత్పేక్షకాఁగా నిది న్లేపవ్యతిరేకయుక్త హేతూ
త్పేక్ష అయినది॥ ప - 140. శ్రీనాయక తావక ఖడ్గమనిన దింతె
కానిఖడ్గభుజగమని ఖణివాచకము లేదుగాన యిదిఅస్ఫుటమనఁ బడును.
ప - 141. ఖడ్గ మేనిచ్చెనాయెననఁగా నిది పరిణామము. దీనిలక్షణము.
క ॥ “ధరలోనుపమేయమునను | నరుదుగనారోప్యమాణమగునుపమా
నం | బరయఁబ్రకృతోపయోగా | కరముగఁబరిణామమయ్యె”॥ ప-142.
ఉపాత్తక్రియానిమిత్తమున వేణివలెనందకమనునది స్వరూపోత్పేక్ష ॥
ప - 302. అంతితోగారుకేలు అనుపద్యము ఉపమానోపమేయవ్యత్యా
సము. ప్రతీపభేదము. అంతితోఁగరికరమంటి యిది వ్యతిరేకాలంకారధ్వ
ని, పొరయొత్తిముడింగి అనునది ధ్వని. ఉపమానము పొరయొత్తైనని చె
ప్పలేదుగనుక అంతితో నెదిరితే యెట్లపోవుననునది సంభావన. క॥ “ధ
రనుపమానముకన్నను | నరుదగునుపమేయమధికమాననసామ్యం | బురు
భేదకారణంబై | యిరవుగవ్యతిరేకమయ్యె”॥ క ॥ ఉపమేయమెచాల్చుక
ధర | నుపమానంబేలయనఁగవానరుఁబ్రతిపంబు ॥ ప-306. చెలికిరతనా
లకమ్మలవెలసెన్. అనునదిసామ్యు. ఇది ఉద్దీపనభావాదులలోఁబేరు. “ఉ
ద్దీపనంబు ప్రియంబును సొమ్మును జేష్టయు మదనాదులుననఁదగు”॥
ప-308. జిగిమోము.....వాలెటనునిచి అనునపుడు వాలెటనూధు
ర్యము చెప్పలేదు గనుక రూపకాతిశయోక్త్యను ప్రాణితగమ్యోత్పే
క్షాలంకారము. అను ప్రాణితమనఁగా బలియింపఁజేయుట. ప 309.
హరినీచుభాగ్యసూచన అను పద్యములో దయారసమనునది గుణస్వరూ

౨ శ్రీప్రబంధ రాజవేంకటేశ్వరవిజయవిలాసటీకానుబంధము.

పము, ఇంటనఁగా నుత్పేక్ష॥ ప-369. సతతంబుకువలయాహితము అనుపద్యములోఁ గువలయబాధ సేయుచున్నాఁడనది వ్యతిరేకము. ఇట్లు సేయకుంటే సరివచ్చుననునది సంభావన॥ ప-373 భండనజ్యాఖండ అనుపద్యమునకు నిఘంటువులు. “భోగప్రబంధసుఖయోరుత్సాహేహేఃఘణాంఁగయోః । రాగోనురాగేమాత్సర్యేలాత్నాదారక్షిమత్విషు । గాంధారధాపరాగావ ॥ నానార్థరత్నమాలికా ॥ దానంగజమదేత్యాగే శుద్ధాఖండేవరేత్రిషు ॥ శానా ॥ ప-388. మడికాసుచులనొంటియడుగు నిక్కుననిల్చి అను పద్యమునకును దాహారము॥ క ॥ మురహారునికి ర్తిబోలఁగ । హరుండుతపముశేయుచుండుననువస్తువుచే । సరిగాదాతనికి ర్తికి హరుండుననువస్తువలరువ్యంగ్యంబగుచు॥ ప-492. ఒడవుఁబోనొకఁచక్కికదలికాస్త్రఃభంబు అనునది విభావన. కారణములేక కార్యము పుట్టినయెడల నిది విభావనాలంకారము॥ ప-501. ప్రతిపదేఁగృష్టసర్పముక్షేప. పరికరాంకూరమనఁగా విశేష్యసాధిప్రాయమైతేను. ఇందుకులక్షణము॥ గీ॥ పరికరాంకూరమటుగానఁబడవిశేష్య । మమరథర్థార్థకామమోక్షములనొనఁగు । ద్విజాలకెప్పుడుదాఁజతుర్బుజాఁడనంగ ॥ ఇది శిఖండి అనుపదము. ॥ అబద్ధములకునికాయేఁగనుక అదిహేతువు. మలీమసులశ్చేందు అనేది అర్థాంతరన్యాసము. అదియేలాగంటే సామాన్యముచేత సమర్థనము. ఇందుకులక్షణము ॥ గీ ॥ మహివిశేషంబుచేతసామాన్యమునుబ్ర । నక్తసామాన్యమునవిశేషమునమర్థి । తముగనర్థాంతరన్యాసముహరుచుండు ॥ ప-502. అద్రికిసింహమునకుఁ జెప్పఁబడి యివిశేషణము సాధిప్రాయమైనది గనుక పరికరాంకూరము. ప-545. మనసిజుండంబకత్రయము, యిందుపనసిజబాణములన్ని యిట్లామెను దానభయములేదనునది కావ్యలింగము॥ ఇందుకులక్షణము ॥ గీ ॥ సాధనీయార్థమునుదీర్పజరుగుఁగావ్య । లింగమాత్మనుహరుండునాకుంగలండు । మందకందర్పయోడితివిందనంగ ॥ ప-549. గోధరగోధరగోధర అను పద్యమునకు నిఘంటువులు. గోక్రతావృషభేవంద్రేవాగ్భూదిగ్ధేనుప్రేయామ్ । ద్వ

యోస్తురశ్చిదృగ్బుజస్వర్గవజ్రాంబురోమసు ॥ నానా ॥ కృష్ణస్తుకేశవే
 వ్యాసేకోకిలాద్భువకాకయోః । శూత్రతామిత్రపత్రాగ్నికవినీలగుణేషుచ ।
 కృష్ణాతులస్యపింత్యల్యాంకృష్ణమారీచలోహయోః ॥ ఇతికేశవః ॥ కృష్ణా
 తుద్రాపదీనీహారకూరేషుకథ్యతే ॥ ఇతితారపాలః ॥ యమానిలేంద్ర
 చంద్రాగ్ర విష్ణుసింహాంశువాజిషు । శుకాహికపిభేకేశుమారిత్వామ॥
 అగోనగశ్చభుజగేభాసాభూరుహభూధరే ॥ నానా ॥ యోగఃపద్ధాన్యం
 ప్రాప్తా సంగతిఛ్యానయంతిషు ॥ వపున్దైర్యప్రయోగేచ విష్కంభాదిషు
 భేషశే ॥ ఇతిశాశ్వతః ॥ యోగాస్సన్నాహనోపాయం ధ్యానసంగతియు
 క్తిషు॥ ఇత్యమరః ॥ విస్రంభసూతినిద్రవ్యోపాయసన్నాహనేష్వపి । కా
 రణేపిచయోగస్యాత్ ॥ ఇతిశబ్దార్థవః ॥ ప. 60. గోపికాకోపనా అనే
 టప్పుడు పికశబ్దముమీద సూర్యునివంటి తేజముగలవాడనేటప్పుడు వలె
 నే అనేపదములేదు గనుక మహారథాభీష్మధామానేది లుప్తోపమ. ఆత
 పోద్ధారి అనేది రూపకాతిశయోక్తి, మృగమదముచేత మేచకమయినద
 నేదే హేతువు, పదసరోజముపమారూపకసందేహాసంకరము, అను నె
 లికరాక్షవచనముఖానిలములు యిది యథాసంఖ్యము, పవనములందలచి
 యిదిస్త్పతి, మత్తశత్రుబలము పలాయనముగాఁబోవలయునని శత్రువు
 నువిడిచి తత్పత్రము పలాయనముచేస్తే ప్రత్యసీకము, అందుకుఁజెప్పేది
 అను అని హేతువు॥ప-801. హరికీలిక అనేపద్యమునకు “హరిపుమాన్
 పవనేతైలే ప్రకాశేకాస్తుభేక్షణే । శుభలగ్నేషు॥ అనియును, ॥ కోట్ర
 హృత్కానిలారాగ్నిచిత్తధీయమకేకిషు । విష్ణోవాహతశబ్దేభాశితవర్ణేవ
 సౌద్యుతౌ ॥ మారులేవేధసిబ్రహ్మే పుంసీకంకశిరోంబునోః । వ్యవహారే
 ద్యుతిభనయోఃపూతేషుచవిక్రయో॥ ప-814. ఘనకీర్తిజితశరద్ధనసారల
 నుపద్యములో సారభట్ట్యుద్ధతా=ఆరభటితోఁగూడుకొన్నటువంటి=అ
 ద్భుతమయినటువంటి, ఆశరవార=రాక్షససమూహముయొక్క, “దాశత
 ధీకీశరధీ । యాశరనిర్వపణవేంకటాచలరమణా ” అనిప్రయోగము శ
 ర=దాణములను, వార=పోఁగొట్టువాండ. వృజ్జీవరణే. వారణాతీతివా

రః. చారచరాపదుద్ధారధారః; చారచర—చరాచరసంబంధమైనటువంటి, ఆపత్—ఆపదలను, ఉద్ధార—ఉద్ధరించుటను, ధార—ధరించినవాఁడ॥ ప-823. స్తంభంబులాదవె అనేపద్యము జయలక్ష్మి నిన్ను బొందితే సాత్వికోదయము, నీయందులేక వైరులయందుఁ గనుపించుననేదే అసంగత్యలంకారము॥ ప-824. భవదీయ బలరజఃపాళి అనేపద్యమునఁ గార్యము పూర్వార్థము, కారణమంత రార్థము॥ ప - 864. దంష్ట్రీశరీరమాదృశలను పద్యమునకు దంశనేదంష్ట్ర - లశదర్శనే - నష్టఅనంష్ట్రఅనఁగా నశించినటువంటిదని అర్థము. దంష్ట్రీనదంష్ట్రే గాహేశాద్దూలే మూషికేకిటౌ॥ నానా॥ ప. 865. వ్యజ్ఞాభరణధర అనుపద్యమునకు ధాతువు.

తృహూహింసాయాం ॥ విశేషనిఘంటువులు. రూరేర్మురములశ్చపి॥ ఆమరశేషము ॥ స్యాద్గుచ్ఛస్తుస్తబకేగుచ్ఛగుచ్ఛగుచ్ఛచ్ఛకం ॥ భల్లూకకపిభల్లూక॥ అనిచింతామణి॥ సైరిభకాసరశృంగ । శ్యమఃకృష్ణోరజస్వలా ॥ అనిప్రతాపము॥ పారావతఃకలరవఃకపోతోరక్షలోచనే॥ ఇతిమాధవః॥ ధూమ్రాభఃచంచరణః కలహంసశృబంధురః । కాదంబోజాలపాదస్యాత్ ॥ ఇతిప్రతాపః ॥ పుష్పంధయో బంభరశ్చ భసలః పుష్పలోలుపః । భృంగ భ్రమణ రోలంబ భయద భ్రమరాశయః॥ ఇతియూదవః ॥ బద్ధోస్త్రీ ప్రచలోకశ్చ కలాపశ్చ శిఖండకః ॥ ఇతిజయపాలకః॥ సీతా నభస్సరితిలాంగలపద్ధతౌచ సీతా దశాననరిపోస్సహధర్మిణీచ॥ ఇతితారపాలకః ॥ భోగప్రబంధసుఖయోరుత్సాహాహిఫణాంగయోః । సురాటక్షత్రియయోఃనాభిః పుంసిపాత్ర్యాంగకేద్యయోః । చక్రమధ్యేప్రధానేచ స్త్రియాంకస్తూరికామచే ॥ ఇతిశద్ధార్థవః ॥ కిసాలయంకిసలయం కిసాలంకిసలంకిసంకువాలయంకువలయం కువాలంకువలంకువం ॥ అనిద్విరూపకోశము॥ ఫలంఫలేదనేబీజేనిష్పత్తాభోగలాభయోః॥ ఇతిహలాయుధః.

శ్రీప్రబంధరాజవేంకటేశ్వరవిజయవిలాసటీకానుబంధము

సంపూర్ణము.

శ్రీప్రబంధ రాజవేంకటేశ్వరవిజయవిలాసములోని తప్పి ప్పలపట్టిక.

పుట. బంధి. తప్పు. ఒప్పు.

❖❖❖ పీఠికా ప్రముఖ లోని తప్పి ప్పలు. ❖❖❖

౧	౨౪	వంతసమగు	వతంసమగు
౩	౧	లక్షణ	లక్ష్య
౪	౨౨	యప్పడుపుగూడు	యప్పడుపుఁగూడు
౫	౧	కొన్నపక్షమున	కొన్నపక్షమున
౬	౫	వాసము	వాసరము
౮	౨౩	ప్రపంచ	ప్రపంచ
౯	౬	బాలవేంట	బాలవేంకట
౧౦	౯	సుమక్తి	సుమక్తి
౧౧	౧౨	ప్రాసీయున్నారు	ప్రాసీయెయున్నారు
౧౨	౧౩	సంస్కృతాంధ్ర	సంస్కృతాంధ్ర
౧౩	౨౩	వేంకటా	వేంకటా
౧౪	౯	మంత్రి	మంత్రి
౧౫	౧౫	కాదు	కాదు.
౧౬	౨౦	జేయగలము	జేయఁగలము
౧౭	౨౧	కాబట్టి	కాబట్టి
౨౦	౨౨	నంగు	ననగు
౨౨	౭	“రథపదబంధ”మనియు	“రథపదబంధః”అనియు
౨౫	౭	జేచ్చిచదివిన	జేచ్చిచదివిన
౨౬	౧౩	పద్యముల	పద్యముల
౨౮	౧౮	నిద్యత్క	నిద్యత్క

౨౮	౧౪	సవసీసము	సమసీసము
౨౮	౧౭	కవియము	కవీయములో
౩౦	౫	సూరికవి	సూరకవి
౩౦	౧౮	నుదహించిన	నుదహరించిన

❖❖❖ అవతారికాపత్రములలోనితప్పిప్పులు. ❖❖❖

౧	౮	తద్గుణాలంకారము
౧	౧౫	ఇల్లంట్రుపు	ఇల్లంట్రుపు
౧	౧౯	గాత	గాత
౨	౧౨	గాత	
౩	౧౩	గాత	
౩	౧౯	గాత	
౪	౨౧	యతకడపుం	యతకడపుం
౫	౫	చెఱుకు	చెఱుకు
౫	౮	దోచడ	దోచడ
౭	౩	వసరత్న	నవరత్న
౮	౩	తేట	తేట
౯	౯	దురక	దురక
౧౦	౨౫	వక్త	వక్తి
౧౦	౨౫	కృష్ణ	కృష్ణ
౧౨	౧౩	నాదెపు	నాదెపు
౧౨	౨౧	ప్రభునకు	ప్రభువునకు
౧౪	౯	ఛందో	ఛందో
౧౪	౧౭	తేట	తేట
౧౪	౧౭	దేట	దేట

❖❖❖ కథాభాగములలోనితప్పిప్పులు. ❖❖❖

౧౬	౧౩	జేయబడిన	జేయబడిన
౧౮	౬	చురక	చురక
౨౦	౨	చెఱుకు	చెఱుకు
౨౦	౧౩	నారయ	నారయ
౨౨	౨౨	కాసెలు	కాసెలు
౨౧	౬	జూడగ	జూడగ

౨౦	౨౦	పథ	పథ
౨౪	౨౪	విశుత	విశుత
౨౫	౨౫	విస్కరి	విస్కరి
౨౫	౨౫	ధరణు	ధరణు
౨౭	౨౭	జన్మనపు	జన్మనపు
౨౭	౨౭	శ్రీతల	శ్రీతల
౩౨	౩	సిద్ధపుటద్దపు	సిద్ధపుటద్దపు
౩౨	౭	చొక్కపు	చొక్కపు
౩౨	౮	రపుసిద్ధపు	రపుసిద్ధపు
౩౩	౩	నిచ్చలపు	నిచ్చలపు
౩౩	౭	తానకపు	తానకపు
౩౩	౮	నవకపు	నవకపు
౩౪	౪	పదును	పదును
౩౫	౧౬	ముతైపు	ముతైపు
౩౬	౨	సిద్ధపు	సిద్ధపు
౩౬	౨	మొఱపపు	మొఱపపు
౩౬	౧౨	తేట	తేట
౩౭	౬	తేట	“
౩౭	౮	సిద్ధపు	సిద్ధపు
౩౭	౧౭	“	“
౩౭	౧౮	పగడపు	పగడపు
౩౮	౧౩	చెఱుకులు	చెఱుకులు
౩౮	౨౦	కాక	కాక
౩౮	౨౪	తూటలు	తూటలు
౩౮	౨౫	తీగ	తీగ
౩౯	౨౫	నీలపు	నీలపు
౪౦	౭	మొఱయదొంగ	మొఱయదొంగ
౪౧	౧	యక్తి	యక్తి
౪౧	౧౧	దంతపు	దంతపు
౪౩	౫	సన్నపు	సన్నపు
౪౩	౧౭	టారజపు	టారజపు
౪౪	౫	చెఱుకులపండ్లు	చెఱుకులపండ్లు

౪౪	౭	కపురపు	కపురపు
౪౪	౧౧	వింకపు	వింకపు
౪౪	౨౦	కోర	కోరి
౪౫	౧౯	వ్రాత	వ్రాత
౪౬	౧౪	చాటగు	చాటడుగు
౪౯	౮	కాశెలను	కాశెలను
౪౯	౧౮	కాశ	కాశ
౫౦	౯	సంగీతపుమేళపు	సంగీతపుమేళపు
౫౧	౨౫	గారపు	గారపు
౫౧	౨౬	నీర్జపు	నీర్జపు
౫౨	౧	నుడిగపు	నుడిగపు
౫౨	౨	రువారపు	రువారపు
౫౨	౨౫	మెరుపాని	మెరుపాని
౫౪	౨౩	దోశెలు	దోశెలు
౫౫	౨౬	బృందములు	బృందములు
౫౬	౧౧	మానికపు	మానికపు
౫౭	౧౮	నీరాళపుం	నీరాళపుం
౫౭	౨౦	చెక్కడపు	చెక్కడపు
౫౭	౨౪	శిఖి	నీగ
౫౮	౨	కాశల	కాశల
౫౮	౩	జేగురు	జేగులు
౫౮	౧౮	సన్నపు	సన్నపు
౫౮	౨౭	తెక్కలు	తెక్కలు
౫౯	౧	బలితపు... జేగురు	బలితపు... జేగులు
౫౯	౩	మందపు	మందపు
౫౯	౧౭	గంధపు	గంధపు
౬౦	౧౮	నిచ్చెనాయను	నిచ్చెనాయను
౬౧	౨౧	గుణతా	గుణితా
౬౨	౨౦	కొమరుడు/చిల్వల	కొమరుడు/చిల్వల
౬౨	౨౬	లాయపు	లాయపు
౬౩	౧౨	గుఱ్ఱపు... కేట	గుఱ్ఱపు... కేట


౬౪	౧౬	కొంచెపు	కొంచెపు
౬౬	౨	చయమ్ము	చయమ్ముల
౬౭	౪	పొగడపు	పొడుపు
౭౦	౫	చల్లుతా	శల్లువతా
౭౨	౨	మారువము	మౌపురము
౭౩	౨	గుడ	తుడ
౭౩	౨౬	కుల్	కురుల్
౭౩	౧౦	నిండ్రనీలపు	తీండ్రనీలపు
౭౩	౨౩	కాచి	కాచు
౭౪	౨౨	శిస్కలి	విస్కరి
౭౫	౧	పులుగు	పులుంగు
౭౫	౧౭	చేయని	వాయని
౭౫	౨౪	నునుభాజ్జ	ంగలపాజ్జ
౭౫	౨౬	యిత్తికతలయెన్ను	యిత్తిగతలనెన్ను
౭౬	౪	గుడుగుపాల్	గుడుగువాల్
౭౬	౭	వానగు...వాకున	వాయగు...వాకిట్ట
౭౬	౫	చెక్కుడగు	తెక్కుగడగు
౭౬	౧౨	ననుమ్మను	ననుమ్మను
౭౬	౧౪	మద్దియ	గద్దియ
౭౬	౧౫	మయిమ	యిమ
౭౭	౩	నీవుమహా	వీవుమహా
౭౭	౧౧	నేరుముసామి	నేరుముసామి
౭౮	౨౪	హైహయజా	హేహయజా
౭౯	౧౭	దోరెపు	దోరెపు
౮౦	౧౭	యదనునదను	యదనునదనుజ్జ
౮౦	౨౩	హితుడై	హితుడై
౮౩	౧౦	కుచ్చెలల	ంగుచ్చెలల
౮౯	౭	గీతి	గీతివిషమసీసము
౯౬	౧౫	ల్పయనాభిధ	దల్పయనాభిధ
౧౦౦	౭	పడకయం	పడక
౧౦౩	౧౪	౭౬౩	౩౫౩

౧౦౬	౧౧	కపట	కపటద
౧౦౬	౧౬	విలసి...చరణ	వికసి...నచణ
౧౧౧	౧౫	సమరు	సమర
౧౧౨	౫	నాదల	నాదల
౧౨౦	౧౦	ఖవర్ణ	వర్ణ
౧౨౨	౧౫	లక్ష్యజ	లవక్ష్యజ
౧౨౫	౮	నేగదా	నేగదా
౧౨౫	౧౬	వేట్కా	వేట్కా
౧౨౫	౨౭	మందమయ్య	మద్దమయ్య
౧౨౯	౩	శుష్ప	నిష్ప
౧౪౪	౭	టాక	టాక
౧౪౪	౨౩	చిలింఛ	చింలింఛ
౧౬౦	౮	తిరుపతి	తిర్పతి
౧౬౧	౧౮	జరియించె	జరించె
౧౬౪	౨౧	దీయకే	దియకే
౧౬౫	౭	ఏమనీ	ఏమనినీ
౧౬౫	౧౨	ఈలాగున	ఈలాగు
౧౬౬	౧౦	దీయమేవి	వియమేవి
౧౬౭	౯	స్థరిం	స్థరియిం
౧౬౭	౧౫	నవారి	వారి
౧౬౭	౨౩	దుఱుము	దుఱుము
౧౬౭	౧౭	జెంపు	జెంపు
౧౬౯	౨౨	స్ఫుర్తి	స్ఫుర్తి
౧౭౦	౪	గనిగనె	గనినె
౧౭౦	౧౪	సేత్కృతి	సేత్కృతి
౧౭౧	౧౫	గల్లునె	గల్లునె
౧౭౨	౨౩	దిరానేం	మదిరానేం
౧౭౫	౧౪	కుమా	కుమారాగ్రణి
౧౭౫	౨౧	౨౦౬	౭౦౬
౧౭౯	౧౯	పాలవన	సాలవన
౧౮౦	౮	పాలా	సాలా

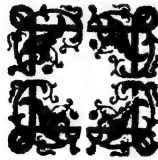
గూర	౨	మున్నము	మున్నము
గూర	౩	దేవింప	దేవింప
గూర	౪	రెంటికిని	రెంటికి
గూర	౩	పచ్చరమై	పచ్చరమై
గూర	౨౩	ననుసుగారి	ననుగారి
గూర	౨౪	నిగ్రంబు	నిగ్రహంబు
గూర	౧	హింసలెన్ని	హింసలెన్ని అన్ని
గూర	౧౪	కవేతనయా	కవేతనయా
గూర	౨	వెంటనన	వెంటనని
గూర	౧౯	పొడువే	పొడువ
గూర	౨౦	వడనడ	వడినడ
గూర	౨౧	నలఁదే	లఁదే
గూర	౧౪	తలపడిల	తలపడిన
గూర	౭	లక్షోపక్షులు	లక్షోపక్షులు
౨౦౩	౩	సురభాత్య	సురభాత్య
౨౦౩	౨౩	భవకుభకరణ	భరకుభకరణ
౨౧౩	౭	సిరికినిఁగికినివిరిని	గిరికినివిరినిగిరికిని
౨౧౩	౧౪	యతిమాత్ర	నతిమాత్ర
౨౧౪	౯	రంగ	రంగ
౨౧౪	౨౦	సురపతి	సురపతి
౨౧౪	౨౩	నరవాహ	నరవాహ
౨౨౦	౫	భవ్యవర్య	భవ్య
౨౨౦	౬	వర్ణిరూఢ	వర్ణిరూఢ
౨౨౦	౧౫	దారణీరాయుధా	దారణీరాయుధా
౨౨౦	౨౨	విజ్ఞాన	విజ్ఞాన
౨౨౧	౨౦	మడుమ	నడుమ
౨౨౩	౨౫	తిన్గపట్టు	తిన్గపట్టు
౨౨౫	౯	వివేచము	వివేచము
౨౨౫	౨౫	నటస్థాన	నటస్థాన
౨౨౬	౨౪	శరచక్ర	శరచక్ర
౨౨౯	౨౪	దారాపారా	దారా

అంకం	౧౬	విరాజ	కవిరాజ
అంగం	౧౧	కటాక్షణముల	కటాక్షణముల

శ్రీప్రబంధరాజవేంకటేశ్వరవిజయవిలాసములోని తప్పిపులపట్టిక
సంపూర్ణము.

 ఈ గ్రంథముయొక్క తప్పిపులపట్టిక నేర్పరుచుటయందు మఱియొ
కటిని మాతృకలసంప్రతించి శుద్ధప్రతినినర్చుటయందు నీపత్రికాపోషకులలో నొకరగు
మహారాజశ్రీ పిట్టివేంకటరెడ్డిగారు మాకు విశేషసహాయమునర్పినకతన మేము కృత
జ్ఞులమగుచున్నారము.

పుండ్ర-రామకృష్ణయ్య.



10886

